

РЕПУБЛИКА
СРБИЈА

ПОВЕРЕНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

Стоп
дискриминацији!

Равноправност

Достојанство

Зборник
МИШЉЕЊА
и препорука
Повереника за заштиту
равноправности

*Посећујуће по припадности које се односе
на дискриминацију деце*

Говор љубави
а не говор мржње

Зборник
мишљења
и препорука
Повереника
за заштиту
равноправности

*Послужбање по прилицима које се
односе на дискриминацију деце*

ПОВЕРЕНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

ЗБОРНИК МИШЉЕЊА И ПРЕПОРУКА ПОВЕРЕНИКА ЗА ЗАШТИТУ РАВНОПРАВНОСТИ

Поступање по притужбама које се односе на дискриминацију деце

Уредница

Проф. др Невена Петрушић,
повереница за заштиту равноправности

Редакциони одбор

МА Косана Бекер
Рејхана Ћоровић
Алмир Пружљанин
мр Слободан Миливојевић

Издавач

Повереник за заштиту равноправности

За издавача

Проф. др Невена Петрушић

Дизајн

Растко Тохолъ

Штампа

Радунић, Београд

Тираж 200

Штампање ове публикације подржао је УНИЦЕФ у оквиру партнерског споразума о сарадњи са Повереником за заштиту равноправности

Сви појмови употребљени у извештају у мушком граматичком роду обухватају мушки и женски род лица на која се односе.

CIP — Каталогизација у публикацији Народна библиотека Србије, Београд
341.231.14(497.11)„2011/2013” / 343.85:342.72/.73(497.11)„2011/2013”
Зборник мишљења и препорука Повереника за заштиту равноправности
: поступање по притужбама које се односе на дискриминацију деце
/ уредница Невена Петрушић / Београд : Повереник за заштиту
равноправности, 2014 / Београд : Радунић / 320 стр. ; 30 cm / Тираж
200 / Стр. 7: Уводне напомене : Невена Петрушић / Напомене и
библиографске референце уз текст / ISBN 978-86-88851-27-5 / а) Људска
права – Међународна заштита – Србија – 2011-2013 б) Дискриминација
– Спречавање – Србија – 2011-2013 / COBISS.SR-ID 208734732

Садржај

Уводна реч 7

Притужбе због дискриминације на основу националне припадности, етничког порекла и језика 9

Притужба удружења П. против школе М. л. л. због дискриминације ученице
на основу националне припадности (26.7.2011.) 11

Притужба Националног савета бошњачке националне мањине
против Министарства просвете због дискриминације на основу
националне припадности у области образовања (12.12.2011.) 15

Притужба Д. З. Р. Д. М. против ПУ М. Н. П. због дискриминације на основу
националне припадности у области образовања (17.1.2012.) 23

Притужба Д. З. Р. Д. М. против ОШ А. С. Л. Д. због дискриминације на основу
националне припадности у области образовања (20.1.2012.) 27

Притужба Р. против више лица и институција због дискриминације на основу
националне припадности у области образовања (7.11.2012.) 33

Притужба УГ Р. из Б. против ОШ Ј. Ј. З. из С. због дискриминације на основу
националне припадности у области образовања (22.2.2013.) 42

Притужба УГ М. Б. из К. против ОШ Ђ. Ј. из К. због дискриминације
ромског ученика у образовању (22.2.2012.) 54

Притужба организације Р. против Министарства просвете због дискриминације
на основу националне припадности у области образовања и васпитања (11.3.2013.) 65

Притужба УГ „И” из К. против ОШ Д. О. из К. због дискриминације ученика
на основу националне припадности ромској мањини (22.3.2013.) 72

Притужба НВО Р. против ОШ Ђ. Ј. због дискриминације на основу
националне припадности у области образовања (7.6.2013.) 85

Притужба А. Б. против Секретаријата за управу ГУ града Београда
због дискриминације на основу националне припадности
у поступку пред органима јавне власти (22.7.2013.) 98

Притужба Н. С. М. Н. М. против Републичког фонда за здравствено осигурање
због дискриминације на основу националне припадности у области
здравствене заштите (24.2.2014.) 108

Притужбе због дискриминације 117 на основу пола

- Притужба против Фудбалског савеза Србије због дискриминације женских фудбалских клубова у вези са остваривањем права на исплату накнаде трошкова уложених у развој играчица (5.4.2011.) 119
- Притужба Б. Ц. Љ. П. против Завода за васпитање деце и омладине града Београда због дискриминације на основу пола (3.12.2012.) 124
- Притужба Б. Ц. Љ. П. против Завода за васпитање деце и омладине града Ниша због дискриминације на основу пола у поступку тражења азила (3.12.2012.) 130
- Притужба Г. Ђ. против П. у. Ц. Б. због дискриминације на основу пола у области образовања и васпитања (17.5.2012.) 136
- Притужба И. К. против Војне гимназије због дискриминације на основу пола у области образовања (9.12.2013.) 144

Притужбе због дискриминације 151 на основу инвалидитета

- Притужба И. П. О. С. М. И. против града Београда због дискриминације на основу инвалидитета у области пружања јавних услуга (3.8.2011.) 153
- Притужба удружења ВМ због дискриминаторних одредби садржаних у Закону о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом у односу на децу са интелектуалним сметњама (31.8.2011.) 159
- Притужба Ц. З. П. М. против Школе за основно и средње образовање због дискриминације на основу инвалидитета у области образовања и васпитања (22.4.2012.).. .. . 164
- Притужба М. М. из И. против недељног листа С. Н. због дискриминације на основу инвалидитета у области информисања (14.2.2013.) 171
- Притужба М. М. из И. против ОШ Д. Ј. из И. због дискриминације ученика са сметњама у развоју (12.3.2013.) 179
- Притужба В. Б. против основне школе Т. Р. због дискриминације на основу инвалидитета у области образовања (11.10.2013.).. .. . 192
- Притужба Д. С. против директора и педагошкиње ОШ ИЛР због дискриминације на основу инвалидитета у области образовања (14.4.2014.) 204

Притужбе због дискриминације на основу здравственог стања 215

Притужба Б. М. против А. С. Ц. због дискриминације на основу здравственог стања у области образовања (11.6.2012.) 217

Притужба В. К. против Предшколске установе због дискриминације деце на основу здравственог стања (13.9.2013.).. .. . 223

Притужбе због вишеструке дискриминације 241

Притужба удружења Ж. н. д. против позоришта П. због вишеструке дискриминације у области културе (31.7.2012.).. .. . 243

Притужбе због дискриминације по другим основима 259

Притужба А. Ч. против Националног савета мађарске националне мањине због дискриминације у погледу услова за стипендирање студената и студенткиња који су школовање завршили на мађарском језику (27.7.2011.) 261

Притужба М. С. против Центра за основну полицијску обуку МУП-а због дискриминације на основу држављанства у области стручног усавшавања (21.3.2012.).. .. . 270

Притужба С. Р. из К. против Е. Ш. у К. због дискриминације на основу сексуалне оријентације у области васпитања и образовања (8.2.2013.).. .. . 276

Притужба Н. Ј. из Б. против Министарства просвете, науке и технолошког развоја РС због дискриминације на основу породичног статуса (15.3.2013.).. .. . 284

Притужба А. Ж. Ц. против центара за социјални рад због дискриминације на основу имовног стања у области социјалне заштите (15.10.2013.) 291

Притужба К. Ш. К. против Друштва за стране језике због дискриминације у области образовања (11.10.2013.) 313

Уводна реч

Поштовани читаоци и читатељке,

Пред вама је први зборник мишљења и препорука посвећен случајевима дискриминације деце у којима је Повереника за заштиту равноправности до сада поступао. Њиме употпуњујемо и заокружимо преглед стања у остваривању права деце на недискриминацију, које смо изложили у Посебном извештају о дискриминацији деце, поднетом Народној скупштини Републике Србије новембра 2013. године.

Зборник који стављамо на увид јавности садржи 32 мишљења и препоруке које су донете у поступку по притужбама због дискриминације деце по основу националне припадности, етничког порекла, језика, пола, инвалидитета, здравственог стања, због вишеструке дискриминације и дискриминације засноване на другим личним својствима. Овај Зборник је трајно сведочанство о томе у којим су областима и на које све начине деца у Србији дискриминисана. Зборник потврђује оно што јавност већ зна — да су ромска деца, деца са инвалидитетом и деца са здравственим тешкоћама, много чешће него друга, изложена разним видовима како непосредне, тако и посредне, прикривене дискриминације, која се теже открива и доказује.

Највећи број препорука које је Повереник упутио извршиоцима дискриминације оствариле су учинак: спречено је даље дискриминаторно поступање и саниране су, у мери у којој је то било могуће, штетне последице дискриминације. Нажалост, огроман је број случајева дискриминације деце који нису откривени и пријављени. Родитељи и сви други који се о деци старају често нису у стању да препознају дискриминацију којој је дете изложено, а ако је и препознају, не реагују и не траже заштиту, због недовољне информисаности, страха и неповерења.

Надамо се да ће зборник бити од користи свима који учествују у креирању јавних политика према деци и остваривању, заштити и унапређењу њихових права. Он је наш апел и позив да удруженим снагама још одлучније и ефикасније сузбијамо дискриминацију деце, да заштитимо њихово достојанство и сваком детету обезбедимо једнаке шансе и једнак приступ свим ресурсима којима друштво располаже. То је наша дужност и наша одговорност!

Др Невена Петрушић,
Повереница за заштиту равноправности

Притужбе због
дискриминације
на основу
националне
припадности,
етничког порекла
и језика

ПОВЕРЕНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

Притужба удружења П. против школе М. Л. Л. због дискриминације ученице на основу националне припадности

дел. бр. 769/2011 / 26.7.2011.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе невладине организације П. из Б. против школе М. Л. Л. из Б. због дискриминације на основу националне припадности. У притужби је наведено да се учитељица Ј. Н. дискриминаторски понаша према А. С. на тај начин што ју је у више наврата ударила по глави, поцепала потврду од лекара којом је дете правдало изостанке, говорила јој да се исели из школе, пропустила да детету упише оцене у ђачку књижицу по завршетку првог полугодишта другог разреда, да су се писмено обратили директорки школе и сл. У изјашњењу на притужбу Љ. И. директорке школе и учитељице Ј. Н. понудили су доказе на основу којих се може закључити да постоје проблеми у односу и понашању учитељице Ј. Н. према ученици А. С. Такође, учитељица није успела да успостави добре односе са родитељима ученице, због чега је ситуација ескалирала и довела до подношења приватне кривичне тужбе с једне, као и притужбе овом државном органу, с друге стране. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да није утврђено да је учитељица школе дискриминаторно поступала према А. С. Основној школи М. л. л. из Б, директорки и стручној служби препоручено је да организује обуке и едукацију за запослене у школи на тему дискриминације, а директорки да предузме све неопходне мере како би организовала одговарајуће програме, обуке и едукације да се међу ученицима развија дух толеранције и прихватања различитости.

МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби невладине организације П. из Б. против школе М. Л. Л. из Б. није утврђено да су однос и понашање Ј. Н, учитељице ове школе, према ученици А. С. засновани на личном својству ученице — њеној припадности ромској националној мањини, па се не могу квалификовати као дискриминаторни. Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности (члан 33. став 1. тачка 9. Закона о заштити дискриминације), Повереница за заштиту равноправности даје

ПРЕПОРУКУ

- Школски одбор, директорка и стручна служба (психолошко-педагошка) ОШ М. Л. Л. из Б. ће без одлагања предузети све неопходне радње и мере, свако из своје надлежности, којима ће обезбедити да запослени у ОШ М. Л. Л. из Б. прођу обуку/стручно усавршавање на тему дискриминације, како би се обезбедила већа сензибилисаност свих запослених у односу на овај друштвени феномен.

- ▶ Директорка школе ОШ М. Л. Л. из Б. ће предузети све неопходне мере из своје надлежности, како би се кроз одговарајуће програме, обуке и едукације међу ученицима/цама развијао дух толеранције, прихватања различитости и недискриминаторног понашања.
- ▶ Школски одбор, директорка и стручна служба (психолошко-педагошка) ОШ М. Л. Л. из Б. ће обавестити Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

О б р а з л о ж е њ е

Невладина организација П из Београда је, на основу писане сагласности В. М. и Г. С, родитеља А. С, поднела притужбу Повереници за заштиту равноправности 26. априла 2011. године против ОШ М. Л. Л. из Б, у којој је наведено да се учитељица Ј. Н. дискриминаторски понаша према А. С. због њеног личног својства — припадности ромској националној мањини.

Према наводима из притужбе, дискриминаторно понашање учитељице се огледа у томе што се учитељица дрско обраћа А., што ју је у више наврата ударала по глави, што јој је поцепала потврду од лекара којим је дете правдало изостанке из школе. У притужби је наведено да су се родитељи прво усмено обратили директорки школе Љ. И, која је обећала да ће разговарати са учитељицом, али да је након ове пријаве учитељица је још више малтретирала дете тако што је: дете називала лажовом и алапачом; рекла јој да треба да се „исели“ из школе, осталој деци скренула пажњу да не смеју да се друже са њом, детету рекла да њени родитељи „треба да се лече“; пропустила да, по завршетку првог полугодишта другог разреда, детету упише оцене у ђачку књижицу. Даље је наведено да су се притужбом на рад учитељице писано обратили директорки школе 3. децембра 2009. године, да је директорка притужбу проследила Министарству просвете, али да одговор још нису добили. Такође, у притужби се наводи да постоји оправдана сумња да учитељица дискриминише А. по основу припадности ромској националној мањини јер родитељи имају сазнање да ово није први пут да учитељица малтретира дете ромске националности, да је А. једино дете ромске националности у одељењу и да је бахато понашање учитељице усмерено само на њу, затим учитељичине изјаве везане за лица ромске националности, као и да постоје раније притужбе на понашање учитељице.

Уз притужбу су приложени следећи докази: фотокопија захтева за достављање информација о насиљу над ученицом првог разреда А. С. од 2. децембра 2009. године; фотокопија ђачке књижице А. С. и фотокопија приватне кривичне тужбе Ј. Н. против окривљених Г. С. и В. М, због кривичног дела клевете.

Повереница за заштиту равноправности је спровела поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чланом 35. став 4. и чланом 37. став 2. Закона о забрани дискриминације, па су затражена изјашњења Љ. И, директорке школе и учитељице Ј. Н.

У изјашњењу директорке школе од 25. маја 2011. године је наведено следеће:

- ▶ да су наводи притужбе неосновани и да их као такве одбацује,
- ▶ да су јој се октобра 2009. године родитељи ученице А. С. усмено обратили са притужбом да постоји проблем у комуникацији учитељице и њиховог детета, и да је истог дана обављен разговор са учитељицом, а већ сутрадан је директорка лично присуствовала часовима и констатовала да је понашање ученице и учитељице исправно, да је девојчица весела, безбрижна и опуштена и да се игра са другом децом, а да се учитељица А. обраћа као и осталим ученицима, без високих тонова и грубости у погледу и гласу,

- ▶ да су се почетком децембра 2009. године А. родитељи писано обратили са захтевом за достављање информација о насиљу над ученицом првог разреда А. С, и да примљену притужбу директорка није проследила Министарству просвете, као што је наведено у притужби, већ је сама предузела низ мера и активности у складу са законским овлашћењем — обављен је разговор са учитељицом Ј. Н. и са родитељима ученице; педагог је обавио разговор са А, као и са осталим ученицима школе, без присуства учитељице,
- ▶ да су наводи у вези са ђачком књижицом нетачни јер су ученици дужни да ђачке књижице донесу у школу на почетку полугодишта, а најкасније до краја првог класификационог периода. Како А. С. није донела ђачку књижицу до краја другог класификационог периода, њене оцене су уписане када је књижицу донела,
- ▶ да је у децембру 2009. године родитељима предложено да дете промени средину, односно да наставу похађа у матичној школи у Б. где би дете било под сталним надзором педагога и директора школе и код друге учитељице, што су родитељи одбили.

Уз изјашњење је достављена фотокопија белешке Г. Ј, педагошкиње од 4. децембра 2009. године о обављеном разговору са учитељицом и ученицима I, II, III и IV разреда, у којој је наведено да учитељица негира насиље над А, да ученица има много изостанака из школе, да користи вулгарне изразе и учитељицу назива „дрогерашицом”, као и да је став учитељице да правила понашања ученика у школи важе за сву децу подједнако. У белешци је наведено да су ученици комбинованих одељења (I и III, као и II и IV) потврдили да А. користи ружне и непристојне речи када прича о учитељици, као и да стално прича у ђачком превозу како ће њени родитељи тужити учитељицу. Нико од деце није потврдио да је било насиља према А. У фотокопији забелешке педагошкиње о разговору са ученицом А. од 7. децембра 2009. године је наведено да по тврђењу А. она воли да долази у школу, да се учитељица стално дере на њу и њеног брата, да се боји да ће је учитељица ударити јер ју је једном почупала за косу и ударила по глави, као и да не сме ништа да пита учитељицу јер се плаши. Такође је наведено да је А. рекла да неке њене другарице измишљају да она говори ружно о учитељици.

Достављена је фотокопија забелешке директорке школе дел. бр. 696 од 10. децембра 2009. године о разговору са родитељима, у којем, између осталог, стоји и да су родитељи негирали да је њихово дете дискриминисано на националној основи, иако су то неколико пута раније истицали.

У изјашњењу учитељице Ј. Н, које није датирано, наведено је следеће:

- ▶ да се учитељица изјашњава да није крива ни за једну ставку наведену у притужби,
- ▶ да се родитељи ученице А. С. већ годину и по дана понашају агресивно према њој, као и да је због нетачних и неистинитих оптужби против ње била принуђена да поднесе приватну тужбу због кривичног дела клевете, чију фотокопију прилаже,
- ▶ да су, што се тиче тврдњи везаних за ђачку књижицу А. С, оцене биле уписане у ђачку књижицу онда када је књижица донета,
- ▶ да се већ више од годину дана обраћа за помоћ Министарству за људска и мањинска права, општинским структурама и Центру за социјални рад, да их је све упознала са проблемом које има са родитељима А. С, али да су је сви „само саветовали да их се клони и да издржи”.

Ј. Н. је уз изјашњење доставила и фотокопију забелешке од 20. септембра 2006. године учитеља Ђ. Н, иначе супруга Ј. Н, по усменој притужби родитеља ученика М. С. (брат А. С.) којом захтева да директор и педагог школе посете његово одељење и утврде да ли у његовом

одељењу има малтретирања ученика, јер мајка наводи да га деца туку у школи, да је издвојен од остале деце, а да учитељ ништа не предузима; извештај Ђ. Н. од 6. октобра 2009. године о састанку са родитељима М. и А., а поводом притужби родитеља на третман који обоје деце имају у школи; своју забелешку од 7. октобра 2009. године о конфликту са родитељима; забелешку педагога школе од 7. октобра 2009. године; изјаве педагошкиње од 4. децембра 2009. године и од 7. децембра 2009. године; фотокопију забелешке директорке школе дел. бр. 696 од 10. децембра 2009. године о разговору са родитељима ученице А. С, фотокопију приватне кривичне тужбе коју је поднела против родитеља А. С., због кривичног дела клевете и фотокопију свог извештаја од 28. јануара 2011. године. Достављена је и изјава од 6. маја 2011. године, у којој Ј. Н. обавештава директорку школе о новој конфликтној ситуацији са родитељима А. С, и тражи од директорке да обезбеди миран и неометан рад у школи, као и да предузме мере заштите и за ученицу А. С, тако што ће обавестити Центар за социјални рад у Л. (јер је дете, како наводи учитељица, „оружје у рукама неодговорних родитеља“).

Из свих навода и доказа, како из притужбе, тако и из изјашњења директорке школе и учитељице се може закључити да постоје проблеми у односу и понашању учитељице Ј. Н. према ученици А. Такође, учитељица није успела да успостави добре односе са родитељима своје ученице А. С. Напротив, конфликтна ситуација је ескалирала и довела чак и до подношења приватне кривичне тужбе с једне, као и притужбе овом државном органу, с друге стране.

У притужби и током поступка нису понуђени докази који би потврдили или оповргли наводе да су однос и понашање учитељице према ученици А. С. узроковани њеним личним својством — припадности ромској националној мањини.

Иако се ова притужба непосредно односи на понашање учитељице према ученици А. С., Повереница за заштиту равноправности је става да је у овом случају било потребно сагледати и начин реаговања надлежних школских органа, имајући у виду да је првенствени интерес о којем треба да брину сви актери — најбољи интерес детета. С тим у вези, ни руководство школе, ни стручна служба нису предузели све мере које су имали на располагању како би се А. омогућило и осигурало пријатељско окружење, разумевање и уважавање њених потреба, већ је пажња превасходно била усмерена на стишавање и смиривање конфликтне ситуације између учитељице и родитеља. Како се у конкретном случају ради о детету ромске националности, надлежни школски органи су били дужни да уложе додатне напоре у циљу ефикасне и благовремене заштите најбољег интереса детета и мирног разрешења ситуације, како би се избегло стварање утиска да је ученица А. била друкчије третирана у односу на остале ученике/це.

Сагледавајући ове чињенице, Повереница за заштиту равноправности, у складу са својим законским овлашћењем да препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности, упућује препоруку школском одбору, директорки и психолошко-педагошкој стручној служби ОШ М. Л. Л. из Б. да обезбеде додатне едукације за своје запослене како би повећали ниво сензибилисаности за друштвени феномен дискриминације, а директорки школе упућује и препоруку да предузме све неопходне мере како би се обезбедили одговарајући програми, обуке и едукације у циљу развијања духа толеранције, прихватања различитости и недискриминаторног понашања међу ученицима/цама.

Притужба Националног савета бошњачке националне мањине против Министарства просвете због дискриминације на основу националне припадности у области образовања

дел. бр. 1575 / 12.12.2011.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе Националног савета бошњачке националне мањине из Новог Пазара против Министарства просвете и министра због дискриминације бошњачке националне мањине у остваривању права на образовање на матерњем језику (босанском). У притужби је наведено да се наставни план за Босански језик са елементима националне културе примењује само у основним школама у Новом Пазару, Сјеници, Тутину и само у једној школи у Пријеполу, и то у рангу изборног наставног предмета. Министарство је издало збирке задатака из српског, односно матерњег језика и из математике у оквиру припрема за полагање мале матуре у основном образовању за школску 2010/2011. годину, које су штампане на српском језику, као и на језицима седам националних мањина, али не и на босанском језику. Министарство просвете и науке у изјашњењу на притужбу навело је да подржава заступљеност језика националних мањина у школама, тако што даје сагласности скоро свим школама које поднесу захтев и за мање од 15 ученика (што је неопходан број ученика). Министарство је истакло да је на заједничком састанку договорено да ће бошњачки национални савет одредити колико ученика и у којим школама жели наставу на босанском језику, као и детаље око извођења наставе на босанском језику. Национални савет је припремио и доставио министарству „Елаборат о приједлогу Модела образовања за санџачке Бошњаке у Републици Србији”. На основу овог предлога, Завод за унапређивање образовања и васпитања се изјаснио да не постоји законска основа за увођење нових предмета у наставни план, већ је могуће прилагођавање постојећих програма и да би увођење предмета Босански језик са елементима националне културе са два часа недељно, кроз изучавање посебности националне мањине, било довољно. Повереница за заштиту равноправности је у току поступка констатовала да министарство није овлашћено да предлаже програме основног и средњег образовања и васпитања за припаднике националних мањина, такве програме доноси министар, након мишљења Националног просветног савета и на предлог националног савета националне мањине. Такође, министарство нема утицаја на избор чланова органа управљања у установама у којима образовање и васпитање стичу припадници националне мањине, као ни на то шта ће предложити нпр. савет родитеља неке установе, односно како ће поступати конкретни орган управљања приликом доношења програма образовања и васпитања, развојног плана установе, годишњег плана рада и др. Повереница за заштиту равноправности је дала мишљење да Министарство просвете и науке и министар нису дискриминисали бошњачку националну мањину.

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба Закона о забрани дискриминације, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђење мере (чл. 33. ст. 1. т. 1. Закона о забрани дискриминације „Службени гласник РС”, бр. 22/2009), поводом притужбе Националног савета бошњачке националне мањине, Повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби Националног савета бошњачке националне мањине из Новог Пазара против Министарства просвете и науке због стављања у неповољнији положај припадника и припадница бошњачке националне мањине у области остваривања права на образовање на матерњем језику, утврђено је да приликом испуњавања законских овлашћења и дужности у оквиру своје надлежности Министарство просвете и науке Републике Србије није поступало дискриминаторно према бошњачкој националној мањини у остваривању права на образовање на матерњем језику.

О б р а з л о ж е њ е

Повереница за заштиту равноправности примила је 29. јула 2011. године притужбу председника Извршног одбора Националног савета бошњачке националне мањине Е. Џ, изјављену против Министарства просвете и науке Републике Србије и министра Жарка Обрадовића. У притужби је наведено:

- ▶ да је припадницима бошњачке националне мањине у Републици Србији неоправдано онемогућено коришћење гарантованих права као и да су стављени у неповољан положај због чега су постали национална мањина са најнижим степеном остварености националних права у области образовања на матерњем језику;
- ▶ да припадници бошњачке националне мањине ни на једном нивоу образовања не остварују право на образовање на босанском језику као свом матерњем језику, чиме је извршена дискриминација припадника бошњачке националне мањине у односу на припаднике других националних мањина којима је остваривање тог права омогућено.
- ▶ да је имплементација права на образовање на матерњем језику, припадницима бошњачке националне мањине, сведена на наставни план „Босански језик са елементима националне културе” у основним школама у Новом Пазару, Сјеници, Тутину и само у једној школи у Пријеполу, и то у рангу изборног наставног предмета;
- ▶ да је формирана заједничка радна група представника Националног савета бошњачке националне мањине и Министарства просвете Републике Србије и да је израђен „Модел образовања на босанском језику за санџачке Бошњаке у Републици Србији”, као стручни елаборат на основу кога би се у пракси остварило право на образовање на матерњем језику Бошњака у Србији. Примена Елабората је изостала од стране Министарства просвете му иако је достављена 11. новембра 2009. године, заједно са Одлуком Извршног одбора Националног савета бошњачке националне мањине о усвајању Модела образовања за санџачке Бошњаке у Републици Србији од 21. септембра 2009. године и усвајању Елабората о предлогу Модела образовања за санџачке Бошњаке од 31. октобра 2009. године;

- ▶ да је адекватна примена права на образовање изостала и када је у питању издавање уџбеника матерњег језика („Босански језик са елементима националне културе”), с обзиром да су Бошњаци једина мањинска национална заједница у Републици Србији за коју није обезбеђена његова примена и штампање;
- ▶ да је 17. фебруара 2011. године, Национални савет бошњачке националне мањине обновио захтев Министарству просвете и науке за обезбеђивање наставе на матерњем босанском језику и поново доставио „Модел образовања за санџачке Бошњаке у Републици Србији”. Министарство просвете је проследило овај документ Заводу за унапређење образовања и васпитања, ради стручног мишљења на основу којег ће Министарство просвете предузимати даље активности.
- ▶ да је Завод за унапређење образовања и васпитања у свом мишљењу, између осталог, истакао: „По нашем мишљењу, међутим, увођењем наставног предмета босански језик са елементима националне културе, као изборног предмета који омогућава изучавање посебности босанског језика, историје, културе и традиције санџачких Бошњака, обезбеђено је чување њиховог националног идентитета”. Овакво мишљење Завода за унапређење образовања и васпитања припаднике бошњачке националне заједнице стављају у неравноправан положај са већинским српским народом и са припадницима осталих националних мањина којима се не спори право на извођење наставе на матерњем језику;
- ▶ да је у оквиру припрема за полагање завршног испита — мале матуре у основном образовању и васпитању за школску 2010/2011. годину, Министарство просвете и науке издало предвиђене збирке задатака из српског, односно матерњег језика и из математике. Збирке су штампане на српском језику, као и на језицима седам националних мањина — хрватском, мађарском, албанском, румунском, русинском, словачком и бугарском језику. Обзиром да збирке нису штампане и на босанском језику, као матерњем језику припадника бошњачке националне мањине, Министарство је дискриминисало Бошњаке у Републици Србији и ставило их у неравноправан положај.

Национални савет бошњачке националне мањине је уз притужбу доставио је и следеће прилоге: Одлуку о усвајању Модела образовања за санџачке Бошњаке, број 194-09-2009 од 21. септембра 2009. године; Одлуку о усвајању елабората о предлогу образовања за санџачке Бошњаке у Републици Србији, број 253-09-2009 од 31. октобра 2009. године; Елаборат о Моделу образовања за санџачке Бошњаке у Републици Србији, од 3. новембра 2009. године; захтев министру просвете број 34-02/2011 од 17. фебруара 2011. године и одговор министра просвете број 680-00-00691/2009-06 од 1. априла 2010. године са мишљењем Завода за унапређење образовања и васпитања.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. став 4. и 37. став 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступака тражено изјашњење Министарства просвете и науке и министра Жарка Обрадовића. Министарство просвете и науке је доставило изјашњење број: 614-02-844/2011-02, у којем се наводи:

- ▶ да је изјашњење које се доставља Повереници за заштиту равноправности припремљено у Сектору за развој образовања и међународну просветну и научну сарадњу, у чијој је надлежности, између осталог, учешће у планирању развоја образовања и васпитања у складу са усвојеним међународним конвенцијама, као и праћење и усавршавање образовања на језицима националних мањина;

- ▶ да Министарство просвете и науке предузима потребне мере и активности да обезбеди Уставом гарантовано право на очување посебности припадника националних мањина, односно школовање на свом језику, у складу са законом;
- ▶ да Министарство просвете и науке примењује Европску повељу о регионалним и мањинским језицима и у поступању сарађује са националним саветима који представљају националне мањине у области образовања, културе, обавештавања на језику националне мањине и службене употребе језика и писма, учествују у процесу одлучивања, предлажу иницијативе итд;
- ▶ да члан 9. Закона о основама система образовања и васпитања регулише употребу језика и даје могућност да се припадници мањина образују на српском језику уз учење предмета Матерњи језик са елементима националне културе, на свом матерњем језику или двојезично, као и да присуство матерњег језика у настави у многостави зависи од ангажовања националног савета одређене националне мањине, јер национални савет националне мањине предлаже Националном просветном савету опште основе предшколског програма, наставне планове и програме основног и средњег образовања и васпитања и основе васпитног програма, за садржаје који изражавају посебност националне мањине, а нарочито из области историје, музичког васпитања и ликовне уметности;
- ▶ да Министарство просвете и науке подржава заступљеност језика националних мањина у школама и излази у сусрет давањем сагласности скоро свим школама које поднесу захтев и за мање од 15 ученика, као и да активност унутар једне школе првенствено зависи од њиховог развојног плана, који доноси орган управљања, између осталог, и на предлог националног савета те се препоручује активнија улога националних савета по овом питању;
- ▶ од септембра 2009. године интензивирана је сарадња са Националним саветом бошњачке националне мањине и да је договорено да ће бошњачки национални савет дефинисати колико ученика и у којим основним школама жели наставу на босанском језику, ко ће припремити рукописе уџбеника за наставу на босанском језику и одлучити да ли ће доставити нов захтев за измену Годишњег плана и програма школа у којим би се настава одвијала на босанском језику, за све разреде од првог до седмог или само за први и пети разред. Министарству просвете и науке је 11. новембра 2009. године достављен Елаборат о приједлогу Модела образовања за санџачке Бошњаке у Републици Србији, који је Национални савет самостално припремио.
- ▶ да је Елаборат прослеђен Заводу за унапређивање образовања и васпитања, ради давања стручног мишљења а на основу чијег мишљења је Министарство просвете и науке Националном савету бошњачке националне мањине упутило одговор 1. априла 2010. године, након чега све до 24. фебруара 2011. године, Национални савет бошњачке националне мањине није доставио потребне измене и допуне Елабората што је требало да учини у складу са упутством Завода;
- ▶ да је Национални савет бошњачке националне мањине упутио измењени предлог Министарству просвете и науке 24. фебруара 2011. године који је прослеђен 8. марта 2011. године Заводу за унапређивање образовања и васпитања, ради давања новог стручног мишљења. Завод за унапређивање образовања и васпитања је доставио 7. јула 2011. године допис којим је одговорио да не постоји законска основа за увођење нових предмета Национална историја, Музичка и ликовна култура Бошњака у наставни план, већ је могуће прилагођавање постојећих програма Ликовне културе за 30% на босанском језику, Историје у 15% садржаја, Музичке културе до 60% у области певања и свирања и 20% у

области слушања музике, као и да би увођење предмета Босански језик са елементима националне културе са два часа недељно кроз изучавање посебности националне мањине било довољно;

- ▶ да је Национални савет бошњачке националне мањине упутио Министарству просвете и науке допис број 193-02/2011 од 22. јула 2011. године, у коме је доставио предлоге општих основа предшколског програма, наставне планове и програме за садржаје који изражавају посебност бошњачке националне мањине, за први и пети разред основног образовања и васпитања и први разред средњег образовања и васпитања, а који су достављени Националном просветном савету на поступање.

Закон о забрани дискриминације прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означава свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође је прописано да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, у складу са законом. Забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима. Закон забрањује и дискриминацију националних мањина и њихових припадника на основу националне припадности, етничког порекла, верских уверења и језика.

Ради правилног и потпуног утврђивања чињеничног стања у овом предмету било је потребно анализирати прописе који регулишу образовање, а посебно оне који се тичу образовање на језику националне мањине.

Законом о основама система образовања и васпитања¹ су уређени основи система предшколског, основног и средњег образовања и васпитања, односно сва питања од значаја за образовање и васпитање, а усклађен је са Уставом Републике Србије² и другим законима — Законом о забрани дискриминације, Законом о високом образовању,³ Законом о државној управи,⁴ али и са Законом о националним саветима националних мањина,⁵ у погледу стварања законског оквира за остваривање права националних савета националних мањина у области образовања.

Национални просветни савет је институција од великог значаја за питања васпитања и образовања, прати и омогућава развој и унапређује квалитет предшколског, основног и средњег општег и уметничког образовања. Доноси одлуке већином гласова,⁶ а његове чланове бира

.....
¹ Закон о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС”, бр. 72/2009 и 52/2011).

² Устав Републике Србије („Сл. гласник РС”, бр. 98/2006).

³ Закон о високом образовању („Сл. гласник РС”, бр. 76/2005, 100/2007, 97/2008).

⁴ Закон о државној управи („Сл. гласник РС”, бр. 79/2005 и 101/2007).

⁵ Закон о националним саветима националних мањина („Сл. гласник РС”, бр. 72/2009).

⁶ 43 члана са председником/цом

Народна скупштина Републике Србије. Министарство просвете и науке обезбеђује услове за обављање административно-техничких послова за потребе Националног просветног савета али нема утицај на одлуке Националног просветног савета. Ово је нарочито важно ако се има у виду да су неке од надлежности Националног просветног савета да доноси основе програма предшколског васпитања и образовања, наставне планове и програме основног и средњег општег и уметничког образовања и васпитања, део наставног плана и програма средњег стручног образовања и васпитања, да утврђује постојање потребе за новим уџбеницима, доноси план уџбеника и предлаже министру одобравање уџбеника и наставних средстава. Закон о националним саветима националних мањина прописује да национални савет националне мањине предлаже Националном просветном савету опште основе предшколског програма, наставне планове и програме основног и средњег образовања и васпитања и основе васпитног програма. Исто важи и за садржаје који изражавају посебност националне мањине, а нарочито из области историје, музичког васпитања и ликовне уметности, програм основног и средњег образовања и васпитања за језик националне мањине и језик, односно, говор националне мањине са елементима националне културе.

Анализирајући одредбе ова два закона, нарочито у делу који се односи на надлежности Националног просветног савета, не може се закључити да је Министарство просвете и науке дискриминисало бошњачку националну мањину, а такође ни министар који је надлежан да донесе програм основног и средњег образовања и васпитања за припаднике националних мањина *на предлог националног савета националне мањине и мишљења Националног просветног савета*. Сагласно томе, Министарство просвете и науке није ни овлашћено да предлаже програме основног и средњег образовања и васпитања за припаднике националних мањина, такве програме министар доноси али након мишљења Националног просветног савета а на предлог националног савета националне мањине. Министарство просвете и науке није могло да предложи и да донесе програме основног и средњег образовања за припаднике бошњачке националне мањине без предлога Националног савета бошњачке националне мањине и мишљења Националног просветног савета.

Ово је важно питање и са аспекта различитог степена остварености права на образовање националних мањина, јер од националног савета одређене националне мањине зависи на који начин и у ком степену ће бити предузимане активности из области образовања. Национални савети националних мањина предузимају различите активности, па се не могу очекивати идентични резултати у остваривању права на образовање. Такође, ни интереси различитих националних мањина нису исти, а разлике се додатно јављају у зависности од јединица локалних самоуправа и активности које предузимају сами припадници националне мањине кроз различите локалне органе.

За предмет ове притужбе је од значаја и надлежност органа установе образовања. Законом о основама система образовања и васпитања регулисани је састав, надлежност и начин именовања и разрешења органа управљања. Орган управљања има трипартитну структуру и чине га по три представника запослених у установи образовања, три представника родитеља и три представника које предлаже јединица локалне самоуправе. Неке од надлежности органа управљања су да доноси програм образовања и васпитања, развојни план, годишњи план рада, усваја извештаје о њиховом остваривању, вредновању и самовредновању. Поред тога, разматра и поштовање општих принципа, остваривање циљева образовања и васпитања и стандарда постигнућа и предузима мере за побољшање услова рада и остваривање образовно-васпитног рада. Прописано је да школски програм између осталог садржи и обавезне и изборне предмете и модуле, по образовним профилима и разредима, факултативне

предмете, начине остваривања и прилагођавања програма двојезичног образовања, као и друга питања од значаја за школски програм. Школски програм доноси школски одбор (орган управљања), по правилу, сваке четврте године, а у складу са наставним планом и програмом. Важно је нагласити да у установи у којој се образовно-васпитни рад изводи на језику националне мањине, чланови органа управљања (представници јединице локалне самоуправе) именују се уз прибављено мишљење одговарајућег националног савета националне мањине. У установи у којој се у већини одељења образовно-васпитни рад изводи на језику националне мањине или за које је утврђено да су од посебног значаја за националну мањину, национални савет националне мањине предлаже три члана — представника јединице локалне самоуправе. Када је у питању средња стручна школа у којој се у већини одељења образовно-васпитни рад изводи на језику националне мањине или за коју је утврђено да је од посебног значаја за националну мањину, национални савет националне мањине у орган управљања од три члана најмање једног предлаже из реда представника социјалних партнера из подручја рада школе. Законом о националним саветима националних мањина прописано је да се у установама образовања у којима се образовно-васпитни рад изводи и на језику националне мањине, или у којима се изучава говор, језик или култура националне мањине као посебан наставни предмет, да национални савет даје и мишљење о предложеним кандидатима за чланове органа управљања. Ово важи и за установе у којима се у већини одељења образовно-васпитни рад изводи на језику националне мањине или за које је утврђено да су од посебног значаја за националну мањину.

Надаље, свака установа образовања има и *савет родитеља* где су сразмерно заступљени и представници националне мањине у установи у којој образовање стичу припадници националне мањине. Савет родитеља предлаже и представнике родитеља ученика у орган управљања, предлаже мере за осигурање квалитета и унапређивања образовно-васпитног рада, учествује у поступку предлагања изборних предмета и у поступку избора уџбеника, разматра предлог програма образовања и васпитања, развојног плана, годишњег плана рада, извештаје о њиховом остваривању, вредновању и самовредновању и др.

Из наведених одредаба јасно произлази да у установама у којима образовање и васпитање стичу припадници националне мањине, кроз рад органа установе (орган управљања установом образовања и савет родитеља), постоји могућност да се кроз законом прописане надлежности ових органа заступају интереси и потребе националне мањине. И из овога се може закључити да Министарство просвете и науке није дискриминисало бошњачку националну мањину јер нема утицаја ни на избор чланова органа управљања, као ни на то шта ће предложити нпр. савет родитеља неке установе, односно како ће поступати конкретни орган управљања приликом доношења програма образовања и васпитања, развојног плана установе, годишњег плана рада и др.

Ради обезбеђивања квалитета образовања и васпитања основане су и две установе које обављају *развојне, саветодавне, истраживачке и стручне послове* за све нивое образовања. То су Завод за унапређивање образовања и васпитања и Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, у оквиру којих могу постојати и посебне организационе јединице за питања образовања националних мањина. Уџбеници и наставна средства која се користе у остваривању образовно-васпитног рада предлаже надлежни савет а одобрава министар. Закон о националним саветима националних мањина ово питање регулише тако што прописује да ако се образовно-васпитни рад остварује на језику националне мањине, Национални просветни савет предлаже министру давање одобрења за коришћење уџбеника и наставних средстава чији садржаји изражавају посебности националне мањине уз претходну сагласност

националног савета. На предлог националног савета, министар даје одобрење за коришћење домаћих или увезених уџбеника на језику националне мањине у образовно-васпитном раду. Штампање уџбеника регулисано је и Законом о уџбеницима и другим наставним средствима⁷ који прописује да се уџбеник штампа на језику и писму националне мањине за ученике за које се образовно-васпитни рад изводи и на том језику.

Да би се утврдило постојање потребе за уџбеницима на језику националне мањине и за уџбеницима из предмета од интереса за националне мањине, потребно је да ту чињеницу утврди Национални просветни савет али на предлог Завода и националног савета националне мањине. Исто важи и за одобравање уџбеника — да би министар могао да одобри уџбеник, потребан је предлог Националног просветног савета и позитивно мишљење националног савета националне мањине. Такође, министар на образложен захтев одговарајућег стручног органа у школи, може да одобри уџбеник за одговарајући предмет и разред који је у употреби у земљи матици и који је штампан на језику и писму припадника националне мањине, уз прибављено позитивно мишљење националног савета националне мањине и Завода.

Из ове анализе се може закључити да ни по питању издавања уџбеника на језику националне мањине, Министарство просвете и науке не дискриминише бошњачку националну мањину, јер министар само одобрава издавање уџбеника онда када је за тим и утврђена потреба, а и то на основу предлога националног савета националне мањине. Поступање Министарства просвете и науке у односу на издавање уџбеника на језику националне мањине је за све националне мањине исто јер министар може да одобри издавање једног таквог уџбеника тек након предузимања законом прописаних активности од стране савета.

Кад су у питању збирке задатака из српског, односно матерњег језика и из математике, које су штампане у оквиру припрема за полагање завршног испита — мале матуре у основном образовању и васпитању за школску 2010/2011. годину, према подацима којима Повереница располаже, оне су штампани само на језицима оних мањина који се користе у школама у којима се комплетна настава изводи на тим језицима. У време штампања збирки задатака није био одобрен захтев Националног савета бошњачке националне мањине за организовање наставе на босанском језику. С друге стране, треба имати у виду да према Правилнику о програму завршног испита у основном образовању и васпитању и Програму завршног испита у основном образовању и васпитању, који је саставни део овог Правилника, ученици који стижу основно образовање на језику националне мањине уместо српског имају право да полагају матерњи језик.

Приликом одлучивања у овом предмету Повереница за заштиту равноправности је имала у виду да је Министарство просвете и науке у контакту са Националним саветом бошњачке националне мањине и да предузима активности из своје надлежности у циљу обезбеђивања образовања за бошњачку националну мањину на нивоу и на начин за који је бошњачка национална мањина заинтересована, у складу са законом.

Ценећи утврђене чињенице и прописе Повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. тачка 1. Закона о забрани дискриминације, даје мишљење да Министарство просвете и науке није поступало дискриминаторно према припадницима и припадницама бошњачке националне мањине у остваривању права на образовање на матерњем језику.

.....
⁷ Закон о уџбеницима и другим наставним средствима (Сл. гласник РС 72/2009).

Притужба Д. З. Р. Д. М. против ПУ М. Н. П. због дискриминације на основу националне припадности у области образовања

дел. бр. 88 / 17.1.2012.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе Д. З. Р. Д. М. — О. К. из Н. која је поднета против ПУ М. из Н. П, истурено одељење у ОШ А. С. Л, село В. — Б. код Н. П. због дискриминације деце на основу националне припадности. У притужби је наведено да ПУ М. другу годину за редом формира сегрегисане групе припремног предшколског програма у истуреном одељењу у ОШ А. С. Л, чије просторије користи. Такође, наводи се и да једну групу припремног предшколског програма похађају српска и бошњачка деца, док другу групу припремног предшколског програма похађају ромска деца, да су групе формиране по националној припадности, чиме је извршена сегрегација ромске деце. У изјашњењу директора наведено да је до формирање посебне групе припремног предшколског програма дошло, између осталог, и због притисака и претњи родитеља деце српске и бошњачке националности на родитељским састанцима, којима је нарочито сметала „нехигијена ромске деце. Додаје да су родитељи по цену изостанка деце из припремног предшколског програма, одбили да доведу децу у заједничко одељење са ромском децом из расељених ромских подручја. Повереница за заштиту равноправности утврдила је да у овој школи постоји издвојена група припремног предшколског програма коју чине деца само ромске националности из расељених породица и друга група коју чине претежно неромска деца. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је ПУ М. Н. П. дискриминисала децу из расељених ромских породица на основу националне припадности. Због тога је дата препорука директору да предузме све радње и мере којим ће извршити десегрегацију групе припремног предшколског програма у којој су искључиво деца ромске националне припадности из расељених породица, да организује обуку и едукацију за запослене у ПУ на тему дискриминације, као и да директор предшколске установе организовањем предшколског васпитања и образовања, и одлукама које доноси не крши Закон о забрани дискриминације.

МИШЉЕЊЕ

ПУ М. Н. П. је формирањем сегрегисане групе припремног предшколског програма у истуреном одељењу у ОШ А. С. Л. Д., село В. — Б. код Н. П, у којој су искључиво деца ромске националности, и то из расељених ромских породица, извршила дискриминацију деце из расељених ромских породица на основу националне припадности.

Повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. став 1. тачка 1. и члану 39. став 2. Закона о забрани дискриминације, даје ПУ М. Н. П.

ПРЕПОРУКУ

- ▶ И. А, директор ПУ М. Н. П. ће по хитном поступку предузети све неопходне радње и мере којима ће извршити десегрегацију групе припремног предшколског програма у којој су искључиво деца ромске националности из ромских расељених породица.
- ▶ Директор предшколске установе ће без одлагања предузети све неопходне радње и мере којима ће обезбедити да сви запослени у предшколској установи прођу обуку/стручно усавршавање на тему забране дискриминације, како би се обезбедила већа сензибилитетност свих запослених.
- ▶ Директор предшколске установе ће убудуће водити рачуна да организовањем предшколског васпитања и образовања као и својим одлукама не крши одредбе Закона о забрани дискриминације, односно, да се суздржи од неоправданог прављења разлике или неједнаког поступања и пропуштања (искључивања, ограничавања или давања првенства), у односу на лица или групе лица, које се заснива на неком личном својству.
- ▶ Директор предшколске установе ће обавестити Повереницу за заштиту равноправности, у року од 30 дана од дана пријема мишљења и препоруке, о мерама које ће спровести у циљу поступања по препоруци.

Образложење

Д. з. р. д. м. — О. к. из Н. упутило је Повереници за заштиту равноправности 21. септембра 2011. године притужбу изјављену против ПУ М. Н. П., истурено одељење у ОШ А. С. Л., село В. — Б. код Н. П. У притужби се наводи да ПУ М. већ другу годину за редом формира сегрегисане групе припремног предшколског програма у истуреном одељењу у ОШ А. С. Л., чије просторије користи. Такође, наводи се и да једну групу припремног предшколског програма похађају српска и бошњачка деца, док другу групу припремног предшколског програма похађају ромска деца, да су групе формиране по националној припадности, чиме је извршена сегрегација ромске деце и да васпитачица, на питање која деца похађају прву групу, одговара: „Наша деца”.

У прилогу притужбе достављени су и: допис Градској просветној инспекцији града Н. П.; одговор Градске просветне инспекције града Н. П.; допис Републичкој просветној инспекцији; допис помоћнику министра просвете и начелнику одељења за инспекцијски надзор и одговор Министарства просвете и науке од 18. октобра 2011. године.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. став 4. и 37. став 2. Закона о забрани дискриминације, и упутила је захтев И. А., директору ПУ М. Н. П., да се изјасни о основаности притужбе.

ПУ М. Н. П. је доставила изјашњење у којем се наводи да све што је наведено у притужби није основано из следећих разлога:

- ▶ да је прошле (2010) и ове године (2011) формирана група деце мешовитог састава која похађају предшколски припремни програм (у даљем тексту: ППП) и да је у једној групи прошле године био С. Б., а ове године Ђ. З. и да је то из разлога што родитељи прихватају децу ромске националности која су ту мештани;
- ▶ да је прошле (2010) као и ове (2011) године директор предшколске установе заједно са директором школе одржао десетак родитељских састанака на којима су се родитељи изјашњавали око заједничког боравка деце у ППП и сви су по цену изостанка деце из ППП одбили да доводе децу у заједничко одељење са ромском децом из расељених ромских

породица, као разлог је наведена нехигијене ромске деце расељених ромских породица, док су без икаквих проблема прихватили децу мештана Рома који имају ту своје насеље;

- ▶ да је због великог броја деце немогућ боравак све деце у једној групи ППП, односно да је прошле године (2010) је било уписано 18 ромске деце, а 13 деце мештана других националности и ромске деце мештана. Ове године (2011) је уписано 21 дете ромске националности, а у другом одељењу 13 деце;
- ▶ да су породице ромске националности у селу Б. насељени из свих крајева а да услови за хигијену и нормалан живот не постоје;
- ▶ да деца без обуће и гардеробе долазе у школу, због чега је у учионици где бораве стављен тепих који се сваког дана чисти и да је предшколска установа од својих средстава довела воду како би деца имала где руке да перу;
- ▶ да у редовним групама целодневног и полудневног боравка има деце ромске националне припадности, као и у истуреном одељењу на Д.

Закон о забрани дискриминације прописује да се на поступак пред Повереником за заштиту равноправности сходно примењују одредбе Закона о општем управном поступку. У току поступања у овом предмету, поред притужбе и изјашњења на притужбу, ради правилне оцене и у циљу разјашњења битних околности, утврђене су чињенице и одласком на лице места. Помоћница Поверенице за заштиту равноправности К. Б. и саветница у Стручној служби Повереника Г. Ч. посетиле су истурено одељење ПУ М. које се налази у склопу ОШ А. С. Л. а том приликом су разговарале са директором и васпитачицама ПУ М. Приликом ове посете утврђено је да се ППП у школи спроводи за две групе деце и то у старој згради школе која није реновирана. Једна група деце похађа ППП у преподневним часовима и њу чине неромска деца и ромско дете мештана док је друга група деце која похађа ППП у послеподневним часовима састављена искључиво од ромске деце и то ромске деце расељених ромских породица.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да Устав Републике Србије („Службени гласник РС”, бр. 98/2006) у члану 21. прописује да су пред Уставом и законом сви једнаки и да је забрањен сваки облик дискриминације по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

Закон о забрани дискриминације у члану 19. прописује да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, у складу са законом. Истим чланом, став 2. забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима. Одредбе члана 22. Закона о забрани дискриминације прописују да свако дете, односно малолетник има једнака права и заштиту у породици, друштву и држави без обзира на његова или лична својства родитеља, старатеља и чланова породице.

Закон о основама система образовања и васпитања⁸ прописује да су у установи забрањене активности које угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно

.....
⁸ „Сл. гласник РС”, бр. 72/2009 и 52/2011, члан 44.

групе лица, између осталог, и по основу националне, етничке, језичке припадности и имовног стања. Такође, забрањено је и подстицање или неспречавање наведених активности. Под дискриминацијом лица или групе лица, закон сматра, свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства.

Одредбе Закона о предшколском васпитању и образовању⁹ прописују да су забрањене све врсте насиља, злостављања и све активности којима се угрожавају, дискриминишу или издвајају деца, односно групе деце, по било ком основу, у складу са законом.

Повереница за заштиту равноправности је током поступка утврдила да су у неједнак положај стављена деца ромске националности из расељених ромских породица, у односу на децу неромске националности и децу ромске националности из породица које су мештани. Сегрегација деце огледа се у формирању посебне групе ППП само за децу ромске националности, и то из расељених ромских породица, која програм похађа одвојено од друге групе деце коју чине деца неромске националне припадности и једно „ромско дете мештана”.

Из изјашњења И. А, директора ПУ М. Н. П. евидентно је да он и не пориче да деца ромске националности из расељених ромских породица похађају ППП у одвојеној групи, односно групи која је састављена искључиво од деце ромске националности и то расељених ромских породица и истиче да родитељи деце неромске националности прихватају само ромску децу мештана, а да одбијају свако спајање њихове деце са децом из расељених ромских породица. На тај начин врши се издвајање и разврставање деце по личном својству, док је присуство прошле и ове године по једног детета ромске националности из породица мештана само начин да се прикрије очигледна сегрегација ромске деце из расељених ромских породица. Сагледавајући изнете аргументе, очигледно је да није било оправданих и разумних разлога да се на основу личних својстава ставе у неравноправан положај деца ромске националности из расељених породица, у односу на децу неромских националности и децу ромске националности која су мештани.

Повереница за заштиту равноправности подсећа да је Република Србија усвојила Стратегију за унапређивање положаја Рома у Републици Србији¹⁰ којом се постављају основе за унапређивање положаја Рома у Републици Србији и смањење разлике између ромске популације и осталог становништва. Образовање и дискриминација су, између осталог, области којима је стратегија посебно посветила пажњу. Стратегија наводи да су Роми често изложени различитим облицима прикривене или отворене дискриминације од стране школских власти, наставника, школског особља, друге деце и неромских родитеља, као и да повремено долази до формирања сегрегираних одељења. Такође, Стратегија наводи искуство да наставници формирање оваквих одељења правдају потребом да се одељења уједначе како би се настава одвијала ефикасније и успешније, што указује на дидактички приступ који акценат ставља на наставника и наставу, а не на индивидуализацију и кооперативни приступ.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, Повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. т. 7. и 9. Закона о забрани дискриминације, дала је мишљење и препоручила директору ПУ М. Нови Пазар предузимање одговарајућих мера у циљу отклањања последица дискриминаторног поступања.

⁹ „Сл. гласник РС”, бр. 18/2010, члан 3. став 4.

¹⁰ „Сл. гласник РС”, бр. 27/2009

Притужба Д. З. Р. Д. М. против ОШ А. С. Л. Д. због дискриминације на основу националне припадности у области образовања

дел. бр. 84 / 20.1.2012.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе Д. З. Р. Д. М. — О. К. из Н. која је поднета против ОШ А. С. Л, село В. — Б. код Н. П. због дискриминације деце на основу националне припадности. У притужби је наведено да су ОШ А. С. Л. формирана издвојена одељења коју похађају само ромска деца из интерно расељених породица. Формирање оваквих одељења настало је, између осталог, и због притисака и претњи родитеља деце српске и бошњачке националности, којима је нарочито сметала „нехиђијена ромске деце”. Због овог проблема одржан је састанак са представницима општине, школе и просветне инспекције на којем је направљен план укључивања ромске деце у друга одељења. Родитељи су вршили велики притисак да се за ромску децу формирају издвојена одељења, па су одлучили и да не пуштају децу у школу, односно, да њихова деца бојкотују наставу. Тада су формирана издвојена одељења која похађају само расељена ромска деца. Настава се одвија у учионицама које се налазе у старој згради која припада истој школи, док се остала одељења налазе у реновираној згради. Повереница за заштиту равноправности утврдила је да у овој школи постоји издвојена одељења коју чине деца само ромске националности из расељених породица и друга група коју чине претежно неромска деца. На тај начин врши се издвајање и разврставање деце на основу националне припадности. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је ОШ А. С. Л. дискриминисала децу из расељених ромских породица на основу националне припадности. Због тога им је дата препорука директору да предузме све радње и мере којима ће извршити десегрегацију одељења у којима су искључиво деца ромске националне припадности из расељених породица, да организује обуку и едукацију за запослене у школи на тему дискриминације, да кроз одговарајуће програме обуке и едукацију међу ученицима развијају дух толеранције и поштовања различитости, као и да директор школе организовањем наставе, и одлукама које доноси не крши Закон о забрани дискриминације.

МИШЉЕЊЕ

ОШ А. С. Л. Д., село В. — Б. код Н. П. је формирањем сегрегисаних одељења у којима су искључиво деца ромске националности и то из расељених ромских породица, извршила дискриминацију деце из расељених ромских породица на основу националне припадности.

Повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. став 1. тачка 1. и члану 39. став 2. Закона о забрани дискриминације, да је ОШ А. С. Л. Д., село В. — Б. код Н. П.

ПРЕПОРУКУ

- ▶ Д. М, директор ОШ А. С. Л, село В. — Б. код Н. П. ће по хитном поступку предузети све неопходне радње и мере којима ће извршити десегрегацију одељења у којима су ученици искључиво деца ромске националности из расељених ромских породица.
- ▶ Директор школе ће без одлагања предузети све неопходне радње и мере којима ће обезбедити да сви запослени у школи прођу обуку/стручно усавршавање на тему забране дискриминације, како би се обезбедила већа сензибилисаност свих запослених.
- ▶ Директор школе ће предузети све неопходне мере из своје надлежности како би се кроз одговарајуће програме, обуке и едукације међу ученицима/цама развијао дух толеранције, прихватања различитости и недискриминаторног понашања.
- ▶ Директор школе ће убудуће водити рачуна да организовањем наставе и својим одлукама не крши одредбе Закона о забрани дискриминације, односно, да се суздржи од неоправданог прављења разлике или неједнаког поступања и пропуштања (искључивања, ограничавања или давања првенства), у односу на лица или групе лица, које се заснива на неком личном својству.
- ▶ Директор школе ће обавестити Повереницу за заштиту равноправности, у року од 30 дана од дана пријема мишљења и препоруке, о мерама које ће спровести у циљу поступања по препоруци.

О б р а з л о ж е њ е

Д. З. Р. Д. М. — О. К. из Н. упутило је Повереници за заштиту равноправности 13. октобра 2011. године притужбу у којој је наведено да се у истуреном одељењу ОШ А. С. Л. Д., село В. — Б., већ пету годину за редом формирају сегрегисана одељења за ромску децу, и то нарочито за расељену ромску децу, чиме се врши дискриминација ромске деце по основу припадности ромској националној мањини. У притужби се, такође, наводи:

- ▶ да је и школске године 2007/2008. формирано сегрегисано одељење првог разреда, које се састојало само од ромске деце, и то због изузетних притисака и претњи мештана села В. — Б. који су српске и бошњачке националности;
- ▶ да је општина Н. П. донела одлуку да на плацу у селу В. смести расељене ромске породице које су до тада боравили у близини кванташке пијаце у Н. П. а који су по пријави санитарне и комуналне полиције, морали да се са тог места иселе;
- ▶ да је општина овакву одлуку највероватније донела због тога што у близини постоји и насеље локалних Рома;
- ▶ да се расељена ромска деца уписују у школу уз негодовање, претње и бојкот српских и бошњачких родитеља који не желе да њихова деца буду у истом одељењу са расељеном ромском децом, као и да нарочито имају примедбе на хигијену ромске деце;
- ▶ да је насеље расељених ромских породица нелегалено тако да се снабдева водом помоћу цистерне која се два пута недељно пуни из градског водовода док је прикључење на струју обезбеђено од комшија;
- ▶ да је школске године 2009/2010. поново формирано сегрегисано одељење;
- ▶ да је одржан састанак са представницима општине, школе и просветне инспекције и да је направљен оквирни и никад формализован план десегрегације;

- ▶ да је као једна од могућности, због старијег узраста ученика који су школске 2007/2008. уписани у школу, предложено њихово упућивање на образовање одраслих као и да су запослени у школи прошли обуку за укључивање у програм Функционално основно образовање одраслих Рома, али да овај програм никад није заживео у школи;
- ▶ да је на почетку школске године 2010/2011. О. К. добио позив директора школе да присуствује родитељском састанку у првом разреду, за који је повод био захтев родитеља неромске деце да се формира сегрегисано одељење за ромску децу;
- ▶ да су састанку присуствовали представници града Н. П. (градски већник и ромски координатор), као и ромски и неромски родитељи, директор и учитељица, да су том приликом су представници О. Д. позвали родитеље на солидарност са људима који живе у екстремном сиромаштву и подсетили на једнака права на квалитетно образовање и законску забрану сегрегације;
- ▶ да директор након тог састанка није попустио под притиском и да је задржао формирано мешовито одељење првог разреда, што је било могуће због мањег броја деце уписане у први разред;
- ▶ да је школске 2011/2012. године повећан број деце уписане у први разред и да су неромски родитељи вршили велики притисак и то тако што су донели одлуку да њихова деца бојкотирају наставу;
- ▶ да је формирано сегрегисано одељење првог разреда које похађају само расељена ромска деца, а да су у другом одељењу првог разреда пре свега неромска деца и пар локалне ромске деце која су „прихватљива“ за неромске родитеље и која ће бити „понуђена“ као доказ да у школи нема сегрегације;
- ▶ да је сегрегација специфична и по просторним ресурсима школе јер реновирана школска зграда има четири учионице, наставничку канцеларију, просторију за помоћно особље и тоалете, тако да преподневном и поподневном сменом школа покрива сва одељења од I до VIII разреда. У непосредној близини ове реновиране зграде налази се стара зграда са две учионице коју користе предшколске припремне групе, сегрегисано одељење првог разреда и сегрегисано одељење трећег разреда, а до прошле године и сегрегисано одељење четвртог разреда;
- ▶ да стара зграда има стари бродски под, старе клупе и столице и никакав дидактички материјал, осим оног који се користи за припремни предшколски програм;
- ▶ да се у сегрегисаном одељењу четвртог разреда смањио број деце, па су деца која су наставила школовање у петом разреду пребачена у мешовито одељење, где имају проблеме у адаптацији, недостаје им самопоуздање за усмено одговарање, као и да им неки ученици новог одељења забрањују учествовање у екипним спортским активностима када су без надзора наставника.

Д. З. Р. Д. М. — О. К. је, поред притужбе, доставило и допис Министарству просвете од 31. јануара и 9. септембра 2008. године, као и записник са састанка „Заштита деце ромске националне мањине од дискриминације“ од 7. априла 2008. године.

У циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. став 4. и 37. став 2. Закона о забрани дискриминације упућен је захтев Д. М., директору ОШ А. С. Л, село В. — Б. код Н. П да се изјасни о основаности притужбе.

ОШ А. С. Л. доставила је изјашњење у којем се наводи следеће:

- ▶ да наводи у притужби о сегрегисаним одељењима апсолутно нису тачни, те доставља број ученика и одељења школе за текућу школску годину, на основу чега се може закључити колико је подела у одељењу било за претходних пет година:

први разред 29 ученика — 2 одељења,
други разред 25 ученика — 1 одељење,
трећи разред 37 ученика — 2 одељења,
четврти разред 25 ученика — 1 одељење,
пети разред 24 ученика — 1 одељење,
шести разред 15 ученика — 1 одељење,
седми разред 12 ученика — 1 одељење,
осми разред 19 ученика — 1 одељење;

- ▶ да је истина да је досадашње одељење петог разреда било, од првог до четвртог разреда подељено у два одељења, из разлога што су деца из расељених подручја ромске популације у школу доведена са закашњењем и да су се сви заједно сложили да то буде посебно одељење, што се показало као оправдано, иако су за то били тужени код Министарства просвете, али нису окривљени јер су радили по савету школских управа и министра;
- ▶ да су за текућу школску годину имали деце из две групе која су похађале предшколску наставу и да је директор основне школе пријавио једно одељење првог разреда од 25 ученика и да је, због тога, један учитељ морао бити проглашен технолошким вишком;
- ▶ да су родитељи искључиво тражили да одељења остану каква су била и у предшколској настави или у противном неће слати своју децу у школу; да су првих неколико дана школу похађали само ученици ромске популације и да су о томе и директор и родитељи обавестили Школску управу у Н. П. и К. и да су школу обишли општински инспектори, начелник Школске управе Н. П. и републички инспектор из К.;
- ▶ да је први разред подељен на два одељења јер у једном одељењу не сме бити више од 2-3 ученика који раде по посебном програму инклузивног образовања и да тренутно има 15 ученика у једном одељењу, где је осам ученика српске националности, један бошњачке и шест ромске националности, од којих двоје раде по посебном програму, а да у другом одељењу тренутно има такође 15 ученика ромске националности од којих троје раде по посебном програму;
- ▶ да оба одељења првог разреда раде у истој смени, по истом распореду часова, међусобно сарађују и заједно су на часовима физичког васпитања и веронауке и да против овакве поделе није био ниједан родитељ ромске популације;
- ▶ да је тешко утврдити број ромске деце по одељењима, јер њихов број из године у годину, односно из разреда у разред опада; да их има највише у септембру, а касније њихово похађање наставе постепено опада;
- ▶ да је у првом разреду од 30 ученика њих 21 ромске националности, да су распоређени у два одељења (I-1 шест ученика и I-2 15 ученика) у II разреду — осам ученика, у III разреду 23 ученика (III-1 шест ученика и III-2 17 ученика), у IV разреду 12 ученика, у V разреду десет ученика, у VI разреду један ученик, у VII нема ученика ромске националности и у VIII разреду један ученик ромске националности;

- ▶ да су ромска деца само у два случаја издвојена у посебна одељења — а) зато што већина њих није похађала предшколско образовање, б) непознавање српског језика и в) тотална хигијенска запуштеност, затим различито старосно доба (било је и ожењених у првом разреду);
- ▶ да нема ни мало истине да неко намерно врши сегрегацију ученика по националној основи, већ сматрају да на тај начин помажу деци да се што брже укључе у рад школе.

Уз изјашњење је достављен и записник о инспекцијском надзору број: 423-614-00380/2011-12 од 19. септембра 2011. године.

Устав Републике Србије¹¹ у члану 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

Закон о забрани дискриминације у члану 19. прописује да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, у складу са законом. Ставом 2. истог члана је забрањено лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима. Одредбе члана 22. Закона о забрани дискриминације прописују да свако дете, односно малолетник има једнака права и заштиту у породици, друштву и држави без обзира на његова или лична својства родитеља, старатеља и чланова породице.

Закон о основама система образовања и васпитања¹² прописује да су у установи забрањене активности које угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, између осталог, и по основу националне, етничке, језичке припадности и имовног стања. Такође, забрањено је и подстицање или неспречавање ових активности. Дискриминација лица или групе лица је свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства.

Анализом притужбе О. к. и изјашњења ОШ А. С. Л. Д., село В. — Б. код Н. П, Повереница за заштиту равноправности утврђује да су у неједнак положај стављена деца ромске националности, посебно деца из расељених породица, у односу на децу неромских националности. Сегрегација деце огледа се у формирању посебног одељења првог разреда основне школе само за децу ромске националности из расељених породица. Ученици сегрегисаних одељења првог и трећег разреда основне школе наставу похађају, заједно са децом предшколског програма, у посебној згради (згради старе школе), док ученици других одељења основне школе наставу похађају у новој, реновираној школској згради.

У изјашњењу Д. М., директора ОШ А. С. Л. види се да су формирана два одељења првог разреда са укупно 30 ученика. Одељење I-1 похађа петнаесторо деце, од чега су шесторо Роми, а у одељењу I-2 има 15 ученика ромске националности. У два одељења трећег разреда укупно има 37 ученика, од чега III-1 похађа шесторо Рома, а III-2 17 ученика искључиво ромске националности. Сегрегисана одељења чине деца ромске националности из расељених поро-

¹¹ „Сл. гласник РС”, бр. 98/2006

¹² „Сл. гласник РС”, бр. 72/2009 и 52/2011, члан 44.

дица, док се у другом одељењу налази неколико деце ромске националности из породица мештана. На тај начин врши се издвајање и разврставање деце по личном својству, док је присуство малог броја деце ромске националности из породица мештана само начин да се прикрије очигледна сегрегација ромске деце. Сагледавајући изнете аргументе, евидентно је да није било и да не може бити оправданих и разумних разлога да се једна група деце сегрегише у односу на сву осталу децу на основу националне припадности и чињенице да су из расељених породица.

Повереница за заштиту равноправности подсећа да је Република Србија усвојила Стратегију за унапређивање положаја Рома у Републици Србији¹³ којом се постављају основи за унапређивање положаја Рома у Републици Србији и смањење разлика између ромске популације и осталог становништва. Образовање и дискриминација су, између осталог, области којима је посвећена посебна пажња, те је наведено да су Роми често изложени различитим облицима прикривене или отворене дискриминације у вези образовања и то од стране школских власти, наставника, школског особља, друге деце и неромских родитеља, као и да повремено долази до формирања сегрегисаних одељења. Такође, у Стратегији се наводи да се формирање оваквих одељења често правда потребом да се одељења уједначе како би се настава одвијала ефикасније и успешније, што указује на дидактички приступ који акценат ставља на наставника и наставу, а не на индивидуализацију и кооперативни приступ.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, Повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. тачке 7. и 9. Закона о забрани дискриминације, дала је мишљење и препоруку директору ОШ А. С. Л, село В. — Б. код Н. П. предузимања одговарајућих мера у циљу отклањања последица дискриминаторног поступања.

.....
¹³ „Сл. гласник РС”, бр. 27/2009

Притужба Р. против више лица и институција због дискриминације на основу националне припадности у области образовања

дел. бр. 1737 / 7.11.2012.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднела организација Р. из Б. против Управе за образовање, културу, омладину и спорт града Ниша, Основне школе В. К. и директора школе, као одговорног лица због сегрегације ромске деце у Основној школи В. К. У притужби је наведено да се основна школа налази у центру града, да је школу похађао велики број ромске деце, али до краја деведесетих година у школи су била равномерно заступљена ромска и неромска деца, док је од краја деведесетих година, сегрегације постала уочљива. У изјашњењу начелнице Управе за образовање, културу и омладину наведено је да родитељи имају право да уписују децу у коју год школу желе, али да је Скупштина града упозната са овим проблемом, те је одлучила да ће приликом израде Стратегије за унапређивање инклузивног образовања ромске деце у овом граду анализирати и обрађивати овај проблем. Директор школе је навео да сваке школске године покушава да привуче неромску децу да се упишу у школу, да организује презентације и медијски промовише школу, али без успеха, те је истакао да школа нема могућности да сама реши овај проблем и да се за помоћ обраћа надлежним институцијама. Повереница за заштиту равноправности утврдила је да је школа била свесна проблема издвајања ромске деце, да се за помоћ обратила Школској управи града, Градској управи и Савету за међунационалне односе. Поред тога, школа је обављала разговоре са родитељима будућих ученика првог разреда, медијски се представљала, организовала округли сто, али да су резултати изостали. Скупштина града је донела одлуку да ће приликом доношења Стратегије за унапређивање инклузивног образовања ромске деце анализирати и обрадити све чињенице везане за издвајање ромске деце у овој школи. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да ОШ В. К, Градска управа и Министарство просвете, својим активностима и поступањем, нису извршили дискриминацију. Међутим, овим институцијама је препоручено да заједничким активностима и у сарадњи са организацијама цивилног друштва предузму све мере и активности како би заједнички решили проблем издвајање, тј. превеликог броја ромске деце у односу на осталу децу ове школе.

1. ТОК ПОСТУПКА

- 1.1. Повереница за заштиту равноправности се притужбом обратила невадина организација Р. из Б, због сегрегације ромске деце у Основној школи В. К.
- 1.2. У притужби је наведено:
 - да припадници ромске националне мањине спадају у једну од најугроженијих категорија становника у Србији, као и да у највећем броју живе у дубоком сиромаштву, најчешће

у неформалним насељима и у условима који нису достојни за живот човека. Исто је и са Ромима који живе ван неформалних насеља јер се и они свакодневно сусрећу са дискриминацијом у готово сваком сегменту живота;

- ▶ да сегрегација у ОШ В. К. постоји дуги низ година, као и да се школа налази у центру Ниша, у близини ромског насеља познатог под називом „Београд махала”. Ову школу је одувек похађао велики број ромске деце, али све до краја деведесетих година у школи су равномерно била заступљена и ромска и неромска деца. Међутим, од краја деведесетих година ситуација је почела драстично да се мења, а појава сегрегације постала је све уочљивија;
 - ▶ да је на ову појаву и раније указивано градским властима у Нишу када је и апеловано да се сегрегација у овој школи на време спречи и заустави;
 - ▶ да данас преко 90% ученика ОШ В. К. чине деца ромске националности, а свега по два до три детета у једној генерацији припадају неромском становништву. Оваква ситуација је веома забрињавајућа, нарочито уколико се узме у обзир да већ више од 10 година представници ове школе и других релевантних градских институција нису предузели ништа да се сегрегација у ОШ В. К. спречи и да се њене негативне последице отклоне.
- 1.3.** У притужби је предложено извођење доказа саслушањем А. С, директорке удружења О, јер је у периоду од 2002. до 2004. године радила као педагошка асистенткиња у ОШ В. К.
- 1.4.** Повереница за заштиту равноправности спровела је јединствен поступак, сагласно чл. 117. Закона о општем управном поступку,¹⁴ у вези са чл. 40. ст. 4. Закона о забрани дискриминације.
- 1.5.** У циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације,¹⁵ у току поступка је прибављено изјашњење Управе за образовање културу, омладину и спорт града Ниша и изјашњење ОШ В. К.
- 1.6.** У изјашњењу Ј. В, начелнице Управе за образовање, културу, омладину и спорт, између осталог је наведено:
- ▶ да је на основу чл. 29. Закона о основама система образовања и васпитања,¹⁶ чл. 1. и 3. Уредбе о критеријумима за доношење акта о мрежи предшколских установа и акта о мрежи основних школа,¹⁷ Скупштина града Ниша донела Одлуку о мрежи основних школа на територији града Ниша,¹⁸ којом је поред осталих, планирана и ОШ В. К;
 - ▶ да је Законом о основама система образовања и васпитања у чл. 98. прописано да је школа дужна да упише свако дете са подручја школе, али да школа може да упише и дете са подручја друге школе, на захтев родитеља, у складу са могућностима школе. Родитељ, односно старатељ може да изабере основну школу у коју ће да упише дете подношењем захтева изабраној школи најкасније до 1. фебруара текуће календарске године у којој се врши упис;

.....
¹⁴ „Сл. лист СРЈ”, бр. 33/97 и 31/01 и „Сл. гласник РС”, бр. 30/10

¹⁵ „Сл. гласник РС”, бр. 22/09

¹⁶ „Службени гласник РС”, бр. 72/09 и 52/11

¹⁷ „Службени гласник РС”, бр. 80/10

¹⁸ „Службени лист града Ниша” бр. 60/11

- ▶ да с обзиром на чињеницу да законом није прописано да сва деца са подручја једне школе могу да буду уписана само у ту школу, јединица локалне самоуправе није надлежна и није у могућности да утиче на одлуку родитеља у коју школу ће уписати дете;
 - ▶ да је Скупштина града Ниша још 2007. године донела Декларацију о остваривању једнаког права на образовање све деце,¹⁹ која је одраз става града Ниша када је у питању једнако право на образовање све деце;
 - ▶ да у складу са Законом о основама система образовања и васпитања, јединице локалне самоуправе имају само надлежност за доношење акта о мрежи основних школа и за финансирање дела економске цене образовања и васпитања деце и ученика;
 - ▶ да су Законом о основама система образовања и васпитања у чл. 151. дефинисани послови стручно-педагошког надзора у смислу саветовања и пружања стручне помоћи установи у обезбеђивању заштите деце, ученика и запослених од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања у установи, што је у надлежности просветног саветника при Министарству просвете, науке и технолошког развоја;
 - ▶ да је проблем већег броја ромске деце која су уписана у ОШ В. К. комплексан, мултидисциплинаран и да захтева укључивање институција са свих нивоа власти. У решавању овог проблема, велики допринос би могла да дају удружења грађана која се баве проблемима ромске националне мањине, која до сада нису имала конкретне предлоге у смислу решавања проблема;
- 1.7.** Уз изјашњење на притужбу Управа за образовање, културу, омладину и спорт Ниша доставила је и Декларацију о остваривању једнаког права на образовање све деце.²⁰
- 1.8.** У изјашњењу на притужбу С. Ђ, директорке ОШ В. К, наведено је:
- ▶ да се ОШ налази у ширем центру града, у индустријској зони општине Ц. к. и да су у њеној близини различити важни објекти града Ниша, а да насеље „Београд мала” насељава претежно становништво ромске националности, што је одувек условљавало мулти-етничку структуру ученика ове школе;
 - ▶ да је мото школе „Дете је центар света” и да се васпитно образовни процес одвија применом знања и вештина наставног кадра, неговањем вештина учења, индивидуализованог рада, неговањем толеранције, поштовањем различитости. У циљу креирања школе по мери детета, значајну улогу има и сарадња са породицом, поштовање принципа демократичности, поштовање права детета и превазилажење предрасуда;
 - ▶ да с обзиром на наведене околности и пад natalитета у Републици Србији дешавање се може сматрати природним процесом у коме близина ромског насеља на овој територији резултира већим уписом деце ромске националности, као и да је важећим прописима право на образовање и стручно оспособљавање гарантовано свима под једнаким условима;
 - ▶ да би школа прекршила важеће законе уколико не би уписала сву децу која се за упис пријављују, како са територије на којој се школа налази, тако и са других територија, без обзира на њихову националну припадност;
 - ▶ да су школа и друге релевантне институције предузимале активности које би допринеле десеграгацији, која је веома спор процес;

¹⁹ „Службени лист Града Ниша” бр. 81/07

²⁰ Исто.

- ▶ да школа са локалном заједницом, широм друштвеном средином, са невладиним организацијама и другим актерима сарађује у циљу постизања пуног скупа између индивидуалног и друштвеног интереса у образовању и васпитању. Психолог школе је у Тиму за израду Локалне стратегије за интеграцију Рома у образовни систем и члан је локалног тима за „Једнаке шансе у образовању“;
- ▶ да у досадашњем раду школе није забележена ниједна притужба ученика, родитеља ни ти надлежних институција због дискриминације, да су све активности у годишњим плановима рада школе, а да су све наставне и ваннаставне активности усмерене ка побољшању квалитета рада школе;
- ▶ да овај циљ подразумева прилагођавање метода и садржаја рада потребама и специфичностима ученика (образовним, језичким баријерама, искуственим и културолошким разликама), као и активностима у вези са побољшањем комуникације и сарадње на релацији школа-ученик-породица. Програмске активности школе биле су усмерене на подизање компетенција наставног кадра за рад са ученицима и родитељима ромске националне мањине (наставници примењују знања и вештине које су стекли на акредитованим семинарима о ненасилној комуникацији, превазилажењу стереотипа и предрасуда, уважавању културног идентитета, развијање сарадње, разумевања и толеранције и др), а правила понашања ученика и запослених нису дискриминаторна, јер важе за све;
- ▶ да је школа активно спроводила антидискриминаторни програм кроз све сегменте рада, тако да је реализован пројекат „Једнаке шансе — Roma Education Initiative, интеграција ромске деце и младих у систем образовања“. Пројекат је спроведен у школској години 2003/04 и 2005/06, а подржали су га Education Support Program из Будимпеште, Фонд за отворено друштво Београд и УНИЦЕФ;
- ▶ да су у оквиру овог пројекта реализовани бројни потпројекти, као што су: „То смо ми“ — промоција ОШ В. К.; „Желимо више, можемо више“ — припремна настава за ученике 8. разреда за полагање квалификационих испита за упис у средње школе; „Корак даље“ — обогаћивање модела сарадње на релацији школа-породица-ученик; „Развијање кадра за унапређивање образовања Рома“ — израда студије случаја; Израда флајера за промоцију школе у новом стамбеном насељу у близини школе. Такође, кроз овај пројекат је афирмисан рад ромског, односно, сада педагошког асистента, који је у функцији пружања подршке ученицима, родитељима и наставницима у процесу школовања ради остваривања дугорочних стратешких циљева образовања, укључујући посебно маргинализоване друштвене групе;
- ▶ да су реализовани и други пројекти као што су: „Пројекат грађанин“ — подстицање деције иницијативе за решавање актуелних проблема ученика; „Школа фудбала“ — неговање здравих стилова живота, добрих међуљудских односа и тимског рада; „Дечји парламент“; „Мала школа породичног живота“ и др. Урађена је припрема и продукција два играна филма „Психосоцијална подршка за децу, жене и породице у реадмисији“ — превенција породичног насиља, а снимљена су и два филма у којима су значајну улогу имали и ученици и запослени у школи и то „Образовањем до бољег сутра“ који је добио награду УНИЦЕФ-а (2009) и филм „Образовање Рома“ (2009);
- ▶ да је школске 2010/11 године, у сарадњи са партнерским школама ОШ „Радоје Домановић“ и ОШ „Свети Сава“, реализован пројекат „Школа без насиља“;
- ▶ да је била значајна улога школе у пројекту „Образовање за све“, у оквиру којег су наставници прошли обуке које се односе на побољшање доступности и унапређења квалитета

образовања и васпитања за децу маргинализованих група и подршка развоју антидискриминаторне културе у образовно васпитним установама. Поред тога, реализовани су и бројни едукативни и превентивни програми и активности у школи (као што су радионице на тему забране насиља, репродуктивног здравља, дискриминације, права детета, трговине људима, болестима зависности и др.) а школа је учествовала и остварила запажене резултате на многобројним конкурсима, такмичењима, турнирима, форумима и др.;

- ▶ да је узимајући све наведено у обзир јасно да је притужба неоснована и да школа улаже велике напоре, као и да излази у сусрет многим потребама ученика. Међутим, за остварење овог стратешког циља потребна је већа државна и институционална подршка;
- ▶ да школа већ дуже време указује локалној заједници и Школској управи на проблем сегрегације ученика ромске националности и да покушава да реши овај проблем у домену своје одговорности, али се већ годинама испоставља да проблем превазилази капацитете и делокруг рада школе. У том смислу је школи потребна много већа подршка локалне заједнице, других школа из окружења и школске управе како би се ова спонтана сегрегација превазишла.

1.9. Ради потпунијег утврђивања чињеничног стања у ОШ В. К, Повереница за заштиту равноправности затражила је изјашњење Министарства просвете, науке и технолошког развоја.

1.10. У изјашњењу Министарства просвете науке и технолошког развоја, наведено је:

- ▶ да је овај орган предузео одговарајуће мере и да је притужбу проследило Одељењу за инспекцијске послове у установама предшколског, основног, средњег и високог образовања, ради утврђивања основаности, као и да ће након извршеног инспекцијског надзора обавестити Повереницу за заштиту равноправности.

1.11. Међутим, изјашњење које је требало да уследи након инспекцијског надзора, није достављено Повереници за заштиту равноправности.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. У току поступка утврђено је да је Скупштина града Ниша Одлуком о мрежи основних школа на територији града Ниша,²¹ утврдила број и просторни распоред основних школа, школа за основно образовање и васпитање ученика са сметњама у развоју, школе за основно музичко образовање и школе за образовање одраслих на територији града Ниша. У оквиру мреже основних школа планирана је и Основна школа В. К.

2.2. Међу странама је неспорно да се у близини ОШ В. К. налази и ромско насеље „Београд мала” и да су ученици ове школе у највећем броју припадници ромске националне мањине.

2.3. Утврђено је и да је ОШ В. К. спровела велики број пројеката који су били намењени деци и наставницима ове школе, а да је за решавање овог проблема руководство школе тражи помоћ од локалне заједнице, других школа из окружења и Школске управе.

2.4. У току поступка утврђено је да је локална самоуправа упозната са ситуацијом у ОШ В. К. и да је става да нема надлежност за самостално решавање овог проблема. Проблем препознаје као комплексан, мултидисциплинаран, а за његово решавање је потребно

.....
²¹ „Сл. лист града Ниша”, бр. 60/2011

укључивање институција свих нивоа власти, као и да би велики допринос могла да дају удружења грађана која се баве проблемима ромске националне мањине.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1.** Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњења, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

- 3.2.** Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.²²
- 3.3.** Устав Републике Србије²³ забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.²⁴
- 3.4.** Уставна забрана дискриминације разрађена је Законом о забрани дискриминације²⁵ је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Закон о забрани дискриминације забрањује дискриминацију у области образовања²⁶ и прописује да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, а за-

²² Чл. 33. Закона о забрани дискриминације.

²³ „Сл. гласник РС”, бр. 98/06

²⁴ Чл. 21. Устава РС.

²⁵ Чл. 2.

²⁶ Чл. 19.

брањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или их искључити из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

- 3.5.** Законом о основама система образовања и васпитања такође је забрањена дискриминација,²⁷ односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овај закон прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.
- 3.6.** Питање уписа детета у основну школу²⁸ регулисано је чл. 98. Закона о основама система васпитања и образовања, и то тако што је прописано да је школа дужна да упише свако дете са подручја школе, а може да упише и дете са подручја друге школе, на захтев родитеља и у складу са могућностима школе. Поред тога, родитељ, односно старатељ може да изабере основну школу у коју ће да упише дете подношењем захтева изабраној школи најкасније до 1. фебруара текуће календарске године у којој се врши упис. Из наведених одредаба јасно произлази на који начин се деца уписују у основну школу, као и да би школа, одбијајући да упише дете због његове националне припадности, поступала супротно важећим прописима.
- 3.7.** Повереница за заштиту равноправности користи прилику да подсети да је доношењем Стратегије за унапређивање положаја Рома у Републици Србији,²⁹ Влада Републике Србије поставила као стратешки циљ унапређење положаја Рома у Републици Србији, са циљем смањења разлика које постоје између положаја ромске популације и осталог становништва. Део овог документа се односи и на стање у систему образовања,³⁰ у којем је, између осталог, наведено и да су Роми често изложени различитим облицима прикривене или отворене дискриминације коју врше школских власти, наставници, школско особље, друга деца и родитељи друге деце. Стратегија указује и на проблем сегрегисаних одељења, а наводи да је понекад у основи формирања оваквих одељења отворена дискриминаторска идеологија. Поједине организације наводиле су примере сегрегисаних одељења која су формирана јер су се неромски родитељи противили већој заступљености ученика ромске националности, док су запослени у школама тако формирана одељења правдали потребом да се одељења уједначе, како би се настава

²⁷ Чл. 44.

²⁸ Чл. 98. Закона о основама система образовања и васпитања.

²⁹ „Сл. гласник РС”, бр. 27/2009

³⁰ „Сл. гласник РС”, бр. 27/2009 (1.2.2. Актуелно стање у систему образовања)

одвијала ефикасније и успешније. Стратегијом за унапређивање положаја Рома у Републици Србији указано је и на чињеницу да се школе са већим бројем ромске деце етикетирају као „циганске школе”, као и да родитељи деце већинске популације из њих исписују своју децу, међутим дешава се да то чине и ромски родитељи, јер сматрају да такве школе не нуде довољан образовни ниво. Стратегија, као један од главних проблема, наводи непостојање свеобухватнијих антисегрегацијских законских решења и непостојање институционализованог праћења оваквих појава. Поред тога, истиче и да док се не пронађу системска решења, проблеми са сегрегисаним одељењима морају се решавати од случаја до случаја.

АНАЛИЗА ДОКАЗА ДОСТАВЉЕНИХ УЗ ПРИТУЖБУ И НАВОДА ИЗ ИЗЈАШЊЕЊА

- 3.8.** Повереница је, имајући у виду предмет притужбе, закључила да није потребно саслушати А. С, директорку удружења О, о околностима и ситуацији у школи, јер њено сведочење није од значаја за утврђивање релевантних чињеница у овом предмету, с обзиром да је радила као педагошка асистенткиња у школи у периоду од 2002. до 2004. године.
- 3.9.** Управа за образовање, културу, омладину и спорт, града Ниша доставила је као доказ Декларацију о остваривању једнаког права на образовање све деце из 2007. године коју је донела Скупштина града Ниша, као доказ свог опредељења о једнаком праву на образовање за све. Скупштина града Ниша је овим документом позвала и чланове Сталне конференције градова и општина да приступе усвајању Декларације о остваривању једнаког права на образовање све деце, као и да својим активностима допринесу остваривању постављених циљева. Повереница за заштиту равноправности пре свега жели да похвали доношење овог документа, као и идеју да се и други градови и општине подстакну на усвајање овако важног документа. Међутим, само постојање овог документа не искључује могућност да поједине категорије деце и даље буду дискриминисане у образовању. С друге стране сама Декларација се не може ценити као доказ, јер је 2009. године усвојен нови Закон о основама система образовања и васпитања који је променио приступ образовању у Републици Србији и који истиче значај инклузивног образовања и гарантује право на образовање свој деци, без дискриминације.

4. МИШЉЕЊЕ

Активностима које је спроводила Управа за образовање културу и спорт града Ниша, које се односе на састав ученика у ОШ В. К, односно, активностима и поступањем ОШ В. К, које се односе на упис у школу и састав ученика у школи, нису прекршене одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује Управи за образовање културу и спорт града Ниша да у сарадњи са ОШ В. К, Министарством просвете, науке и технолошког развоја, као и са представницима цивилног друштва, приступи припреми свеобухватног плана мера чијом ће се реализацијом превазићи проблем сегрегације, тј. превеликог броја ромске деце у односу на осталу децу у ОШ В. К, у складу са Стратегијом за унапређивање положаја Рома у Републици Србији. Спровођењем таквог плана мера, дугорочно би се променила

ситуација у ОШ В. К, а град Ниш би био позитиван пример који би могли да следе и други градови и општине.

Потребно је да Управа за образовање културу и спорт града Ниша и ОШ В. К. обавесте Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно чл. 40 Закона о забрани дискриминације, уколико Управа за образовање културу и спорт града Ниша и ОШ В. К. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности ће о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба УГ Р. из Б. против ОШ Ј. Ј. З. из С. због дискриминације на основу националне припадности у области образовања

бр. 07-00-362/2012-01 / 22.2.2013.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднела невладина организација Р. из Б. против ОШ „Ј. Ј. З.” у С. — измештено четворогодишње одељење у М. и директорке Д. М, као одговорног лица, због дискриминације ромске деце. У притужби је наведено да у измештеном одељењу, ромска деца су физички одвојена од остале деце током трајања наставе. Они седе у последњим клупама, и да само они немају право на бесплатне уџбенике које добијају сва деца од 1-4 разреда, учитељи и учитељице им говоре да могу да напусте наставу и да не морају да долазе на часове до краја школске године ако то не желе, као и да им је забрањено да присуствују часовима енглеског језика, јер тешко могу да савладају тај предмет. У изјашњењу директора, три учитељица, учитеља и педагога школе наведено је да сви ученици имају исти третман, без обзира на националност, да су ромској деци понуђени комплети бесплатних уџбеника, али да они не користе уџбенике код куће, јер њихови родитељи нису прихватили одговорност да ће деца на крају школске године да врате неоштећене уџбенике. Такође, наведено је да ученици ромске националности не седе само у задњим клупама, већ да је распоред седења одређен тако да слабовиди ученици седе у првим клупама, док иза њих седе нижи ученици. Поред тога, наглашено је да деца долазе из јако сиромашних породица, да нередовно похађају наставу, да су родитељи немотивисани да шаљу децу у школу, да касне на наставу и да су недовољно обучена и одевена. У току поступка је утврђено да је у школу уписано 90 ученика од којих су 47 ромске националности, и да само њих 12 редовно похађа наставу (25%), док осталих 35 наставу похађа повремено или уопште не долази на наставу. Утврђено је, такође, да само троје деце ромске националности у школи има уџбенички комплет, док 44 ромске деце немају уџбенике које могу да користе код куће. Повереница за заштиту равноправности сматра да у таквом социјално-економском окружењу ромска деца не могу у школи да имају „исти третман”, не због њихове националне припадности већ због средине која их не подржава да се школују, због лоше стартне позиције са које улазе у образовни систем, као и без довољног познавања српског језика да би пратила наставу. Школа и наставно особље, у таквим условима, морају да имају појачану улогу да ромској деци пруже једнаку могућност за школовање, а како је то у конкретном случају изостало, Повереница је дала мишљење да основна школа-измештено четворогодишње одељење и директорка нису благовремено предузели мере како би спречили посредну дискриминацију ромске деце у остваривању права на образовање. Дата је препорука школи и директорки да организују стручно усавршавање наставног особља за индивидуализован образовни рад, а посебно за сузбијање стереотипа, предрасуда и дискриминације, као и да предузме педагошке мере за мотивисања ромске деце за долазак у школу и похађање наставе, како би се обезбедило остваривање права на једнако и квалитетно образовање, без дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се 9. октобра 2012. године обра- тила невладина организација Р. из Б. против ОШ „Ј. Ј. З.” у С. — измештено четворого- дишње одељење у М. и директорке Д. М, као одговорног лица, због дискриминације ромске деце.

1.2. У притужби се наводи следеће:

- ▶ да припадници ромске националне мањине спадају у социјално и образовно најугроже- нију мањину у Србији; да живот у дубоком сиромаштву, најчешће у неформалним насе- љима и без могућности да испуне минималне услове за развој и образовање своје деце само погоршавају већ лош образовни статус ромске популације;
- ▶ да су недостатак друштвеног интересовања за проблеме ромске популације, адекватне стимулације и припремљености за школовање допринели да је већина припадника ром- ске националне мањине потпуно или функционално неписмена;
- ▶ да се измештено одељење ОШ „Ј. Ј. З.” налази у месту М, у непосредној близини ромског насеља;
- ▶ да су приликом посете НВО Р. ромском насељу у М, Роми чија деца похађају наставу у одељењу ОШ „Ј. Ј. З.” скренули пажњу на дискриминаторно понашање запослених према деци ромске националности;
- ▶ да је ромској деци експлицитно стављено до знања да бесплатне уџбенике, које добијају сва деца од првог до четвртог разреда основне школе, не смеју носити својим кућама и да се ова забрана односи искључиво на ромску децу, не и на осталу децу;
- ▶ да наставничко особље овај поступак оправдава лошим условима живота ромских поро- дица и претпоставци да ће књиге које ромска деца добију бити уништене или у знатној мери оштећене и да из тих разлога ромска деца могу користити уџбенике само у школи, за време трајања наставе, за разлику од неромске деце која уџбенике слободно могу но- сити својим кућама; према речима родитеља ромских ученика, ова забрана не важи ни за једно неромско дете чији су родитељи лошег имовног стања;
- ▶ да су током трајања наставе ромска деца физички одвојена од остале деце; да су послед- ње клупе у учионици намењене искључиво за ромску децу, а заједно у школској клупи могу седети само деца која су исте националности и да распоред седења није питање же- ље детета, већ учитељи/це задржавају дискреционо право да направе распоред седења на својим часовима;
- ▶ да се трећи вид дискриминаторног понашања односи на другачије методе рада и ниска очекивања учитеља/ица од ученика ромске националности; да ромска деца нису укљу- чена у рад на часовима и у савладавање новог градива, чиме им је пружен знатно нижи квалитет знања у поређењу са неромском децом;
- ▶ да се ромској деци свакодневно сугерише да могу напустити наставу и да не морају дола- зити на часове до краја школског дана ако то не желе, док им је забрањено да присуствују часовима енглеског језика под изговором да тешко могу да савладају тај предмет;
- ▶ да се оваквим поступањем наставног особља доприноси искључивању ромске деце из система обавезног основног образовања и за последицу има немогућност ромске деце из ромског насеља у М. да наставе школовање, пошто је већина њих и након завршеног четвртог разреда основне школе готово неписмена.

- 1.3. У притужби су наведена и имена и контакт телефон родитеља чија деца похађају наставу у ОШ „Ј. Ј. З.” у М. и који су предложени као сведоци: С. И, Д. П, А. А, С. И. и Ј. И.
- 1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о заштити дискриминације,³¹ па је у току поступка прибављено изјашњење ОШ „Ј. Ј. З.” у М.
- 1.5. У изјашњењу директорке Д. М, наведено је:
- ▶ да ОШ „Ј. Ј. З.” у С. у свом саставу има Издвојено одељење у М. у коме се изводи четвороразредна настава; да школу у М. похађа 90 ученика/ца, од тога 47 ученика/ца ромске националности (I разред — 13 ученика/ца, II разред — 22 ученика/ца, III разред — 4 ученика/ца и IV разред — 8 ученика/ца);
 - ▶ да у Издвојеном одељењу наставу изводе четворо учитеља/ица, а додатну помоћ и подршку ученицима и наставницима пружа педагошки асистент Д. Р;
 - ▶ да је тачно да деца ромске националности долазе из ромског насеља „у којем влада беда и сиромаштво и нехумани услови за живот и одрастање деце”; да због великог броја деце ромске националности и због осетљивости ове популације школа посебне напоре улаже са циљем да се у подручном одељењу у М. ромској деци олакша школовање;
 - ▶ да педагошки асистент два пута недељно одлази у Издвојено одељење у М, редовно обилази ромско насеље, обавља разговоре са родитељима ученика и редовно о свим проблемима и потребама ромске деце обавештава школу; такође води рачуна о редовности похађања наставе и упознаје школу са подацима добијеним на терену где се ученици који не похађају наставу налазе;
 - ▶ на сваки указани проблем школа приступа његовом решењу, даје неопходне упутства и инструкције, а све у сврху да се сваком ученику створе неопходни услови за образовање;
 - ▶ да је школа, путем донација, добила помоћ у неопходном школском прибору; да је педагошки асистент сагледао потребе ученика и да је сваки ученик добио неопходан школски прибор на почетку школске године;
 - ▶ да су поред школског прибора ученици добили и помоћ у одећи и обући коју је донирала хуманитарна организација Црвени крст;
 - ▶ да ученици добијају бесплатне уџбенике у складу са Стручним упутством о дистрибуцији, коришћењу и враћању уџбеника које финансира Влада Републике Србије; уџбеници се дају деци на коришћење на основу потврде о преузимању, коришћењу и враћању уџбеника коју прописује Министарство просвете, а коју потписује родитељ ученика коме се даје уџбенички комплет на коришћење и да су сви ученици чији су родитељи потписали потврду о преузимању, коришћењу и враћању уџбенике, без обзира на националну припадност, добили бесплатне уџбенике и користе их без икаквог ограничења и у школи и код куће;
 - ▶ да је школа предузела све мере како би испитала околности и остале наводе из притужбе;
 - ▶ да су 25. октобра 2012. године узете писане изјаве од учитеља/ица које раде у Издвојеном одељењу у М;
 - ▶ да је заказан заједнички родитељски састанак 25. октобра 2012. године коме су присуствовали директорка школе Д. М, учитељи/це који раде у Издвојеном одељењу у М, секретар школе и педагошки асистент и да се одазвало 12 родитеља деце ромске националности;

.....
³¹ „Сл. гласник РС”, бр. 22/09

- ▶ да су на родитељском састанку родитељи истакли да деца слабије напредују у школовању, али да на питање да ли редовно похађају наставу, сваки родитељ понаособ истиче своје разлоге за нередовно похађање наставе;
 - ▶ да ниједан од родитеља није истакао дискриминаторни однос наставника према ученицима, као што је забрана присуства часовима и искључивање из наставног процеса и групе вршњака;
 - ▶ да је увидом у распоред седења ученика ромске националности у одељењу, и на основу изјава учитеља/ица утврђено да ученици ромске националности не седе само у задњим клупама и да распоред седења, по изјавама учитеља/ица, зависи од физичких и здравствених карактеристика ученика;
 - ▶ да на основу изјава учитељица и наставнице енглеског језика не постоји никакво дискриминаторно понашање према ромској деци по питању савладавања наставног градива; учитељи/це раде по плану и програму, примењују све наставне методе и све облике рада једнако према сваком детету, без икаквих предрасуда, као и да се улажу посебни напори да ромска деца седе у школским клупама, мотивишу се за учење и стекну одговарајуће образовање.
- 1.6.** Уз изјашњење су достављене и изјаве учитеља/ица и наставника који раде са децом и извештај педагошког асистента Д. Р.
- 1.7.** У изјави Р. М, учитељице I разреда ОШ „Ј. Ј. З.” у М. наведено је:
- ▶ да је у I разреду уписано 13 ученика/ца ромске националности; да осам ученика/ца долази у школу, четворо редовно, а четворо повремено; петоро ученика/ца од почетка школске године није ниједном дошло у школу;
 - ▶ да сви ученици/е у одељењу имају исти третман, без обзира на националну припадност; сваки ученик/ца има свој досије у којем се чувају продукти његовог/њеног рада, као и да постоје и фотографије које сведоче о укључивању ромске деце у наставне и ваннаставне активности у школи;
 - ▶ да је уџбенички комплет преузела мајка само једне ученице, а да родитељи четири ученика/це нису преузели комплете уџбеника за I разред јер немају услове за чување књига па нису сигурни да ће уџбенике моћи да врате на крају школске године и да су родитељи потписали изјаве о томе, као и да ученици/е који своје уџбенике не носе кући, користе их у школи;
 - ▶ да су сви ученици/е I разреда распоређени у клупама по одређеним критеријумима, да у првим клупама седе ученици/е који имају проблем са видом и ученици/е који су нижи растом;
 - ▶ да је разлог неуспеха ромске деце пре свега нередовно похађање наставе; да „ученици долазе у школу у 8,30, некада и у 9 часова и то прљави, неумивени, неочешљани, боси, са поцепаном и прљавом одећом и обућом, без оловке, свеске, са рукама у џеповима”;
 - ▶ да су родитељи немотивисани да шаљу децу у школу, да код куће немају никакву помоћ, да се за ученике који слабије напредују организује допунска настава;
 - ▶ да у школи ради и педагошки асистент Д. Р. који долази у М. два пута недељно и укључен је у рад са децом;
 - ▶ да она, као учитељица улаже велике напоре да се ученицима/ама ромске националности обезбеде бољи услови за боље напредовање у школи.

1.8. У изјави М. Л, учитеља II разреда ОШ „Ј. Ј. З” у М. наведено је:

- ▶ да је у II разред уписано 22 ученика/ца ромске националности; да један ученик редовно похађа наставу, узео је уџбенике, носи их кући и уредно их одржава и доноси домаће задатке;
- ▶ да петоро ученика/ца повремено одсуствује са наставе (2-3 дана у току недеље), редовнији су него у првом разреду и спорије напредују (препознају и пишу слова);
- ▶ да се седам ученика/ца налазе у ромском насељу, али веома нередовно похађају наставу (3-4 дана у месецу дођу у школу); да је родитељима указивано на важност редовног похађања наставе, али да родитељи изјављују да „немају средства да их обуку и нахране као би их послали у школу, као и то да су и сами неписмени и неспремни да раде са децом”;
- ▶ да је, на основу теренског рада, посета породицама и разговора са родитељима и података добијених од педагошког асистента, дошао до увида да је деветоро ученика/ца од септембра одсутно из насеља;
- ▶ да је уџбенике подигао један ученик, а да су остали родитељи ромске националности одбили да узму уџбенике уз потпис јер „кажу да њихова деца цепају и не воде рачуна о својим уџбеницима и не желе да их узму и седе у школи”;
- ▶ да су сви ученици/е распоређени у клупама по одређеним критеријумима, да у првим клупама седе ученици/е који/е имају проблем са видом а иза њих ученици/е који/е су нижи растом од својих вршњака;
- ▶ да сви ученици/е у одељењу имају исти третман, без обзира на националну припадност; да је редовно похађање наставе неопходан услов за постизање школског успеха, као и комплетна сарадња са родитељима;
- ▶ да се из наведеног види да је ниско школско постигнуће ромске деце директна последица њиховог недоласка у школу и изразито неповољних економских, социјалних и васпитних услова у којима живе; да „ученици ромске националности касне на наставу, недовољно обувени и обучени (боси, мокри, поцепани...), неуредни, прљави, имају ваши...”;
- ▶ да деца „за време наставе устају, прекидају, међусобно се препиру, склони су да се потуку, затим стално питају кад ће ужина да изађу”; да нека деца када приме ужину, кришом одлазе кући;
- ▶ да негира да се у одељењу II разреда врши дискриминација ромске деце.

1.9. У изјави В. Н, учитеља III разреда ОШ „Ј. Ј. З.” у М. наведено је:

- ▶ да је у III разред уписано четворо ученика/ца ромске националности и да три ученика/це редовно похађају наставу;
- ▶ да је највећи проблем у савладавању градива нередовно похађање наставе, недостатак адекватног школског прибора, неразвијена свест родитеља и немотивисаност да им деца редовно одлазе у школу;
- ▶ да сви ученици/е имају исти третман без обзира које су националне припадности и да су ученици/е ромске националности свакодневно укључени у остваривању васпитно-образовног рада;
- ▶ да је уџбенике преузела само једна ученица ромске националности, а да су остали родитељи ромске националности потписали изјаву да не желе да преузму уџбенике јер не сигурају да ће исте вратити на крају године; ученици који нису преузели своје уџбенике користе их у школи;

- ▶ да је ученици ромске националности која је узела уџбенике, фотокопирао уџбеник из предмета Народна традиција „како се не би разликовала од осталих ученика“;
- ▶ да слабовиди ученици/е седе у првим клупама а иза њих распоређује ученике/це који/е су нижи растом од својих вршњака;
- ▶ да као учитељ у сарадњи са школом улаже максималне напоре да се деци ромске националности обезбеде бољи услови за живот и рад у школи и да демантује да се у одељењу III разреда врши дискриминација.

1.10. У изјави М. С, учитељице IV разреда ОШ „Ј. Ј. З.“ у М. наведено је:

- ▶ да је у IV разред уписано осморо ученика/ца ромске националности; да четворо ученика/ца редовно похађа наставу, а четворо повремено похађа наставу;
- ▶ да је деци теже да науче језик, читање и писање; да су из породица где има више деце и да су препуштени сами себи;
- ▶ да сва деца имају исти третман у одељењу, без обзира на националну припадност;
- ▶ да неки родитељи нису преузели уџбенике и да њихова деца те уџбенике користе у школи, а да уџбеник за енглески језик није бесплатан, па да трошкове набавке тог уџбеника носе сами родитељи;
- ▶ да је распоред ученика/ца по клупама следећи: слабовиди ученици/е седе у првим клупама, а иза њих су ученици/е који/е су нижи растом од својих вршњака;
- ▶ да се за ученике/це који/е слабије напредују одржава допунска настава;
- ▶ да је највећи проблем у савлађивању програма нередовно похађање наставе ученика/ца ромске популације; да су деца укључена у наставни процес; да због лоших услова живота нису у стању да прате наставу.

1.11. У изјави Ј. И, професорке енглеског језика у ОШ „Ј. Ј. З.“ у М. наведено је:

- ▶ да се не слаже са наводима и притужбама јер у њима нема ни мало истине;
- ▶ да сви њени ученици/е, без обзира на њихову националност имају комплетно исти третман;
- ▶ да већина присутних ученика не поседује уџбенике јер уџбеници енглеског језика не спадају у групу оних који су бесплатни по налогу Министарства просвете, па у сарадњи са педагошким асистентом набавља старе уџбенике за ученике слабијег материјалног стања; преостали потребан прибор (копије тестова, свеске, оловке и бојице) обезбеђује без икакве надокнаде;
- ▶ да сви ученици присуствују часовима енглеског језика и никада није имала икакве замерке на рад, ни од колега, ни од родитеља а ни од деце;

1.12. У изјави Д. Р, педагошког асистента у ОШ „Ј. Ј. З.“ у С. наведено је:

- ▶ да у ОШ „Ј. Ј. З.“ у С. ради на пословима педагошког асистента пуне три године, како у централној школи у С, тако и у Издвојеном одељењу у М;
- ▶ да је у 2012/2013. школској години у Издвојеном одељењу у М. уписано укупно 47 ученика ромске националности од I до IV разреда и да се у школи тренутно налази 32 ученика, док се остали налазе ван места боравка, односно, са родитељима у иностранству или на сезонским радовима;
- ▶ да због нередовности похађања наставе, социјалног стања ученика, незаинтересованости и неодговорности родитеља, два пута недељно одлази у Издвојено одељењу у М;

- ▶ да се његов рад углавном састоји у праћењу редовности ученика у настави, пружању додатне подршке и помоћи за време редовне наставе, организовање и држање допунске наставе са ученицима ромске националности, укључивање ученика у секције и ваннаставне активности, обиласку породица ученика који изостају са наставе, а све у циљу успостављања добре сарадње између родитеља и школе;
 - ▶ да сви ученици у одељењу, без обзира на националну припадност, имају исти третман;
 - ▶ да се ученицима ромске националности посвећује довољна пажња, учитељи/це прилазе и помажу им у раду; да због лоших услова живота, необразованости и неодговорности родитеља, социјалног статуса, већина ученика су незаинтересовани, показују лоше манире у школи, веома мали број ученика поштује ауторитет учитеља/це, те учитељи/це улажу посебне напоре да се часови реализују;
 - ▶ да су на додатној допунској настави коју он држи са децом ромске националности, ученици/е недисциплиновани, немотивисани за рад, немају радну навику, наставну јединицу тешко разумеју, а додатну тешкоћу представља и делимично незнање и неразумевanje неких српских речи,
 - ▶ да су ученици који редовно похађају наставу описмењени; пишу и читају писана и штампана слова азбуке, сабирају и одузимају и извршавају друге задатке које добију од учитеља/це; учитељи/це их подстичу у раду, укључују у радионице и приредбе које радо прихватају, укључени су у разне излете које организују учитељи/це;
 - ▶ да су од почетка школске године ученици добили школски прибор обезбеђен у сарадњи са фирмом К. из С. и Црвеним крстом; да свеске и оловке бацају, цепају или забораве код куће;
 - ▶ да на теренском раду углавном сарађује са родитељима, који на питање зашто децу редовно не шаљу у школу, одговоре: немају патике, киша је пала па немају шта да обуку, немају топлу гардеробу, немају свеске и оловке и неће да иду у школу;
 - ▶ да се ученицима пружа помоћ у набавци уџбеника који не улазе у комплет бесплатних уџбеника, неки уџбеници се фотокопирају уз помоћ и сарадњу са НВО „Д. з. е. Р.“ из С, која је поред помоћи у фотокопирању уџбеника пружила помоћ у школском прибору;
 - ▶ да неки родитељи нису преузели уџбенике које им је школа нудила јер не гарантују да ће моћи те уџбенике да врате на крају школске године, под изговором да ће њихова деца поцепати или изгубити уџбенике;
 - ▶ да је присуствовао часу енглеског језика који држи наставница Ј. И, која је млада, креативна у свом раду, користи многа наставна средства и помагала и улаже све напоре да приближи свој предмет са којим се ученици први пут сусрећу; да сва деца која иначе похађају редовно наставу, редовно присуствују и часовима енглеског језика, активна су у раду и имају сви позитивне оцене.
- 1.13.** Повереница за заштиту равноправности је у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, затражила и изјашњење сведока који су у притужби наведени, па је прибавила изјаве родитеља С. И. и Д. П.
- 1.14.** У изјави ова два сведока од 28. новембра 2012. године, наведено је:
- ▶ да њихова деца не могу да носе уџбенике кући као остала неромска деца, јер школска управа то не дозвољава из разлога јер ће деца оштетити уџбенике;
 - ▶ да њихова и остала ромска деца седе у последњим клупама;

- ▶ да су ромска деца у лошијем положају од друге деце јер им учитељи/це и наставница посвећују мање пажње;
 - ▶ да има деце која су IV разред а не знају да се потпишу;
 - ▶ да ромској деци наставници дозвољавају да напусте часове, да им кажу да не морају да се враћају;
 - ▶ да сматрају да се ромска деца лошије третирају од друге деце.
- 1.15.** А. А. није уручен захтев за изјашњење уз напомену да се одселила на непознату адресу, а Ј. И. и С. И. је захтев за изјашњење достављен 6. новембра 2012. године, али њихове изјаве нису приспеле до окончања поступка.
- 1.16.** Невладина организација Р. је доставила 14. децембра 2012. године допуну притужбе у којој је наведено:
- ▶ да постоји проблем са неуредним достављањем поште становницима неформалног ромског насеља у М, због географског, економског и социјалног положаја насеља;
 - ▶ да постоји тешкоћа у комуникацији са сведоцима, јер се пет породица служи једним телефонским апаратом;
 - ▶ да постоји немогућност писаног општења са становницима насеља, јер су скоро сви сведоци неписмени;
 - ▶ да је од пет сведока, колико их је наведено у притужби, само два примили допис Повереника за заштиту равноправности да се изјасне о наводима притужбе;
 - ▶ да ниједан од сведока није разумео сврху дописа који су примили и у незнању су се обратили запосленима у ОШ „Ј. Ј. З.” у М; да су им дописи одузети уместо да им је понуђена помоћ у њиховом тумачењу; да је заказан родитељски састанак са циљем стварања утиска код родитеља о побољшању положаја ромске деце у школи;
 - ▶ да су родитељима ромске деце по први пут обећани бесплатни уџбеници, помоћни прибор и материјал, као и веће радно ангажовање ромске деце на часовима;
 - ▶ да до сад обећање није испуњено и да родитељи не полажу превише наде да ће све што је речено бити и испуњено;
 - ▶ да је, према изјавама родитеља ромске деце, родитељски састанак протекао у непријатељској и напетој атмосфери и да родитељи страхују да ће након свега, њихов и положај њихове деце бити још тежи;
 - ▶ да сведоци наведени у притужби нису могли да се сами изјасне о наводима притужбе, јер је реч о неписменим, односно полуписменим лицима, и да су запослени у НВО Р. могли сведоцима у тумачењу садржине дописа и састављању потребне изјаве;
 - ▶ да ову допуну достављају у циљу бољег и свеобухватнијег сагледавања ситуације и догађаја који су предмет притужбе.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1.** Анализом навода из притужбе, изјашњења и приложених доказа утврђено је да ОШ „Ј. Ј. З.” у С. има измештено одељење у М. у којем се изводи четвороразредна настава; је у школу уписано 90 ученика/ца од којих су 47 ромске националности: 13 ученика/ца у I разреду, 22 у II разреду, четворо у III разреду и осморо у IV разреду.

- 2.2. У издвојеном одељењу наставу изводе четворо учитеља/ица, а додатну помоћ и подршку ученицима и наставницима пружа педагошки асистент Д. Р. који долази два пута недељно у Издвојено одељење у М.
- 2.3. Увидом у изјаве учитеља/ица школе утврђено је да од 47 деце ромске националности која су уписана у школској 2012/2013. години, само 12 деце редовно похађа наставу (у I разреду четворо деце, у II разреду једно дете, у III разреду троје деце и у IV разреду четворо деце), а осталих 35 наставу похађа повремено или на наставу уопште не долази. Из ове анализе произлази да наставу редовно похађа само 25% уписане деце ромске националности.
- 2.4. Даљом анализом утврђено је да је деци ромске националности омогућено да добију бесплатне уџбенике у складу са Стручним упутством о дистрибуцији, коришћењу и враћању уџбеника које финансира Влада Републике Србије и да се уџбеници дају деци на коришћење на основу потврде о преузимању, коришћењу и враћању уџбеника коју прописује Министарство просвете, а коју потписују родитељи ученика/це којима се дају уџбеници на коришћење. Увидом у изјаве учитеља/ица утврђено је да је потврде преузимању, коришћењу и враћању уџбеника у Издвојеном одељењу у М. потписало само троје родитеља ромске националности и да само троје деце ромске националности у школи (по једно у свако одељењу од првог до трећег разреда) има уџбенички комплет. Осталих 44 деце ромске националности немају уџбенике које могу да користе код куће.
- 2.5. У свим приложеним изјавама, које су доставили директорка школе и наставно особље, садржана су следећа тврдјења: да сви ученици имају исти третман у школи без обзира које су националности и да се све наставне методе и сви облици рада једнако примењују према сваком детету; да ученици/це ромске националности не седе само у задњим клупама, већ да је распоред седења одређен по једнаким критеријумима, тако да слабовиди ученици/е седе у првим клупама а иза њих седе нижи ученици/е. Такође, у изјашњењима свих учитеља/ца и педагошког асистента је наглашено да деца долазе из јако сиромашних породица, да нередовно похађају наставу, да су родитељи немотивисани да шаљу децу у школу, да деца касне на наставу, да су недовољно обучена и одевена, да је већина ученика незаинтересована за наставу, као и да мали број ученика поштује ауторитет учитеља/ице.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету ценила је наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су приложени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

- 3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним

случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.³²

- 3.3.** Устав Републике Србије³³ забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.³⁴
- 3.4.** Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, где је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Закон о забрани дискриминације забрањује дискриминацију у области образовања³⁵ и прописује да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, а забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или их искључити из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.
- 3.5.** Законом о основама система образовања и васпитања такође је забрањена дискриминација,³⁶ односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овај закон прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

³² Чл. 33. Закона о забрани дискриминације.

³³ „Сл. гласник РС”, бр. 98/06

³⁴ Чл. 21. Устава РС

³⁵ Чл. 19.

³⁶ Чл. 98. Закона о основама система образовања и васпитања „Службени гласник РС”, бр. 72/09 и 52/11

- 3.6.** Повереница за заштиту равноправности користи прилику да подсети да је доношењем Стратегије за унапређивање положаја Рома у Републици Србији,³⁷ Влада Републике Србије поставила као стратешки циљ унапређење положаја Рома у Републици Србији, са циљем смањења разлика које постоје између положаја ромске популације и осталог становништва. Део овог документа се односи и на стање у систему образовања,³⁸ у којем је, између осталог, наведено и да су Роми често изложени различитим облицима прикривене или отворене дискриминације коју врше школске власти, наставници, школско особље, друга деца и родитељи друге деце. Стратегија указује на проблем да су очекивања учитеља и наставника у вези са постигнућима ромске деце нижа, што доводи до смањивања подршке која се пружа ромским ученицима, снижавања критеријума, скраћивања градива, па и превођења у виши разред без савладавања градива. Као неке од приоритета у побољшању положаја Рома, Стратегија означава правовремено и ефикасно укључивање ромске деце у предшколско и основно образовање, између осталог стручним усавршавањем наставног особља за индивидуализован образовни рад и интерактивну наставу, а посебно за сузбијање стереотипа, предрасуда и дискриминације, као и систематско праћење и санкционисање дискриминације и других облика понашања заснованих на етничким и другим предрасудама у предшколским и школским срединама, а посебно међу васпитачима, наставницима и особљем ових институција.

АНАЛИЗА ДОКАЗА ДОСТАВЉЕНИХ УЗ ПРИТУЖБУ И НАВОДА ИЗ ИЗЈАШЊЕЊА

- 3.7.** Наводи директорке школе и васпитно-образовног кадра школе, скоро су идентични, а суштина навода је да су деца понуђени бесплатни комплети уџбеника, али да деца не користе уџбенике код куће јер њихови родитељи нису прихватили одговорност да ће на крају школске године вратити неоштећене уџбенике, да ромска деца „не седе само у задњим клупама већ да седе по кључу: слабовида деца напред, деца нижег раста одмах иза њих”, као и да сва деца имају исти третман, без обзира на националност. Такође, оправдања која наводе као разлоге лошег школског успеха ромске деце јесу нередовни доласци деце на наставу, недисциплинованост, немотивисаност, непостојање радних навика и неразумевање неких српских речи.

Неспорна је чињеница да припадници ромске националне мањине често живе у врло лошим материјалним условима, у великом сиромаштву, што је случај и са ромским породицама у насељу у М. Увидом у изјашњења учитеља/ица неспорно је да одређен број деце ромске националности нема елементарне услове за живот, обућу и одећу, да нека деца не долазе у школу јер су на сезонским пословима са родитељима, да немају подршку родитеља да развијају радне навике и позитиван однос према школским обавезама. Повереница за заштиту равноправности је става да у таквом социјално-економском окружењу ромска деца не могу у школи имати „исти третман” не због њихове националне припадности, већ због средине која их не подржава да се школују, због лоше стартне позиције са које улазе у образовни систем, као и без довољног познавања српског језика да би пратила наставу. У таквим условима школа и наставно особље има појачану улогу, а пре свега и обавезу, да деца која нису у једнаком положају са децом већинског становништва, пруже једнаку могућност да користе своје законско право на школовање.

³⁷ „Сл. гласник РС”, бр. 27/2009

³⁸ „Сл. гласник РС”, бр. 27/2009 (1.2.2. Актуелно стање у систему образовања)

Поражавајућа је чињеница да од 47 уписаних ученика/ца ромске националне мањине у истуреном одељењу школе у М, што чини 52% све уписане деце, само 12 ученика/ца редовно похађа наставу, а да само њих троје има уџбеничке комплете које може да користе и код куће. Овако мали проценат присутности ромске деце на настави, изјашњења која запослени у школи наводе као разлоге због којих је школски успех ромске деце на ниском нивоу (немотивисаност, недостатак радне навике, непоштовање ауторитета наставника), као и изјаве родитеља ромске деце да има деце која иду у четврти разред а која не знају да се потпишу, најалост потврђује проблем наведен у Стратегији за унапређење положаја Рома у Републици Србији: да су „очекивања учитеља и наставника у вези са постигнућима ромске деце нижа, што доводи до смањивања подршке која се пружа ромским ученицима, снижавања критеријума, скраћивања градива, па и превођења у виши разред без савладавања градива”.

4. МИШЉЕЊЕ

ОШ „Ј. Ј. З.” у С. — измештено четворогодишње одељење у М. и директорка Д. М, као одговорно лице, нису благовремено предузели одговарајуће мере како би се пречила посредна дискриминација ромске деце у остваривању права на образовање, забрањена чл. 7. у вези са чл. 24. Закона о забрани дискриминације, чиме су повредили чл. 44. Закона о основама система васпитања и образовања.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује ОШ „Ј. Ј. З.” у С. — измештено четворогодишње одељење у М. и директорки Д. М, као одговорном лицу:

- 5.1.** Да организују стручно усавршавање наставног особља за индивидуализован образовни рад и интерактивну наставу, а посебно за сузбијање стереотипа, предрасуда и дискриминације, као и
- 5.2.** Да предузме све потребне педагошке мере за мотивисања ромске деце за долазак у школу и похађање наставе, све у циљу обезбеђивања остваривања права на једнако и квалитетно образовање, без дискриминације.

Потребно је да ОШ „Ј. Ј. З.” у С. — измештено четворогодишње одељење у М. и директорка Д. М, као одговорно лице, обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно чл. 40. Закона о забрани дискриминације, уколико ОШ „Ј. Ј. З.” у С. — измештено четворогодишње одељење у М. и директорка Д. М, као одговорно лице, не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности ће о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба УГ М. Б. из К. против ОШ Ђ. Ј. из К. због дискриминације ромског ученика у образовању

бр. 07-00-361/2012-01 / 22.2.2012.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднело удружење „М. Б.” из К, у име малолетног М. Б. кога заступа мајка З. Б, против ОШ „Ђ. Ј.” у К. и директорке К. П, због дискриминације ученика на основу личног својства — припадности ромској националној мањини. У притужби је наведено да ОШ „Ђ. Ј.” у К. константно дискриминише ученика ромске националности, који је био жртва физичког и вербалног вршњачког насиља, и то тако што је ударан, убадан оловкама, гађан предметима и вређан на националној основи. У септембру 2012. године је овај дечак у школи задобио ударац у главу, родитељи ученика су у више наврата обавештавали учитељицу, директорку школе, као и стручну службу школе о вршњачком малтретирању, али како по тим пријавама ништа није предузимано, малтретирање се настављало. Директорка школе је у изјашњењу навела да је школа упозната са проблемом, као и да су више наврата реаговали и водили разговоре са ученицима и њиховим родитељима. Након инцидента са повређивањем дечака заседао је Тим за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања, а уједно је навела да сматра да је школа толерантна према ученицима ромске националности, јер им се често оправдавају часови само на основу речи родитеља. Утврђено је да је школа предузела одређене мере у случају вршњачког насиља међу ученицима, али да није предузела активности којима би се спречила дискриминацију ученика. Иако се из притужбе и доказа није могло са сигурношћу утврдити да се ради о насиљу које је изазвано на националној основи, школа ове тврдње ни на који начин није оспорила. Поред тога, како се у конкретном случају радило о злостављању ромског детета, школски органи су били дужни да уложе додатне напоре у циљу заштите најбољег интереса детета. Међутим, ни руководство школе ни стручна служба, нису предузели све мере које су имали на располагању, како би се ученику омогућило и осигурало пријатељско окружење, разумевање и уважавање његових потреба у школи. Како је у овом предмету организација која је поднела притужбу учинила вероватним да су школа и директорка школе дискриминисали ученика на основу националне припадности, и то тако што га нису заштитили од вербалног и физичког вршњачког малтретирања, а школа није понудила доказе којима би потврдила да је предузела адекватне мере како би спречила дискриминацију и омогућила да се дете ромске националности осећа безбедно, Повереница за заштиту равноправности је дала мишљење да су школа и директорка извршили дискриминацију ученика на основу припадности ромској националној мањини. Школи је препоручено да за све ученике организује и спроведе едукативне програме/радионице у циљу развијања духа толеранције, као и да организује стручно усавршавање наставника, а да се едукација и праћење будућих дешавања спроведу у одељењу које похађа ученик ромске националности.

1. ТОК ПОСТУПКА

- 1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратио А. С. заступник удружења „М. Б.“ из К, у име малолетног М. Б, уз сагласност мајке З. Б, против ОШ „Ђ. Ј.“ у К. и директорке К. П. Притужба се односи на дискриминацију ученика М. Б. на основу припадности ромској националној мањини, а коју школа и директорка, како се у притужби наводи, врше тако што не предузимају потребне мере како би заштитили М. Б. од малтретирања од стране других ученика.
- 1.2. У притужби и у допуни притужбе, удружење „М. Б.“ навело је следеће:
- ▶ да притужбу подноси против ОШ „Ђ. Ј.“ у К. и директорке К. П, као одговорног лица;
 - ▶ да је основ дискриминације припадност ромској националној мањини и слабо имовно стање породице Б;
 - ▶ да је дискриминација М. Б. константно вршена у периоду од 2008/2009. школске године, све до октобра 2012. године, као и да је у том периоду М. Б. више пута у школи и школском дворишту био жртва вршњачког насиља (физичког и вербалног);
 - ▶ да су М. у том периоду ударали, убадали оловкама, гађали разним предметима, да су га вређали на националној основи и то тако што су му говорили „цигани не треба да иду у школу“;
 - ▶ да се М. Б. повукао у себе и да није желео да иде у школу, да је имао стомачне тегобе кад год је требало да иде у школу, као и редовне главобоље;
 - ▶ да су родитељи М. Б. у последње четири године у више наврата обавештавали учитељицу, директорку школе као и стручну службу школе о вршњачком малтретирању, али да по тим пријавама ништа није предузимано, због чега се малтретирање увек и настављало;
 - ▶ да су се родитељи обратили Полицијској управи у К, јер је М. Б. 26. септембра 2012. године, у школи, ударио у главу С. К. Полиција је тим поводом обавила разговоре са директоромком и свим другим лицима укљученим у овај инцидент, а малтретирање М. Б. након овог се зауставило;
 - ▶ да је директорка К. П. замерила З. Б. што је случај пријавила полицији, иако директорка до доласка полиције ништа није предузела како би обезбедила безбедност М. Б. у школи;
 - ▶ да З. Б. сматра да се у ОШ „Ђ. Ј.“ у К. према деци ромске националности и иначе поступа дискриминаторно, будући да су ову школу похађала и њена старија деца која су такође трпела малтретирања и вређања на националној основи;
 - ▶ да су овим поступањем ОШ „Ђ. Ј.“ и директорка К. П. онемогућили и отежали праћење наставе и учешће у другим васпитним, односно образовним активностима јер су пропустили да предузму адекватне мере и заштите ромско дете од дискриминације, као и јер му нису омогућили да се осећа безбедно у школи као сва остала деца.
- 1.3. Уз притужбу је достављена сагласност З. Б. да удружење „М. Б.“ поднесе притужбу Поверенику за заштиту равноправности и извештај лекара школске амбуланте о лекарском прегледу М. Б. од 26. септембра 2012. године.
- 1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације,³⁹ па је у току поступка прибављено изјашњење ОШ „Ђ. Ј.“ у К.

.....
³⁹ „Сл. гласник РС“, бр. 22/09

1.5. У изјашњењу директорке К. П, између осталог, наведено је:

- ▶ да није тачна тврдња да ученик М. Б. трпи физичко и психичко малтретирање а да у школи ништа није предузето од стране директорке и учитељице, односно одељенске старешине и стручне службе;
- ▶ да је школа током свих ових година „узната са проблемом и да је у више наврата реаговала”;
- ▶ да је З. Б. само једном тражила разговор са директорком школе који је и обављен, након чега је директорка обавила разговор са учитељицом и учеником Н. И. и његовом мајком у циљу нормализације односа између ученика;
- ▶ да није тачна тврдња да учитељица Љ. В. није ништа предузимала о чему сведоче и фотокопије бележака о ванредним разговорима са родитељима;
- ▶ да је нетачна тврдња да одељенска старешина В. И. није предузимала ништа, јер је у више наврата вођен разговор са ученицима и њиховим родитељима и да су за три месеца одржана три родитељска састанка. Родитељски састанци од 9. октобра и 30. новембра 2012. године сазвани су због „узнавања родитеља са климом у одељењу и доношењем мера”;
- ▶ да су са родитељем ученика С. К. одмах обавили разговор одељенска старешина, педагошкиња и директорка школе, а такође и са инспекторима ПУ К. у присуству З. Б;
- ▶ да је 28. септембра 2012. године заседао и Тим за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања на који је била позвана и Љ. В. која је била учитељица М. Б, као и да је тим донео следеће мере: појачано дежурство наставника и да се на часу одељенског старешине и на родитељским састанцима још једном појасни појам насиља, злостављања и занемаривања;
- ▶ да родитељи М. Б. нису били на родитељском састанку одржаном 9. октобра 2012. године;
- ▶ З. Б. је позвана на разговор 23. новембра 2012. године након што је школа примила допис од Повереника за заштиту равноправности о томе да је Удружење грађана „М. Б.” из К. поднело притужбу Поверенику за заштиту равноправности против школе;
- ▶ да је на том састанку З. Б. потврдила да се однос између М. и неких другара из одељења побољшао, као и да је бурно реаговала када је упозната са садржајем притужбе Поверенику за заштиту равноправности, коју је у њено име писао А. С;
- ▶ да два дана касније З. Б. није била спремна да потврди оно што је говорила пред одељенском старешином, педагошкињом и директорком школе, а то је да М. Б. није злостављан на националној основи у школи;
- ▶ да је школа „више него толерантна према ученицима ромске националности јер често им се оправдавају часови на основу речи родитеља, што је и М. пример, јер би до сада имао смањену оцену из владања на ‘врло добро’ јер нема оправдање за једанаест часова”;
- ▶ да су у културним и другим активностима, као и промоцији школе укључени и ученици ромске националности и да се у школској представи „Војводино добро јутро” промовише ромски језик, ношња и обичаји;
- ▶ да А. С, заступнику Удружења грађана „М. Б.” из К, ово није први пут да оптужује школу и директорку и да је овај пут искористио мајку М. Б. како би нарушио углед школе, директорке и свих запослених.

- 1.6.** Уз изјашњење су поднети и следећи документи: 1) фотокопија записника ванредних разговора са родитељима од 6. децембра 2010. године, 9. марта 2012. године, 20. септембра 2012. године и 26. септембра 2012. године; 2) фотокопије записника са родитељског састанка одржаног 9. октобра 2012. године и 30. новембра 2012. године; 3) фотокопија записника М. П, секретарке школе, од 27. септембра 2012. године; 4) фотокопија записника Тима за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања од 28. септембра 2012. године; 5) фотокопија извештаја о привременој спречености за рад секретарке школе М. П. од 23. новембра 2012. године; 6) фотокопије матичних књига ученика С. и Ј. Б; 7) фотокопија прве стране записника о инспекцијском надзору ОШ „Ђ. Ј.” у К. од 20. јануара 2010. године и фотокопија две стране текста запослених школе „о личности А. С”.
- 1.7.** Удружење „М. Б.” из К. доставило је 28. новембра 2012. године додатне информације у вези притужбе:
- ▶ да је разредна старешина В. И. позвала 23. новембра 2012. године З. Б. да разговарају о проблемима које њен син има у школи и да су у разговору учествовали психолошкиња, педагошкиња, директорка школе и разредна старешина;
 - ▶ да је З. Б. током разговора психички малтретирана питањима која се односе на разлоге за подношење притужбе и последице „неистина” које је изнела;
 - ▶ да је З. Б. том приликом, поводом притужбе поднете Поверенику за заштиту равноправности, речено да „није требало да пријављује школу и да може да одговара због тога”, да је „СУП долазио у школу због њене пријаве”, као и да су је запослени у школи који су били присутни на састанку питали да ли је истина да је заступа удружење „М. Б.” и А. С;
 - ▶ да је током састанка З. Б. предложено да да другу изјаву којом ће да одустане од претходне изјаве јер „ништа што је рекла није истина”;
 - ▶ да је 26. новембра 2012. године разредна старешина В. И. позвала телефоном З. Б. да дође у школу и да потпише изјаву којом одустаје од претходно дате изјаве, на шта је З. Б. напоменула да неће да мења исказ и да нема шта више да изјављује у поступку који је покренут;
 - ▶ да је З. Б. одлучна у намери да настави поступак који је покренут притужбом против ОШ „Ђ. Ј.”, али и да је уплашена и узнемирена реакцијом школе;
 - ▶ да је узнемирена чињеницом да је разредна старешина организовала родитељски састанак на који З. Б. није позвана, а на којем је тражена подршка родитеља против породице Б. како би се оповргле изјаве да је М. Б. физички малтретиран у школи, а да запослени у школи не предузимају мере које су обавезни да предузму у том случају, као и да школа покушава да окрене родитеље остале деце против М. Б. и његове породице;
 - ▶ да З. Б. сматра да је она изложена виктимизацији, а да оваквим поступањем школе може доћи и до угрожавања безбедности њеног сина М. Б, као и још тежих последица осим дискриминације којој је изложен;
 - ▶ да удружење „М. Б.” из К. позива Повереницу за заштиту равноправности да предузме све расположиве мере да заштити породицу Б, као и да о оваквом поступању школе обавести и остале надлежне државне и покрајинске органе.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. Увидом у притужбу и приложени извештај лекара школске амбуланте о прегледу М. Б. од 26. септембра 2012. године, утврђено је да је М. Б. тог дана у школи задобио ударац ногом у главу, као и да му је препоручено мировање и аналгетици по потреби.
- 2.2. Увидом у фотокопију записника са ванредног разговора са родитељима од 6. децембра 2010. године утврђено је да су одвојено одржани ванредни родитељски састанци са мајком Л. Б. и мајком М. Б. јер су се деца потукла због поломљене играчке.
- 2.3. Даљим увидом у фотокопију записника са ванредног разговора са родитељима од 9. марта 2012. године, утврђено је да је одржан родитељски састанак са мајкама М. Б. и И. Ф. јер су се деца потукла, као и да су деца после туче послата на разговор код педагошкиње школе где им је објашњено шта значи насиље и које последице носи. У записнику је назначено да су се деца помирила и да су обећали родитељима и разредној старешини да се више неће тући. Такође, назначено је да се овај конфликт окончао као вршњачка несугласица и туча, а не као верска и расна нетрпељивост.
- 2.4. Увидом у фотокопију белешке од 26. септембра 2012. године, утврђено је да је ученик С. К. ударио ученика М. Б. ногом у главу док се љуљао на голу у школском дворишту. Наводи се да ученици кажу да је М. Б. провоцирао и да није хтео да се склони, као и да је обављен разговор са учеником С. К. и његовим родитељем Р. К.
- 2.5. Увидом у записник са родитељског састанка одржаног 9. октобра 2012. године и 30. новембра 2012. године, утврђено је:
- ▶ да родитељском састанку од 9. октобра 2012. године нису присуствовали родитељи М. Б, да је директорка изнела став да се у сукобу међу децом, који је З. Б. пријавила ПУ К, не ради о вршњачком насиљу јер је родитеље изманипулисао А. С, који је револтиран јер није уведен ромски језик као изборни предмет, а који је он предавао ранијих година;
 - ▶ да је педагошкиња Љ. Г. изјавила да је непријатна ситуација настала јер није поштована процедура и да су се родитељи прво обратили разредној старешини до свега овога не би ни дошло, да је јако битно да родитељи причају са својом децом и да им објасне да све оно што они можда зову игром може да се тумачи као вршњачко насиље; да се Тим за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања састао поводом инцидента који се десио са Б. и да су донели мере да се појачају дежурстава наставника јер се инциденти са ученицима најчешће дешавају на одморима;
 - ▶ да је учитељица Љ. В. изјавила да је М. Б, још док је био њен ученик, често изазивао другу децу али да се нико није жалио;
 - ▶ да је разредна старешина В. И. изјавила да јој је жао што су деца ишла у полицијску станицу и замолила је родитеље да поразговарају са децом и да јој се увек обрате ако дође до сукоба;
 - ▶ да је родитељском састанку одржаном 30. новембра 2012. године присуствовао брат М. Б. и да је родитељски састанак почео подсећањем родитеља на инцидент који су родитељи М. Б. пријавили Полицијској управи К. и читањем дописа Повереника за заштиту равноправности о притужби против школе;
 - ▶ да је директорка обавестила родитеље да је З. Б. била изненађена садржајем дописа Повереника за заштиту равноправности, да је изјавила да ће потписати изјаву да наводи А. С. нису тачни и да се следећег дана предомислила;

- ▶ да је један од родитеља питао брата М. Б. зашто не испишу М. из школе ако га малтретирају у школи, на шта је он изјавио да га неће исписати, као и да је рекао „А ви ово нисте смели да радите. Подигнута је тужба родитеља против школе а не против родитеља и њихове деце.”
- 2.6.** Увидом у записник секретарке школе М. П. од 27. септембра 2012. године утврђено је:
- ▶ да у су канцеларију секретарке школе дошли З. Б, М. Б, његов старији брат и А. С;
 - ▶ да је М. Б. рекао да га је претходног дана С. К, између два часа, ударио ногом у лице јер му је М. рекао да му је откопчан шлиц, као и да М. од првог разреда трпи малтретирања у школи, да су се и пре обраћали и његовој учитељици док је похађао ниже разреде али да се малтретирање наставља и да га дирају јер „шта ће Циганин у школи”, а М. брат је рекао да су и њега задиркивали у овој школи јер је Ром и да се преместио у другу школу;
 - ▶ да су директорка, педагошкиња Љ. Г., секретарка школе М. П. и разредна старешина В. И. разговарале са С. К. и М. Б, а касније и са оцем С. К. и да је оцу предочено „да се сада и обичне туче међу децом могу подвести под насиље и да о томе прича са сином”, као и „да је најбоље да се деца избегавају ако већ не могу да се друже”.
- 2.7.** Увидом у записник са састанка Тима за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања одржаног 28. септембра 2012. године утврђено је:
- ▶ да је предложено да се васпитни рад појача са децом која су нова у разреду (понављала су или су дошла из других школа) да се уклопе у разред;
 - ▶ да се тим сагласио да се дежурства обављају савесније и да сваки учитељ/ца и разредни/а старешина на једном часу одељенске заједнице предочи ученицима појмове насиља, злостављања и занемаривања, као и како да га препознају и коме да се обрате ако дође до насиља, као и да се ове одлука о овим мерама постави на огласну таблу да би се сви упознали.
- 2.8.** Фотокопија извештаја о привременој спречености за рад М. П. од 23. новембра 2012. године и фотокопије извода из матичних књига ученика С. Б. и Ј. Б, нису анализирани јер нису од значаја у конкретном случају. Део записника о инспекцијском надзору ОШ „Ђ. Ј.” у К. није разматран јер је достављена само права страница а не цео документ. Такође, и текст запослених „о личности А. С.” није узет у разматрање, јер је очигледно да је у питању само део докумената који није у целости достављен Поверенику за заштиту равноправности, а и потпуно је ирелевантан за поступање по притужби.
- 2.9.** Анализирајући наводе притужбе са прилозима као и изјашњења на притужбу са прилозима, искључиво су се анализирали делови који су се односили на питање дискриминације, а не и они наводи који се односе на евентуалне друге пропусте у рад или поступању учесника спорног догађаја, за које су надлежни други државни орган. Такође, евентуални спорни односи који постоји између А. С. и школе, односно, директорке школе није од значаја за поступање Повереника за заштиту равноправности. Повереник за заштиту равноправности нарочиту пажњу посвећује предметима у којима је дете могућа жртва дискриминације. С тим у вези, потребно је нагласити да мотив за подношење притужбе, у овом случају мотив А. С, није од значаја за поступак пред овим државним органом.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету ценила је наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су приложени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.
- 3.2. Имајући у виду предмет ове притужбе, Повереница за заштиту равноправности констатује да је у конкретном случају спорно да ли су ОШ „Ђ. Ј.” у К. и директорка К. П, као одговорно лице, дискриминисали М. Б. на основу његове припадности ромској националној мањини, пропуштањем предузимања потребних мера којима би се спречило физичко и вербално малтретирање које М. Б. трпи у школи од других ученика.

ПРАВНИ ОКВИР

- 3.3. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.⁴⁰
- 3.4. Устав Републике Србије⁴¹ забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.⁴²
- 3.5. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, где је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође, забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења на-

⁴⁰ Члан 33. Закона о забрани дискриминације.

⁴¹ „Службени гласник РС”, бр. 98/06

⁴² Члан 21. Устава РС

ставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима⁴³

- 3.6.** Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација,⁴⁴ односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овај закон прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.
- 3.7.** Конвенцијом Уједињених нација о правима детета⁴⁵ прописан је као један од општих принципа, принцип недискриминације, који обавезује државу потписницу да сва права гарантована Конвенцијом, обезбеди сваком детету без икакве дискриминације и без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичко или друго уверење, национално, етничко или социјално порекло, имовинско стање, инвалидитет, рођење или други статус детета, његовог родитеља или законског старатеља.⁴⁶ Државе потписнице се обавезују да сваком детету признају право на образовање,⁴⁷ као и да образовање буде усмерено, између осталог, и на припремање детета за одговоран живот у слободном друштву, у духу разумевања и пријатељства међу етничким и националним групама и лицима.⁴⁸ Општи коментари Комитета за права детета наводе да је потребно обезбедити такво образовање које подстиче разумевање и поштовање разлика и које се супротставља свим облицима дискриминације.

АНАЛИЗА ДОКАЗА ДОСТАВЉЕНИХ УЗ ПРИТУЖБУ И НАВОДА ИЗ ИЗЈАШЊЕЊА

- 3.8.** Задатак Повереника за заштиту равноправности је да оцени да ли је поступањем, односно, непоступањем школе извршена дискриминација М. Б. на основу његове националне припадности, односно, да ли су предузете све мере којима би се спречило физичко и вербално малтретирање које М. Б. трпи у школи од других ученика.
- 3.9.** Анализом притужбе, утврђено је да се она заснива на наводима да је дискриминација М. Б. „константно вршена у периоду од школске 2008/2009. године све до октобра 2012. године”, као и да је био жртва физичког и вербалног вршњачког насиља, да је

43 Члан 19. Закона о забрани дискриминације

44 Члан 98. Закона о основама система образовања и васпитања „Службени гласник РС”, бр. 72/09 и 52/11

45 Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета („Службени лист СФРЈ — Међународни уговори”, број 15/90 и „Службени лист СРЈ — Међународни уговори”, број 4/96 и 2/97)

46 члан 2.

47 члан 28.

48 члан 29.

ударан, убадан оловкама, гађан предметима и да је вређан на националној основи. Такође, наведено је да се у ОШ „Ђ. Ј.” у К. према деци ромске националности дискриминаторно поступа и да су и старија деца З. Б. трпела малтретирања и вређања на националној основи у овој школи. Достављен је и извештај лекара којим је потврђено да је М. Б. 26. септембра 2012. године у школи задобио ударац у главу. Из свега наведеног, може се констатовати да је М. Б. имао проблеме у школи, као и да су запослени у школи знали за то. Иако се из притужбе и приложених доказа не може са сигурношћу утврдити да се ради о насиљу које је изазвано на националној основи, важно је имати у виду да ове тврдње ни на који начин нису оспорене. Из овога произлази питање степена сензибилизације руководства и запослених у школи на проблеме са којима се сусрећу деца из мањинских заједница, а посебно ромска деца из депривираних средина, јер школа није предузела мере за смањење националне нетрпељивости, ни превентивне ни реактивне, а у изјашњењу се није ни осврнула на те наводе из притужбе, као ни на чињеницу да је у питању ромско дете.

- 3.10.** На основу доказа које је школа доставила, утврђено је да су предузете одређене мере у случају вршњачког насиља међу ученицима, као што је обављање разговора са децом и родитељима. Такође, Тим за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања донео је закључке у правцу појачања васпитног рада са децом по питању предочавања појмова насиља, злостављања и занемаривања, препознавања ових појава и механизма заштите. Међутим, поред активности које је школа предузимала, из изјашњења и приложених доказа не може се утврдити да је школа предузимала активности у циљу спречавање дискриминације. Школа такође није оспоравала да је М. Б. последњих година имао проблема, с тим што ни на који начин није везивала његове проблеме са чињеницом да је припадник ромске националне мањине, тако да и активности које су предузимане нису обухватале мере за прихватање различитости, укључујући и националне различитости.
- 3.11.** У изјашњењу је извесна пажња посвећена утврђивању кривице за вођење поступка пред Повереником за заштиту равноправности, односно, образлагање и упућивање родитеља друге деце да је А. С. манипулативним активностима придобио поверење З. Б, као и да га је подношењем притужбе оваквог садржаја изиграо. Међутим, као што је већ наведено, за поступак пред Повереником за заштиту равноправности мотив подносиоца притужбе није од значаја, нарочито када је у питању могућа дискриминација детета. С тим у вези, потребно је напоменути да се из записника са родитељских састанака и других службених белешки може утврдити да је фокус са проблема између деце, прешао на утврђивање и решавање односа одраслих, а односи међу децом остали су нерешени.
- 3.12.** Даљом анализом изјашњења директорке школе и доказа уз изјашњење, може се закључити да школа није предузела адекватне мере у ситуацији када је породица М. Б. пријављивала вербално и физичко вршњачко малтретирање. Како се у конкретном случају ради о малтретирању детета ромске националности, школски органи су били дужни да уложе додатне напоре у циљу ефикасније и благовремене заштите најбољег интереса детета. Када је у сукоб укључено и дете неке националне мањине, школа мора да покаже степен повишене пажње како би спречила сваки вид изражавања нетрпељивости и дискриминације. Изјава да је школа „више него толерантна према ученицима ромске националности” указује на погрешан став према деци ромске националности. Повереница подсећа да се у Стратегији за унапређивање положаја Рома у Републици

Србији⁴⁹ наводи да су истраживања у Србији показала да су очекивања учитеља и наставника у вези са постигнућима ромске деце нижа, што доводи до смањивања подршке која се пружа ромским ученицима. Због посебног социјалног и економског положаја у којем се налазе Роми у Србији, школа и наставно особље имају појачану улогу, а пре свега обавезу да деци ромске националности омогуће праћење наставе и учешће у другим васпитно-образовним активностима школе у условима без дискриминације и омаловажавања. Ни руководство школе, ни стручна служба нису предузели све мере које су имали на располагању како би се М. Б. омогућило и осигурало пријатељско окружење, разумевање и уважавање његових потреба у школи.

- 3.13.** Подносилац притужбе је наводима из притужбе и достављеним доказима учинио вероватним да су Основна школа „Ђ. Ј.” у К. и К. П, директорка школе извршили дискриминацију ученика М. Б. на основу националне припадности, тако што га нису заштитили од вербалног и физичког вршњачког малтретирања. У складу са правилом о терету доказивања прописаним Законом о забрани дискриминације,⁵⁰ уколико се учини вероватним да је извршен акт дискриминације, терет доказивања да није дошло до повреде начела једнакости, односно начела једнаких права и обавеза сноси страна против које је поднета притужба.
- 3.14.** Повереница за заштиту равноправности констатује да нису понуђени докази који би потврдили да су ОШ „Ђ. Ј.” у К. и директорка К. П. предузели адекватне мере како би спречили да се дете ромске националности осећа безбедно и на тај начин спрече дискриминацију М. Б. на националној основи.

4. МИШЉЕЊЕ

ОШ „Ђ. Ј.” у К. и директорка К. П, као одговорно лице, нису благовремено предузели одговарајуће мере ради заштите ученика М. Б. од непосредне дискриминације на основу припадности ромској националној мањини, забрањене чл. 6. у вези са чл. 24. Закона о забрани дискриминације, чиме су повредили чл. 44. Закона о основама система васпитања и образовања.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује Основној школи „Ђ. Ј.” у К. и директорки К. П, као одговорном лицу:

- 5.1.** Да спроведу едукативне програме/радионице за све ученике у школи у циљу развијања духа толеранције, прихватања различитости и недискриминаторног понашања међу ученицима/ама.
- 5.2.** Да се додатни едукативни програми/радионице спроведу за одељења у којима је М. Б, као и да се прате будућа дешавања у том одељењу, у циљу развијања духа толеранције, прихватања различитости и недискриминаторног понашања међу ученицима/ама овог одељења.
- 5.3.** Да организују стручно усавршавање наставног особља у циљу развијања међунационалне толеранције, а посебно за сузбијање стереотипа, предрасуда и дискриминације.

⁴⁹ „Сл. гласник РС”, бр. 27/2009

⁵⁰ Члан 45.

Потребно је да Основна школа „Ђ. Ј.” у К. и директорка К. П, обавесте Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно члану 40. Закона о забрани дискриминације, уколико Основна школа „Ђ. Ј.” у К. и директорка К. П, не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности ће о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба организације Р. против Министарства просвете због дискриминације на основу националне припадности у области образовања и васпитања

бр. 07-00-445/12 / 11.3.2013.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднела организација Р. из Б. против Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, Градске управе града Лесковца, Основне школе „П. Т.” у Л. и директора школе, као одговорног лица због сегрегације ромске деце у ОШ „П. Т.” у Л. У притужби је наведено да ову основну школу уписују и похађају само деца ромске националности, односно, да у школи постоји сегрегација (издвајање) ромске деце. Школа се налази у близини ромског насеља, и док је важило правило да су родитељи деце у обавези да уписују децу у школу која се налази на територији насеља у ком живе, школу су похађала деца српске и ромске националности. Међутим, од када родитељи могу да уписују децу у коју год школу желе, ову школу похађају само ромска деца. У притужби је наведено и да Министарство просвете и други надлежни органи знају за овај проблем, али да нису предузели мере како школу више не би похађала само ромска деца. Градска управа је навела да родитељи имају право да уписују децу у коју год школу желе, али да је скупштина града упозната са овим проблемом, те је одлучила да ће приликом израде Стратегије за унапређивање инклузивног образовања ромске деце у овом граду анализирати и обрађивати овај проблем. Директор школе је рекао да школа сваке школске године покушава да привуче уписивање и неромске деце, да организује презентације и медијски се промовише, али да родитеље деце српске националности само занима број ромске деце у одељењу. Директор је истакао да школа нема могућности да сама реши овај проблем и да се за помоћ обраћа надлежним институцијама. У овом поступку је утврђено да је школа била свесна проблема издвајања ромске деце, да се за помоћ обратила Школској управи града, Градској управи и Савету за међунационалне односе. Поред тога, школа је обављала разговоре са родитељима будућих ученика првог разреда, медијски се представљала, организовала округли сто, али да су резултати изостали. Скупштина града је донела одлуку да ће приликом доношења Стратегије за унапређивање инклузивног образовања ромске деце анализирати и обрадити све чињенице везане за издвајање ромске деце у овој школи. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да школа, Градска управа и Министарство просвете, својим активностима и поступањем, нису извршили дискриминацију. Међутим, овим институцијама је препоручено да заједничким активностима и у сарадњи са организацијама цивилног друштва предузму све мере и активности како би заједнички решили проблем издвајање, тј. превеликог броја ромске деце у односу на осталу децу ове школе.

1. ТОК ПОСТУПКА

- 1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратила организација Р. из Б. и навела да су ромска деца сегрегисана у Основној школи „П. Т.“ у Л.
- 1.2. У притужби је између осталог наведено:
- ▶ да сегрегација у ОШ „П. Т.“ у Л. постоји дуги низ година, као и да се школа налази у непосредној близини ромског насеља познатог под називом „П.“ у Л, у којем живи око 5.000 Рома. У овој школи је, док су родитељи били у обавези да децу уписују у школу која се налази на територији насеља у ком живе, структура ђака била је мешовита и школу су похађала и ромска и неромска деца, међутим структура је почела да се мења променом овог правила, тако да су у 2011. години у ову школу била уписана искључиво деца ромске националности;
 - ▶ да је о овој појави писано у локалним средствима информисања;
 - ▶ да данас ову школу похађају претежно ученици ромске националности, јер су од 24 одељења, у 11 искључиво деца ромске националности;
 - ▶ да надлежни просветни органи, који су упознати са проблемом у овој школи, ништа нису предузели како би се проблем решио;
 - ▶ да у Министарству просвете, науке и технолошког развоја сматрају да ОШ „П. Т.“ нема адекватан план и програм којим би се подстакло упис неромске деце у ову школу. Овакав став надлежног министарства и недостатак воље надлежних органа у Л. наводе на закључак да ће се проблем сегрегације ромских ученика у ОШ „П. Т.“ временом све више продубљивати.
- 1.3. У прилогу притужбе је приложен чланак из интернет новина „Ј. в.“ — Л. од 16. септембра 2011. године.
- 1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је јединствен поступак, сагласно чл. 117. Закона о општем управном поступку,⁵¹ у вези са чл. 40. ст. 4. Закона о забрани дискриминације.
- 1.5. У циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације,⁵² у току поступка прибављено је изјашњење Градске управе града Л, Управе за друштвене делатности и изјашњење ОШ „П. Т.“ у Л.
- 1.6. У изјашњењу Градске управе за друштвене делатности града Л, између осталог је наведено и:
- ▶ да је ступањем на снагу Закона о основама система образовања и васпитања родитељима дато право на избор основне школе у коју ће уписивати своју децу, чиме је укинута тада важећи „територијални принцип“ уписа деце у основну школу. Последица примене овог закона на подручју града Л. огледа се у смањеном броју уписане деце српске националности, односно повећања уписа деце ромске националности у ОШ „П. Т.“;
 - ▶ да је Савет за међунационалне односе Скупштине града Л. на седници 29. јуна 2010. године упутио захтев Скупштини града за предузимање мера у циљу решавања овог проблема;

⁵¹ „Сл. лист СРЈ“, бр. 33/97 и 31/01 и „Сл. гласник РС“, бр. 30/10

⁵² „Сл. гласник РС“, бр. 22/09

- ▶ да је Скупштина града Л. на седници одржаној 23. јула 2010. године, разматрала захтев Савета за међунационалне односе, и да је донела закључак у коме је наведено „*приликом израде Стратегије за унапређивање инклузивног образовања ромске деце у Л, анализирати и обрадити све примедбе и чињенице изнете од стране одборника у току расправе поводом разматрања Извештаја Савета за међунационалне односе*”.
- 1.7.** Уз изјашњење на притужбу, Градска управа за друштвене делатности града Л. доставила је и захтев Савета за међунационалне односе број 06-10-5/10-01 од 29. јуна 2010. године и закључак Скупштине града Л. број 06-20/10-01 од 26. јула 2012. године.
- 1.8.** У изјашњењу директора ОШ „П. Т.” у Л, наведено је:
- ▶ да у ОШ „П. Т.” у Л. постоји образовна сегрегација ученика ромске националности, јер од 24 одељења, 12 је чисто ромских одељења. Од 474 ученика школе 385 је ромске националности: због стереотипног мишљења родитеља деце српске националности, које имају о ромској популацији, због закона који је омогућио да родитељи имају могућност да бирају жељену школу и на крају због несхватања проблема од локалне самоуправе, Школске управе Л. и Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије;
 - ▶ да школа сваке године позива родитеље будућих ученика првог разреда на разговор и упознавање са радом школе и могућностима које пружа школа њиховој деци, организује презентације, медијски се промовише, али једино питање које постављају родитељи српске националности је везано за број ромске деце у одељењу;
 - ▶ да родитељи деце српске националности често одбијају да приме позиве за упис њихове деце;
 - ▶ да постоје и други проблеми, као што су: уписивање деце са територије ОШ „П. Т.” у околне школе без поднетих захтева тим школама у складу са Законом о основама система образовања и васпитања, али и прекобројан број ученика по одељењима у околним школама супротно Закону о основној школи;
 - ▶ да школа није у могућности да сама реши проблем, због чега се обратила надлежним институцијама како би га заједно превазишли.
- 1.9.** Уз изјашњење на притужбу ОШ „П. Т.” у Л. доставила је и допис школе Школској управи Л. број 146/2 од 23. марта 2012. године и Градској управи за друштвене делатности број 146/1 од 23. марта 2010. године, записник са пете седнице Савета за међунационалне односе града Л. број 06-10-5/10-01 од 29. јуна 2010. године, допис Савета за међунационалне односе града Л. број 06-10-5/10-01 од 29. јуна 2010. године, Закључак Скупштине града Л. број 06-20/10-01 од 26. јула 2010. године, извод из Локалног акционог план за унапређење положаја Рома, записнике са одржаних округлих столова на тему — „Десегрегација и антидискриминација” од 8. децембра 2011. године, 28. марта и 28. августа 2012. године, допис Школској управи Л, Скупштини града Л. и градоначелнику од 18. јануара 2012. године, допис Школској управи Л. број 164/1 од 13. марта 2012. године, допис Градске управе за друштвене делатности број 744/2012-05 од 7. септембра 2012. године, списак ученика чији родитељи се нису одазвали позиву за упис у први разред и чија деца не похађају наставу од 5. септембра 2012. године.
- 1.10.** Повереница за заштиту равноправности затражила је и изјашњење Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, али изјашњење није достављено.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1.** Међу странама је неспорно да је у ОШ „П. Т.” у Л. смањен број уписане деце српске националности, односно, да је повећан упис деце ромске националности.
- 2.2.** У току поступка утврђено је да је Савет за међунационалне односе Скупштине града Л. на седници од 29. јуна 2010. године разматрао питање сегрегације Рома у образовању и донео закључак да се Скупштини града пошаље допис којим ће се затражити од Скупштине да на првој наредној седници размотри питање сегрегације Рома у образовању. Такође, Савет за међунационалне односе је предлагао да се о овом питању разговара и са градоначелником, као и да се разговара са медијима на тему сегрегације у образовању.
- 2.3.** Утврђено је да је Скупштина града Л. на седници одржаној 23. јула 2010. године, разматрала захтев Савета за међунационалне односе, као и да је донела закључак приликом израде Стратегије за унапређивање инклузивног образовања ромске деце, анализирају и обраде све примедбе и чињенице које су одборници изнели у току расправе поводом разматрања Извештаја са 5. седнице Савета за међунационалне односе. Међутим, осим овог закључка, никакве конкретне активности нису предузете у циљу решавања овог проблема.
- 2.4.** Утврђено је и да је руководство ОШ „П. Т.” за решавање овог проблема тражило помоћ од локалне заједнице, других школа из окружења и Школске управе, да је организовало округли сто на тему „Десегрегација и антидискриминација”, да је предложено формирање комисије коју би чинили представници локалних основних школа, министарства, локалне самоуправе и цивилног друштва у циљу проналажења решења за равномерну заступљеност и прераспodelу ученика који уписују први разред и координацију активности.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1.** Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњења, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

- 3.2.** Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирeња, као и да покрене судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.⁵³

⁵³ Чл. 33. Закона о забрани дискриминације.

- 3.3.** Устав Републике Србије⁵⁴ забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.⁵⁵
- 3.4.** Уставна забрана дискриминације разрађена је Законом о забрани дискриминације⁵⁶ где је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Закон о забрани дискриминације забрањује дискриминацију у области образовања⁵⁷ и прописује да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, а забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или их искључити из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.
- 3.5.** Законом о основама система образовања и васпитања такође је забрањена дискриминација,⁵⁸ односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овај закон прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.
- 3.6.** Упис деце у основну школу⁵⁹ регулисан је чл. 98. Закона о основама система васпитања и образовања, и то тако што је прописано да је школа дужна да упише свако дете са подручја школе, а може да упише и дете са подручја друге школе, на захтев родитеља и у складу са могућностима школе. Поред тога, родитељ, односно старатељ може да

⁵⁴ „Сл. гласник РС”, бр. 98/06

⁵⁵ Чл. 21. Устава РС.

⁵⁶ Чл. 2.

⁵⁷ Чл. 19.

⁵⁸ Чл. 44.

⁵⁹ Чл. 98. Закона о основама система образовања и васпитања.

изабере основну школу у коју ће да упише дете подношењем захтева изабраној школи најкасније до 1. фебруара текуће календарске године у којој се врши упис. Из наведених одредаба јасно произлази на који начин се деца уписују у основну школу, као и да би школа, одбијајући да упише дете због његове националне припадности, поступала супротно важећим прописима.

- 3.7.** Повереница за заштиту равноправности користи прилику да подсети да је доношењем Стратегије за унапређивање положаја Рома у Републици Србији,⁶⁰ Влада Републике Србије поставила као стратешки циљ унапређење положаја Рома у Републици Србији, са циљем смањења разлика које постоје између положаја ромске популације и осталог становништва. Део овог документа се односи и на стање у систему образовања,⁶¹ у којем је, између осталог, наведено и да су Роми често изложени различитим облицима прикривене или отворене дискриминације коју врше школске власти, наставници, школско особље, друга деца и родитељи друге деце. Стратегија указује и на проблем сегрегисаних одељења, а наводи да је понекад у основи формирања оваквих одељења отворена дискриминаторска идеологија. Поједине организације наводиле су примере сегрегисаних одељења која су формирана јер су се неромски родитељи противили већој заступљености ученика ромске националности, док су запослени у школама тако формирана одељења правдали потребом да се одељења уједначе, како би се настава одвијала ефикасније и успешније. Стратегијом за унапређивање положаја Рома у Републици Србији указано је и на чињеницу да се школе са већим бројем ромске деце етикетирају се као „ромске школе”, као и да родитељи деце већинске популације из њих исписују своју децу, међутим дешава се да то чине и ромски родитељи, јер сматрају да такве школе не нуде довољан образовни ниво. Као један од главних проблема, Стратегија наводи непостојање свеобухватнијих антисегрегацијских законских решења и непостојање институционализованог праћења оваквих појава. Поред тога, истиче и да док се не пронађу системска решења, проблеми са сегрегисаним одељењима морају се решавати од случаја до случаја.

АНАЛИЗА ДОКАЗА ДОСТАВЉЕНИХ УЗ ПРИТУЖБУ И НАВОДА ИЗ ИЗЈАШЊЕЊА

- 3.8.** Увидом у изјашњење школе и доказе уз изјашњење, утврђено је да се руководство ОШ „П. Т.”, свесно проблема са којим се суочило, 2010. године обратило Школској управи града Л, Градској управи за друштвене делатности и Савету за међунационалне односе града Л. Такође, школа је обављала разговоре са родитељима будућих ученика првог разреда, упознавала их са радом школе и могућностима која школа пружа деци, организовала је презентације и медијски се промовисала. Директор школе наводи да је школа покушала да нађе решење кроз разговор са директорима других основних школа у Л, организовала округли сто са темом „Десегрегација и антидискриминација”, на којем је предложено формирање комисије са задатком проналажења решења за равномерну заступљеност и прераспodelу ученика који уписују први разред и координацију активности. Стога, Повереница користи прилику да похвали школу која је у овој ситуацији предузела одређене активности у покушају да спречи стварање једнонационалне школе. С обзиром да ова врста проблем превазилази могућности и овлашћења појединачне школе, неопходна је сарадња и са локалном самоуправом и Министарством просвете, науке и технолошког развоја.

⁶⁰ „Сл. гласник РС”, бр. 27/2009

⁶¹ „Сл. гласник РС”, бр. 27/2009 (1.2.2. Актуелно стање у систему образовања)

- 3.9.** Савет за међунационалне односе Скупштине града Л. је на 5. седници одржаној 29. јуна 2010. године разматрао питање постојања сегрегације Рома у образовању и доставио Скупштини града Л. извештај са предложеним иницијативама, препорукама и приоритетима. Скупштина града је на седници јула 2010. године закључила да ће приликом доношења Стратегије за унапређивање инклузивног образовања ромске деце у Л, анализирати и обрадити све изнете примедбе и чињенице, али у току поступка није утврђено да је Скупштина града Л. донела Стратегију за унапређење инклузивног образовања ромске деце у Л.

4. МИШЉЕЊЕ

Активностима и поступањем ОШ „П. Т.” у Л, Управе за друштвене делатности града Л. и Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, које се односе на упис деце у школу и национални састав ученика у школи, нису прекршене одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности, у складу са чл. 33. тач. 9. Закона о забрани дискриминације, препоручује ОШ „П. Т.” из Л, Градској управи града Л и Министарству просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије да:

- 5.1.** Заједничким активностима и у сарадњи са представницима цивилног друштва, без одлагања, предузму све мере и активности из своје надлежности, у циљу решавања проблема сегрегације тј. превеликог броја ромске деце у односу на осталу децу у ОШ „П. Т.” у Л.
- 5.2.** Обавесте Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама које ће предузети у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Притужба УГ „И” из К. против ОШ Д. О. из К. због дискриминације ученика на основу националне припадности ромској мањини

бр. 07-00-402/2012-01 / 22.3.2013.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе УГ „И.” К, поднете у име малолетног А. П, уз сагласност законске заступнице М. П, против ОШ „Д. О.” у К, поводом физичког и психичког малтретирања, вређања и исмевања које А. П. трпи од других ученика ове школе због припадности ромској националној мањини. У притужби је наведено да је А. П. ученик ромске националности и да похађа четврти разред основне школе, да живи у изузетно лошим социо-материјалним условима, да више година у школи трпи вршњачко физичко и психичко малтретирање, да га називају погрдним именима и исмевају због боје коже и националности. Ситуација се нарочито закомпликовала када је крајем октобра изашао из школе, и у том моменту су му пришла четворица дечака која су му истргла торбу, ударала га и шутирала, док су остали гледали и скандирали „убиј Циганина”, „набоди га, мајку му циганску...”. Школа је навела да је директор, након спорног догађаја, наложио педагошко-психолошкој служби и школском тиму за заштиту деце од насиља да се укључе у утврђивање свих околности овог догађаја, као и да су сви у школи били изненађени писањем медија о овом инциденту. Током поступка је утврђено да је за време часа физичког васпитања и након овог часа, када су деца кренула кући дошло до вршњачког сукоба између ученика ромске националности и његових вршњака, да су се након овог сукоба у решавање проблема укључили родитељи деце, директор школе, тим за заштиту од насиља, учитељица и психолошко-педагошка служба, као и да су предузимане активности у одговору на вршњачко насиље. Такође, догађај је добио и медијску пажњу. Међутим, на основу изјава свих учесника овог догађаја није утврђено да је до сукоба међу децом дошло зато што је овај дечак ромске националности. Овакав став потврдиле су и изјаве деце, из којих се такође није могло закључити да је сукоб имао за основ националну припадност ученика. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да није утврђено да је ОШ „Д. О.” из К, дискриминаторно поступала према А. П. Школи је препоручено да организује обуке и едукацију за запослене у школи на тему дискриминације, како би се обезбедила већа сензибилисаност свих запослених, као и да предузме све неопходне мере из своје надлежности, како би се кроз одговарајуће програме, обуке и едукације међу ученицима развијао дух толеранције, прихватања различитости и недискриминаторног понашања.

1. ТОК ПОСТУПКА

- 1.1. Удружење грађана „И.” К. поднео је притужбу у име малолетног А. П, уз сагласност мајке М. П, против Основне школе „Д. О.” К.

1.2. У притужби је наведено:

- ▶ да је А. ромске националности и да живи у изузетно лошим социо-материјалним условима, у породици која је корисник новчане социјалне помоћи, да више година у школи трпи физичко и психичко малтретирање од ученика и „институције”, као и да га називају погрдним именима и исмевају због боје коже и националности;
- ▶ да је А. ученик IV-1 разреда Основне школе „Д. О.” у К;
- ▶ да А. живи са мајком М. П, сестром Т. А. (студенткиња Високе школе...) и старијим братом Р. А. (ученик средње школе), да су корисници новчане социјалне помоћи, живе у општинској кући која није функционална јер у њој нема воде ни купатила, али да су сви чланови породице изузетно педантни, да воде рачуна о хигијени и облачењу, посебно А;
- ▶ да А. у школи трпи психичко насиље на националној основи још од првог разреда „што потврђује и приложена лекарска документација из 2011. године (када је због константног психичког малтретирања и јаког стреса добио парезу лица)”;
- ▶ да у школи нико није знао да је ромске националности све док учитељица М. М. није рекла пред свим ученицима у првом разреду, када му је прегледала домаћи задатак, „види се да си Циганин, погледај како ти је неуредна свеска”;
- ▶ да је А. од тада свакодневно изложен физичком и психичком малтретирању у школи, а посебно у одељењу јер нико не жели да се дружи са њим. Најчешће седи сам у клупи због страха од малтретирања а када седне са неким на инсистирање учитељице, друг или другарица из клупе му се подсмевају, и не дозвољавају му ни руком да пређе на њихову половину стола;
- ▶ да А. друга деца у школи често називају „Циганине и псују му мајку циганску”, називају га погрдним именима, шутирају га и ударају на часовима и на одморима. Више пута је био претучен у школи али нико из школе није реаговао, учитељица је знала за све то али никада није предузела мере, а више пута је покушала да га избаци из одељења. У току прошле школске године, када је А. био одсутан из школе због парезе лица, учитељица је поднела прекршајну пријаву против мајке јер дете није похађало школу, иако је уредно била обавештена о проблему који је А. у том тренутку имао;
- ▶ да се А. јако лоше осећа, да је депресиван, уплашен, плачљив и да дрхти због исмевања од друге деце, која му поред осталог говоре и да смрди, иако се дечак свакодневно купа некада и више пута на дан, а у нападима панике и страха јако трља лице и кожу сапуном како би му кожа избелела;
- ▶ да су га, према А. наводима, највише малтретирани, исмевали и називали „Циганином” и да су му највише „псовали мајку циганску”, Н. П, М. и Ф, ученици његовог одељења. У почетку он то из страха није никоме говорио, али је тражио од мајке да га премести у другу школу, што је она одбила надајући се да ће се ситуација смирити. А. је покушао неколико пута да реагује и да се заштити, али се сваки пут завршавало још горе по њега, јер је вербално и физичко малтретирање било бруталније и учесталије;
- ▶ да га је мајка, због свега тога, свакодневно пратила у школу и чекала после школе, што је другој деци био још један разлог за подсмевање и вређање, као и да га 24. октобра 2012. године први пут није испратила, јер је А. то замолио зато што му се деца смеју када га мајка прати;
- ▶ да је управо тог дана, за време часа физичког васпитања, на којем наставник није био присутан (оставио је ученике VIII разреда да надзиру ученике IV разреда), започело вербално

малтретирање, и то тако што су му неки ученици из његовог одељења рекли „бежи одавде Циганине, види како смрдиш”. А. је кренуо према њима, а они су почели да га гурају и да се сви смеју. Ученици VIII разреда који су били присутни такође су се смејали и скандирали „удри га..., набоди га, мајку му циганску” и слично. А. се због шока и страха повукао и вратио у учионицу. Када су се часови завршили око 18:30, А. је отворио врата од учионице и случајно окрзнуо М, на шта му је М. дрско одговорио „видећеш ти свога бога, мајку ти циганску”. А. га је затим питао „шта ти мени стално мајку циганску”, након чега је М. кренуо према њему са речима „ајде да те видим сад шта ћеш”, па се нагло окренуо и отишао негде. Након тога је А. изашао из школе, већ је био мрак, испред је било пуно деце, и у том моменту су му пришли Н. П, М. и још нека деца, који су му истргли торбу, шутнули га и оборили на земљу. Док је А. био на земљи, један дечак му је држао руке да не би могао да се брани, док су га остали шутирала по леђима, стомаку и по целом телу. Ударала су га и шутирала четворица дечака, док су остали гледали и скандирали „убиј Циганина”, „набоди га, мајку му циганску”, „ту гамад циганску треба побити”, а неки ученици су се смејали и охрабривали насилнике речима „браво, тако треба са Циганима”;

- ▶ да А. не зна колико је све то трајало, да се у једном тренутку истрагао и побегао у учионицу, где га је мајка касније и нашла прљавог, преплашеног и уплаканог, наслоњеног на зид учионице потпуно изгубљеног и дезоријентисаног. Мајка га је погледала и видела да нема видљивих повреда, али га је одвела у дечји диспанзер у коме је установљено вршњачко насиље и упућен је дечијем психологу. А. је био код М. М, психолошкиње у Школском диспанзеру, која је разговарала са њим, па заказала да опет дође 7. новембра 2012. године, а мајци је рекла да сачекају да се „смире страсти, да се не диже прашина и да не тера даље...”;
 - ▶ да психолошкиња М. М. није сачинила извештај о разговору који је обавила са А, иако је докторка која је А. упутила код психолога, тражила да јој се хитно достави извештај. Према сазнањима подносиоца притужбе, М. М. је рођена сестра директора школе у којој се инцидент догодио, због чега сматра да је покушала да одговори М. П. од даљег реаговања у вези овог инцидента;
 - ▶ да је мајка отишла сутрадан у школу, да су према њој били јако нељубазни, као и да су јој рекли да је А. проблем и да она не предузима никакве мере. А. и његова мајка су преплашени, А. је депресиван, одбија да иде у школу и стално плаче, а на додир га боли цело тело;
 - ▶ да је због безбедносних разлога у току премештање А. у другу школу.
- 1.3.** Уз притужбу су достављени следећи докази: извештај лекара специјалисте од 24. октобра 2012. године, извештај стационарне здравствене установе — неурологија 29. октобра 2011. године, извештај специјалисте ендокринолога у Центру за радиологију КЦ Н. од 28. децембра 2011. године, извод из матичне књиге рођених А. П, копија личне карте М. П. и оцена првостепене лекарске комисије Републичког завода за здравствено осигурање.
- 1.4.** Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације,⁶² па су у току поступка прибављена изјашњења учитељице М. М, Б. Р, директора ОШ „Д. О.” и стручне службе ове школе.

.....
⁶² „Сл. гласник РС”, бр. 22/09

1.5. У изјашњењу директора Б. Р, између осталог је наведено:

- ▶ да ОШ „Д. О.” постоји 59 година, да има око 1.100 ученика и 86 запослених. Поред ученика који живе на њеној територији, у ову школу се уписују и деца са територија које припадају другима основним школама, и то из разлога што наставно особље ради квалитетно. Велики број ученика учествује на свим облицима и нивоима такмичења и постижу завидне резултате, што је све утицало да је реноме и углед школе на вишем нивоу и да се школа котира као једна од бољих у Р. округу, али и шире;
- ▶ да је директор, након спорног догађаја и разговора који је имао са М. П, наложио да се о том догађају изјасне професори физичког васпитања, енглеског језика и учитељица IV-1. Такође, директор је наложио и педагошко-психолошкој служби и школском Тиму за заштиту деце од насиља да се укључе у утврђивање свих дешавања од 24. октобра 2012. године, а посебно пре и после истог;
- ▶ да су сви у школи били изненађени садржајем чланка објављеног у дневном листу „Блиц” од 12. новембра 2012. године — „Група ђака тукла вршњака”, а остала деца скандирала „убиј Циганина”, новинара С. М. и М. П, мајке дечака;
- ▶ да је директор 14. новембра 2012. године формирао Комисију за утврђивање чињенично стања поводом објављеног чланка, затим је наложио да се одржи родитељски састанак, да се узму писане изјаве родитеља и ученика који се у спомињу у тексту, уз напомену да ће ако се утврди истинитост навода, против учитељице покренути дисциплински поступак, као и да ће сносити део одговорности и јавно се извинити ученику и његовој мајци;
- ▶ да је му је ово трећи мандат у овој школи и да у њој никада није било злостављања ученика, а посебно не на националној или верској основи. Такође, пита се, како према старијој деци М. П, која су завршила ову школу, никада није вршено насиље на националној основи, а наводи и да је школа предузимала различите мере како би помогла овој породици;
- ▶ де је др З. В, педијатарка у Дечјем диспанзеру Здравственог центра К, 25. октобра 2012. године обавила разговор са школском психолошкињом Б. Ђ. и информисала је да се А. П. обратио лекару, да је био узбуђен, али да није имао телесних повреда;
- ▶ да је велики број родитеља ученика ромске националности који похађају ову школу или су је завршили, изненађен оваквим односом појединаца према овој школи. Да је од запослених захтевао да дају максимум на свом радном месту, да обезбеде што боље услове за рад ученика, а од наставног особља да при оцењивању узму у обзир социјални момент, стање у породици, здравствено стање ученика, али и да имају једнаке критеријуме према сваком ученику без обзира на националну или верску припадност.

1.6. Уз изјашњење Б. Р, директора школе, достављене су и изјаве родитеља М. М. од 26. октобра 2012. године, записници са састанка школског Тима за заштиту деце од насиља, одлука директора о формирању комисије од 14. новембра 2012. године, записници са састанака комисије од 16. и 20. новембра 2012. године, изјава коју је учитељица М. М. дала комисији, допис родитеља ученика Школској управи у К. од 16. новембра 2012. године, изјава учитеља Б. П, изјава професора физичког васпитања С. Ђ. од 26. новембра 2012. године, изјава наставнице енглеског језика М. М, изјава родитеља детета ромске националности, записник са седнице синдиката од 13. новембра 2012. године, позив који је школа упутила М. П. од 16. новембра 2012. године, изјаве ученика IV-1 М. М, Н. П. и Д. Ш. од 26. октобра 2012. године, изјава представника ромске националне мањине у МЗ „Л.” у К. и изјашњење учитељице М. М.

1.7. У изјашњењу учитељице М. М, између осталог је наведено:

- ▶ да је читајући наведену притужбу имала утисак да чита о некој другој учитељици и деци која нису њени ђаци, а да ни у једном реду притужбе није препознала себе и своје ђаке, односно да је имала утисак да чита о монструмима који се играју туђим животом и будућношћу;
- ▶ да у ОШ „Д. О.” ради већ 16 година и да се у току тог рада сретала са ученицима различитих националности и вероисповести. Увек је инсистирала на узајамном поштовању, уважавању и помагању између ученика и никада није имала инцидент који је као позадину имао националну или верску припадности, а као чланица Тима за заштиту од насиља, посебно је инсистирала на равноправности свих у њеном одељењу;
- ▶ да се у њеној породици баве послом у који су врло често укључени и припадници ромске националне мањине, да су њихове породице пријатељи њене куће, као и да су многим помагали у материјалном и финансијском смислу. Увек је своју децу учила да поштују сваку особу, без обзира на различитости, да је њен син био школски друг А. старијег брата Р, као и да су се увек лепо дружили и слагали;
- ▶ да је А. П. био три године и два месеца њен ђак, да је за то време лепо сарађивала и имала коректан однос са њим и са особама које су се представиле као његови родитељи. Да је А. био као и свако друго дете у том одељењу, да су несташлуци пратили њихово одрастање и да се са поједином децом боље разумео и дружио, што је и нормално у процесу социјализације, када постоји више различитих карактера и интересовања;
- ▶ да се њен утицај на његову бољу социјализацију огледао и у томе да је седео са различитом децом у клупи, са најбољим ђацима који су му помагали у раду. Увек је гледала децу са подједнаким правом за стицање знања и никада ни себи ни ученицима није дозвољавала да ниподаштавају некога због било које разлике, а да реченицу коју је навела А. мајка никада није ни помислила, а камоли изговорила, што могу да потврде други ученици и њихови родитељи;
- ▶ да је запазила за три године да је А. увек чист и уредан долазио у школу, па стога нико није могао да му каже да „смрди”, као и да никада не би прекинула процес едукације „избацивањем” из одељења;
- ▶ да је А. често био одсутан у првом и другом разреду, али да се она трудила да А. остане у „кораку” са градивом и да заврши те разреде. На почетку трећег разреда дечак је добио богиње што је отац (мушка особа која је долазила у школу тако се представила) благовремено пријавио, том приликом му је она рекла да дете дође у школу када се потпуно опорави. Да је опоравак дуго трајао (тог и до краја следећег месеца), а она није за то време могла да ступи у контакт са дечаковим родитељима јер они нису одговарали на њене позиве, па како А. није долазио у школу ни трећег месеца, она се консултовала са психолошко-педагошком службом, након чега је упућен званичан позив родитељима. Отац је дошао у школу и рекао да се, после богиња, А. разболео од парезе, и тада је учитељица добила број телефона преко кога је пратила дететов опоравак. Иако је постојао дуг период недоласка у школу, А. је трећи разред успешно завршио, као и његови вршњаци;
- ▶ да је на почетку четвртог разреда дошао отац у школу, да му је дала књиге и распоред часова, да је све било у реду, А. је редовно ишао у школу а она није приметила његово неслагање са осталим ђацима. У оквиру Дечије недеље, у школи је организована акција прикупљања гардеробе и она је за А. издвојила патике, мајицу и шорц, јер је приметила да не иде на физичко јер нема опрему, као и да је већ следећег часа присуствовао физичком васпитању;

- ▶ да се спорни догађај од 24. октобра 2012. године десио у њеном одсуству, јер је она тог дана имала само три часа, а ученици још два након тога. Око 18:00 позвала је М. П. и питала је где је А. Учитељица јој је одговорила да она није у школи, да су деца имала пет часова, да мајка мало сачека, као и да је позове када дође кући. Одмах након тога, примила је још један позив од М. П. и сазнала је да је мајка нашла А. прљавог и преплашеног, јер је била „нека туча“ у школи. Том приликом учитељица је посаветовала мајку да одмах оде у психолошко-педагошку службу или до некога од запослених који су још у школи. Међутим, у психолошко-педагошкој служби није било никога, М. П. је срела учитеља Б. П, а информисала је учитељицу и да ће отићи у диспансер јер се А. потресао. Договориле су се да мајка дође сутрадан у школу на разговор;
- ▶ да је 25. октобра 2012. године учитељица дошла раније у школу, да је обавестила психолошко-педагошку службу о позиву А. мајке, да је разговарала са учитељем Б. П, који је информисао да на детету није приметио никакве повреде ни модрице, односно, да је дете изгледало сасвим у реду. Тог дана је М. П. дошла на разговор са учитељицом, а обављен је и разговор са другом децом из одељења о спорном догађају;
- ▶ да је ученик М. М. испричао како се све догодило, а и остала деца, да је све почело од „чарке“ на физичком васпитању а наставило се на енглеском језику, када је А. псовао М. М. и шутирао његов ранац. Када су изашли из школе, А. се залетео на М, па су се, према наводима деце, „обарали“ а ученик Н. П. је хтео да их раздвоји и на томе се све завршило и сви су отишли кући;
- ▶ да је након разговора са децом, пренела мајци шта су друга деца рекла, сматрајући да све то може лепо разговором да се реши. Међутим, М. П. је одмах почела да виче да жели да добије имена родитеља, а учитељица јој је рекла да за то мора да пита директора. Заједно су отишле прво у психолошко-педагошку службу, а онда и до директора који је обавио разговор са мајком;
- ▶ да је директор рекао учитељици да закаже састанак за сутра, за ученике и њихове родитеље, јер је М. П. тражила „сучење“, што је учитељица и учинила;
- ▶ да је мајка М. М, видно узнемирена, дошла у школу истог дана након позива, рекла да је за инцидент сазнала од М. одмах по повратку из школе, да је он дошао кући прљав и испричао јој шта се догодило;
- ▶ да су 26. октобра 2012. године у школу дошли Н. П. са оцем и М. М. са мајком, али да М. П. са А. није дошла;
- ▶ да је Тим за заштиту од насиља имао састанак 29. октобра 2012. године, да је договорено да учитељица 30. октобра 2012. године позове М. П, али се она тог дана сама јавила како би информисала учитељицу да је пребацила А. у другу школу, и то у ОШ „В. К.“;
- ▶ да је након свега, у дневним новинама изашао и текст о овом догађају, који је учитељицу оставио шокирану, увређену и ужаснуту због неистинитих навода М. П. и увреда које су изнете, као и да су ученици и њихови родитељи такође били увређени. Ученицима је жао што су изгубили друга из одељења али су и огорчени због навода да су га малтретирали на националној основи;
- ▶ да је стекла утисак да се ради о наметању стереотипа везаних за ромске ученике, као и да је неопходно радити на препознавању дискриминације и разбијању стереотипа, али и да је за то потребна системска несебична сарадња ромске и неромске заједнице.

- 1.8.** Уз изјашњење директора ОШ „Д. О.“ достављени су извештаји, односно, записници о активностима комисије за утврђивање чињеничног стања спорног догађаја, у којима је, између осталог, наведено и:
- ▶ да је у овом случају комисија *„недвосмислено утврдила да није било ни расне ни националне дискриминације“*
 - ▶ приложена је изјава наставнице енглеског језика М. М, која је имала час са овим одељењем, одмах након часа физичког на којем је дошло до сукоба, у којој наводи да је час протекао мирно и без свађа међу децом;
 - ▶ приложена је и изјава учитеља Б. П, који наводи да је око 18:15 срео А. са мајком и да су му рекли да су А. нека деца из одељења тукла. Учитељ је препоручио да мајка са А. дође сутра у школу и поприча са учитељицом, као и са психолошко-педагошком службом, а такође је навео да на А. није приметио никакве промене, ни на гардероби ни у физичком изгледу.
- 1.9.** Уз изјашњење је достављена изјава родитеља ученика IV-1, у којој је наведено:
- ▶ да одговорно тврде да никада није било индиција за сумњу о односу учитељице и било ког детета и да су сва деца била у обавези да поштују правила понашања у школи;
 - ▶ да је учитељица сваки проблем решавала кроз разговор са децом и родитељима, учила је децу да једни другима буду подршка, а похвале и критике изговарала је са одмереношћу и поштовањем друге стране;
 - ▶ да су деца родитељима преносила догађаје из школе, као и да ниједан родитељ није приметио „расистичко“ или било које недолично понашање учитељице;
 - ▶ да је учитељица улагала додатни труд када је А. у питању, кроз допунску наставу и одвојене текстове, како би успешно савладао градиво;
 - ▶ да су сви ученици овог одељења имали другарски однос према А, а сви који су делили клупу са њим кажу да су му помагали онолико колико су знали;
 - ▶ да је било несугласица и да су се све завршавале са неком вербалном замерком, све до немилог догађаја 24. октобра 2012. године, када је А. решио да своју несугласицу реши физичким путем, по завршетку часова;
 - ▶ да спорни догађај није био тих размера како се наводи у изјави М. П, као и да су ученици тужни због оптужби које су изречене против њих;
 - ▶ да су деца и њихови родитељи збуњени и у шоку због оваквих оптужби, али и да тврде да за ове три године није било дискриминације ни према једном детету, због чега траже од надлежних институција да заштите учитељицу М. М. и њихову децу од клевета;
- 1.10.** Уз изјашњење је достављена и изјава професора физичке културе С. Ђ, у којој је наведено:
- ▶ да под моралном и материјалном одговорношћу изјављује да није истина да су деца на часу била сама, односно да су ученици IV разреда били под надзором ученика VIII разреда;
 - ▶ да је био присутан на часу и да није приметио било какву конфликтну ситуацију између ових ученика или било којих других;
 - ▶ да на часу није било ученика VIII осмог разреда, као и да конфликтна ситуација није пријављена на часу ни после часа.
- 1.11.** Такође је приложена и изјава Д. О, бивше ученица ове школе која је ромске националности, у којој је навела да су она, њени рођаци и њена деца ишли и иду у ову школу, да

је задовољна школом, да нема примедби, као и да у школи сви излазе у сусрет њеној деци, од директора школе, разредне старешине до наставника.

- 1.12.** Један од прилога је био и изјава Н. Б, председника Друштва Рома „Р”, у којој је, поред осталог, наведено да из личног искуства и искуства његових комшија ромске националности може да изнесе само позитивна искуства о овој школи, да за време школовања његовог сина и друге деце ромске националности, никада није дошло до било каквог националног или верског понижавања. Такође, наведено је и да су му „врата руководства” увек била отворена за било који проблем, да је велики број деце ромске заједнице добијао гардеробу, ученички прибор и бесплатне уџбенике. Ова школа је школским таблама и другим наставним средствима опремила просторије за подучавање „наше деце”, због чега изражава жаљење што неко, ради личне користи, „блати” име школе и ремети односе између ромске заједнице и ове образовне установе.
- 1.13.** Један од прилога уз изјашњење је записник са седнице синдиката, у којем је наведено да је 47 наставника пружило подршку наставници М. М. у вези овог догађаја, јер су у медијима изнете неистине, како наводе.
- 1.14.** Уз изјашњење су приложене изјаве деце, које су прикупили психолошкиња Б. Ђ. и педагошкиња А. П. М. Изјаве су узете у присуству родитеља, а деца су у појединачним изјавама између осталог навела и:
- ▶ Д. Ш: да је на часу физичког М. сасвим случајно згазио А, он се наљутио и због тога је псовао М. После школе су се М. и А. тукли и М. је „мало јаче” гурнуо А. након чега је он пао и почео да плаче. Такође, навела је да није тачно да су деца повлачила црту на клупи када су седела са А, да је она седела са њим више пута и помагала му кад год је било потребе а лепо су се и дружили;
 - ▶ М. М: да је на часу физичког случајно згазио А, а након тога је А. псовао М. и њихове две другарице у учионици. После школе се А. залетео на њега и обојица су пали, па је М. кренуо кући а А. се опет залетео на њега и обојица су поново пали. Након тога је М. кренуо кући, а А. му је рекао да ће позвати брата да га „бије”;
 - ▶ Н. П: да је све почело на физичком јер је М. случајно нагазио А, након тога је А. рекао „све ружне речи које је знао” у свлачионици, у учионици је псовао и две девојчице, а М. је исцерао ранац. На повратку из школе А. је напао М., а он их је раздвојио. По Н. наводима А. није био уопште повређен већ М, а А. је М. претио и братом;

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1.** У току поступка утврђено је да је 24. октобра 2012. године, за време часа физичког васпитања и након овог часа, дошло до вршњачког физичког и психичког сукоба између М. М. и А. П. Сукоб је кулминирао након наставе, у време када су деца кренула кући.
- 2.2.** Увидом у прилоге достављене уз притужбу и одговор на притужбу, утврђено је да су се у решавање проблема, након вршњачког сукоба, укључили родитељи деце, директор школе, тим за заштиту од насиља, учитељица и психолошко-педагошка служба, као и да су преузимане активности у одговору на вршњачко насиље.
- 2.3.** Утврђено је да је овај догађај добио и медијску пажњу, да је са догађајем била упозната и јавност ван школе, с обзиром да је објављен чланак у дневном лист „Блиц” од 12.

новембра 2012. године, под насловом — „Група ђака тукла вршњака”, а остала деца скандирала „убиј Циганина”, у којем су изнето исто чињенично стање и опис догађаја као и у притужби.

- 2.4. Увидом у прилоге из притужбе утврђено је да је А. П. 29. октобра 2011. године постављена дијагноза *paresis facialis*, а на основу извештаја лекара специјалисте Здравственог центра Крушевац утврђено је да је 24. октобра 2012. године, А. П. био на прегледу и да је том приликом констатовано вршњачко насиље.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњења, као и прилог.

ПРАВНИ ОКВИР

- 3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.⁶³
- 3.3. Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је Република Србија 1990. године ратификовала Конвенцију о правима детета,⁶⁴ која у чл. 28. предвиђа да дете, између осталог, има право на образовање, те је држава дужна да осигура обавезно и бесплатно основно образовање за све, да омогући да образовне и стручне информације и савети буду доступни свој деци и предузме мере за редовно похађање школе и смањење стопе напуштања школе. Чланом 2. одређено је да ће уговорнице поштовати и обезбеђивати права утврђена Конвенцијом сваком детету које се налази под њиховом јурисдикцијом без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичко или друго уверење, национално, етничко или социјално порекло, имовинско стање, онеспособљеност, рођење или други статус детета, његовог родитеља или законског старатеља. Циљеви образовања регулисани су одредбама чл. 29. ст. 1. којима је прописано да су уговорнице сагласне да образовање детета треба да буде усмерено на развој дететове личности, развој поштовања људских права и основних слобода, развој поштовања дететових родитеља и културног идентитета али и да треба да буде усмерено на припрему детета за одговоран живот у слободном друштву, у духу разумевања,

⁶³ Чл. 33. Закона о забрани дискриминације.

⁶⁴ Закон о ратификацији Конвенције УН о правима детета („Сл. лист СФРЈ — Међународни уговори”, бр. 15/90 и „Сл. лист СРЈ — Међународни уговори, бр. 4/96 и 2/97)

мира, толеранције, једнакости полова и пријатељства међу свим народима, етничким, националним и верским групама.

- 3.4.** Комитет за права детета донео је Општи коментар број 1. о циљевима образовања у којем су циљеви образовања из Конвенције постављени као циљеви који су директно повезани са остварењем дететових људских права и достојанства. Такође, Општим коментаром бр. 1. прописано је да дискриминација по било ком основу наведеном у чл. 2. Конвенције, вређа људско достојанство детета и у стању је да подрије или чак уништи способност детета да има користи од могућности које му пружа образовање. Сва дискриминаторна поступања у овом документу су наведена као поступци који су у директној супротности са захтевима да образовање треба да буде усмерено на развој дететове личности, талената и менталних и физичких способности до крајњих граница. Комитет је такође нагласио и везу између чл. 29. ст. 1. и борбе против расизма, расне дискриминације, ксенофобије и сродне нетолеранције. Такође је истакнуто да расизам и сродне појаве цветају тамо где постоји незнање, неосновани страхови од расних, етничких, верских, културних и језичких или других облика разлике, искоришћавање предрасуда, или учење или ширење искривљених вредности. Поуздан и трајан лек за све ове пропусте јесте обезбеђивање таквог образовања које подстиче разумевање и поштовање вредности промовисаних чл. 29. ст. 1, укључујући поштовање разлика, и које се супротставља свим облицима дискриминације и предрасуда. Наглашено је да је важно усредсредити се на дететову сопствену заједницу приликом наставе о људским и дечјим правима и принципима недискриминације, јер таква настава може делотворно да допринесе спречавању и елиминацији расизма, етничке дискриминације, ксенофобије и сродне нетолеранције.
- 3.5.** Устав Републике Србије⁶⁵ у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.
- 3.6.** Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације,⁶⁶ који у чл. 2. ст. 1. тач. 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбама чл. 15-27. Закона о забрани дискриминације прописани су посебни случајеви дискриминације, па је тако чл. 19. ст. 2. забрањено лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, раз-

⁶⁵ Устав Републике Србије („Сл. гласник РС”, бр. 98/06)

⁶⁶ Закон о забрани дискриминације („Сл. гласник РС”, бр. 22/2009)

врставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

- 3.7.** Законом о основама система образовања и васпитања⁶⁷ дефинисано је једнако право и доступност образовања и васпитања за све, а одредбама чл. 44. ст. 1. прописано је да су у установи забрањене активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лице, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицања или неспречавање таквих активности. Чланом 45. прописана је забрана насиља, злостављања и занемаривања, тако што је у установи забрањено: физичко, психичко и социјално насиље; злостављање и занемаривање деце и ученика; физичко кажњавање и вређање личности, односно сексуална злоупотреба деце и ученика или запослених. Насиље и злостављање дефинишу се као сваки облик једанпут учињеног или понављаног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства личности детета и ученика или запосленог. Прописано је и да је установа дужна да одмах поднесе пријаву надлежном органу ако се код детета или ученика приметите знаци насиља, злостављања или занемаривања. У смислу овог закона под физичким насиљем се сматра физичко кажњавање деце и ученика од стране запослених и других одраслих особа; свако понашање које може да доведе до стварног или потенцијалног телесног повређивања детета, ученика или запосленог; насилно понашање запосленог према деци, ученицима или другим запосленим, као и ученика према другим ученицима или запосленим. Са друге стране, психичко насиље је дефинисано као понашање које доводи до тренутног или трајног угрожавања психичког и емоционалног здравља и достојанства детета и ученика или запосленог, док је социјално насиље искључивање детета и ученика из групе вршњака и различитих облика социјалних активности установе. У установи је забрањен сваки облик насиља и злостављања.
- 3.8.** Правилником о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање,⁶⁸ прописан је садржај и начини спровођења превентивних и интервентних активности, услови и начини за процену ризика, начини заштите од насиља, злостављања и занемаривања, као и праћење ефеката предузетих мера и активности. Овим правилником је насиље, злостављање и занемаривање разврстано по нивоима са циљем обезбеђивања уједначеног поступања (интервенисања) установа у ситуацијама насиља и злостављања када су актери деца, односно ученици. Наведено је и да исти облици насиља, злостављања и занемаривања могу да се појаве на више нивоа, али се разликују у интензитету, степену ризика, учесталости, последицама и учесницима. У први ниво спадају облици физичког насиља и злостављања, и то: ударање чврга, гурање, штипање, гребанье, гађање, чупање, уједање, саплитање, шутирање, прљање, уништавање ствари, а у први ниво психичког насиља и злостављања спада омаловажавање, оговарање, вређање, ругање, називање погрдним именима, псовање, етикетирање, имитирање и „прозивање”. Код социјалног насиља је први ниво добацивање, подсмевање, искључивање из групе или заједничких активности, фаворизовање на основу различитости и ширење гласина.

67 Закон о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС”, бр. 79/09 и 52/11)

68 Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање, („Сл. гласник РС”, бр. 30/2010)

АНАЛИЗА ПРИЛОГА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

- 3.9.** Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да анализом притужбе и прилога, као и изјашњења на притужбу са прилозима није утврђено да је пре три године, на почетку првог разреда, А. П. дискриминисала учитељица М. М, односно, да није утврђено да му је рекла „*види се да си Циганин, погледај како ти је неуредна свеска*”. Пре свега, наводи из притужбе су контрадикторни, јер је наведено да у школи нико није знао да је А. ромске националности, а даље је наведено да је учитељица на почетку првог разреда, наводно изговорила спорну реченицу. С обзиром да се ради о самом почетку А. школовања, у школи нико није ни могао да зна које је он националности јер пре тога није ишао у школу. Како није понуђен ниједан доказ за ову тврдњу, а М. М. је оспорила, односно, негирала да је било када изјавила такву реченицу, може се констатовати да није утврђено да је учитељица дискриминисала А.
- 3.10.** Такође, у притужби се наводи да учитељица ништа није предузимала иако је знала да друга деца псују и исмевају А. Међутим, у притужби се о овим догађајима говори на уопштен начин, без навођења било каквих доказа или прецизнијег описа ситуације. С тим у вези, Повереница за заштиту равноправности указује да, према одредбама Закона о забрани дискриминације, онај ко тврди да је био изложен дискриминаторном поступању треба да наведе ко је дискриминатор, шта се и када десило, да ли је неко био присутан, као и да пружи доказе за своје тврдње, односно, означи доказна средства. Како је све ово у конкретном случају изостало, може се констатовати да није утврђено да је учитељица нечињењем дискриминисала А.
- 3.11.** Повереница за заштиту равноправности указује да поступак поводом спорног догађаја од 24. октобра 2012. године, захтева повишен степен пажње, јер је дете потенцијална жртва дискриминације, док су, као потенцијални дискриминатори, наведена такође деца. Као што је претходно наведено, дискриминација по било ком основу вређа људско достојанство детета и у стању је да подрије или чак уништи способност детета да има користи од могућности које му пружа образовање.
- 3.12.** У току поступка су анализирани само они наводи из притужбе и из изјашњења који су од значаја за утврђивање дискриминације, а не и они наводи који се односе на евентуалне друге пропусте у раду или поступању, за које су надлежни други државни орган. То, између осталог, значи да је за утврђивање дискриминације ирелевантно да ли је наставник физичког васпитања на часу оставио децу осмог разреда да надзиру млађу децу, ко се и у које време налазио у психолошко-педагошкој служби и сл.
- 3.13.** По питању навода из притужбе да је А. дијагностикована *paresis facialis*, као последица константног физичког малтретирања и стреса, Повереница за заштиту равноправности указује да, осим навода из притужбе, ништа друго не упућује на закључак да је до парезе дошло услед малтретирања и стреса које је А. трпео у школи. Напротив, из изјашњења се може констатовати да је пре *paresis facialis* А. имао богиње због којих је одсуствовао из школе, а да је након тога одсуство само продужено. Имајући ово у виду, може се закључити да је мало вероватно да је до *paresis facialis* дошло због константног физичког малтретирања и стреса у школи, јер у том периоду А. није ни ишао у школу, у дужем временском периоду, због богиња. Такође, у конкретном случају је значајан и извештај лекара специјалисте у којем се нигде не указује на могућност да је до *paresis facialis* дошло услед претрпљеног насиља, стреса и слично, као и чињеница да се у извештају наводи и да се А. старији брат такође лечио од *paresis facialis*.

- 3.14.** У току поступка је утврђено да се 24. октобра 2012. године догодио вербални и физички сукоб између А. П. и М. М, а у једном делу је учествовао и Н. П. Међутим, на основу изјава свих учесника овог догађаја не може се закључити да је до сукоба међу децом дошло зато што је А. ромске националности. Ово потврђују и изјаве деце, из којих се такође не може закључити да је сукоб имао за основ А. националну припадност. Поред тога, из извештаја лекара Дечјег диспанзера, утврђено је да је А. био узнемирен и да је навео да има болове, али да нису констатоване повреде. На основу доказа које је школа доставила, утврђено је да су предузете одређене мере у случају вршњачког насиља међу ученицима, и то: обављање разговора са децом и родитељима и поступање Тима за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања. Међутим, чињеница да је М. П. пребацила А. у другу школу одмах након спорног догађаја, указују на то да за А. и његову породицу овај догађај није представљао обичан сукоб међу децом. Иако у овом случају није утврђено да је до сукоба међу децом дошло на основу националне припадности, Повереница указује да је важно да школа предузима активности у циљу спречавања дискриминације, укључујући и превентивне активности.
- 3.15.** Повереница за заштиту равноправности указује да у свакој ситуацији у којој је у сукоб укључено и дете припадник неке националне мањине, школа мора да покаже степен повишене пажње како би спречила сваки вид изражавања нетрпељивости и дискриминације. Због посебног социјалног и економског положаја у којем се налазе Роми у Србији, школа и наставно особље имају појачану улогу, а пре свега обавезу да деци ромске националности омогуће праћење наставе и учешће у другим васпитно-образовним активностима школе у условима без дискриминације и омаловажавања. Повереница за заштиту равноправности напомиње да школе и друге образовне институције имају обавезу да пруже заштиту ученицима од свих облика вршњачког насиља, али и да обезбеде њихово разумевање и прихватање различитости, да код деце развијају дух толеранције и социјалне кохезије и адекватну припрему свих ученика за учење и рад у вршњачкој заједници.

4. МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби УГ „И.“ из К, поднете у име А. П, уз сагласност заштитне заступнице М. П, против ОШ „Д. О.“ из К, није утврђено да је А. П. био дискриминисан на основу националне припадности.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности, у складу са прописаном надлежношћу из чл. 33. тач. 9. Закона о забрани дискриминације, препоручује ОШ „Д. О.“ из К:

- 5.1.** Да без одлагања предузме све неопходне радње и мере којима ће обезбедити да сви запослени у школској установи прођу обуку/стручно усавршавање на тему забране дискриминације, како би се обезбедила већа сензибилисаност свих запослених.
- 5.2.** Да без одлагања предузме све неопходне мере из своје надлежности, како би се кроз одговарајуће програме, обуке и едукације међу ученицима развијао дух толеранције, прихватања различитости и недискриминаторног понашања. Потребно је да ОШ „Д. О.“ обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Притужба НВО Р. против ОШ Ђ. Ј. због дискриминације на основу националне припадности у области образовања

бр. 07-00-63/2013-01 / 7.6.2013.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе невладине организације Р. из Б. поднете против ОШ „Ђ. Ј.” у К. и директорке К. П, због дискриминације ученика школе на основу личног својства — припадности ромској националној мањини, у погледу могућности да похађају наставу из предмета Ромски језик са елементима културе. У притужби је наведено да су ученици ромске националности који похађају ову школу дискриминисани на основу националне припадности, јер им је у школској 2012/2013. године укинут предмет Ромски језик са елементима културе, који се у овој школи изучава као изборни предмет од 2005/2006. године. По завршетку школске 2012. године, наставник Ромског језика са елементима културе спровео је анкету међу родитељима ромске деце са циљем да утврди заинтересованост за изучавање овог предмета. Родитељи 19 деце изјаснили су се да су заинтересовани да њихова деца похађају наставу из Ромског језика са елементима културе. Међутим, школа је у септембру 2012. године спровела анкету међу родитељима ромске деце на којој су били понуђени изборни предмети Веронаука, Грађанско васпитање и Мађарски језик са елементима културе. Школа је навела да је Ромски језик са елементима националне културе постоји као изборни наставни предмет од септембра 2006. године, да је број заинтересованих ученика на почетку сваке школске године за овај изборни предмет био мањи од 15 (што је прописани минимум), да је на наставничком већу у августу 2012. године изнет предлог да се школске 2012/2013. године, као изборни наставни предмет, уведе Мађарски језик са елементима културе, јер је претходне школске године било преко 50 заинтересованих ученика за овај изборни предмет, као и да све што је школа навела и предузела говори у прилог томе да поступање школе није било дискриминаторно. У поступку је утврђено да је школа пропустила да анкетира ученике, односно, да провери колико њих је заинтересовано за похађање наставе из предмета Ромски језик са елементима културе. Доношењем одлуке о изборним предметима који ће се изучавати школске 2012/2013, међу којима се не налази Ромски језик са елементима националне културе, без спровођења анкетирања, школа је фактички ускратила ученицима сваку могућност да изаберу овај предмет, што је посебно погодило оне који су ранијих година похађали овај изборни предмет. Школа је била дужна да испита заинтересованост ученика, и да се, за случај да је број заинтересоване био мањи од 15, обрати Министарству просвете са захтевом за давање сагласности за организовање наставе, како је то чинила и ранијих година, а што је школске 2012/2013. године пропустила да учини. Повереница је дала мишљење да су школа и директорка школе, пропуштањем ових радњи, онемогућили да ученици у школској 2012/2013. години изучавају Ромски језик са елементима националне културе, чиме су извршили посредну дискриминацију ученика ромске националности. Овој школи је препоручено да за школску

2013/2014. годину изврши анкетирање ученика заинтересованих за учење Ромског језик са елементима националне културе, да организује наставу на овом предмету, уколико према анкети постоји потребан број заинтересоване деце и предузме све мере како би ученицима и ученицама свих националних мањина омогућила остваривање права на васпитање и образовање на свом језику.

1. ТОК ПОСТУПКА

- 1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратила 8. фебруара 2013. године невладина организација Р. из Б. против ОШ „Ђ. Ј.” у К. и директорке К. П. У притужба је наведено да су дискриминисани ученици/це ромске националности који похађају наставу у ОШ „Ђ. Ј.” у К, а у којој је од школске 2012/2013. године укинут предмет Ромски језик са елементима културе и тако неоправдано ромској деци ускраћена могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним и образовним активностима.
- 1.2. У притужби организације Р, између осталог, наведено је:
- ▶ да је у ОШ „Ђ. Ј.” у К. од школске 2005/2006. године одржавана настава из изборног предмета Ромски језик са елементима културе;
 - ▶ да се школа налази у близини ромског насеља Мали бедем у којем живи око 300 Рома и Ромкиња и да деца из овог насеља претежно похађају ОШ „Ђ. Ј.” у К;
 - ▶ да је од увођења предмета Ромски језик са елементима културе као изборног предмета, повећан број ромске деце која су заинтересована за изучавање овог предмета. Тако се у првој години изучавања овог предмета на наставу уписало шесторо-седморо деце, док је у школској 2011/2012. години број деце повећан на 15;
 - ▶ да је по завршетку школске године, крајем јуна 2012. године, наставник ромског језика са елементима културе А. С, спровео анкету међу родитељима ромске деце и да су се родитељи 19 деце изјаснили да су заинтересовани да њихова деца похађају наставу из овог предмета;
 - ▶ да је, иако је А. С. доставио анкетне листиће школи, наставничко веће 30. августа 2012. године донело одлуку којом је укинут предмет Ромски језик са елементима културе као изборни предмет, као и да одлука наставничког већа није достављена А. С, већ му је то саопштено усмено. Школа је у септембру 2012. године спровела анкету међу родитељима ромске деце на којој су били понуђени изборни предмети Веронаука, Грађанско васпитање и Мађарски језик са елементима културе;
 - ▶ да сматрају да не постоји ниједан оправдан разлог за укидање овог предмета, јер је исказано јасно интересовање родитеља да деца похађају наставу из предмета Ромски језик са елементима културе, као и да ОШ „Ђ. Ј.” није спровела адекватно анкетирање родитеља, већ је самовољно и произвољно на анкетним листићима навела Мађарски језик са елементима културе као изборни предмет који треба да изучавају ромска деца;
 - ▶ да је оваквим поступањем школа неоправдано ускратила ромској деци могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, образовним активностима из члана 19. Закона

о забрани дискриминације⁶⁹; да је учињена и повреда члана 13. Закона о заштити права и слобода националних мањина⁷⁰ којим је прописано да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да док не обезбеди услове за наставу на језику националне мањине у оквиру система јавног образовања, дужна је да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине;

- ▶ да је оваквим поступањем школе учињена и повреда члана 14. Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина,⁷¹ којом је прописано да државе потписнице имају обавезу да признају да сваки припадник националне мањине има право да учи свој мањински језик, као и да је повређен члан 2. Протокола I Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода којим је прописано да нико не може бити лишан права на образовање;
 - ▶ да су ускраћивањем могућности изучавања језика националне мањине и културе народа из ког потичу, ромска деца стављена у неповољну позицију у односу на сву другу децу;
 - ▶ да руководство школе није обезбедило да се приликом процене да ли је неопходно укинути ромски језик са елементима културе, узму у обзир потребе које Роми, као најугроженија национална мањина у Србији, имају у области образовања;
 - ▶ да је укидање Ромског језика са елементима културе учињено без писане одлуке о укидању овог предмета и без разумног и оправданог објашњења.
- 1.3.** Уз притужбу су достављене фотокопије 19 анкетних листића које су потписали родитељи деце заинтересоване за похађање предмета Ромски језик са елементима културе и шест изјава родитеља деце која су похађала наставу из предмета ромски језик са елементима културе као изборног предмета.
- 1.4.** Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење ОШ „Ђ. Ј.” у К.
- 1.5.** У изјашњењу ОШ „Ђ. Ј.” у К, између осталог, наведено је:
- ▶ да у потпуности оспоравају све наводе притужбе;
 - ▶ да су Правилником о наставном плану и програму за први, други, трећи и четврти разред и наставном програму за трећи разред основног образовања и васпитања утврђени обавезни изборни предмети и изборни наставни предмети.⁷² Обавезни изборни предмети су Верска настава, односно Грађанско васпитање, а изборни наставни предмети су: 1) Народна традиција, 2) Рука у тесту — откривање света, 3) Чувари природе, 4) Лепо писање, 5) Од играчке до рачунара, 6) Матерњи језик са елементима националне културе (бугарски, мађарски, ромски, румунски, русински, словачки, хрватски језик) и 7) Шах. У наставном плану прописано је да је школа дужна да са листе изборних предмета, поред обавезних изборних наставних предмета, понуди још три изборна, од којих ученик бира један предмет према својим склоностима;

69 „Сл. гласник РС”, бр. 22/09

70 „Сл. лист СРЈ”, број 11/2002, „Сл. лист СЦГ”, број 1/2003 — Уставна повеља и „Сл. гласник РС”, број 72/2009 — други закон)

71 Закон о потврђивању оквирне конвенције за заштиту националних мањина „Сл. лист СРЈ — Међународни уговори”, број 6/98

72 „Сл. гласник РС — Просветни гласник”, број 1/2005, 15/2006, 2/2008, 2/2010, 7/2010, 3/2011 — др. правилник, 7/2011 — др. правилник и 1/2013

- ▶ да су Правилником о наставном плану за други циклус основног образовања и васпитања и наставном програму за пети разред основног образовања и васпитања⁷³ утврђени обавезни изборни и изборни наставни предмети. Обавезни изборни предмети (листа Б) су: Верска настава, односно Грађанско васпитање, Страни језик и Физичко васпитање — изборни спорт, а изборни наставни предмети (листа В) су: 1) Чувари природе, 2) Свакодневни живот у прошлости, 3) Цртање, сликање и вајање, 4) Хор и оркестар, 5) Информатика и рачунарство, 6) Матерњи језик са елементима националне културе (албански, бугарски, ромски, мађарски, румунски, русински, словачки, хрватски језик), 7) Шах и 8) Домаћинство. На крају наставног плана, истим правилником је прописано да је школа дужна да, поред обавезних изборних предмета са листе Б, понуди још најмање четири изборна предмета са листе В, за сваки разред, од којих ученик бира један предмет, према својим склоностима, на почетку школске године;
- ▶ да Ромски језик са елементима националне културе у ОШ „Ђ. Ј.” у К. као изборни наставни предмет постоји од 1. септембра 2006. године и да је у априлу 2012. године, на предлог наставника А. С, дошло да раскида радног односа, јер је А. С. добио посао са пуним радним временом у другој школи;
- ▶ да је А. С. крајем августа 2012. године дошао у ОШ „Ђ. Ј.” са захтевом да се ромски језик уведе као изборни предмет и анкетном листом са именима 19 ученика који су заинтересовани за тај изборни предмет; да на анкетним листићима нема ЈМБГ детета, имена и презимена родитеља, нити њихових потписа којима дају сагласност, те да из ових разлога анкетна листа нема доказну вредност; да се на анкетној листи налазе и имена ученика/ца који су школске 2011/2012. године напустили школу и одселили се за иностранство: Н. Ф, К. Ф, Л. Л, В. Л, као и име једног ученика који школске 2012/2013. године похађа школу за образовање одраслих — Ј. С;
- ▶ да према Правилнику о наставном плану и програму школа нуди ученицима изборне предмете, а не наставник самоиницијативно, као и да је А. С. у августу 2012. године, када се обратио школи са захтевом да се уведе ромски језик као изборни предмет, није био запослен у школи већ четири месеца;
- ▶ да према Стручном упутству за формирање одељења и начину финансирања у основним и средњим школама у школској 2012/2013. години⁷⁴ Министарства просвете и науке, број ученика/ца за изборни предмет не може бити мањи од 15 ученика/ца по групи и да се групе формирају на нивоу разреда; да претходних година није било довољно ученика/ца на нивоу разреда за предмет ромски језик са елементима националне културе па је школа формирала групу на нивоу свих разреда ниже смене (од I до IV разреда), али да је и поред тога, број заинтересованих ученика/ца на почетку сваке школске године за овај изборни предмет био мањи од 15, као и да се у току године смањивао и наставу је похађало само пар ученика/ца;
- ▶ да је број ученика/ца који су се изјаснили да желе да похађају Ромски језик са елементима културе у школској 2006/2007. години износио 7 ученика/ца, у 2007/2008. години износио 11, у 2008/2009. години — 10, у 2009/2010. години — 10, у 2010/2011. години — 9 и у 2011/2012. години пријављено је било 11, а закључне оцене је имало 7 ученика/ца;

⁷³ „Сл. гласник РС — Просветни гласник”, број 6/2007, 2/2010, 7/2010 — др. правилник, 3/2011 — др. праилник и 1/2013

⁷⁴ Мишљење Министарства просвете и науке, број 610-00-39/12-15 од 25. јуна 2012. године

- ▶ да је наставник ромског језика, због малог броја ученика/ца који су долазили на часове ромског језика са елементима националне културе, на предавања у ОШ „Ђ. Ј.” доводио и децу из других основних школа у којима је предавао исти предмет (ОШ „В. К.” и ОШ „Ф. К.”);
 - ▶ да од укупног број становника у општини К. 12,22% чине припадници мађарске националне мањине а 3,33% припадници ромске националне мањине и да су на територији општине К. у службеној употреби српски језик и ћирилично писмо и мађарски језик и писмо у насељеним местима општине К: Б. Т, Р. С, С. и у самом граду К;
 - ▶ да је на наставничком већу одржаном 28. августа 2012. године изнет предлог да се школске 2012/2013. године као изборни наставни предмет уведе Мађарски језик са елементима културе јер је претходне школске године било преко 50 заинтересованих ученика за овај изборни предмет, која су редовно похађала наставу и да је предлог једногласно усвојен;
 - ▶ да иза одлуке о избору изборних наставних предмета у школи стоје наставничко веће и Савет родитеља који је једногласно донео одлуку да се школске 2012/2013. године уведе изборни наставни предмет Мађарски језик са елементима националне културе и да та одлука никако не може бити „самовољна и произвољна”;
 - ▶ да је одредбама Правилника о наставном плану и програму прописано да је школа дужна да на почетку школске године са листе изборних предмета, поред обавезних изборних наставних предмета, понуди још три изборна, тако да није могло доћи до укидања изборног наставног предмета Ромски језик са елементима националне културе на наставничком већу јер се сваке године бирају нови изборни наставни предмети;
 - ▶ наставник А. С. више није био радник школе када је заседало наставничко веће, па није ни обавештен о одлуци наставничког већа да изборни наставни предмет буде Мађарски језик са елементима културе;
 - ▶ да је просветна инспекторка Општинске управе општине К. извршила инспекцијски надзор по представци А. С;
 - ▶ да поступање ОШ „Ђ. Ј.” у К. није било дискриминаторно и да је школа поступала по правилницима о наставном плану и програму Министарства просвете и науке;
 - ▶ да одговорно тврде да у школи не постоји дискриминација у области образовања и да се у школи потпуно једнако односе према деци свих вероисповести и језичких припадности.
- 1.6.** Уз изјашњење су поднети и следећи документи: 1) решење о престанку радног односа А. С. број 42/2012 од 17. априла 2012. године; 2) анкетни лист — списак имена 19 деце од I до VIII разреда, која су заинтересована да похађају наставу из предмета Ромски језик са елементима националне културе у школској 2012/2013. години; 3) допис ОШ „Ђ. Ј.” К. Секретаријату за друштвене делатности општине Кикинда о ученицима који су напустили школу у школској 2011/2012. године; 4) потврда да је Ј. С. у школској 2012/2013. години ученик VI разреда ОШ „С. С.” у К, основног образовања одраслих; 5) списак са именима ученика који похађају наставу из предмета Мађарски језик са елементима националне културе у школској 2012/2013. години; 6) извод из записника са седнице наставничког већа одржане 28. августа 2012. године и са седнице Савета родитеља одржане 12. септембра 2012. године; 7) записник о инспекцијском надзору просветне инспекторке Општинске управе општине К. број III-06-614-41/2012 од 10. децембра 2012. године.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. Увидом у изјашњење, утврђено је да Ромски језик са елементима националне културе у ОШ „Ђ. Ј.” у К. као изборни наставни предмет постоји од 1. септембра 2006. године.
- 2.2. Надаље је утврђено да је број ученика/ца који су похађали Ромски језик са елементима културе у школској 2006/2007. години био 7 ученика/ца, у 2007/2008. години — 11, у 2008/2009. години — 10, у 2009/2010. години — 10, у 2010/2011. години — 9 и у 2011/2012. години пријављено је било 11, а закључне оцене је имало 7 ученика/ца.
- 2.3. Увидом у притужбу и изјашњење, утврђено је да се од школске 2012/2013. године у ОШ „Ђ. Ј.” у К. не изучава изборни предмет Ромски језик са елементима националне културе.
- 2.4. Увидом у изјашњење школе утврђено да је у школској 2011/2012. години организована настава из Мађарског језика са елементима културе коју је редовно похађало 50 заинтересованих ученика, а да у школској 2012/2013. години наставу из овог изборног предмета похађа 72 ученика од I до V разреда.
- 2.5. Увидом у извод из записника са седнице наставничког већа ОШ „Ђ. Ј.” у К. одржане 28. августа 2012. године, утврђено је да на седници једногласно донета одлука да изборни наставни предмети за први, други, трећи и четврти разред основног образовања и васпитања у школској 2012/2013. години буду: Од играчке до рачунара, Лепо писање и Мађарски језик са елементима националне културе.
- 2.6. Увидом у извод из записника са седнице Савета родитеља ОШ „Ђ. Ј.” у К. одржане 12. септембра 2012. године, утврђено је да на седници једногласно донета одлука да изборни наставни предмети за први, други, трећи и четврти разред основног образовања и васпитања буду: Од играчке до рачунара, Лепо писање и Мађарски језик са елементима националне културе.
- 2.7. На основу навода из притужбе и изјашњења, утврђено је да ОШ „Ђ. Ј.” у К. није понудила Ромски језик са елементима националне културе у школској 2012/13 години, као што је то ранијих година чинила.
- 2.8. На основу навода из притужбе и изјашњења, утврђено је да је А. С. крајем августа 2012. године, обавестио ОШ „Ђ. Ј.” да постоји 19 ученика који су заинтересовани за изборни предмет Ромски језик са елементима националне културе. Такође је утврђено да ОШ „Ђ. Ј.” оспорава право А. С. да анкетира ученике/це о заинтересованости за наставу изборних предмета, као и да оспорава начин на који су изјаве прикупљене, њихову садржину (непотпуност) и укупан број деце.
- 2.9. Увидом у фотокопију записника о инспекцијском надзору просветне инспекторке Општинске управе општине К. број III-06-614-41/2012 од 10. децембра 2012. године обављеном у ОШ „Ђ. Ј.” у К. поводом представке А. С, утврђено је да просветна инспекторка није утврдила незаконитости и неправилности у поступању ОШ „Ђ. Ј.” у К. приликом понуде и избора изборних предмета у школској 2012/2013. години.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету ценила је наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су приложени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

- 3.2.** Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.⁷⁵
- 3.3.** Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.
- 3.4.** Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина⁷⁶ Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традиције и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).
- 3.5.** Устав Републике Србије⁷⁷ забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.⁷⁸
- 3.6.** Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође, забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну

⁷⁵ Члан 33. Закона о забрани дискриминације.

⁷⁶ Закон о потврђивању оквирне конвенције за заштиту националних мањина („Сл. лист СРЈ — Међународни уговори”, бр. 6/98).

⁷⁷ „Службени гласник РС”, бр. 98/06

⁷⁸ Члан 21. Устава РС

установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.⁷⁹

- 3.7.** Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација,⁸⁰ односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овај закон прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.
- 3.8.** Одредбама члана 76. Закона о основама система образовања и васпитања прописано је да се основно и средње образовање и васпитање, специјалистичко и мајсторско образовање и други облици стручног образовања остварују на основу школског програма, који се доноси на основу наставног плана и програма, односно програма одређених облика стручног образовања. Школски програм доноси школски одбор, по правилу сваке четврте године, у складу са наставним планом и програмом. Даље је прописано да свака установа образовања, осим школе за образовање одраслих, има савет родитеља. У установи у којој се образују припадници националних мањина, односно етничких група у савету родитеља сразмерно су заступљени и представници националне мањине, односно етничке групе. Савет родитеља, поред осталог учествује у поступку предлагања изборних предмета, разматра предлог програма образовања и васпитања и годишњег плана рада.⁸¹ Прописано је и да се наставничко веће, као стручни орган установе, поред осталог, стара о осигурању и унапређивању квалитета образовно-васпитног рада установе, прати остваривање програма образовања и васпитања и решава друга стручна питања образовно-васпитног рада.
- 3.9.** Одредбама Закона о оштити права и слобода националних мањина⁸² прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи

79 Члан 19. Закона о забрани дискриминације

80 Члан 98. Закона о основама система образовања и васпитања „Службени гласник РС”, бр. 72/09 и 52/11

81 Члан 58.

82 „Сл. лист СРЈ”, број 11/2002, „Сл. лист СЦГ”, број 1/2003 — Уставна повеља и „Сл. гласник РС”, број 72/2009 — други закон, члан 13. ст. 1, 2 и 3.

од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

- 3.10.** Стручним упутством о формирању одељења и начину финансирања у основним и средњим школама у школској 2012/2013. години⁸³ ближе се уређује начин формирања одељења и прописује да број ученика за изборни предмет не може бити мањи од 15 ученика по групи, да је број група одређен бројем одељења и да је за групу са мањим бројем од 15 ученика по разреду потребна сагласност министра просвете.
- 3.11.** Стратегија за унапређивање положаја Рома у Републици Србији⁸⁴ поставља основе за унапређивање положаја Рома у Републици Србији и смањење разлике између ромске популације и осталог становништва. Стратегијом је прописан, као један од циљева у области образовања циљ неговање културног идентитета. Овај стратешки циљ остварује се обезбеђењем услова за неговање културног идентитета и развијање свести о националном идентитету, а показатељ остварености циља је, уз друге показатеље квалитета програма, развијеност различитих облика наставе ромског језика и заступљеност елемената ромске националне културе и традиције у образовном систему. Један од стратешких приоритета је и правовремено и ефикасно укључивање ромске деце у предшколско и основно образовање што захтева, између осталог, стварање услова за двојезичну наставу и наставу на ромском језику као обавезног, изборног или факултативног предмета.

АНАЛИЗА ДОКАЗА ДОСТАВЉЕНИХ УЗ ПРИТУЖБУ И НАВОДА ИЗ ИЗЈАШЊЕЊА

- 3.12.** Задатак Повереника за заштиту равноправности је да оцени да ли је ОШ „Ђ. Ј.” у К. чињењем, односно, пропуштањем, дискриминисала ученике ромске националности на основу њихове националне припадности, у погледу могућности да школске 2012/13 године похађају наставу из изборног предмета Ромски језик са елементима националне културе.
- 3.13.** Неспорно је да се у ОШ „Ђ. Ј.” у К. од школске 2012/2013. године више не изводи настава из изборног наставног предмета Ромски језик са елементима националне културе, која је у овој школи организована од школске 2006/2007. године. Према наводима из притужбе и изјава родитеља које су достављене уз притужбу, 19 деце је било заинтересовано за похађање наставе из предмета Ромски језик са елементима културе. Школа је, међутим, оспорила начин на који су изјаве прикупљене, њихову садржину (непотпуност) и укупан број деце, тако што је наведено да се четворо ученика одселило у иностранство, а да један ученик похађа школу за образовање одраслих од школске 2012/2013. године. Не упуштајући се у испитивање начина на који је А. С. спровео анкету, нити у утврђивање истинитости података о броју ученика/ца који су изразили заинтересованост за похађање наставе из предмета Ромски језик са елементима националне културе, Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је школа пропустила да анкетира ученике/це, односно да провери колико њих је заинтересовано за похађање наставе из овог предмета. Чак и да су истинити наводи школе да изјаве нису прикупљене на прописан начин и да су непотпуне, то не умањују одговорност школе због пропуста да испита заинтересованост ученика/ца за похађање овог изборног предмета, посебно

⁸³ Мишљење Министарства просвете и науке, број 610-00-39/12-15 од 25. јуна 2012. године

⁸⁴ Стратегија за унапређивање положаја Рома у РС, „Сл. гласник РС”, број 27/2009

ако се има у виду да је настава из предмета Ромски језик са елементима националне културе организована претходних година, те да је из анкете коју је спровео А. С. могла да закључи да постоји одређено интересовање за наставу Ромског језика са елементима националне културе. Према томе, доношењем одлуке о изборним предметима који ће се изучавати шк. 2012/2013, међу којима се не налази Ромски језик са елементима националне културе, без спровођења анкетирања, школа је фактички ускратила ученицима/цама сваку могућност да изаберу овај предмет, што је посебно погодило оне који су ранијих година похађали овај изборни предмет.

- 3.14.** Према важећим прописима, изборни наставни предмети бирају се сваке школске године и школа је дужна да ученицима понуди избор између три изборна наставна предмета која ученици бирају по сопственим склоностима. Свака установа образовања има и савет родитеља у којем су сразмерно заступљени и представници националне мањине у установи у којој образовање стичу и припадници националних мањина. Савет родитеља учествује у поступку предлагања изборних предмета, тако да је ово један од механизма путем којег се може утицати и истицати потреба да се језик националне мањине са елементима културе понуди деци као изборни наставни предмет, а уједно је могуће и да се ученицима/ама понуди могућност избора између више језика националних мањина.
- 3.15.** На основу доказа које је школа доставила, утврђено је да је од школске 2006/2007, број заинтересованих ученика за похађање ромског језика са елементима националне културе сваке школске године био мањи од 15, колико је прописано као минимални број ученика потребних за оснивање групе за изборни предмет. Имајући у виду ове чињенице, Повереница за заштиту равноправности упућује речи похвале школи јер је претходних година организовала наставу из овог изборног предмета, упркос чињеници да је број деце био мањи од прописаног.

Потреба за прописивањем минималног броја ученика по групи као услов за остваривање права припадника националних мањина да уче свој језик и за формирање групе ученика који ће похађати наставу, условљена је потребом да систем образовања и васпитања својом организацијом и садржајима обезбеђује ефикасност и економичност организације система ради постизања што бољег учинка. У изјашњењу ОШ „Ђ. Ј.” истакла је да није испуњен прописани услов у погледу минималног броја заинтересоване деце за похађање наставе из предмета Ромски језик са елементима националне културе да би се организовала настава из овог предмета. Међутим, овакав закључак школе је неприхватљив и то из неколико разлога: 1) школа није анкетирала ученике/це пре почетка школске 2012/2013. године, тако да не постоји поуздан податак о броју деце која су била заинтересована за похађање наставе из овог предмета, 2) мали број ученика/ца који су похађали наставу из изборног предмета Ромски језик са елементима културе неколико школских година уназад, није нужно показатељ да у школској 2012/2013. години не би било довољно заинтересоване деце, тим пре што се настава ранијих година организовала и за мањи број деце и 3) из анкете коју је спровео А. С, наставник који је овај предмет предавао, школа је могла да закључи да постоји одређено интересовање за наставу ромског језика са елементима националне културе. Повереница за заштиту равноправности смата да је анкета коју је А. С. спровео требало да буде релевантна за школу, односно, да буде својеврсна индиција да постоји извесно интересовање за изучавање овог предмета. Она, заправо, представља додатни разлог због којег је школа требало да спроведе сопствену анкету, у складу са прописима, и да на несумњив на-

чин утврди да ли постоји интересовање за овај изборни и предмет и да ли је број деце довољан за организовање наставе из овог предмета. Иако спровођење анкете међу ученицима/цама не гарантује и да ће се за изборни предмет изјаснити потребан број деце, с обзиром на раније постојање овог изборног предмета у наставном плану и осетљивости питања образовања ромске деце, Повереница за заштиту равноправности је става да је школа, у конкретном случају, била дужна да испита заинтересованост ученика, и да се, за случај да је број заинтересоване био мањи од 15, обрати Министарству просвете са захтевом за давање сагласности за организовање наставе, као је то чинила и ранијих година.

- 3.16.** Повереница за заштиту равноправности мишљења је да је образовање ромске деце посебно значајно питање којем треба посветити највећу могућу пажњу, имајући у виду чињеницу да су припадници ромске националне мањине у Србији маргинализовани и вишеструко дискриминисани, као и да већина живи у изузетно лошим друштвено-економским условима. Због тога је један од стратешких циљева за унапређивање положаја Рома у Србији неговање културног идентитета, које се постиже, између осталог и организовањем различитих облика наставе, укључујући и наставу из предмета Ромски језик са елементима националне културе. Имајући све то у виду, потребно је да школа буде посебно обазрива пре него што ускрати могућност организовања наставе из предмета Ромски језик са елементима националне културе, јер је поновно увођење овог предмета у наставни план знатно сложеније него увођење неког другог језика националне мањине.
- 3.17.** Као што је већ констатовано, од школске 2005/2006. године у школи је организована настава из изборног предмета Ромски језик са елементима националне културе, иако ни ранијих година није био пријављен довољан број заинтересоване деце. У изјашњењу, школа није понудила објективне и разумне разлоге због којих је, после неколико година организовања наставе из овог предмета са мањим бројем деце, одлучила да од школске 2012/2013. године овај предмет не буде на листи изборних предмета. Такође, није понудила ни разлоге због којих се определила да на листи изборних предмета, поред предмета Мађарски језик са елементима националне културе, за који се определило више од 50 ученика, буду и предмети — Од играчке до рачунара и Лепо писање, а не неке други предмети, односно зашто није понуђен и предмет Ромски језик са елементима националне културе, посебно ако се има у виду чињеница да је претходне школске године организовала наставу и из мађарског и из ромског језика. При томе је потребно имати у виду да је према подацима са пописа из 2011. године, општина К. вишенационална средина у којој су највише заступљени Срби (75,4%), Мађари (12,2%) и Роми (3,33%), па је то додатни разлог да се у школи изучавају оба предмета: Мађарски са елементима културе и Ромски језик са елементима културе, уколико постоји довољно интересовање.
- 3.18.** Повереница за заштиту равноправности указује и на чињеницу да је изучавање језика и националне културе процес који се не може завршити у току једне школске године, јер је за усвајање знања неког језика и културе потребно да се спроведе целовит образовни циклус кроз који ће ученици/це, у складу са својим узрастом и предзнањем, савладати правила језика и упознати културу, развити језичке способности, културу читања и неговања језика. Деца ромске националности у ОШ „Ђ. Ј.” у К, која су неколико година уназад учила ромски језик са елементима културе, стекла су одређена знања која је потребно даље развијати, међутим, сада су у томе онемогућена, с обзиром да се овај предмет више не изучава у школи.

- 3.19.** Повереница за заштиту равноправности констатује да је у конкретном случају школа била дужна да испита заинтересованост ученика, и да се, за случај да је број заинтересоване био мањи од 15, обрати Министарству просвете са захтевом за давање сагласности за организовање наставе, као је то чинила и ранијих година, и мишљења је да је школа, пропуштањем ових радњи, онемогућила да ученици/це у школској 2012/2013. години изучавају Ромски језик са елементима националне културе као изборни предмет. Повереница са жаљењем констатује да у конкретном случају није могуће уклонити последице дискриминаторног поступања, имајући у виду околност да је наставни план за ову школску годину одређен, као и да је крај школске 2012/2013. године.
- 3.20.** На крају, Повереница за заштиту равноправности указује да предмет анализе у конкретном случају, није било мишљење просветне инспекторке Општинске управе општине К. број III-06-614-41/2012 од 10. децембра 2012. године, којим је утврђено да у поступку понуде и избора изборног наставног предмета матерњи језик са елементима националне културе и историје није било неправилности и незаконитости, јер то не спада у надлежност овог државног органа. Сагласно томе, Повереница за заштиту равноправности бавила се искључиво питањем да ли су оваквим поступањем школе дискриминисана деца ромске националне припадности. У вези са тим, Повереница констатује да правилна формалноправна примена прописа којима се уређује поступак увођења изборног предмета у школи, сама по себи, не искључује могућност да школа једнаким поступањем, занемарујући специфичне околности у којима се налази ромска национална мањина, изврши посредну дискриминацију, што се управо и догодило у конкретном случају.

4. МИШЉЕЊЕ

ОШ „Ђ. Ј.” у К. и директорка К. П, као одговорно лице, пропустили су да предузму све потребне радње како би ученицима и ученицама било омогућено да у школској 2012/13 години изучавају Ромски језик са елементима националне културе, као изборни наставни предмет, чиме су извршили посредну дискриминацију ученика/ца ромске националности, забрањену чл. 7. у вези са чл. 19. и 24. Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује ОШ „Ђ. Ј.” у К. и директорки К. П, као одговорном лицу да:

- 5.1.** За школску 2013/2014. годину изврши анкетање ученика и ученица школе како би се утврдило да ли постоји потребан број деце заинтересованих за учење Ромског језика са елементима националне културе
- 5.2.** У школској 2013/2014. години организује наставу Ромског језика са елементима националне културе, уколико анкета покаже да постоји потребан број заинтересоване деце.
- 5.3.** Предузме све потребне мере из своје надлежности, у складу са могућностима, како би ученицима и ученицама свих националних мањина омогућила остваривање права на васпитање и образовање на свом језику, односно изучавање језика националне мањине са елементима националне историје културе.

Потребно је да ОШ „Ђ. Ј.” у К. обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно чл. 40. Закона о забрани дискриминације, уколико ОШ „Ђ. Ј.” у К. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба А. Б. против Секретаријата за управу ГУ града Београда због дискриминације на основу националне припадности у поступку пред органима јавне власти

бр. 07-00-241/2013-02 / 22.7.2013.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднео А. Б. против Секретаријата за управу Градске управе града Београда, Одељење за лична стања грађана, вођење матичних књига и изборна права општине Савски венац, поводом уписа детета у матичне књиге рођених на језику и писму румунске националне мањине. Притужбу је поднео отац, припадник румунске националне мањине јер је надлежна матична служба одбила да изврши упис личног имена његовог новорођеног детета у матичну књигу рођених, најпре на румунском језику и латиничним писмом, а потом и на српском језику ћирилицом. Градска управа је у изјашњењу на притужбу навела да је матичар објаснио родитељима да се лично име детета које је припадник националне мањине, уписује прво на српском језику ћирилицом, а тек онда на језику и писму националне мањине. Такође, навела је да је по решењу центра за социјални рад наложено да се име детета упише прво на румунском латиничном писму, а затим на српској ћирилици, али да градска управа сматра да овакво решење није у складу са законом, због чега су затражили мишљење надлежног министарства. Током овог поступка утврђено је да матична служба није уписала лично име детета у матичну књигу рођених на начин на који су то тражили родитељи детета, ни на начин како је то одређено решењем центра за социјални рад. Повереница је констатовала да припадници националне мањине имају право, гарантовано Уставом РС и релевантним законима, да им се лична имена уписују према њиховом језику и правопису. Нагласила је да је недопустиво да дете, месецима по рођењу, не буде уписано у матичну књигу рођених, јер му се на тај начин ускраћују различита права (право на лично име, здравствену заштиту, социјалну заштиту, пасош, итд). Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је матична служба, одбијањем да упише дете у матичну књигу рођених на румунском језику и латиничним писмом, дискриминисала дете на основу националне припадности његових родитеља и препоручила надлежном органу да изврши упис рођења детета у матичну књигу рођених, као и да убудуће води рачуна да приликом уписа у матичну књигу рођених не крши одредбе Закона о забрани дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

- 1.1. Повереници за заштиту равноправности обратио се А. Б. притужбом против матичне службе општине Савски венац а поводом уписа новорођеног детета у матичне књиге рођених на језику и писму румунске националне мањине.

1.2. У притужби је наведено:

- ▶ да су А. и К. Б. припадници румунске мањине и да имају троје деце, А, А. Ј. (А. I.) и Ф. (F.);
- ▶ да је син Ф. рођен 11. новембра 2012. године и да се А. Б. обратио матичној служби општине Савски венац са захтевом да се име детета упише прво на језику мањине, односно румунском латиницом, а потом српском ћирилицом;
- ▶ да је надлежна матична служба одбила да овако изврши упис;
- ▶ да је Градски центар за социјални рад у Београду, Одељење Чукарица донео решење којим је наложио Одсеку за лична стања грађана, вођење матичних књига и изборних права општине Савски венац да лично име детета упише на румунском латиничном писму уз паралелан упис на српском ћириличком писму;
- ▶ да Градска управа града Београда, којој је предмет поверен, одлаже примену решења Градског центра за социјални рад у Београду;
- ▶ да дете већ пет месеци није уписано у матичну књигу рођених;
- ▶ да су њихове старије ћерке (рођене 2009. и 2010. године) уписане у матичну књигу рођених на румунском језику.

1.3. У циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације,⁸⁵ у току поступка је затражено изјашњење Градске општине Савски венац, а 17. маја 2013. године је примљено изјашњење Градске управе града Београда, Секретаријата за управу број XI-01-031-191/2012 од 7. маја 2013. године, у којем је наведено следеће:

- ▶ да се матичару за матично подручје Савски венац у Београду 6. децембра 2012. године обратио А. Б. са супругом, ради пријаве рођења и одређивања личног имена детету мушког пола, рођеном 11. новембра 2012. године;
- ▶ да су родитељи детета поднели захтев да лично име детета буде уписано на језику и писму румунске националне мањине, тј. на латиници и истакли примедбу што је матичар извршио упис личног имена и на српском језику, ћириличким писмом;
- ▶ да је матичар поучио родитеље детета да се лично име детета припадника националне мањине уписује у матичну књигу на језику и писму националне мањине, после уписа на српском језику ћириличким писмом и да је отац детета том приликом одбио да потпише пријаву рођења детета, о чему је матичар обавестио шефицу Одсека за лична стања грађана, вођење матичних књига и изборних права — Савски венац, код које је отац детета даље упућен;
- ▶ да се отац детета обратио шефици Одсека за лична стања грађана, вођење матичних књига и изборних права — Савски венац јер матичар није „удовољио његовом захтеву да име детета пише на румунском језику, латиничним писмом, са напоменом да не жели да му ишта пише на ћирилици и да не жели да му било ко посрбљава дете”. Шефица Одсека га је поучила о праву припадника националних мањина на упис личних имена према правилима језика и писма националне мањине;
- ▶ да је матичар, по протеклу законског рока из члана 54. Закона о матичним књигама,⁸⁶ предмет са списима проследио надлежном органу старатељства, ради доношења решења о

⁸⁵ „Сл. гласник РС”, бр. 22/09

⁸⁶ „Сл. гласник РС”, бр. 20/09

одређивању личног имена, с обзиром да су родитељи приступили матичару у законском року, али су одбили да се поступак одређивања личног имена оконча пред матичарем;

- ▶ да је Градски центар за социјални рад у Београду, Одељење Чукарица, донео решење бр. 57230-8904/2012 од 8. јануара 2013. године, којим се малолетном детету мушког пола, рођеном 11. новембра 2012. године у Београду, од оца А. Б. и мајке К. Б, одређује име Ф. В. и налаже матичној служби општинске управе СО Савски венац да лично име Ф. В. на румунском латиничном писму упише у матичну књигу СО Савски венац;
- ▶ да је Секретаријат за управу Градске управе града Београда обавестио Градски центар за социјални рад у Београду да је решење бр. 57230-8904/2012 од 8. јануара 2013. године незаконито и предложио да се стави ван снаге и донесе ново засновано на закону;
- ▶ да је одредбом члана 17. став 1. Закона о матичним књигама прописано да се лично име детета, родитеља, супружника и умрлог уписује на српском језику, ћириличким писмом, а припадници националне мањине имају право на упис личног имена према језику и правопису припадника националне мањине, што не искључује паралелан упис личног имена и на српском језику, ћириличким писмом;
- ▶ да је Упутством о изменама и допунама Упутства о вођењу матичних књига и обрасцима матичних књига⁸⁷ прописано да се лично име детета, родитеља, супружника и умрлог припадника националне мањине уписује у матичну књигу рођених на језику и писму националне мањине после уписа на српском језику, ћириличким писмом, испод њега истим обликом и величином слова;
- ▶ да је Градски центар за социјални рад, Одељење Чукарица доставио Одсеку за лична стања грађана, вођење матичних књига и изборна права Савски венац, решење о одређивању личног имена детету, број 57230-1411/2013 од 21. фебруара 2013. године, којим је детету одређено лично име Ф. В. (Ф. Б), као и решење којим је укинута раније решење због неправилне примене материјалног закона и изјава родитеља детета у којој се, између осталог, наводи да су сагласни да се у „новом решењу име малолетног НН мушког детета, које ће њиме бити одређено на румунско-латиничном писму, у загради напише и на српском језику и ћириличком писму“;
- ▶ да је новим решењем Градског центра за социјални рад у Београду, Одељење Чукарица лично име детета на српском језику и ћириличком писму одређено након имена на језику и писму националне мањине, што је у супротности са одредбама члана 17. став 1. Закона о матичним књигама, тачке 15а Упутства о вођењу матичних књига и обрасцима матичних књига, којима је јасно утврђен редослед уписа личног имена;
- ▶ да је Градска управа града Београда, Секретаријат за управу, затражила од Министарства рада, запошљавања и социјалне политике стручно мишљење за поступање у овој управној ствари;
- ▶ да матичар за матично подручје Савски венац у Београду није спровео упис личног имена малолетном детету на основу решења Градског центра за социјални рад, Одељење Чукарица о одређивању личног имена детету број 57230-1481/2013 од 21. фебруара 2013. године;
- ▶ да је отац детета покренуо и поступак пред Заштитником грађана града Београда;
- ▶ да у предметном поступку нису повређена права на упис личног имена према језику и писму националне мањине којој припада подносилац притужбе.

.....
⁸⁷ „Сл. лист РС”, бр. 25/2011, тачка 15а

- 1.4. У прилогу изјашњења достављена је пријава рођења детета; службена белешка М. Н. шефице Одсека за лична стања грађана, вођење матичних књига и изборних права Савски венац од 6. децембра 2012. године; допис Одсека за лична стања грађана, вођење матичних књига и изборних права Савски венац број XI-03-200.13-1/2012 од 20. децембра 2012. године; решење Градског центра за социјални рад у Београду број 57230-8904/2012 од 8. јануара 2013. године; записник — изјава странке број 57230-8904/2012 састављен 3. јануара 2013. године; допис Градске управе града Београда, Секретаријат за управу број XI-01-031-191/2012 од 1. фебруара 2013. године; решење Градског центра за социјални рад у Београду, Одељење Чукарица број 57230-1481/2013 од 21. фебруара 2013. године; записник — изјава странке број 57230-1481/2013 састављен 2. фебруара 2013. године; решење Градског центра за социјални рад у Београду, Одељење Чукарица број 57230-8904/2012 од 21. фебруара 2013. године; допис Заштитника грађана града Београда број 07-286/2012 од 18. јануара 2013. године и допис Градске управе града Београда, Секретаријат за управу број XI-01-031-191/2012 од 15. априла 2013. године.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. Анализа навода из притужбе и изјашњења показује да је међу странама неспорно да су се 6. децембра 2012. године А. Б. и К. Б. обратили матичару за матично подручје Савски венац у Београду ради пријаве рођења и одређивања имена детета. Такође, неспорно је да су родитељи одредили име детету и тражили да се у матичну књигу рођених упише име Ф. Б. на језику и писму румунске националне мањине.
- 2.2. Увидом у пријаву рођења ГАК „Народни фронт” бр. 5927, поред чињенице рођења и других релевантних података, утврђено је да је у овом документу, у делу „Белешка матичара” уписано име детета Ф. (F), да недостаје потпис матичара и да постоји белешка: „Послато у Центар за социјални рад Чукарица, 12. децембра 2012. године”, као и да је белешка потписана, али је потпис нечитак.
- 2.3. Увидом у службену белешку коју је сачинила М. Н, шефица Одсека за лична стања грађана, вођење матичних књига и изборна права општине Савски венац, утврђено је да отац детета А. Б. није прихватио да се упис у матичну књигу рођених изврши на српском језику, ћириличким писмом.
- 2.4. Увидом у решење Градског центра за социјални рад у Београду, Одељење Чукарица број 57230-8904/2012 од 8. јануара 2013. године утврђено је да малолетном мушком детету одређено име F. B. и да је овим решењем наложено матичној служби да лично име детета упише у матичну књигу рођених на румунском латиничном писму.
- 2.5. Увидом у допис Градске управе града Београда, Секретаријат за управу број XI-01-031-191/2012 од 1. фебруара 2013. године утврђено је да је Секретаријат за управу затражио од Градског центра за социјални рад града Београда да решење број 57230-8904/2012 од 8. јануара 2013. године стави ван снаге и донесе ново решење у складу са Законом о матичним књигама и Упутством о вођењу матичних књига и обрасцима матичних књига.⁸⁸
- 2.6. Увидом у решење Градског центра за социјални рад у Београду, Одељење Чукарица број 57230-1481/2013 од 21. фебруара 2013. године утврђено је да малолетном му-

⁸⁸ „Сл. гласник РС”, број 109/2009, 4/2010 — испр, 10/2010, 25/2011 и 5/2013

шком детету одређено име Ф. В. (Ф. Б.) и да се налаже матичној служби да се лично име упише у матичне књиге рођених на румунском латиничном писму уз паралелан упис на српском језику и ћириличком писму.

- 2.7. Увидом у изјашњење на наводе из притужбе, утврђено је да матичар за матично подручје Савски венац у Београду није извршио упис личног имена малолетног детета А. и К. Б. у матичну књигу рођених.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњења, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

- 3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.⁸⁹
- 3.3. Устав Републике Србије⁹⁰ забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.⁹¹ Даље, одредбом члана 37. став 4. Устав гарантује свакоме слободан избор и коришћење личног имена и имена своје деце, а одредбом члана 79. прописано је да припадници националних мањина имају, између осталог, право да на свом језику користе своје име и презиме.
- 3.4. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је одредбом члана 2. дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етнич-

⁸⁹ Чл. 33. Закона о забрани дискриминације

⁹⁰ „Службени гласник РС”, бр. 98/06

⁹¹ Члан 21. Устава РС

ком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима.

- 3.5.** Одредбама Породичног закона⁹² прописано је да свако има право на лично име и да се то право стиче рођењем,⁹³ да родитељи имају право да се име детета упише у матичну књигу рођених и на матерњем језику и писму једног или оба родитеља, да имају право да слободно изаберу име детета, али да не могу одредити погрдно име, име којим се вређа морал или име које је у супротности са обичајима и схватањима средине. Одредбом члана 344. став 4. Породичног закона прописано је да име детета одређује орган старатељства ако родитељи нису живи, ако нису познати, ако у законом одређеном року нису одредили име детету, ако не могу да постигну споразум о имену детета, односно ако су одредили погрдно име, име којим се вређа морал или име које је у супротности да обичајима и схватањима средине.
- 3.6.** Законом о заштити права и слобода националних мањина⁹⁴ прописано је да припадници националних мањина имају право на слободан избор и коришћење личног имена и имена своје деце, као и на уписивање ових личних имена у све јавне исправе према језику и правопису припадника националне мањине, као и да ово право не искључује паралелан упис имена и по српском правопису и писму.
- 3.7.** Одредбама члана 18а Закона о службеној употреби језика и писма⁹⁵ прописано је да припадници националних мањина имају право на слободан избор и коришћење личног имена и имена своје деце, као и на уписивање ових личних имена у све јавне исправе, службене евиденције и збирке личних података према језику и правопису припадника националне мањине, као и да ово право не искључује паралелан упис имена и по српском правопису и писму.
- 3.8.** Законом о матичним књигама⁹⁶ прописано је да се лично име детета, родитеља, супружника и умрлог уписује на српском језику, ћириличким писмом, а припадници националне мањине имају право на упис личног имена према језику и правопису припадника националне мањине, што не искључује паралелан упис личног имена и на српском језику, ћириличким писмом. У конкретном случају, релевантне су и одредбе члана 54. Закона о матичним књигама којима је прописано да су лица која су по прописима о личном имену дужна да ради уписа у матичну књигу рођених пријаве надлежном матичару лично име детета најкасније у року од 30 дана од дана рођења детета, као и дужност да обавесте матичара у року од 30 дана уколико се не споразумеју о личном имену детета, а уколико је рок од 30 дана протекао, упис личног имена детета извршиће се на основу решења надлежног органа старатељства.
- 3.9.** Одредбом члана 15а Упутства о вођењу матичних књига и обрасцима матичних књига прописано је да се лично име детета, родитеља, супружника и умрлог припадника националне мањине уписује у матичну књигу на језику и писму националне мањине

⁹² „Сл. гласник РС”, број 18/2005 и 72/2011 — други закон

⁹³ Члан 13.

⁹⁴ Члан 9. „Сл. лист СРЈ”, број 11/2002, „Сл. лист СЦГ”, број 1/2003 — Уставна повеља, „Сл. гласник РС”, број 72/2009 — др. закон

⁹⁵ „Сл. гласник РС”, број 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 — др. закон и 30/2010

⁹⁶ Члан 17. став 1.

после уписа на српском језику ћириличким писмом, испод њега истим обликом и величином слова. У тачки 16. овог упутства прописано је да о прочитаном упису чињенице рођења, закључења брака или смрти пријавиоцу, односно, супружницима и сведоцима у матичне књиге, у рубрику „Примедбе” уписује се забелешка: „Упис прочитан, нема примедба”, а ако их има: „Упис прочитан,... (уписују се примедбе)”. У конкретном случају, релевантна је и одредба тачке 28. Упутства о вођењу матичних књига и обрасцима матичних књига којом је прописано да се о одређивању имена детету од родитеља узима изјава на записник у складу са законом којим се уређује општи управни поступак, а образац записника о пријави рођења прописан је наведеним упутством (образак бр. 11). Ако родитељи не постигну споразум о имену детета, односно ако у законом одређеном року нису одредили име детету, односно ако су одредили погрдно име, име које вређа морал или име које је у супротности са обичајима и схватањима средине, поступа се на начин прописан у тачки 27. став 2. овог упутства.

АНАЛИЗА ПРИЛОГА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

- 3.10.** Повереница за заштиту равноправности, након утврђивања чињеничног стања и релевантног правног оквира, имала је задатак да испита да ли је поступањем Одсека за лична стања грађана, вођење матичних књига и изборна права општине Савски венац повређено начело једнаких права и обавеза. Стога, Повереница је разматрала да ли су малолетном сину подносиоца притужбе ускраћена права, односно, наметнуте обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, те да ли постоји објективно и разумно оправдање да се лично име детета не упише у матичну књигу рођених на румунском језику, латиницом, у складу са националном припадношћу његових родитеља.
- 3.11.** Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да у конкретном случају није потребно утврдити „упоредника”, односно, особу која се налази у истој или сличној ситуацији, јер је евидентно да дете чији су родитељи већинске националне припадности не може да се нађе у истој или сличној ситуацији. Након тога, било је потребно размотрити да ли постоји објективно и разумно оправдање да се чињеница рођења детета, чији су родитељи припадници румунске националне мањине и желе да се име детета упише на румунском језику и латиничним писмом, не упише у матичну књигу. То подразумева да се испита да ли је, у смислу чл. 8. Закона о забрани дискриминације, оправдана последица која је у конкретном случају наступила неуписивањем чињенице рођења детета.
- 3.12.** Анализом наведених правних прописа утврђено је да припадници националне мањине имају право на упис личног имена према језику и правопису припадника националне мањине. Ово право је гарантовано, како Уставом РС као највишим правним актом, тако и осталим законима који регулишу материју права припадника националних мањина, односно садржину и начин вођења матичних књига — Закон о заштити права и слобода националних мањина, Закон о службеној употреби језика и писма и Закон о матичним књигама. Такође, ови прописи садрже одредбу којом је прописано да се уписом имена на језику и писму националне мањине не искључује паралелан упис имена и по српском правопису и писму.
- 3.13.** Увидом у притужбу и изјашњење, утврђено је да матична служба није извршила упис у матичну књигу рођених ни на начин на који су тражили родитељи (на румунском јези-

ку латиничним писмом), ни на начин на који је одређено решењем Градског центра за социјални рад у Београду, Одељење Чукарица број 57230-1481/2013 од 21. фебруара 2013. године (на румунском латиничним писмом уз паралелан упис на српском ћириличким писмом), као ни на начин прописан Законом о матичним књигама и Упутством о вођењу матичних књига и обрасцима матичних књига.

- 3.14.** Повереница за заштиту равноправности истиче да је недопустиво да месецима по рођењу дете не буде уписано у матичну књигу рођених, јер је на тај начин детету ускраћено остваривање свих права која су повезана са уписом у матичну књигу рођених — право на лично име, право на здравствену заштиту, право на социјалну заштиту, право на путну исправу и др. Последице оваквог поступања су несагледиве за дете, јер дете чије рођење није уписано у матичну књигу рођених фактички правно не постоји и не може да оствари права која су му гарантована.
- 3.15.** Неспорно је да је матична служба била дужна да изврши упис чињенице рођења детета, као и да упише име детета и изда извод из матичне књиге рођених. Матичар је дужан да пријављени податак упише у матичну књигу без одлагања.⁹⁷ Уколико родитељ одбије да потпише упис у матичну књигу, матичар ће о томе сачинити забелешку у којој ће навести разлоге због којих упис није потписан.⁹⁸ На тај начин би чињеница рођења детета била уписана у матичне књиге и детету би било одређено лично име и спречиле би се последице које су настале, а родитељи уколико су незадовољни имају законску могућност оспоравања уписа и вођења управног поступка, у складу са релевантним прописима. Наиме, тачком 16. Упутства о вођењу матичних књига и обрасцима матичних књига прописано је да се о прочитаном упису чињенице рођења, закључења брака или смрти пријавиоцу, односно супружницима и сведоцима у матичне књиге, у рубрику „Примедбе” уписује забелешка: „Упис прочитан, нема примедба”, а ако их има: „Упис прочитан,... (уписују се примедбе)”, а одредбом тачке 28. овог упутства је прописано да се о одређивању имена детету од родитеља узима изјава на записник у складу са законом којим се уређује општи управни поступак, а образац записника о пријави рођења прописан је наведеним упутством (образак бр. 11).
- 3.16.** Иако то не спада у надлежност Повереника за заштиту равноправности, потребно је указати и на чињеницу да је матична служба општине Савски венац затражила од надлежног органа старатељства да донесе решење о одређивању личног имена детету, супротно одредбама Породичног закона и Закона о матичним књигама којима су прописани случајеви у којима орган старатељства одређује име детету — одредбом члана 344. став 4. Породичног закона прописано је да име детета одређује орган старатељства ако родитељи нису живи, ако нису познати, ако у законом одређеном року нису одредили име детету, ако не могу да постигну споразум о имену детета, односно ако су одредили погрдно име, име којим се вређа морал или име које је у супротности са обичајима и схватањима средине, док је одредбама члана 54. Закона о матичним књигама прописано да су лица која су по прописима о личном имену дужна да ради уписа у матичну књигу рођених пријаве надлежном матичару лично име детета најкасније у року од 30 дана од дана рођења детета, као и дужност да обавесте матичара у року од 30 дана уколико се не споразумеју о личном имену детета, а уколико је рок од 30 дана протекао, упис личног имена детета извршиће се на основу решења надлежног органа

⁹⁷ Члан 23. Закона о матичним књигама

⁹⁸ Члан 24. став 4. Закона о матичним књигама и тачка 16. Упутства о вођењу матичних књига и обрасцима матичних књига

старатељства. Евидентно је да у конкретном случају ниједан услов није био испуњен јер су родитељи живи и познати, заједнички су одредили име детету које није погрдно, не вређа морал и није у супротности са обичајима и схватањима средине, а приступили су матичној служби у законском року да пријаве лично име детета.

- 3.17.** Повереница за заштиту равноправности скреће пажњу да се у управним поступцима често не прави разлика између права на лично име и службене употребе језика националне мањине. Лично име је основно обележје физичког лица и служи за идентификацију његовог личног статуса. Лично име (име и презиме) представља идентификацију и индивидуализацију особе, али уједно представља везу особе са породицом или широм сродничком групом и изражава припадност одређеној култури и народности. Због тога је право на лично име једно од основних права на којем се заснива идентификација, индивидуализација, изградња и очување личног идентитета. Уставом је гарантована слобода грађана у избору свог имена и имена своје деце, као и право припадника националне мањине на коришћење имена и презимена на свом језику. Због тога је неопходно правити разлику између уписа личног имена у изворном облику и службене употребе језика националних мањина приликом уписа у матичне књиге, јер румунско име *F. V.* није исто као и име *Ф. Б.*
- 3.18.** Поред тога, лично име служи и да би се писано и говорно означило физичко лице. Свако има право да се служи својим именом и оспоравање права на лично име представља један од начина повреде права на лично име, регулисано чланом 351. Породичног закона. Наиме, приписивањем имаоцу другачијег личног имена или дела имена, односно тврдњом да је ималац дужан да се служи другачијим личним именом или делом имена, означавањем имаоца другачијим личним именом од његовог, оспоравањем имаоцу на други начин права да се служи својим личним именом, представља повреду права на лично име. Право на лично име подразумева и право да се лично име изговара оним гласовима како је изабрано да се изговара, али и да се пише на начин и користи како је изабрано. Право уписа имена на језику националне мањине није само право припадника националне мањине да користе свој језик и писмо, односно примена правила о службеној употреби језика и писма националних мањина, већ право сваког грађанина и грађанке да слободно изабере, изрази и користи своје лично име, на било ком језику и писму. Поред тога, упис личног имена у изворном облику у матичну књигу рођених основ је за остваривање права на упис личног имена у друге јавне исправе и службене евиденције (лична карта, пасош, возачка дозвола и др).
- 3.19.** Повереница за заштиту равноправности указује на несагласност одредбе члана 15а Упутства о вођењу матичних књига и обрасцима матичних књига којом је прописано да се лично име детета, родитеља, супружника и умрлог припадника националне мањине уписује у матичну књигу на језику и писму националне мањине после уписа на српском језику ћириличким писмом, испод њега истим обликом и величином слова са важећим прописима о праву припадника/ца националних мањина на уписивање личних имена у све јавне исправе према језику и правопису припадника националне мањине, гарантованом и регулисаном Уставом Републике Србије, Законом о службеној употреби језика и писма и Законом о матичним књигама. Користећи своја законска овлашћења, Повереница за заштиту равноправности врши детаљну анализу прописа о упису и коришћењу личног имена припадника/ца националних мањина ради покретања поступка за оцену уставности и законитости одредбе члан 15а Упутства о вођењу матичних књига и обрасцима матичних књига.

- 3.20.** Сагледавајући све чињенице, Повереница за заштиту равноправности је става да је матична служба за матично подручје Савски венац прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације, јер је неуписивање детета у матичну књигу рођених због одбијања да родитељима који су припадници румунске националне мањине упишу име детета на румунском језику и латиничним писмом, довело до немогућности остваривања других права детета на основу личног својства родитеља — припадности румунској националној мањини.

4. МИШЉЕЊЕ

Неуписивањем у матичну књигу рођених чињенице рођења мушког детета А. и К. Б, рођеног 11. новембра 2013. године, због несагласности матичара и родитеља детета у погледу уписа личног имена детета у матичну књигу у изворном облику на језику и писму националне мањине, чиме је дете онемогућено да у периоду дужем од шест месеци остварује своја права која су повезана са уписом у матичну књигу рођених, укључујући право на здравствену и социјалну заштиту, право на путну исправу и др, Секретаријат за управу Градске управе града Београда, Одељење за лична стања грађана, вођење матичних књига и изборна права општине Савски венац, дискриминисао је ово дете на основу националне припадности његових родитеља.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности, у складу са чл. 33. тач. 1. Закона о забрани дискриминације, препоручује Секретаријату за управу Градске управе града Београда, Одељење за лична стања грађана, вођење матичних књига и изборна права општине Савски венац да:

- 5.1.** Отклони последице дискриминаторног поступања и изврши упис чињенице рођења детета А. и К. Б, мушког пола, рођеног 11. новембра 2012. године у матичну књигу рођених, у року од 15 дана од дана пријема мишљења са препоруком.
- 5.2.** Убудуће води рачуна да приликом уписа чињеница у матичне књиге не крши прописе Закона о забрани дискриминације и других антидискриминационих прописа.

Секретаријат за управу Градске управе града Београда, Одељење за лична стања грађана, вођење матичних књига и изборна права општине Савски венац обавестиће Повереницу за заштиту равноправности, у року 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком, о предузетим мерама у циљу поступања по препоруци.

Сагласно чл. 40. Закона о забрани дискриминације, уколико Секретаријат за управу Градске управе града Београда, Одељење за лична стања грађана, вођење матичних књига и изборна права општине Савски венац не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба Н. С. М. Н. М. против Републичког фонда за здравствено осигурање због дискриминације на основу националне припадности у области здравствене заштите

бр. 07-00-710/2013-02 / 24.2.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку по притужби Н. С. М. Н. М, која је поднета у име малолетног Л. Л. против Републичког фонда за здравствено осигурање. Л. Л. је мађарске националности и похађа наставу на мађарском језику. Он муца, због чега му је неопходан редован третман логопеда на матерњем језику, што је потврђено и налазом и мишљењем лекара специјалисте. Л. Л. живи у Б, у којем је у службеној употреби и мађарски језик, али на територији ове општине није запослен ниједан логопед који зна мађарски језик. Због тога је неопходно да Л. Л. путује у Суботицу на логопедски третман, с обзиром да у Суботици има логопеда који знају мађарски језик, али је за упућивање на третман у Суботицу потребна сагласност лекарске комисије. Међутим, иако Л. Л. има упут за здравствену установу у којој постоји логопед на мађарском језику, лекарске комисије нису дале сагласност, уз образложење да дете има могућност третмана код логопеда на територији матичне филијале. Овим је потпуно занемарена чињеница да је у питању дете чији је матерњи језик мађарски и које има потребу за логопедом који зна мађарски језик. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је Филијала за Јужнобачки округ Нови Сад Републичког фонда за здравствено осигурање, немогућавањем детету третмана код логопеда који зна мађарски језик, прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације. Републичком фонду за здравствено осигурање препоручено је да предузме све неопходне радње и мере како би Л. Л. био омогућен редован третман код логопеда на мађарском језику, као и да убудуће не крши прописе Закона о забрани дискриминације и других антидискриминационих прописа.

1. ТОК ПОСТУПКА

- 1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратио Н. С. М. Н. М, у име малолетног Л. Л. уз сагласност Л. Л, оца детета, а у вези поступања Филијале за Јужнобачки округ Нови Сад Републичког фонда за здравствено осигурање.
- 1.2. У притужби је, између осталог, наведено:
 - ▶ да су родитељи одвели Л. Л. на саветовање у Дом здравља Суботица, у Службу за здравствену заштиту жена и деце, Одељење развојног саветовалишта 20. септембра 2013. године, како би утврдили разлог због кога дете има проблем са муцањем. Мишљење логопеда је било да је детету потребан третман логопеда и психолога, и то на матерњем језику;

- ▶ да је Дом здравља Б. издао Л. Л. 7. октобра 2013. године упут за амбулантно-специјалистички преглед у Дому здравља Суботица, Служба за здравствену заштиту жена и деце, Одељење развојног саветовалишта. С обзиром да се предложена установа налази ван подручја матичне филијале Републичког фонда за здравствено осигурање, било је неопходно да лекарска комисија да претходну сагласност на упут у складу са чл. 46. ст. 2. Правилника о начину и поступку остваривања права из обавезног здравственог осигурања. Ова сагласност је потребна као би трошкови третмана и путовања из Б. у Суботицу били финансирани из средстава обавезног здравственог осигурања;
- ▶ да је 15. октобра 2013. године првостепена лекарска комисија Републичког фонда за здравствено осигурање, Филијала Нови Сад, Испостава Б. тражила допуну документације конзилијарним прегледом референтне установе, односно, Института за здравствену заштиту деце и омладине Војводине у Новом Саду. Логопед из овог института је прегледао Л. Л. 18. октобра 2013. године, на српском језику и нагласио да „због специфичности третмана постоји потреба“ за логопедом и психологом на мађарском језику (матерњем језику детета);
- ▶ да без обзира на овај извештај логопеда, првостепена лекарска комисија није била сагласна са упутом у Општу болницу у Суботици јер РФЗО није у уговорном односу са том установом. Међутим, упут за општу болницу Суботица није ни тражен, већ је Л. неопходан упут за Дом здравља Суботица;
- ▶ да је мајка уложила приговор на оцену првостепене лекарске комисије, али да је другостепена лекарска комисија РФЗО, Филијала Нови Сад одговорила да је сагласна са оценом првостепене комисије, иако су им образложења била различита;
- ▶ да је према другостепеној оцени разлог за одбијање захтева могућност лечења на територији матичне филијале, иако су чланови другостепене лекарске комисије могли да се увере да ни конзилијарни преглед у Институту није могао обавити логопед на мађарском језику. РФЗО, Филијала Нови Сад нема запосленог логопеда на мађарском језику, а у овом случају је детету потребан логопед, психолог и педагог за развој на мађарском језику;
- ▶ да чињеница да РФЗО, Филијала Нови Сад, Испостава Б. и Дом здравља Суботица нису у уговорном односу не може бити образложење за непружање квалитетне здравствене заштите детету;
- ▶ да је другостепена лекарска комисија предложила да лекар, уместо упута у Дом здравља Суботица, упуту Л. Л. у Дечју болницу у Новом Саду која ће га даље упутити у Институт за здравствену заштиту деце и омладине Војводине на нови преглед, иако је Институт већ дао своје стручно мишљење о потреби третмана на мађарском језику. Након тог „новог“ прегледа требало би да се дете поново обратити првостепеној лекарској комисији „која ће већ бити у могућности“ да провери да ли има уговорног односа између Дечје болнице у Новом Саду и Опште болнице у Суботици. Уколико би такав уговорни однос постојао, постојала би теоријска могућност исплате трошкова лечења у Дому здравља у Суботици на терет обавезног здравственог осигурања;
- ▶ да родитељи нису пристали на усмено понуђено решење другостепене лекарске комисије јер би то значило понављање већ спроведеног поступка, обављених прегледа и одлагање почетка лечења детета;

- ▶ да је Л. Л. ученик мађарског одељења и да му је матерњи језик мађарски, а да му је матерњи језик српски, он би могао да обави третман и лечење на територији матичне филијале без путовања у Суботицу, и то на терет здравственог осигурања;
- 1.3.** Уз притужбу су достављени и следећи прилози: налаз и мишљење логопеда Дома здравља Суботица од 20. септембра 2013. године, упут Дома здравља Б. за амбулантно-специјалистички преглед у Дом здравља Суботица од 7. октобра 2013. године, упут Дома здравља Б. лекарској комисији, упут Дома здравља Б. за амбулантно-специјалистички преглед у Институт за децу и омладину Војводина од 17. октобара 2013. године, извештај логопеда Института за децу и омладину Војводине од 28. августа 2013. године, оцена првостепене лекарске комисије број 1841 од 22. октобра 2013. године, приговор на оцену првостепене лекарске комисије од 24. октобра 2013. године и оцена другостепене лекарске комисије број 453 од 28. октобра 2013. године.
- 1.4.** Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење Републичког фонда за здравствено осигурање, Филијале за Јужнобачки округ Нови Сад.
- 1.5.** У изјашњењу на притужбу, између осталог, наведено је:
- ▶ да је поступајући у складу са Законом о здравственом осигурању и подзаконским актима, првостепена лекарска комисија за Т, Ж, Т. и Б. са седиштем у Жабљу, решавала у првом степену у предмету Л. Л. поводом упућивања на лечење ван подручја матичне филијале. Овим актима је лекарска комисија одређена као стручно-медицински орган који на основу својих овлашћења даје мишљење о упућивању осигураних лица на лечење ван подручја матичне филијале, односно, доноси оцену засновану на медицинској документацији и здравственом стању осигураног лица;
 - ▶ да је првостепена лекарска комисија у конкретном случају, ценећи здравствено стање осигураног лица, тражила допуну медицинске документације и на основу допуњене документације донела је оцену да није сагласна са упућивањем на контролни преглед ван подручја матичне филијале;
 - ▶ да је решавајући по приговору на оцену првостепене лекарске комисије, другостепена лекарска комисија донела оцену да није сагласна са упућивањем ван подручја матичне филијале у Дом здравља Суботица, јер је мишљења да се лечење може спровести на подручју матичне филијале;
 - ▶ да је законски заступник Л. Л. захтевао да му Филијала изда решење, што је и учињено, а након тога је изјављена жалба на решење 09070.1-3/2013-26 од 21. новембра 2013. године, која је достављена Покрајинском фонду за здравствено осигурање на даљу надлежност 8. јануара 2014. године;
 - ▶ да закон и подзаконски акти прописују јединствен начин и поступак остваривања права из обавезног здравственог осигурања за све категорије осигураних лица и да је наведени првостепени акт заснован на актима које свака организациона јединица Републичког фонда за здравствено осигурање.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. Увидом у налаз и мишљење логопеда Дома здравља Суботица, Служба за здравствену заштиту жена и деце од 20. септембра 2013. године, утврђено је да Л. Л. муца и да му је дијагностиковано тешко тоно-клонично муцање са изразитим грчевима артикулационе мускулатуре. Предлог логопеда је да дечак има третман код логопеда и психолога на матерњем језику, и то два пута недељно у Развојном саветовалишту у Суботици, а по потреби и третман код развојног едукатора.
- 2.2. Увидом у упуте за амбулантно-специјалистички преглед утврђено је да је Л. Л. упућен у Дом здравља Суботица у Развојно саветовалиште 7. октобра 2013. године. Такође, утврђено је да је докторка В. Т, специјалисткиње педијатрије Дома здравља Б. упутила Л. Л. у Институт за здравствену заштиту деце и омладине Војводине 17. октобра 2013. године.
- 2.3. Увидом у извештај В. М, логопедице Института за здравствену заштиту деце и омладине Војводине од 18. октобра 2013. године, утврђено је да дечак слабо говори српски језик, а да је због специфичности третмана потребно обезбедити логопеда и психолога на мађарском (матерњем) језику.
- 2.4. Увидом у оцену првостепене лекарске комисије број 1841 од 22. октобра 2013. године, утврђено је да ова комисија није била сагласна да се Л. Л. из Б. са дијагнозом Ф985 — *Battarismus* упути на амбулантно-специјалистички преглед у Општу болницу Суботица. У образложењу ове оцене је наведено да је комисија извршила увид у приложу медицинску документацију, да није сагласна са контролним амбулантно специјалистичким прегледом у Општој болници Суботица, као и да та установа није у мрежи установа са којима РФЗО има склопљен уговор.
- 2.5. У току поступка је утврђено и да је се другостепена лекарска комисија бр. 453 од 28. октобра 2013. године, у поступку по приговору на првостепену оцену, сагласила са оценом првостепене комисије. У образложењу оцене другостепене лекарске комисије је наведено да је комисија мишљења да се лечење може обавити на подручју матичне филијале.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, анализира је наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су достављени уз притужбу и изјашњење, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

- 3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације⁹⁹ са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности По-

.....
⁹⁹ „Сл. гласник РС”, бр. 22/2009

вереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покрене судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

- 3.3.** Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је Република Србија 1998. године ратификовала Оквирну конвенцију за заштиту националних мањина,¹⁰⁰ која у чл. 4. ст. 1. забрањује било какву дискриминацију на основу припадности националној мањини. Ставом 2. овог члана прописана је обавеза држава да путем одговарајућих мера обезбеде пуну и стварну једнакост припадника националне мањине и припадника већинског народа.
- 3.4.** Конвенција о правима детета¹⁰¹ у чл. 2. прописује да ће стране уговорнице поштовати и обезбеђивати права утврђена овом Конвенцијом сваком детету које се налази под њиховом јурисдикцијом без икакве дискриминације и без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичко или друго уверење, национално, етничко или социјално порекло, имовинско стање, инвалидитет, рођење или други статус детета, његовог родитеља или законског старатеља. Одредбом чл. 3. прописано је да ће најбољи интереси детета бити од првенственог значаја у свим активностима које се тичу деце, без обзира да ли их предузимају јавне или приватне институције социјалног старања, судови, административни органи или законодавна тела. Стране уговорнице су се обавезале да обезбеде детету такву заштиту и бригу која је неопходна за његову добробит, као и да се институције, службе и установе одговорне за бригу или заштиту деце прилагоде стандардима које су утврдили надлежни органи, посебно у области сигурности, здравља, у погледу броја и подобности особља, као и стручног надзора. Чланом 24. прописано је да уговорнице признају право детета на уживање највишег остваривог здравственог стандарда и на капацитете за лечење и здравствену рехабилитацију, као и да ће државе настојати да обезбеде да ниједно дете не буде лишено права на приступ таквим услугама здравствене заштите.
- 3.5.** Устав Републике Србије¹⁰² у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета. Заштита националних мањина гарантована је чл. 14. којим се штите права националних мањина и јемчи посебна заштита националним мањинама ради остваривања потпуне равноправности и очувања њиховог идентитета. Устав Републике Србије гарантује и здравствену заштиту чл. 68. и прописује да деца остварују здравствену заштиту из јавних прихода, ако је не остварују на други начин, у складу са законом.

¹⁰⁰ „Сл. лист СРЈ — Међународни уговори”, бр. 6/98

¹⁰¹ „Сл. лист СФРЈ — Међународни уговори”, бр. 15/90 и „Сл. лист СРЈ — Међународни уговори”, бр. 4/96 и 2/97

¹⁰² „Сл. гласник РС”, бр. 98/2006

- 3.6.** Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, који у чл. 2. ст. 1. тач. 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. С обзиром на околности конкретног случаја, за његово разматрање релевантна је и одредба чл. 8. којом је прописано да повреда начела једнаких права и обавеза постоји ако се лицу или групи лица, због његовог односно њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује.
- 3.7.** Законом о заштити права и слобода националних мањина¹⁰³ забрањен је сваки облик дискриминације на националној, етничкој, расној и језичкој основи према лицима која припадају националним мањинама. Право на употребу матерњег језика регулисано је одредбама чл. 10. тако што је прописано да припадници националних мањина могу слободно употребљавати свој језик и писмо, приватно и јавно.
- 3.8.** Закон о здравственој заштити¹⁰⁴ у чл. 19. прописује начело приступачности здравствене заштите, које се остварује обезбеђивањем одговарајуће здравствене заштите грађанима Републике Србије која је физички, географски и економски доступна, односно, културно прихватљива, а посебно здравствене заштите на примарном нивоу. Одредбом чл. 20. истог закона прописано је начело правичности здравствене заштите које се остварује забраном дискриминације приликом пружања здравствене заштите на основу расе, пола, старости, националне припадности, социјалног порекла, вероисповести, политичког или другог убеђења, имовног стања културе, језика, врсте болести, психичког или телесног инвалидитета. Гарантовано је поштовање људских права и вредности у здравственој заштити, а чл. 25. прописано је, између осталог, да сваки грађанин има право да здравствену заштиту остварује уз поштовање највишег могућег стандарда људских права и вредности, уз уважавање његових моралних, културних, религијских и филозофских убеђења, као и да свако дете до навршених 18 година живота има право на највиши могући стандард здравља и здравствене заштите.

¹⁰³ „Сл. лист СРЈ”, бр. 11/2002, „Сл. лист СЦГ”, бр. 1/2003 — Уставна повеља и „Сл. гласник РС”, бр. 72/2009 — др. закон и 97/2013 — одлука УС

¹⁰⁴ „Сл. гласник РС”, бр. 107/2005, 72/2009 — др. закон, 88/2010, 99/2010, 57/2011, 119/2012 и 45/2013 — др. закон

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА
АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

- 3.9.** Имајући у виду предмет ове притужбе, потребно је утврдити да ли је РФЗО, Филијала за Јужнобачки округ у Новом Саду дискриминисала Л. Л. немогућавањем логопедског третмана на матерњем језику детета на терет средстава здравственог осигурања.
- 3.10.** Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је неспорно да је Л. Л. дете мађарске националности, да похађа наставу на мађарском језику, као и да му је неопходан третман логопеда. Имајући у виду његову националну припадност, матерњи језик, тренутно здравствено стање и медицинску документацију, неопходно је да се логопедски третман спроводи на дететовом матерњем језику. Такође, неспорно је и да у општини Б. није запослен ниједан логопед који зна мађарски језик, а да лекарске комисије РФЗО, Филијала за Јужнобачки округ Нови Сада нису одобриле његов упут за здравствену установу у којој постоји логопед на мађарском језику.
- 3.11.** У конкретном случају је потребно утврдити „упоредника”, односно, особу која се налази у истој или сличној ситуацији у којој се налази Л. Л. Релевантно је то што је Л. Л. дете мађарске националне припадности, односно, коме је матерњи језик мађарски. Дакле, упоредник, у конкретном случају је дете из већинске популације, којем је матерњи језик српски језик. Дете његових година коме је матерњи језик српски и коме је такође потребан третман логопеда, могло би, без икаквих тешкоћа да иде на логопедске третмане на матерњем језику у општини Б. С друге стране, Л. Л. нема могућност да на територији општине Б. иде на логопедски третман на свом матерњем језику, а нема могућност ни да третман обави у другој општини, у којој постоји логопед који зна мађарски језик, с обзиром да му лекарске комисије РФЗО нису одобриле упут. Тиме је Л. Л. онемогућен да иде на логопедски третман на свом матерњем језику, како у општини у којој има пребивалиште, тако и у другој општини у којој постоје логопеди који знају његов матерњи језик.
- 3.12.** С обзиром на утврђено чињенично стање, а након одређивања „упоредника” и упоређивања ситуације у којој се налази Л. Л. са упоредником, потребно је испитати да ли је поступање РФЗО, Филијала за Јужнобачки округ Нови Сад, односно, неупућивање Л. Л. на логопедски третман на матерњем језику, у супротности са императивним прописима којима је дискриминација забрањена и који су обавезујући за све. То подразумева испитивање: а) да ли су циљ или последица предузетих мера оправдани и б) да ли се циљ могао постићи само прописаном мером, односно, да ли постоји сразмера између предузетих мера и циља који се том мером остварује.
- 3.13.** У изјашњењу на притужбу РФЗО, Филијале за Јужнобачки округ наведено је да је законом и подзаконским актима прописан јединствен начин и поступак остваривања права из обавезног здравственог осигурања за све категорије осигураних лица, односно, да је неупућивање Л. Л. на логопедски третман ван матичне филијале засновано на прописима које свака организациона јединица Републичког фонда за здравствено осигурање мора да примењује. С друге стране, Повереница је имала у виду и чињеницу да су финансијска средства која РФЗО има на располагању ограничена и да се због тога морају законито и рационално трошити. Имајући све ово у виду, може се констатовати да је циљ поступања РФЗО, Филијале за Јужнобачки округ допуштен и оправдан.

3.14. Међутим, овакво поступање довело је до тога да Л. Л. не може да оствари право на логопедски третман на матерњем језику. Наиме, утврђено је да на територији матичне филијале није могуће обавити логопедски третман на мађарском језику, а лекарске комисије нису дале сагласност за упут у другу здравствену установу у којој би дете могло да има третман код логопеда на матерњем језику. То значи да је Л. Л. ускраћено право на адекватну здравствену заштиту, и то искључиво због чињенице што му је матерњи језик мађарски. Повереница за заштиту равноправности указује да је РФЗО, Филијала за Јужнобачки округ морала да узме у обзир специфичност ситуације у којој се Л. Л. налази, с обзиром да је детету неопходан третман логопеда, а не неког другог медицинског стручњака. Према дефиницији Европског удружења логопеда,¹⁰⁵ логопедија је наука која се бави превенцијом, откривањем, дијагностификовањем и третманом поремећаја хумане комуникације, под којом се подразумевају сви процеси и функције који су повезани за продукцијом говора, са перцепцијом и продукцијом оралног и писаног језика, као и облицима невербалне комуникације. Из наведене дефиниције јасно произлази да су логопеди стручњаци који се баве говором и комуникацијом, те је неопходно да логопед може да комуницира са особом којој је третман неопходан на истом језику. Због свега наведеног, овакво поступање РФЗО, Филијала за Јужнобачки округ производи изразито штетну последицу по Л. Л. која се огледа у томе што му је ускраћено адекватно лечење на терет здравственог фонда. Због тога Повереница за заштиту равноправности констатује да се мере не могу сматрати оправданим. Имајући то у виду, није неопходно испитивати постојање сразмерности између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује, с обзиром да је очигледно да је последица несразмерна у односу на циљ поступања. При томе, треба имати у виду да је овакво поступање супротно са принципом најбољег интереса детета, као и да је једна од последица необезбеђивање највишег стандарда здравствене заштите детету. Повереница за заштиту равноправности указује да цитирани прописи упућују да свако дете има право на највиши стандард здравствене заштите без дискриминације, односно, у конкретном случају без обзира на матерњи језик или националну припадност детета. Највиши стандард здравствене заштите подразумева да се детету обезбеди најбоља и најадекватнија доступна здравствена заштита. С обзиром да је матерњи језик Л. Л. мађарски, највиши стандард здравствене заштите би подразумевао да се детету обезбеди услуга логопеда на мађарском језику у месту пребивалишта, а уколико то није могуће, у најближем месту где таква услуга постоји.

4. МИШЉЕЊЕ

Републички фонд за здравствено осигурање, Филијала за Јужнобачки округ Нови Сад није омогућила Л. Л. третман логопеда на матерњем језику, чиме је прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује Републичком фонду за здравствено осигурање, Филијала за Јужнобачки округ Нови Сад да:

5.1. Предузме све неопходне радње и мере да Л. Л. омогући редован третман код логопеда на мађарском језику.

.....
¹⁰⁵ <http://www.cplol.eu/>

- 5.2.** Убудуће води рачуна да у оквиру обављања послова из своје надлежности, поступа у складу са антидискриминационим прописима.

Потребно је да Републички фонд за здравствено осигурање, Филијала за Јужнобачки округ Нови Сад, обавести Повереницу за заштиту равноправности о спровођењу ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно чл. 40. Закона о забрани дискриминације, уколико Републички фонд за здравствено осигурање, Филијала за Јужнобачки округ Нови Сад не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Повереник за заштиту равноправности не одлучује о правима и обавезама правних субјеката. У складу са тим, није ни прописана могућност изјављивања жалбе или приговора против мишљења и других правних аката које Повереник доноси.

Притужбе због дискриминације на основу пола

ПОВЕРЕНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

Притужба против Фудбалског савеза Србије због дискриминације женских фудбалских клубова у вези са остваривањем права на исплату накнаде трошкова уложених у развој играчица

дел. бр. 404/2011 / 5.4.2011.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе М. М, директора Женског фудбалског клуба из К, која је поднета против Фудбалског савеза Србије (ФСС). У притужби је наведено да су играчице женских фудбалских клубова дискриминисане, јер се женским фудбалским клубовима не признаје право на исплату накнаде трошкова уложених у развој играчица, док се та накнада признаје мушким фудбалским клубовима. Првостепеном одлуком Арбитражне комисије усвојен је захтев директора за исплату накнаде трошкова уложених у развој једне играчице, која је прешла из једног фудбалског клуба у клуб Прве фудбалске лиге за жене. Каснијом одлуком Комисије за жалбе ФСС, та одлука је стављена ван снаге, а Комисија за жалбе се у одлуци позвала на званично тумачење Комисије за правна питања у којем је наведено да Прва и Друга фудбалска лига за жене јесу национална такмичења, али да се одредбе важећих Правилника о статусу играча и Правилника о накнади трошкова уложених у развој играча искључиво примењују на играче Супер и Прве лиге, а не и на играчице женског фудбала. Директор женског фудбалског клуба је указао да по овом питању већ постоји тумачење Комисије за правна питања, које гласи „друга лига за жене ФСС је национална лига и за ту лигу примењује се члан 27. Правилника о статусу играча ФСС и члан 3. Правилника о начину утврђивања накнаде трошкова уложених у развој играча, у свему као за Супер и Прву лигу Србије”. Фудбалски савез Србије је у изјашњењу навео да женски фудбал у свим фудбалским савезима земаља региона и ближег окружења, као и код нас, има апсолутни статус аматерског фудбала, односно, играчице женског фудбала имају статус играчица аматерки, због чега и нема могућности остваривања права на накнаду трошкова уложених у развој играчица. Разлог је што је квалитет женског фудбала, организованост, рад у клубовима, као и инфраструктура још увек далеко од услова потребних да би могао да се достигне бар минимум нивоа који захтева професионално бављење фудбалским спортом. Наведено је и да је у току рад на изради нових прописа ФСС, између осталог и Правилника о регистрацији, статусу и трансферу играча, који ће регулисати и питање права на трошкове уложених у развој играча. Повереница је након спроведеног поступка утврдила да је ФСС јединствен, односно, да су његови чланови и мушки и женски фудбалски клубови, те се прописи ФСС не могу селективно примењивати, тако што ће се одређене одредбе примењивати само у односу на играче у мушким фудбалским клубовима, а не и на играчице у женским фудбалским клубовима. Правилником о начину утврђивања накнаде трошкова уложених у развој играча прописано је да право на накнаду трошкова уложених у развој играча имају клубови свих степена такмичења приликом преласка њихових играча у клубове Супер и Прве лиге за играче до 23 године живота, а за улагање у њихов развој у периоду од 12-21 године живота. Такође, непостојање посебног правилника за играчице не ослобађа

ФСС обавезе да правилно примени одредбе постојећих правилника, што у конкретном случају значи да се правилници морају примењивати и на играчице фудбала. Повереница је дала мишљење да је одлуком Комисије за жалбе ФСС из августа 2010. године, извршен акт дискриминације на основу личног својства — пола. Фудбалском савезу Србије је препоручено да предузме све неопходне мере да се уклоне последице одлуке Комисије за жалбе ФСС, да је стави ван снаге уколико за то постоје услови или да надокнади трошкове овом конкретном фудбалском клубу, у складу са одлуком Арбитражне комисије женског фудбала, односно, да на други прикладан начин обезбедити отклањање последица дискриминаторне одлуке. Такође, препоручено је и да ФСС предузме све неопходне мере да надлежни органи ФСС убудуће примењују општа акта ФСС на мушке и женске фудбалске клубове, односно на играче и играчице, без дискриминације, као и да приликом доношења, измене, тумачења и примене општих аката ФСС поступа у складу са начелом једнакости, као и да у свом деловању промовише и развија недискриминаторну праксу.

МИШЉЕЊЕ

Одлуком Комисије за жалбе Фудбалског савеза Србије бр. 24-109/3 од 26. августа 2010. године о стављању ван снаге одлуке Арбитражне комисије женског фудбала ФСС бр. 20-85/2 од 17. јуна 2010. године којом је било утврђено право ЖФК К. на исплату накнаде трошкова уложених у развој играчице А. А, извршен је акт дискриминације на основу личног својства — пола, тако што је неоправдано направљена разлика између играча и играчица фудбала.

Повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. став 1. тачка 1. и члану 39. став 2. Закона о забрани дискриминације, даје Фудбалском савезу Србије

ПРЕПОРУКУ

- ▶ Фудбалски савез Србије ће предузети све неопходне мере да се уклоне последице одлуке Комисије за жалбе Фудбалског савеза Србије бр. 24-109/3 од 26. августа 2010. године, и то тако што ће:
 - а) ставити ван снаге ову одлуку уколико за то постоје услови у складу са општим актима ФСС, или
 - б) Фудбалски савез Србије надокнадити трошкове ЖФК К. у складу са одлуком Арбитражне комисије женског фудбала ФСС бр. 20-85/2 од 17. јуна 2010. године, или
 - в) на други прикладан начин обезбедити отклањање последица дискриминаторне одлуке.
- ▶ Фудбалски савез Србије ће предузети све неопходне мере да надлежни органи ФСС убудуће примењују општа акта ФСС на мушке и женске фудбалске клубове, односно на играче и играчице, без дискриминације.
- ▶ Фудбалски савез Србије ће се старати да приликом доношења, измене, тумачења и примене општих аката ФСС поступа у складу са начелом једнакости, као и да у свом деловању промовише и развија недискриминаторну праксу.
- ▶ Фудбалски савез Србије ће обавестити Повереницу за заштиту равноправности о предузетим радњама у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

О б р а з л о ж е њ е

Притужбом против одлуке Комисије за жалбе Фудбалског савеза Србије бр. 24-109/3 од 26. августа 2010. године, повереници за заштиту равноправности обратио се М. М, Женског фудбалског клуба К. у којој је навео да су поступањем органа Фудбалског савеза Србије играчице ЖФК К, као и играчице осталих женских фудбалских клубова дискриминисане, и то тако што се женским фудбалским клубовима не признаје право на исплату накнаде трошкова уложених у развој играчица, док се та накнада признаје мушким фудбалским клубовима. У прилог изнетих тврдњи доставио је одлуку бр. 24-1309/3 од 26. августа 2010. године Комисије за жалбе, којом је стављена ван снаге првостепена одлука Арбитражне комисије женског фудбала ФСС бр. 20-85/2 од 17. јуна 2010. године. Првостепеном одлуком Арбитражне комисије усвојен је захтев подносиоца притужбе за исплату накнаде трошкова уложених у развој играчице А. А, која је у летњем прелазном року 2009/2010. године прешла из ЖФК К. у клуб Прве фудбалске лиге за жене ЖФК С. из С. Комисија за жалбе се у одлуци позвала на званично тумачење Комисије за правна питања бр. 19-1856/1, у којем је наведено да Прва и Друга фудбалска лига за жене јесу национална такмичења, али да се одредбе важећих Правилника о статусу играча и Правилника о накнади трошкова уложених у развој играча искључиво примењују на играче Супер и Прве лиге, а не и на играчице женског фудбала.

Подносилац притужбе је предочио да по овом питању већ постоји тумачење Комисије за правна питања од 11. марта 2010. године, донето на захтев Арбитражне комисије у првостепеном поступку у одлуци бр. 19-104/2 — „Друга лига за жене ФСС је национална лига и за ту лигу примењује се члан 27. Правилника о статусу играча ФСС и члан 3. Правилника о начину утврђивања накнаде трошкова уложених у развој играча, у свему као за Супер и Прву лигу Србије.”

Међутим, и поред наведене одлуке Комисије за правна питања (која је објављена у „Службеном листу Фудбал”), Комисија за жалбе се поводом овог случаја обратила Комисији за правна питања и тражила да се изјасни да ли се на играчице женских фудбалских клубова Прве и Друге женске лиге примењују одредбе члана 27. Правилника о статусу играча и чланова 3. и 8. Правилника о утврђивању накнаде трошкова уложених у играче. Комисија за правна питања је доставила тумачење и указала Комисији за жалбе да су Прва и Друга фудбалска лига за жене национална такмичења, али да се одредбе важећих Правилника о статусу играча и Правилника о начину утврђивања накнаде трошкова уложених у развој играча искључиво примењују на играче Супер и Прве лиге, а не и на играчице женског фудбала. Подносилац притужбе се након стављања ван снаге првостепене одлуке обратио и свим осталим органима ФСС, а једини одговор је добио од Комисије за правна питања, и то да нема места подизању захтева за заштиту Правилника, као правног лека.

С обзиром на изнето, подносилац притужбе сматра да је Фудбалски савез Србије, односно његови органи, својим одлукама довео у неравноправан положај играчице женских фудбалских клубова у односу на играче мушких фудбалских клубова, упркос чињеници да су сви регистровани клубови, и мушки и женски, чланови јединственог Савеза, декларативно изједначени у правима и обавезама.

Уз притужбу, достављене су одлуке органа Фудбалског савеза Србије, као и поднети захтеви и жалбе подносиоца притужбе.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности. У поступку је прибављено изјашњење Фудбалског савеза Србије бр. 05-316/2 од 24. фебруара 2011. године, у коме је наведено следеће:

- ▶ да женски фудбал у свим фудбалским савезима земаља региона и ближег окружења, као и код нас, има апсолутни статус аматерског фудбала, односно играчице женског фудбала имају статус играчица аматерки, па сходно томе нема могућности остваривања права на накнаду трошкова уложених у развој играчица. Ово из разлога што је квалитет женског фудбала, организованост, рад у клубовима, као и инфраструктура још увек далеко од услова потребних да би могао да се достигне бар минимум нивоа који захтева професионално бављење фудбалским спортом,
- ▶ да Фудбалски савез Србије финансијски подржава женски фудбал и то тако што је извршио уплате новчаних средстава женским фудбалским клубовима, како у текућој, тако и у претходној сезони. Без наведене финансијске помоћи већина женских клубова би се угасила,
- ▶ да је у Фудбалском савезу Србије у току рад на изради нових прописа ФСС, између осталог и Правилника о регистрацији, статусу и трансферу играча који ће регулисати и питање права на трошкове уложених у развој играча. У поступку јавне расправе, која је окончана 31. јануара 2011. године, сви заинтересовани су могли доставити своје сугестије и предлоге, укључујући и женске фудбалске клубове,
- ▶ да нема неоправдане прављења разлике и неравноправности између играчица женског фудбала у односу на играче у мушким фудбалским клубовима.

Уз изјашњење на притужбу Фудбалски савез Србије није доставио ниједан доказ из кога би се могло утврдити постојање разлике између играча и играчица у погледу њиховог статуса аматера/аматерки или професионалних спортиста /спортисткиња. Због тога је тврђење да због статуса играчица аматерки „нема могућности остваривања права на накнаду трошкова уложених у развој играчица”, остало на нивоу пуке констатације.

Акт дискриминације означава свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на неком стварном или претпостављеном личном својству. Непосредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или су стављени у неповољнији положај, или би могли бити стављени у неповољнији положај, док дискриминација на основу пола постоји ако се поступа противно начелу равноправности полова, односно начелу поштовања једнаких права и слобода жена и мушкараца у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота.

Повереница за заштиту равноправности је након спроведеног поступка утврдила да је Фудбалски савез Србије јединствен, односно да су чланови Фудбалског савеза Србије и мушки и женски фудбалски клубови, па се прописи Фудбалског савеза Србије не могу селективно примењивати, тако што ће се одређене одредбе примењивати само у односу на играче у мушким фудбалским клубовима, а не и на играчице у женским фудбалским клубовима.

Одредбом члана 3. Правилника о начину утврђивања накнаде трошкова уложених у развој играча прописано је да право на накнаду трошкова уложених у развој играча имају клубови свих степена такмичења приликом преласка њихових играча у клубове Супер и Прве лиге за играче до 23 године живота, а за улагање у њихов развој у периоду од 12-21 године живота. Сагласно томе, Комисије за правна питања у својој одлуци бр. 19-104/2, сагледавајући фак-

тичко стање у женском фудбалу, правилно је констатовала да је Друга лига за жене ФСС национална лига и за ту лигу примењује се члан 27. Правилника о статусу играча ФСС и члан 3. Правилника о начину утврђивања накнаде трошкова уложених у развој играча, у свему као за Супер и Прву лигу Србије.”

Ставови изражени у каснијим одлукама Комисије за жалбе, односно Комисије за правна питања који се односе на неприменљивост општег акта Фудбалског савеза Србије на играчице фудбала нису прихватљиви јер су супротни наведеним одредбама Закона о забрани дискриминације, као и Закона о спорту и Правилника о начину утврђивања накнаде трошкова уложених у развој играча. Такође, непостојање посебног правилника за играчице не ослобађа Фудбалски савез Србије обавезе да правилно примени одредбе постојећих правилника, што у конкретном случају значи да се правилници морају примењивати и на играчице фудбала.

Повереница за заштиту равноправности је става да најаву доношења посебног правилника којим би се регулисао положај играчица фудбала није сама по себи недопуштена, али да уколико нови општи акти буду уредили положај играча и играчица фудбала на различит начин, Фудбалски савез Србије мора да води рачуна да свака неједнакост заснована на личном својству мора да буде оправдана законитим циљем, као и да средства за постизање тог циља морају да буду примерена и нужна. Имајући у виду популарност фудбала и значај који Фудбалски савез Србије има у нашем друштву, Повереница упућује и препоруку да ФСС убудуће води рачуна да приликом доношења, измене, тумачења и примене општих аката ФСС поступа у складу са начелом једнакости, као и да у свом деловању промовише недискриминативну праксу.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, Повереница за заштиту равноправности сагласно члану 33. став 1. тачка 9. Закона о забрани дискриминације, даје мишљење да је одлуком Комисије за жалбе Фудбалског савеза Србије бр. 24-109/3 од 26. августа 2010. године извршен акт дискриминације на основу личног својства — пола, јер су органи Фудбалског савеза Србије донетим одлукама неоправдано ставили у неповољнији положај играчице женских фудбалских клубова у односу на играче мушких фудбалских клубова.

Притужба Б. Ц. Љ. П. против Завода за васпитање деце и омладине града Београда због дискриминације на основу пола

дел. бр. 1963 / 3.12.2012.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднео Б. Ц. Љ. П. из Б, против Завода за васпитање деце и омладине у Београду, поводом дискриминације на основу пола малолетних тражилаца азила приликом смештаја у ову установу. У притужби је наведено да се у заводу приликом смештаја врши дискриминација на основу пола малолетних тражилаца азила. Када право на азил затражи малолетно лице које није у пратњи родитеља или старатеља, малолетник се смешта у установу за васпитање омладине а потом се упућује у неки од центара за азил. Подносиоци притужбе сматрају да су девојчице које у Србији траже азил дискриминисане у Заводу за васпитање деце и омладине у Београду јер постоје просторије само за пријем дечака. Директор Завода за васпитање деце и омладине у Београду је у изјашњењу навео да завод у свом саставу има радну јединицу — Центар за малолетне странце, као и да је током рада центра била смештена само једна малолетна девојчица. Она је током ноћи била смештена у простор прихватилишта и прихватне станице за боравак малолетница, док је током дана била под надзором стручних радника центра и боравила у центру. Повереница за заштиту равноправности је током поступка утврдила да се у Заводу за васпитање деце и омладине у Београду налазила само једна малолетна девојчица без пратње родитеља или старатеља и да је она током ноћи била смештена у простор радне јединице завода, док је током дана била под надзором стручних радника и боравила у центру. Због тога, у конкретном случају није утврђено да је Завод за васпитање деце и омладине у Београду дискриминаторно поступао приликом смештаја малолетних девојчица које бораве у овој установи до смештаја у неки од центара за азил у Републици Србији.

1. ТОК ПОСТУПКА

- 1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратио Б. Ц. Љ. П. из Б. због, како је наведено у притужби, дискриминације на основу пола малолетних тражилаца азила приликом смештаја у Завод за васпитање деце и омладине у Београду.
- 1.2. У притужби је наведено:
 - ▶ да се малолетна страна лица, након првог контакта са полицијом и надлежним центром за социјални рад који детету поставља привременог старатеља, смештају у Завод за васпитање омладине у Нишу или Завод за васпитање деце и омладине „Васа Стајић” у Београду. Уколико ова лица траже азил у Србији, упућују се у један од центара за азил, који се налазе у Бањи Ковиљачи и Боговађи;

- ▶ да дужина њиховог боравка у заводу зависи од слободних капацитета центара за азил, односно, малолетно лице борави у заводу до појаве слободних места у центру за азил;
 - ▶ да су малолетни тражиоци азила у заводу у Београду смештени у посебан део завода који је одређен за смештај тражилаца азила, као и да су услови смештаја у овом заводу задовољавајући;
 - ▶ да је овај завод у надлежности Министарства за рад и социјалну политику и да има тешкоће у финансирању активности које се односе на смештај тражилаца азила;
 - ▶ да је једна од последица недовољних финансијских средстава за опремање и рад овог завода, дискриминација девојчица које у Србији траже азил, а које немају пратњу родитеља или старатеља;
 - ▶ да је у заводу уочена потреба да се малолетни тражиоци азила различитог пола смештају одвојено, али како је број девојчица без пратње веома мали, а не постоје услови за опремање просторија за оба пола, постоје просторије само за пријем малолетних дечака;
 - ▶ да чињеница да је малолетних девојчица знатно мање не треба да буде оправдање за непостојање одговарајућих просторија за њихов прихват.
- 1.3.** Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације,¹⁰⁶ па је у току поступка затражено изјашњење Завода за васпитање деце и омладине у Београду.
- 1.4.** У изјашњењу Д. Р, директора Завода за васпитање деце и омладине у Београду, наведено је следеће:
- ▶ да је 8. априла 2009. године смештено прво страно малолетно лице, пореклом из Ирана, које је збринуту и укључено у поступак решавања статуса;
 - ▶ да док су на смештају у Заводу, ова лица немају статус азиланата, већ искључиво страних малолетних лица која се на територији Републике Србије налазе без пратње родитеља или старатеља. Тек уколико се током боравка изјасне да желе да траже азил у Републици Србији, након кратке процедуре, пребацују се у Центар за азил у Бањи Ковиљачи или Боговађи и тамо добијају статус тражилаца азила;
 - ▶ да је по одлуци Владе РС о мрежи установа социјалне заштите, смештајни капацитет завода 12 корисника, као и да је центар адекватно опремљен, како технички, тако и кадровски.
 - ▶ да тренутно у заводу није смештено ниједно страно малолетно лице, а да је последња група напустила завод 27. августа 2012. године, у којој није било ниједне девојчице;
 - ▶ да је од отварања центра при Заводу за васпитање деце и омладине смештено преко 200 страних малолетних лица, која су се у просеку задржавала око 30 дана, али се дешавало да остану и до 60 дана, док је током рада центра био само један захтев за смештај страног малолетног лица женског пола, који је реализован;
 - ▶ да завод ниједном није одбио смештај ових лица само зато што је неко од њих женског или мушког пола. У таквој ситуацији се страно малолетно лице женског пола издваја током ноћи у простор прихватилишта и прихватне станице за боравак малолетница, а у току дана се ставља под надзор стручних радника Центра за страна малолетна лица и борави у центру;

¹⁰⁶ „Сл. гласник РС”, бр. 22/09

- ▶ да је током 3,5 године рада центра био само један захтев за смештај страних малолетних лица женског пола, као и да је тај смештај реализован, уз поштовање прописане процедуре за заштиту ове категорије малолетних лица;
- ▶ да је разлог за овакву ситуацију чињеница да се на пут без пратње родитеља или старатеља према западној Европи, углавном упућују страна малолетна лица мушког пола, док лица женског пола путују у пратњи родитеља или старатеља, а да у је посебним случајевима — као што је то био случај само једне девојчице за 3,5 године, центар у потпуности у стању да одговори на захтев за смештај и испоштује процедуре неопходне за заштиту страних малолетних лица женског пола;
- ▶ да се велики број малолетних странаца, по одласку из завода, прилично редовно јавља стручним радницима и изражава захвалност на подршци коју су добили у заводу.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1.** Увидом у Уредбу о мрежи установа социјалне заштите¹⁰⁷ и наводе из изјашњења, утврђено је да Установа за васпитање деце и омладине „Београд” у свом саставу има и Радну јединицу Центар за малолетне странце, чији су корисници страни држављани, односно, лица без држављанства и/или без пратње, са капацитетом од 12 корисника.
- 2.2.** Из навода из изјашњења директора Завода за васпитање деце и омладине у Београду утврђено је да је 8. априла 2009. године у овај завод смештено прво малолетно лице, пореклом из Ирана, које је збринуту и укључено у поступак решавања статуса, да је смештајни капацитет центра 12 корисника, како је и прописано наведеном одлуком Владе РС. Утврђено је, такође, да у последњој групи која је боравила у заводу није било ниједне девојчице, као и да је од отварања центра смештено преко 200 страних малолетних лица која су се задржавала око 30 дана. Из навода је утврђено и да је постојао само један захтев за смештај страног малолетног лица женског пола, који је реализован у складу са прописаном процедуром за заштиту ове категорије малолетних лица. Наиме, ово лице је смештено током ноћи у простор радне јединице завода, док је током дана било под надзором стручних радника Центра за страна малолетна лица и боравило у центру.
- 2.3.** Утврђено је, такође, на основу навода из притужбе и изјашњења да је Центар за малолетне странце при Заводу за васпитање деце и омладине у Београду адекватно опремљен.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1.** Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, ценила је наводе из притужбе и изјашњења, релевантне правне прописе који регулишу права и обавезе лица која у Републици Србији траже азил, као прописе и у области заштите од дискриминације.
- 3.2.** Имајући у виду предмет ове притужбе, Повереница за заштиту равноправности констатује да је у конкретном случају потребно утврдити да ли су поступањем надлежне установе за васпитање деце и омладине у Београду дискриминисане малолетне девојчице које траже азил у Србији.

.....
¹⁰⁷ „Сл. гласник РС”, бр. 16/12

ПРАВНИ ОКВИР

- 3.3.** Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.¹⁰⁸
- 3.4.** Устав Републике Србије¹⁰⁹ забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.¹¹⁰ Одредбом чл. 39. ст. 3. Устава РС прописано је да се улазак странаца у Републику Србију и боравак у њој уређује законом, а да странац може бити протеран само на основу одлуке надлежног органа, у законом прописаном поступку, ако му је обезбеђено право жалбе, и то само тамо где му не прети прогон због његове расе, пола, вере, националне припадности, држављанства, припадности одређеној друштвеној групи, политичког мишљења или где му не прети озбиљно кршење права зајемчених овим уставом.
- 3.5.** Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, који у чл. 4. прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Облици дискриминације су, према одредби чл. 5 непосредна и посредна дискриминација, као и повреда начела једнаких права и обавеза, позивање на одговорност, удруживање ради вршења дискриминације, говор мржње и узнемиравање и понижавајуће поступање. Одредбом чл. 6. Закона о забрани дискриминације прописано је да непосредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или су стављени у неповољнији положај, или би могли бити стављени у неповољнији положај. Одредбама чл. 15-27. Закона о забрани дискриминације дефинисани су посебни случајеви дискриминације. Поред осталог, чл. 20. је регулисана дискриминација на основу пола, док је чл. 22 прописано да свако дете, односно малолетник има једнака права и заштиту у породици, друштву и држави, без обзира на његова или лична својства родитеља, старатеља и чланова породице.

¹⁰⁸ Чл. 33. Закона о забрани дискриминације

¹⁰⁹ „Сл. гласник РС”, бр. 98/06

¹¹⁰ Чл. 21. Устава РС

- 3.6.** Законом о азилу¹¹¹ прописана су начела, услови и поступак за добијање и престанак азила, као и положај, права и обавезе лица која траже азил и лица којима је признато право азила у Републици Србији. Према одредби чл. 2 овог закона, малолетник без пратње је странац који није навршио осамнаест година живота и који приликом уласка у Републику Србију нема, или је након уласка у њу, остао без пратње родитеља или старатеља. У поступку одобравања азила у Републици Србији забрањена је свака дискриминација по било ком основу, а нарочито по основу расе, боје, пола, националне припадности, друштвеног порекла или сличног статуса, рођења, вероисповести, политичког или другог убеђења, имовног стања, културе, језика, старости или интелектуалног, сензорног односно физичког инвалидитета.¹¹² У поступку азила водиће се рачуна о специфичној ситуацији лица са посебним потребама која траже азил, као што су малолетници, лица потпуно или делимично лишена пословне способности, деца одвојена од родитеља или старатеља, особе са инвалидитетом, старе особе, труднице, самохрани родитељи са малолетном децом и лица која су била изложена мучењу, силовању или другим тешким облицима психолошког, физичког или сексуалног насиља.¹¹³ Према одредби чл. 19. у поступку поводом захтева за азил и престанак тог права, у првом степену одлуке доноси надлежна организациона јединица Министарства унутрашњих послова, а уколико се ради о малолетнику без пратње, као и пословно неспособном лицу које нема законског заступника, орган старатељства, пре подношења захтева за азил, одредиће старатеља, у складу са законом.

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА

- 3.7.** Повереница за заштиту равноправности испитала је чињеничне наводе из притужбе и изјашњења са аспекта Закона о забрани дискриминације како би утврдила да ли је у конкретном случају установа за васпитање деце и омладине у Београду, приликом пружања услуге смештаја малолетних тражилаца азила, различито третирао девојчице и дечаке који бораве у овој установи до смештаја у један од центара за азил у Републици Србији. На основу утврђених чињеница произлази да први контакт са страним лицима остварује надлежна организациона јединица Министарства унутрашњих послова, те уколико се он/она изјасни као малолетно лице, контактира се месно надлежни центар за социјални рад који поставља привременог старатеља. Након тога, малолетно лице се смешта у Завод за васпитање деце и омладине у Београду или у Завод за васпитање омладине у Нишу. Уколико се изјасни да тражи азил, упућује се у један од центара за азил у Републици Србији, који се налазе у Боговађи и Бањи Ковиљачи. При том, на основу навода из притужбе и изјашњења, може се закључити да дужина боравка ових лица у заводу зависи од слободних капацитета центара за азил, што је у просеку 30 дана, „али се дешавало да остану и до 60 дана“, као и да су услови смештаја у заводу за васпитање деце и омладине у Београду задовољавајући.
- 3.8.** С обзиром на утврђено чињенично стање, Повереница за заштиту равноправности констатује да је, са аспекта Закона о забрани дискриминације, потребно утврдити какво је поступање Завода за васпитање деце и омладине у Београду, у случају када у овој установи бораве малолетне девојчице, односно, има ли разлике у поступању према дечацима и девојчицама.

¹¹¹ „Сл. гласник РС“, бр. 109/07

¹¹² Чл. 7. Закона о азилу

¹¹³ Чл. 15. Закона о азилу

- 3.9.** Поводом навода из притужбе да је „*последица недовољно издвојених средстава за рад и опремање ових завода дискриминација девојчица које у Србији траже азил, с обзиром да не постоје одговарајуће просторије за њихов прихват*” Повереница за заштиту равноправности констатује да током поступка нису понуђени докази који би потврдили ове наводе. Са друге стране, директор Завода за васпитање деце и омладине у Београду наводи у изјашњењу да је у једином случају када је у заводу боравила малолетна девојчица, њен смештај реализован према прописаној процедури, односно, издвојена је у просторију за боравак малолетница.
- 3.10.** Иако није спорна чињеница да је малолетних девојчица које бораве у заводу у Београду знатно мање од малолетних дечака, подносилац притужбе у конкретном случају није поднео доказе којима поткрепљује наводе из притужбе да је девојчица мање услед непостојања одговарајућих просторија за смештај девојчица, односно, није поднео доказе којима би учинио вероватним постојање узрочно-последичне везе између личног својства (пола малолетних тражилаца азила) и учињеног акта (поступања завода), што је била обавеза подносиоца притужбе, у складу са одредбом чл. 35. ст. 2. Закона о забрани дискриминације којом је прописано да се уз притужбу достављају докази о претрпљеном акту дискриминације. Због тога, у конкретном случају, није утврђено да су малолетне девојчице које бораве у Заводу за васпитање деце и омладине у Београду до смештаја у један од центара за азил, дискриминисане на основу пола.

4. МИШЉЕЊЕ

Није утврђено да је Завод за васпитање деце и омладине у Београду дискриминаторно поступао приликом смештаја малолетних девојчица које бораве у овој установи до смештаја у један од центара за азил у Републици Србији.

Притужба Б. Ц. Љ. П. против Завода за васпитање деце и омладине града Ниша због дискриминације на основу пола у поступку тражења азила

дел. бр. 1955 / 3.12.2012.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднео Б. Ц. Љ. П. из Б, против Завода за васпитање омладине у Нишу, поводом дискриминације на основу пола малолетних тражилаца азила приликом смештаја у ову установу. У притужби је наведено да се у заводу приликом смештаја малолетних тражилаца азила врши дискриминација на основу пола. Када право на азил затражи малолетно лице које није у пратњи родитеља или старатеља, малолетник се смешта у установу за васпитање омладине а потом се упућује у неки од центара за азил. Подносиоци притужбе сматрају да су девојчице које у Србији траже азил дискриминисане у Заводу за васпитање омладине у Нишу јер постоје просторије само за пријем дечака. Завод за васпитање омладине у Нишу је у изјашњењу на притужбу навео да при заводу постоји Прихватна станица за привремени прихват деце, као и Центар за смештај малолетних страних лица који може да прими 10 корисника, да се дечаци и девојчице одвојено смештају, у посебне просторије и да се за њихов привремени смештај користе мушка и женска прихватна станица. Даље је наведено да је само једна малолетна женска особа боравила у Центру за прихват малолетних странаца заједно са братом и да је била издвојена у посебну просторију. У току поступка је утврђено да је од оснивања центра за смештај малолетних страних лица (децембар 2010. године), само једна девојчица боравила у центру током 2011. године и да је била издвојена у посебну просторију, као и да се у овом центру малолетна страна лица мушког и женског пола смештају одвојено, у посебне просторије, односно прихватне станице као привремени смештај. Због тога у конкретном случају није утврђено да су малолетне девојчице које бораве у Заводу за васпитање омладине у Нишу до смештаја у један од центара за азил, дискриминисане на основу пола.

1. ТОК ПОСТУПКА

- 1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратио Б. Ц. Љ. П. из Б. због, како је наведено у притужби, дискриминације на основу пола малолетних тражилаца азила приликом смештаја у Завод за васпитање омладине у Нишу.
- 1.2. У притужби је наведено:
 - да се малолетна страна лица, након првог контакта са полицијом и надлежним центром за социјални рад који детету поставља привременог старатеља, смештају у Завод за васпитање омладине у Нишу или Завод за васпитање деце и омладине „Васа Стајић” у Београду. Уколико ова лица траже азил у Србији, упућују се у један од центара за азил, који се налазе у Бањи Ковиљачи и Боговађи;

- ▶ да дужина њиховог боравка у заводу зависи од слободних капацитета центара за азил, односно, малолетно лице борави у заводу до појаве слободних места у центру за азил;
 - ▶ да су у Заводу за васпитање омладине у Нишу малолетни тражиоци азила смештени у посебну просторију која се закључава током ноћи;
 - ▶ да су услови смештаја у заводу у Нишу сасвим неадекватни, као и да је на ову чињеницу у свом извештају указао и Комитет против тортуре Савета Европе;
 - ▶ да је завод у надлежности Министарства за рад и социјалну политику и да имају тешкоће у финансирању активности које се односе на смештај тражилаца азила;
 - ▶ да је једна од последица недовољних финансијских средстава за опремање и рад завода, дискриминација девојчица које у Србији траже азил, а које немају пратњу родитеља или старатеља;
 - ▶ да је у заводу уочена потреба да се малолетни тражиоци азила различитог пола смештају одвојено, али како је број девојчица без пратње веома мали, а не постоје услови за опремање просторија за оба пола, постоје просторије само за пријем малолетних дечака;
 - ▶ да чињеница да је малолетних девојчица знатно мање не треба да буде оправдање за непостојање одговарајућих просторија за њихов прихват.
- 1.3.** Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације,¹¹⁴ па је у току поступка затражено изјашњење Завода за васпитање омладине у Нишу.
- 1.4.** У изјашњењу М. О, директора Завода за васпитање омладине у Нишу, наведено је следеће:
- ▶ да је Завод за васпитање омладине у Нишу установа социјалне заштите која се бави збрињавањем, васпитањем и образовањем деце са проблемима у понашању узраста од 15 до 18 година, као и млађих пунолетних лица којима је изречена васпитна мера — упућивање у васпитну установу;
 - ▶ да при заводу постоји и Прихватна станица за привремени прихват деце која се нађу у скитњи ван места пребивалишта, а да је од децембра 2010. године уредбом Министарства рада и социјалне политике Републике Србије, као радна јединица установљен Центар за смештај малолетних страних лица — азиланата, чији је капацитет 10 корисника;
 - ▶ да се завод више пута обраћао надлежном министарству ради добијања финансијске помоћи, али да је она изостала, тако да се Прихватна станица користи за смештај страних малолетних лица;
 - ▶ да је у протеклом периоду само једна малолетна женска особа, која је била са рођеним братом, боравила у 2011. години у Центру за прихват малолетних странаца и том приликом је била издвојена у посебну просторију;
 - ▶ да тренутно у Заводу за васпитање омладине у Нишу борави 11 малолетних страних лица мушког пола (седам из Бангладеша, један из Палестине и три из Судана);
 - ▶ да се у заводу дечаци и девојчице одвојено смештају, у посебне просторије, а за њихов привремени смештај користе се мушка и женска прихватна станица;

.....
 114 „Сл. гласник РС”, бр. 22/09

- ▶ да је од конституисања Завода за васпитање омладине у Нишу боравило укупно 65 страних малолетних лица, а да у досадашњем раду није било никакве дискриминације девојчица које у Србији траже азил, јер их није било на смештају.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1.** Увидом у Уредбу о мрежи установа социјалне заштите¹¹⁵ и наводе из изјашњења, утврђено је да Установа за васпитање деце и омладине „Ниш” у Нишу у свом саставу има и Радну јединицу Центар за малолетне странце, чији су корисници страни држављани, односно, лица без држављанства и без пратње, са капацитетом од 10 корисника.
- 2.2.** Из навода из изјашњења директора Завода за васпитање омладине у Нишу утврђено је да је од оснивања Центра за малолетне странце (децембар 2010. године), само једна девојчица, која је била са братом, боравила у центру у току 2011. године, као и да је она била издвојена у посебну просторију. Утврђено је и да се у овом центру малолетна страна лица мушког и женског пола смештају одвојено, у посебне просторије, односно, прихватне станице као привремени смештај, а да тренутно у заводу борави 11 малолетних страних лица мушког пола (седам из Бангладеша, једно из Палестине и три из Судана).
- 2.3.** Из навода из притужбе и изјашњења утврђено је да су услови смештаја у Заводу за васпитање омладине у Нишу неадекватни, с обзиром да не постоји просторија за ову намену, већ се као привремено решење за смештај страних малолетних лица користи прихватна станица за девојчице и дечаке.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1.** Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, ценила је наводе из притужбе и изјашњења, релевантне правне прописе који регулишу права и обавезе лица која у Републици Србији траже азил, као прописе и у области заштите од дискриминације.
- 3.2.** Имајући у виду предмет ове притужбе, Повереница за заштиту равноправности констатује да је у конкретном случају потребно утврдити да ли су поступањем надлежне установе за васпитање омладине у Нишу дискриминисане малолетне девојчице које траже азил у Србији.

ПРАВНИ ОКВИР

- 3.3.** Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак миренења, као и да покреће судске по-

.....
¹¹⁵ „Сл. гласник РС”, бр. 16/12

ступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.¹¹⁶

- 3.4.** Устав Републике Србије¹¹⁷ забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.¹¹⁸ Одредбом чл. 39. ст. 3. Устава РС прописано је да се улазак странаца у Републику Србију и боравак у њој уређује законом, а да странац може бити протеран само на основу одлуке надлежног органа, у законом прописаном поступку, ако му је обезбеђено право жалбе, и то само тамо где му не прети прогон због његове расе, пола, вере, националне припадности, држављанства, припадности одређеној друштвеној групи, политичког мишљења или где му не прети озбиљно кршење права зајемчених овим уставом.
- 3.5.** Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, који у чл. 4. прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Облици дискриминације су, према одредби чл. 5 непосредна и посредна дискриминација, као и повреда начела једнаких права и обавеза, позивање на одговорност, удруживање ради вршења дискриминације, говор мржње и узнемиравање и понижавајуће поступање. Одредбом чл. 6. Закона о забрани дискриминације прописано је да непосредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или су стављени у неповољнији положај, или би могли бити стављени у неповољнији положај. Одредбама чл. 15-27. Закона о забрани дискриминације дефинисани су посебни случајеви дискриминације. Поред осталог, чл. 20. је регулисана дискриминација на основу пола, док је чл. 22 прописано да свако дете, односно малолетник има једнака права и заштиту у породици, друштву и држави, без обзира на његова или лична својства родитеља, старатеља и чланова породице.
- 3.6.** Законом о азилу¹¹⁹ прописана су начела, услови и поступак за добијање и престанак азила, као и положај, права и обавезе лица која траже азил и лица којима је признато право азила у Републици Србији. Према одредби чл. 2 овог закона, малолетник без пратње је странац који није навршио осамнаест година живота и који приликом уласка у Републику Србију нема, или је након уласка у њу, остао без пратње родитеља или старатеља. У поступку одобравања азила у Републици Србији забрањена је свака дискриминација по било ком основу, а нарочито по основу расе, боје, пола, националне припадности, друштвеног порекла или сличног статуса, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости или интелектуалног, сензорног односно физичког инвалидитета.¹²⁰ У поступку азила водиће се рачуна о специфичној ситуацији лица са посебним потребама која траже азил, као што су малолетници, лица

116 Чл. 33. Закона о забрани дискриминације

117 „Сл. гласник РС”, бр. 98/06

118 Чл. 21. Устава РС

119 „Сл. гласник РС”, бр. 109/07

120 Чл. 7. Закона о азилу

потпуно или делимично лишена пословне способности, деца одвојена од родитеља или старатеља, особе са инвалидитетом, старе особе, труднице, самохрани родитељи са малолетном децом и лица која су била изложена мучењу, силовању или другим тешким облицима психолошког, физичког или сексуалног насиља.¹²¹ Према одредби чл. 19. у поступку поводом захтева за азил и престанак тог права, у првом степену одлуке доноси надлежна организациона јединица Министарства унутрашњих послова, а уколико се ради о малолетнику без пратње, као и пословно неспособном лицу које нема законског заступника, орган старатељства, пре подношења захтева за азил, одредиће старатеља, у складу са законом.

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА

- 3.7.** Повереница за заштиту равноправности испитала је чињеничне наводе из притужбе и изјашњења са аспекта Закона о забрани дискриминације како би утврдила да ли је у конкретном случају установа за васпитање омладине у Нишу, приликом пружања услуге смештаја малолетних тражилаца азила, различито третирао девојчице и дечаке који бораве у овој установи до смештаја у један од центара за азил у Републици Србији. На основу утврђених чињеница произлази да први контакт са страним лицима остварује надлежна организациона јединица Министарства унутрашњих послова, те уколико се он/она изјасни као малолетно лице, контактира се месно надлежни центар за социјални рад који поставља привременог старатеља. Након тога, малолетно лице се смешта у Завод за васпитање деце и омладине у Београду или у Завод за васпитање омладине у Нишу. Уколико се изјасни да тражи азил, упућује се у један од центара за азил у Републици Србији, који се налазе у Боговађи и Бањи Ковиљачи. На основу навода из изјашњења утврђено је да у заводу у Нишу постоје *„материјални и стамбени проблеми, због чега се прихватна станица (женска и мушка) користе као привремено решење“*. Због лоших услова, како је наведено у изјашњењу директора овог завода, више пута су се обраћали надлежном министарству за финансијску помоћ, али помоћ нису добили.
- 3.8.** С обзиром на утврђено чињенично стање, Повереница за заштиту равноправности констатује да је, са аспекта Закона о забрани дискриминације, потребно утврдити какво је поступање Завода за васпитање омладине у Нишу, у случају када у овој установи бораве малолетне девојчице, односно, има ли разлике у поступању према дечацима и девојчицама.
- 3.9.** Поводом навода из притужбе да је *„последица недовољно издвојених средстава за рад и опремање овог завода дискриминација девојчица које у Србији траже азил, с обзиром да не постоје одговарајуће просторије за њихов прихват“* Повереница за заштиту равноправности констатује да током поступка нису понуђени докази који би потврдили ове наводе. Са друге стране, директор Завода за васпитање омладине у Нишу навео је у изјашњењу да је само једна малолетна девојчица, заједно са братом, боравила у 2011. години у заводу, као и да је била издвојена у посебну просторију.
- 3.10.** Иако није спорна чињеница да је малолетних девојчица које бораве у заводу у Нишу знатно мање од малолетних дечака, подносилац притужбе у конкретном случају није поднео доказе којима поткрепљује наводе из притужбе да је девојчица мање услед непостојања одговарајућих просторија за смештај девојчица, односно, није поднео до-

¹²¹ Чл. 15. Закона о азилу

казе којима би учинио вероватним постојање узрочно-последичне везе између личног својства (пола малолетних тражилаца азила) и учињеног акта (поступања завода), што је била обавеза подносиоца притужбе, у складу са одредбом чл. 35. ст. 2. Закона о забрани дискриминације којом је прописано да се уз притужбу достављају докази о претрпљеном акту дискриминације. Због тога, у конкретном случају, није утврђено да су малолетне девојчице које бораве у Заводу за васпитање омладине у Нишу до смештаја у један од центара за азил, дискриминисане на основу пола.

4. МИШЉЕЊЕ

Није утврђено да је Завод за васпитање омладине у Нишу дискриминаторно поступао приликом смештаја малолетних девојчица које бораве у овој установи до смештаја у један од центара за азил у Републици Србији.

Притужба Г. Ђ. против П. у. Ч. Б. због дискриминације на основу пола у области образовања и васпитања

дел. бр. 631 / 17.5.2012.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе Г. Ђ. из Н. Б. против П. у. „Ч. Б.“ из Н. Б, коју заступа директорка С. Ф. У притужби је наведено да је ћерка Г. Ђ. глумила у новогодишњој представи у предшколској установи и да је ова представа обилвала стереотипима. У току представе дечаци су увек стајали испред девојчица, док су глумили и певали, а девојчице су стајале иза њих као „укус“. Такође, дечаци су глумили очеве који читају новине, гледају телевизију и говоре мајкама да ућуткају децу, глумили су и дечаке који се туку у школи или „драме“ да им се нешто купи, док су девојчице глумиле мајке које кувају или девојке које се „само“ облаче и шминкају. Поред тога девојчице су током приредбе, на прву погрешну реч грубо склањане са сцене. С друге стране, предшколска установа тврди да у представи није било дискриминације на основу пола и сексуалне оријентације, као и да девојчица није грубо склоњена са сцене. Прегледом снимка представе утврђено је да је на самом почетку представе, учитељ глуме најавио „мале глумце“, иако су девојчице такође имале своје улоге, а у неким деловима представе девојчице су стајале у последњем реду, док су искључиво дечаци заузимали прве редове. Поред тога, у једном делу представе девојчица моли брата за одлазак на рођендан, чиме су промовисани стереотипи и неједнакост полова. У току представе, учитељ глуме је имао подржавајући став према дечацима током представе и када су правили грешке, док је према девојчицама имао негативан став када су грешиле. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да ова представа подржава предрасуде и стереотипе о улогама полова, те да је предшколска установа извршила дискриминацију. Због тога је овој установи препоручено да организује програме за децу едукативног карактера на тему искорењивања предрасуда заснованих на стереотипним улогама полова, да организује обуку за запослене који раде са децом на тему забране дискриминације, како би постали осетљивији на дискриминацију, као и да води рачуна да се у будућим представама и другим активностима не шире идеје и ставови којима се подржавају предрасуде које су засноване на стереотипним улогама полова.

МИШЉЕЊЕ

Одржавањем новогодишње представе 22. децембра 2011. године, у којој су деца глумила, и у којој је део глумачког извођења подржавао предрасуде и друштвене обрасце који су засновани на стереотипним улогама полова, ПУ „Ч. Б.“ из Н. Б. извршила је акт дискриминације на основу пола, забрањен чл. 20. Закона о забрани дискриминације и другим прописима.

Повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. и чл. 39. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, даје ПУ „Ч. Б.“ из Н. Б.

ПРЕПОРУКУ

- ▶ С. Ф, директорка ПУ „Ч. Б.” организоваће радионице, односно, програме за децу едукативног карактера на тему искорењивања предрасуда заснованих на стереотипним улогама полова, са циљем промовисања једнакости полова.
- ▶ С. Ф, директорка ПУ „Ч. Б.” организоваће, уз подршку и помоћ стручњака у области дечије психологије и недискриминације, обуку и стручно усавршавање за запослене и спољне сараднике који раде са децом на тему забране дискриминације, како би се обезбедила већа сензибилисаност за препознавање дискриминације.
- ▶ С. Ф, директорка ПУ „Ч. Б.”, водиће рачуна да се убудуће, организовањем представа и других активности у оквиру обављања делатности предшколског васпитања и образовања, не шире идеје и ставови којима се подржавају предрасуде и друштвени обрасци који су засновани на стереотипним улогама полова.
- ▶ С. Ф, директорка ПУ „Ч. Б.” обавестиће Повереницу за заштиту равноправности, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком, о мерама које ће спровести у циљу поступања по препоруци.

О б р а з л о ж е њ е

Повереница за заштиту равноправности примила је притужбу Г. Ђ, мајке девојчице која је уписана у ПУ „Ч. Б.” из Н. Б, у којој је наведено да су у новогодишњој представи деца „навођена” на ставове да је корумпираност лекара прихватљива, као и да је представом извршена дискриминација по основу пола и сексуалне оријентације.

У притужби је између осталог, наведено:

- ▶ да је 22. децембра 2011. године у ПУ „Ч. Б.” одржана новогодишња представа коју су изводила деца из старије и средње групе, а која је обиловала потенцирањем дискриминаторних стереотипа;
- ▶ да је подносиатеља притужбе мајка једне од учесница ове представе, као и да је своје примедбе на садржај представе, пре свега на потенцирање „дискриминаторних стереотипа” у представи, изнела С. Ф. директорки ПУ и учитељу глуме У.
- ▶ да су ове примедбе изазвале негативну реакцију директорке ПУ и учитеља глуме У, као и да су у том разговору такође износили дискриминаторне ставове по основу пола и сексуалне оријентације;
- ▶ да су директорка ПУ и учитељ глуме, том приликом између осталог изјавили: „то су само деца, она воле стереотипе...”, „...то на шта се Ви буните су традиционалне патријархалне вредности...”, „...вама је и место у кухињи...”, „...Ви мислите да можете да ме контролишите...”, „...нећете ваљда да ми уводите геј параду у вртић...”, „...од свих сам ово могла да очекујем, али од Вас не...” и др.;
- ▶ да су у току представе у групним приказима дечаци увек стајали испред девојчица, да су глумили и певали, а девојчице су стајале иза њих изигравајући декор. У току представе дечаци су глумили очеве који читају новине, гледају телевизију и који говоре мајкама да ућуткају децу, глумили су и дечаке који се туку у школи или „драме” да им се нешто купи. Девојчице су глумиле мајке које кувају у кухињи или девојке које се „само” облаче и шминкају.

- ▶ да се дечацима у току приредбе, у случају када су по два дечака припремила улогу, говорило „одглумите обојица, па ћемо видети који је бољи”, док су девојчице током приредбе, на прву погрешну реч (нпр. када уместо „...мама, могу ли да купим сладолед...” изговори „...мама могу ли да купим чоколаду...”) одстрањиване речима „склони се” и уз грубо склањање руком;
- ▶ да је у једном делу представе „доктор захтевао од захвалног пацијента да чоколаду коју је донео поједе сам, а да доктору сазида велику кућу”;
- ▶ да свако има право на сопствени став, али не и на „постулат његовог наметања”, поготову ако се ради о популацији деце између 4 и 7 година, која су у фази интензивног психосексуалног развоја.
- ▶ да је подносиатеља притужбе упутила и писану молбу директорки да поступа у складу са Законом о забрани дискриминације и Законом о предшколском васпитању и образовању, са циљем да спречи будуће сличне догађаје, што подразумева и да ћерка подносиатеље притужбе не сноси последице антидискриминаторног става своје мајке.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је од С. Ф, директорке ПУ „Ч. Б.” из Н. Б. затражено изјашњење о основности и наводима притужбе.

ПУ „Ч. Б.” доставила је изјашњење у којем је између осталог, наведено:

- ▶ да је одмах по сазнању да Г. Ђ. има примедбу на концепт позоришне представе, замољена да дође у посебну просторију где је био позван и У, учитељ глуме и сарадник у настави. Наведено је и да динамика тог разговора није текла у добром смеру, јер су емоције почеле да се ослобађају. Како се не би реметила даља комуникација и потенцијално покварили интерперсонални односи, одлучено је да се разговор настави другом приликом;
- ▶ да је већ након два дана одржан састанак са учитељем глуме, у циљу идентификације евентуалне родне или сексуалне дискриминације, а тада је прегледан и видео запис представе;
- ▶ да је директорка ПУ „Ч. Б.”, након овог разговора и прегледа видео записа, утврдила да у представи није било дискриминације на основу пола и сексуалне оријентације, као и да ћерка Г. Ђ. није била одстрањена речима „склони се” и није била грубо склоњена руком;
- ▶ да је на основу исказа учитеља глуме, циљ програма био подстицање дечијег драмског стваралаштва, креативности и хумора, и њихова афирмација кроз припрему и спровођење представа, а тема овог кварталног периода је била сатирични/саркастични сценски колаж на тему свакодневице. Да циљ великог хеуристичког потенцијала који носи сама представа, није био постављање никаквог идеалног прототипа доктора, мајке, оца и сл, већ управо да се кроз имагинативне игре деце развију креативност и хумор;
- ▶ да је став ПУ „Ч. Б.” да се деци, кроз заједничку активност и уз фино подешену подршку, омогући и подстакне прогресиван развој. Програм ПУ „Ч. Б.” усвојен је без примедбе Министарства просвете и науке и примењује се у складу са законским одредбама, а васпитно-образовни рад се прилагођава како групним процесима, тако и појединачним потребама деце;
- ▶ да је неспоразум који се догодио 22. децембра 2011. године, решен 31. децембра са Г. Ђ, односно, обављен је миран и пријатељски разговор, а њена ћерка није сносила, нити ће

сносити било какве последице антидискриминаторног става Г. Ђ. Тематика следеће представе, која је у процесу стварања, задовољава поменуте ставове и уверења.

Накнадно је уз изјашњење на притужбу, на захтев Поверенице за заштиту равноправности достављен и видео запис новогодишње представе која је одржана 22. децембра 2011. године.

Повереница за заштиту равноправности анализира је све наводе садржане у притужби и изјашњењу на притужбу, достављене доказе, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Анализом навода притужбе и изјашњења, не може се са сигурношћу утврдити да су директорка ПУ и учитељ глуме износили дискриминаторне ставове у разговору који су водили са Г. Ђ, поводом њених примедба на садржај представе. У притужби је наведено да су С. Ф. и учитељ глуме изјавили, између осталог, и: „...то су само деца, она воле стереотипе...”, „...то на шта се Ви буните су традиционалне патријархалне вредности...”, „...Вама је и место у кухињи...”, „...Ви мислите да можете да ме контролишите...”, „...нећете ваљда да ми уводите геј параду у вртић...”, и др. С. Ф. је, у делу изјашњења који се односио на овај састанак, навела да: „...динамика овог разговора није текла у добром смеру, јер су емоције почеле да се ослобађају...”, али није оспорила наводе притужбе.

Даље, Повереница за заштиту равноправности констатује да је директорка ПУ у изјашњењу навела да је, након разговора са У, учитељем глуме и прегледом видео записа представе, утврдила да њен садржај није дискриминаторан на основу пола и сексуалне оријентације.

Прегледом видео записа представе утврђено је да се новогодишња представа састојала из неколико делова, да су деца рецитовала, певала и глумила у кратким скечевима. У конкретном случају, спорни су само делови глумачког извођења (кратки скечеви). Увидом у видео запис утврђено је да је учитељ глуме на самом почетку дела глумачког извођења најавио „мале глумце”, иако су девојчице такође имале своје улоге, односно, изостала је најавна за девојчице. У појединим сегментима глумачког дела ове представе девојчице су стајале у последњем реду, док су искључиво дечаци заузимали прве редове.

Анализом истог доказа, утврђено је и да су у делу представе у којем су дечак и девојчица глумили сестру и брата, такође промовисани стереотипи и неједнакост полова. Наиме, девојчица је недвосмислено стављена у потчињени положај, јер моли за одлазак на рођендан, тако што клечи испред свог брата који јој на крају и даје одобрење. Оваквим ставом се јасно промовише стереотипна идеја доминантне улоге мушког детета у породици, као и потчињеност жене у свакодневном животу од најранијих дана.

Такође, утврђено је и да је учитељ глуме имао подржавајући став према дечацима током представе и када су правили грешке, али не и према девојчицама, као што је пример девојчице која је била замењена другом девојчицом јер је погрешила текст, а на начин који није био подржавајући.

У делу представе у којем се девојчице спремају за одлазак у позориште очигледни су, такође, стереотипи и промовисана је неравноправност полова. Улога девојчица била је да се шминкају, чешљају, стављају парфеме, стоје испред огледала и слично. Поново је промовисана стереотипна идеја доминантне улоге мушког детета у породици, јер су девојчице неколико пута покушавале да крену у позориште, али су се стално враћале због млађег брата који је плакао и захтевао од њих да му купе различите ствари. На крају су девојчице остале код куће, јер су због сталног враћања закасниле на позоришну представу.

Повереница најпре констатује да Устав Републике Србије¹²² у чл. 21. прописује да су пред Уставом и законом сви једнаки и да је забрањен сваки облик дискриминације по било ком основу, а у чл. 15. прописује да држава јамчи равноправност жена и мушкараца и развија политику једнаких могућности. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је одредбом чл. 2. ст. 1. т. 1. дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, *полу*, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Закон о забрани дискриминације чл. 19. забрањује дискриминацију у области образовања, тако што прописује да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима. Истим чланом је забрањено лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или их искључити из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, *разврставати ученике по личном својству*, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

Одредбом чл. 20. ст. 1. Закона о забрани дискриминације прописано је да дискриминација на основу пола постоји ако се поступа противно начелу равноправности полова, односно начелу поштовања једнаких права и слобода жена и мушкараца у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног приватног и породичног живота, а ставом 2. истог члана прописано је да је *забрањено заговарање, подржавање и поступање у складу са предрасудама, обичајима и другим друштвеним обрасцима понашања који су засновани на идеји подређености или надређености полова, односно стереотипних улога полова*.

Законом о равноправности полова,¹²³ чл. 31. прописано је, између осталог, и да је *васпитање о равноправности полова саставни део предшколског образовања*, док је ставом 2. истог члана прописано да се у оквиру наставних планова и програма, односно студијских програма, *обезбеђује васпитање о равноправности полова, у циљу превазилажења ограничавајућих улога заснованих на полу, ослобађања од стереотипа заснованих на полу и предрасуда заснованих на полу*.

Потребно је указати и да се Република Србија ратификацијом међународних докумената, обавезала на поштовање права и међународних стандарда у одређеним областима на које се документа односе, па се тако ратификацијом Конвенције Уједињених нација о правима детета,¹²⁴ која је тиме постала део унутрашњег права, обавезала на поштовање права детета и обезбеђивање права садржаних у Конвенцији сваком детету под њеном јурисдикцијом, без икакве дискриминације и без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичко или друго убеђење, национално, етничко или социјално порекло, имовно стање, онеспособљеност, рођење или други статус детета, његовог родитеља или старатеља. У конкретном

122 Устав Републике Србије („Службени гласник РС”, бр. 98/2006).

123 Закон о равноправности полова („Сл. гласник РС”, бр. 104/2009)

124 Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета („Сл. лист СФРЈ — Међународни уговори”, бр. 15/90 и „Сл. лист СРЈ — Међународни уговори”, бр. 4/96 и 2/97)

случају, од значаја је чл. 29. Конвенције о правима детета којим је прописано да *образовање детета треба, између осталог, да буде усмерено на припрему детета за одговоран живот у слободном друштву, у духу разумевања, мира, толеранције, једнакости полова и др.* С тим у вези, неопходно је указати и на Општи коментар бр. 7¹²⁵ Комитета за права детета, који у трећем делу обрађује принципе и права у раном детињству. Комитет за права детета указује да групе мале деце не смеју бити дискриминисане, а посебно наводи да дискриминација женске деце представља озбиљну повреду права, која утиче на њихов опстанак и све области њихових младих живота. Као пример шта све представља дискриминацију девојчица, указано је да се од женске деце не може очекивати да преузму прекомерне породичне обавезе, јер тиме могу бити лишене могућности да уживају у раном детињству.

Надаље, за овај предмет је значајна и Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена,¹²⁶ која у чл. 5. прописује да државе чланице *предузимају све подесне мере ради измене друштвених и културних обичаја у погледу понашања мушкараца и жена да би се отклониле предрасуде, као и уобичајена и свака друга пракса заснована на схватању о инфериорности или супериорности једног или другог пола или традиционалној улози мушкараца, односно, жена.*

У конкретном случају, имајући у виду да је у питању предшколска установа, значајни су и прописи из области васпитања и образовања. Закон о основама система образовања и васпитања,¹²⁷ као један о циљева образовања и васпитања, прописује и развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, *полне* и узрасне равноправности, толеранције и уважавања различитости. Забрана дискриминације прописана је чл. 44. у којем је наведено да су у установи забрањене активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или *полне припадности*, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Закон о предшколском васпитању и образовању¹²⁸ прописује у чл. 1. ст. 2. да се предшколско васпитање и образовање остварује у складу са Уставом, законом којим се уређују основе система образовања и васпитања, ратификованим међународним конвенцијама, полазећи од права детета, развојних, образовних, културних, здравствених и социјалних потреба деце и породица са децом предшколског узраста.

Кључна два питања која се у овом случају постављају јесу:

- ▶ да ли су директорка ПУ и учитељ глуме, у разговору који су водили са подносиоцем притужбе након представе, изнели ставове који представљају дискриминацију на основу пола и сексуалне оријентације, како се то у притужби наводи, као и
- ▶ да ли је део дечије новогодишње представе од 22. децембра 2011. године, у делу глумачког извођења деце, подржавао предрасуде и друштвене обрасце који су засновани на стереотипним улогама полова, односно, да ли су прекршени прописи о забрани дискриминације на које се указује у притужби.

125 УН, Општи коментар број 7 Комитета за права детета: Остваривање права у раном детињству

126 Закон о ратификацији Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена („Сл. лист СФРЈ — Међународни уговори”, бр 11/81)

127 Закон о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС”, бр. 72/2009 и 52/2011)

128 Закон о предшколском васпитању и образовању („Сл. гласник РС”, бр. 18/2010)

Повереница за заштиту равноправности констатује да се не може са сигурношћу утврдити садржина разговора који се, након дечије представе, водио између подносиоце притужбе, директорке ПУ и учитеља глуме, јер ни једна ни друга страна нису понудиле доказе којима би се ови наводи потврдили, односно, оповргли. Међутим, узимајући у обзир све околности овог случаја, Повереница за заштиту равноправности наглашава да је дискриминација, као и изношење дискриминаторних ставова, забрањена законима Републике Србије, као и да се изношење дискриминаторних ставова и идеја не може оправдати нпр. *узбурканим или ослобођеним емоцијама*, односно, да је предмет процене у оваквим и сличним случајевима само манифестовано понашање. Поред тога, потребно је напоменути и да, са аспекта антидискриминационих прописа, није од значаја чињеница да ли је особа била свесна и имала намеру да изношењем ставова или другим својим понашањем врши дискриминацију. Повереница за заштиту равноправности указује да је потребно да сви грађани и грађанке, а посебно они који раде са децом, воде рачуна да својим ставовима не крше одредбе Закона о забрани дискриминације, односно, да не шире идеје засноване на стереотипима, предрасудама и другим дискриминаторним ставовима. Ово је нарочито важно у конкретном случају, имајући у виду чињеницу да директорка ПУ, како је и сама навела у изјашњењу, није препознала дискриминацију у дечијој представи која је била повод за подношење ове притужбе. Такође, очигледно је да директорка ПУ није довољно упозната са антидискриминационим прописима, имајући у виду чињеницу да је у изјашњењу навела да је „утврдила” да у новогодишњој дечијој представи није било дискриминације, што указује да није упозната са одредбама Закона о забрани дискриминације, којим је установљен Повереник за заштиту равноправности, као централно национално тело за борбу против дискриминације, односно, заштиту равноправности, у чијој је надлежности да у поступцима по притужбама због дискриминације утврђује да ли је дискриминација извршена или није.

По питању навода из притужбе који се односе на саму дечију представу, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да је део дечије новогодишње представе од 22. децембра 2011. године, у делу глумачког извођења деце, подржавао предрасуде и друштвене образце који су засновани на стереотипним улогама полова, односно, да су у конкретном случају прекршене одредбе Закона о забрани дискриминације, али и других домаћих и међународних прописа којима је забрањен сваки вид дискриминације на основу пола.

Са аспекта антидискриминационих прописа, неприхватљиво је коришћење родно недиференцираног (несензитивног) језика, односно, у конкретном случају је неприхватљиво да се за најаву представе користи само мушки граматички род — „мали глумци”, а да се учешће девојчица у представи не најављује, већ подразумева коришћењем мушког рода. Имајући у виду узраст деце и чињеницу да је у питању установа васпитања и образовања, оваква најав се не може правдати тиме да се под изразом „*глумци*” подразумевају и девојчице, односно, „*глумице*”.

Надаље, у представи је дискриминација девојчица била очигледна, уз промовисање стереотипних идеја и ставова о родним односима. Неприхватљиво је да искључиво дечаци у представи буду у првом реду, а да девојчице буду у последњем реду, померене иза дечака, као и стављање девојчица у потчињени положај (*кљечање* на коленима, док *моли* брата да јој дозволи одлазак на рођендан), чиме се недвосмислено јасно промовише стереотипна идеја доминантне улоге мушког детета у породици, као и потчињеност жене (девојчице) у свакодневном животу. Слична је ситуација и са делом представе у којем се девојчице спремају за одлазак у позориште, и то из два разлога: а) начин на који се спремају (шминкање, дотеривање, стајање испред огледала и сл.) проблематичан је, јер приказује као прихватљиву идеју

жене-објекта од најранијег узраста, и б) кашњење у позориште, које резултира останком код куће, због сталног враћања ради бриге за млађег брата. При томе, неприхватљиво је и понашање учитеља глуме, који има подржавајући став према дечацима током представе, тако што их бодри, хвали и дозвољава да понове текст када погреше, али такав став нема према девојчицама које глуме у представи, чиме прави очигледну разлику између дечака и девојчица.

Повереница за заштиту равноправности је става да је одговорност васпитно-образовних установа нарочито наглашена, када је у питању општа забрана дискриминације, имајући у виду основне принципе образовања, као нпр. образовање и васпитање без дискриминације и издвајања по основу пола, социјалне, културне, етничке, религијске или друге припадности, као и по другим основима. Прописано је и да је на установама образовања и васпитања, између осталог, промовисање духа толеранције, поштовања људских права, једнакости полова и др, што додатно указује на недопустивост организовања дечијих представа оваквог садржаја, јер се њима постојећи стереотипи одржавају и конструишу нови. То има посебно негативне последице због чињенице да је реч о деци ниског календарског узраста који немају довољно развијену критичку свест да би могли да раздвоје саркастични тон од афирмативног.

Имајући све ово у виду, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да је ПУ „Ч. Б.“ из Н. Б. извршила акт дискриминације на основу пола, одржавањем дечије новогодишње представе 22. децембра 2011. године, у којој је део глумачког извођења подржавао предрасуде и друштвене обрасце који су засновани на стереотипним улогама полова, а такође је издала и одговарајуће препоруке за отклањање последица дискриминаторног понашања.

Садржина препорука мотивисана је потребом да се на најбољи начин отклоне последице дискриминаторног акта и предупреди даље дискриминаторно понашање, имајући у виду законом дефинисан општи циљ препорука. Неопходно је да ПУ „Ч. Б.“ организује програме за децу едукативног карактера на тему искорењивања предрасуда заснованих на стереотипним улогама полова, са циљем промовисања једнакости полова. Такође, од изузетне је важности организовање обуке и стручног усавршавања за све запослене и спољне сараднике који раде са децом на тему забране дискриминације, како би се обезбедила већа сензибилизација за препознавање дискриминације, посебно ако се има у виду забрињавајућа чињеница да ни након прегледаног видео записа представе, нису препознати дискриминаторни ставови и стереотипне идеје. Због тога је препоручено да се обуке организују уз помоћ и подршку стручњака из области дечије психологије и недискриминације. На крају, потребно је да руководство и сви запослени ПУ убудуће воде рачуна да организовањем представа и других активности у оквиру обављања делатности предшколског васпитања и образовања, не шире идеје и ставове којима се подржавају предрасуде и друштвени обрасци који су засновани на стереотипним улогама полова.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, Повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. став 1. тачке 1. Закона о забрани дискриминације, дала је мишљење и препоруку С. Ф, директорки ПУ „Ч. Б.“ из Н. Б. ради предузимања мера у циљу отклањања последица дискриминације.

Сагласно чл. 40. Закона о забрани дискриминације, ако директорка ПУ „Ч. Б.“ из Н. Б. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да се ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности ће о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба И. К. против Војне гимназије због дискриминације на основу пола у области образовања

бр. 07-00-603/2013-02 / 9.12.2013.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе И. К. из Н. С. против Војне гимназије у Београду, због конкурса за пријем кандидата из грађанства у Војну гимназију у школској 2013/2014. години, који садржи дискриминаторан услов. У конкурс за пријем кандидата из грађанства у Војну гимназију у школској 2013/2014. години, постављен је услов да кандидати буду мушког пола. Евидентно је да су постављањем овог услова девојчице онемогућене да упишу Војну гимназију. Повереница за заштиту равноправности је става да је постављање овог услова акт непосредне дискриминације девојчица. Због тога је дала мишљење да је Министарство одбране Републике Србије, Сектор за људске ресурсе, Управа за кадрове, прописивањем услова који се односи на пол кандидата на конкурс за пријем кандидата из грађанства у Војну гимназију у Београду за школску 2013/2014. годину, прекршило одредбе Закона о забрани дискриминације и Закона о равноправности полова. Министарству одбране Републике Србије је препоручено да усклади текст конкурса са антидискриминационим прописима, и то тако што ће за следећу школску годину уклонити услов из конкурса којим се онемогућавају девојчице да конкуришу за упис у Војну гимназију, као и да убудуће води рачуна да приликом прописивања конкурсних услова за упис на војнообразовне установе не крши прописе Закона о забрани дискриминације и других антидискриминационих прописа.

1. ТОК ПОСТУПКА

- 1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратила И. К. из Н. С, коју је поднела против Војне гимназије у Београду због дискриминације на основу пола у области образовања.
- 1.2. У притужби је наведено:
 - ▶ да је након завршене основне школе желела да школовање настави у Војној гимназији;
 - ▶ да се информисала о упису на интернет презентацији Војне гимназије и да је међу информацијама о упису, као одговор на питање „Да ли девојке могу конкурисати за упис у Војну гимназију”, наведено да кандидати који конкуришу морају бити мушкарци;
 - ▶ да сматра да је дискриминисана на основу пола, јер јој је онемогућен упис у Војну гимназију.Уз притужбу је поднела извод са интернет презентације Војне гимназије.
- 1.3. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о

забрани дискриминације,¹²⁹ па је најпре констатовала да је оглас за пријем кандидата из грађанства на Војну гимназију у Београду за школску 2013/2014. годину објавила Управа за кадрове Сектора за људске ресурсе Министарства одбране Републике Србије. Имајући у виду чињеницу да је у огласу наведено да конкурс објављује „Управа за кадрове, Сектор за људске ресурсе, Министарство одбране Републике Србије”, у току поступка је затражено изјашњење пуковника М. С, начелника Војне гимназије, Н. Р, министра одбране, Ј. М, помоћника министра одбране у Сектору за људске ресурсе и начелника Управе за кадрове Сектора за људске ресурсе Министарства одбране.

1.4. У изјашњењу на притужбу пуковника М. С, начелника Војне гимназије, између осталог, наведено је:

- ▶ да особама женског пола није омогућен упис у Војну гимназију, али да конкурс за упис на школовање расписује Управа за кадрове, Сектор за људске ресурсе, Министарство одбране РС, односно, да постављање услова уписа није у надлежности Војне гимназије;
- ▶ да се у овом тренутку у Војсци Србије и Министарству одбране жене могу школовати само на Војној академији;
- ▶ да је услов да кандидати буду мушког пола, прописан овим конкурсом јер то налажу потребе службе и специфичност војног позива.

1.5. У изјашњењу на притужбу које је доставио пуковник С. Б, по овлашћењу начелника Управе за кадрове Сектора за људске ресурсе Министарства одбране, између осталог је наведено:

- ▶ да је Статутом Војне гимназије у чл. 60. прописано да се на школовање у Војну гимназију примају кандидати на основу конкурса којег расписује Управа за кадрове Сектора за људске ресурсе Министарства одбране;
- ▶ да се у конкурс ближе детерминишу услови којима се одређује ко може бити кандидат за упис у Војну гимназију, у складу са општим условима за пријем на школовање прописаних Законом о војним школама и војним научноистраживачким установама;
- ▶ да Управа за кадрове приликом израде Плана школовања у Министарству одбране и Војсци Србије, ценећи пре свега потребе службе за кадровима, утврђује одређени број особа мушког и женског пола за која се расписује конкурс за упис у војне школе и војне научноистраживачке установе;
- ▶ да потребе система представљају потребе за школовањем по родовима и службама, које исказује Генералштаб Војске Србије након сагледавања стања пројекције и попуне јединица, команди и установа;
- ▶ да је у току трансформација Војне гимназије у Средњу стручно-војну школу, као и да је у току израда Закона о војном образовању којим ће и ова област бити детаљно уређена.

1.6. Како се Н. Р, министар одбране и Ј. М, помоћник министра одбране у Сектору за људске ресурсе у остављеном року нису изјаснили, а захтеве су примили 23. и 20. септембра 2013. године, Повереници за заштиту равноправности су били доступни наводи из притужбе, докази који су уз притужбу достављени, достављена изјашњења, као и општепознате чињенице.

.....
¹²⁹ „Сл. гласник РС”, бр. 22/09

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. У току поступка утврђено је да је Управа за кадрове, Сектор за људске ресурсе Министарства одбране Републике Србије објавила конкурс за пријем кандидата из грађанства на Војну гимназију за школску 2013/2014. годину.
- 2.2. Увидом у текст конкурса, утврђено је да је условима конкурса прописано да кандидати треба да су мушког пола и да испуњавају опште и посебне услове конкурса.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњења, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

- 3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима.
- 3.3. Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да бројни обавезујући и необавезујући документи међународних организација чија је Република Србија чланица, указују на потребу отклањања сваког вида дискриминације жена. Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена (CEDAW, 1979),¹³⁰ коју је Република Србија ратификовала, између осталог, прописује да су државе чланице у обавези да се уздрже од сваког поступка или праксе дискриминације жена и да обезбеде да јавни органи и институције поступају у складу са овом обавезом. Ратификацијом ове Конвенције, Србија се између осталог обавезала да предузима све подесне мере ради отклањања дискриминације жена а посебно да би обезбедила једнака права као и мушкарцима у погледу образовања, укључујући једнаке услове у погледу каријере и професионалног усмеравања, могућности за учење и стицање диплома у образовним установама свих категорија, отклањање традиционалног схватања о улогама мушкараца и жена на свим степенима и у свим облицима образовања. У Пекиншкој декларацији и Платформи за акцију¹³¹ наведено је да не-дискриминаторно образовање користи и доприноси равноправнијим односима између мушкараца и жена и да би владе земаља и други актери требало да промовишу активну и видљиву политику усмеравања полне перспективе у свим политикама и

¹³⁰ Закон о ратификацији Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена („Сл. лист СФРЈ”, бр. 11/81).

¹³¹ Усвојена на четвртој светској конференцији о женама 1995. године.

програмима. Стога, државе треба да предузму мере како би обезбедиле равноправан приступ образовању.¹³²

- 3.4.** Република Србија је 23. децембра 2010. године усвојила Национални акциони план за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација — Жене, мир, безбедност у Републици Србији,¹³³ чији је циљ да промовише равноправност међу половима и остваривање већих права жена, повећање заступљености жена на свим нивоима политичког одлучивања на квоту од најмање 30%, стварање системских претпоставки за остваривање родне равноправности и развијање система заштите жена жртава насиља и систем превенције насиља над женама. У одељку II НАП за примену Резолуције 1325, под тачком 1.3. као посебан циљ прописано је стварање једнаких могућности у пракси за школовање, запошљавање, вођење у каријери, социјално збрињавање жена и мушкараца у сектору безбедности. У истом одељку, под тачком 2.1. као посебан циљ је прописано да је потребно извршити анализу постојећег стања и услова за пријем жена на усавршавање и школовање, као и постављења на радна места у функције, у складу са достигнутим нивоом образовања неопходним за напредовање жена у Министарству одбране и Министарству унутрашњих послова, као и да је потребно отклонити недостатке, уколико постоје. У одељку V (коришћење инструмената правне заштите жена) тачка 2.1. као посебан циљ прописано је да је потребно усагласити релевантне законе у области безбедности и одбране и друге прописе са Законом о забрани дискриминације и Законом о равноправности полова.
- 3.5.** Повереница за заштиту равноправности подсећа да је Република Србија ратификовала Конвенцију о правима детета.¹³⁴ Један од општих принципа ове Конвенције је принцип недискриминације, који обавезује државу потписницу да сва права гарантована Конвенцијом обезбеди сваком детету без икакве дискриминације и без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичко или друго уверење, национално, етничко или социјално порекло, имовинско стање, инвалидитет, рођење или други статус детета, његових родитеља или законских старатеља.¹³⁵ Такође, један од принципа Конвенције је најбољи интерес детета, који треба да буде од првенственог значаја у свим активностима које се тичу деце.¹³⁶ Комитет за права детета донео је и Општи коментар број 1 — Циљеви образовања,¹³⁷ којим је истакнута чињеница да се дискриминација полова може појачати праксама као што су, између осталог, решења којима се ограничавају користи које девојчице могу да стекну од образовних могућности, као и небезбедно или непријатељско окружење које одвраћа девојчице од учешћа.
- 3.6.** Конвенцијом о борби против дискриминације у образовању¹³⁸ забрањена је дискриминација, односно, свако разликовање, искључивање, ограничавање или давање предности које је засновано на раси, боји коже, полу, вери, политичком или неком другом уверењу, националном или социјалном пореклу, економском статусу или рођењу, са циљем оспоравања или угрожавања права на једнакост у васпитању и образовању, а

132 Стратешки циљ Б. 1. Платформе за акцију

133 „Сл. гласник РС”, бр. 102/10

134 Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета („Службени лист СФРЈ — Међународни уговори”, број 15/90 и „Службени лист СРЈ — Међународни уговори”, број 4/96 и 2/97)

135 Чл. 2. Конвенције о правима детета

136 Чл. 3. Конвенције о правима детета

137 УН, Општи коментар бр. 1, „Циљеви образовања”, CRC/C/GC/2001/1

138 Уредба о ратификацији Конвенције о борби против дискриминације у просвети „Сл. лист СФРЈ” — Међународни уговори и други споразуми, бр. 4/64

нарочито оспоравање било којој особи или групи приступ било којој врсти или степену образовања, као и оснивање или одржавање одвојених васпитно-образовних система или установа за особе или групе.

- 3.7.** Устав Републике Србије¹³⁹ јемчи равноправност жена и мушкараца.¹⁴⁰ Уставом је прописана забрана дискриминације, непосредне или посредне, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.¹⁴¹ Поред тога, чл. 15. прописано је да држава јемчи равноправност жена и мушкараца и развија политику једнаких могућности. Одредбом чл. 71. ст. 1. прописано је да свако има право на образовање.
- 3.8.** Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, који у чл. 4. прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. С обзиром на чињенице и околности конкретног случаја, релевантна је одредба члана 6. Закона о забрани дискриминације, којом је дефинисана непосредна дискриминација, тако што је прописано да она постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или су стављени у неповољнији положај, или би могли бити стављени у неповољнији положај. Одредбом чл. 20. овог закона одређено је да дискриминација на основу пола постоји ако се поступа противно начелу равноправности полова, односно начелу поштовања једнаких права и слобода жена и мушкараца у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота. Закон о забрани дискриминације у чл. 19. забрањује дискриминацију у области образовања и прописује да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, а забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или их искључити из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.
- 3.9.** Законом о равноправности полова¹⁴² уређује се стварање једнаких могућности остваривања права и обавеза, предузимање посебних мера за спречавање и отклањање дискриминације засноване на полу и роду и поступака правне заштите лица изложених дискриминацији. Чланом 30. прописано је да образовне и научне установе као и установе за стручно оспособљавање не смеју вршити дискриминацију засновану на полу, а нарочито у вези услова за пријем у установу.

¹³⁹ „Сл. гласник РС”, бр. 98/06

¹⁴⁰ Чл. 15. Устава РС

¹⁴¹ Устав РС, чл. 21.

¹⁴² „Сл. гласник РС”, бр. 104/09

АНАЛИЗА КОНКУРСНИХ УСЛОВА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

- 3.10.** Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је неспорно да је Министарство одбране Републике Србије, Сектор за људске ресурсе, Управа за кадрове расписала конкурс за пријем кандидата из грађанства на Војну гимназију за школску 2013/2014. годину, којим је прописан услов да могу да конкуришу само кандидати мушког пола.
- 3.11.** Евидентно је да постављање ограничења у погледу пола за пријем кандидата у Војну гимназију, доводи до тога да се девојчицама онемогућава упис у ову средњу школу. Оваквим ограничењем елиминисане су све потенцијално заинтересоване кандидаткиње, искључиво на основу пола и ускраћена им је могућност да под једнаким условима са мушким кандидатима буду вреднована њихова знања и вештине. Постављање овог услова представља непосредну дискриминацију на основу пола у области образовања.
- 3.12.** Повереница указује да је потпуно неприхватљив став изражен у изјашњењима на притужбу да се број кандидата утврђује према *потребама службе* и изражава се према броју и роду. Нејасно је на основу којих критеријума је процењено да не постоји потреба да девојчице упишу Војну гимназију, посебно ако се има у виду чињеница да су створени услови да жене упишу на војнообразовне установе вишег степена образовања. Ставови према којима се жене не исказују као *потреба система*, засновани су на стереотипима и предрасудама које је потребно превазићи. Наиме, иако је у питању специфичан вид образовања који може да буде условљен и посебним захтевима које посао у Војсци Србије намеће, што подразумева и могућност постављања посебних услова у погледу психофизичких способности кандидата/киња, потребно је јасно указати да припадност одређеном полу, сама по себи, не сме да буде елиминаторни услов. Ово на пример значи да припадност одређеном полу не значи нужно и већу, односно, мању психо-физичку спремност и издржљивост. Уколико је потребно, сви кандидати и кандидаткиње треба да полажу и тестове физичке спремности, поред осталих тестова прописаних за упис, па се резултати које постигну морају ценити искључиво појединачно, а не у односу на пол кандидата. Стога је евидентно да не постоји објективан разлог за постављање услова који се односи на пол кандидата, односно, постављање таквог услова представља непосредну дискриминацију на основу пола свих потенцијалних кандидаткиња.

Такође, Повереница изражава очекивање да ће након најављене трансформације Војне гимназије у средњу стручновојну школу, дечаци и девојчице бити изједначени у погледу услова уписивања и услова школовања, у складу са Уставом и законима Републике Србије.

- 3.13.** Повереница за заштиту равноправности подсећа да је Влада Републике Србије усвојила Национални акциони план за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација — Жене, мир, безбедност у Републици Србији, на основу предлога Министарства одбране Републике Србије. Министарство одбране је значајан носилац активности у спровођењу Резолуције 1325, посебно у остваривању циљева који се тичу стварања једнаких могућности за школовање и запошљавање жена и мушкараца, обавези уклањања дискриминаторних услова за пријем жена на усавршавање и школовање и обезбеђивање адекватне заступљености жена уградњом квота од минимум 30%

за пријем жена на све нивое школовања у војнообразовне установе. Стога је потребно нагласити да је дискриминација девојчица и жена у сектору безбедности забрањена, а имајући у виду обавезе преузете Резолуцијом 1325 СБ УН, Министарство одбране треба да створи услове за остваривање равноправности.

4. МИШЉЕЊЕ

Прописивањем услова који се односи на пол кандидата на конкурс за пријем кандидата из грађанства у Војну гимназију у Београду за школску 2013/2014. годину, Министарство одбране Републике Србије, Сектор за људске ресурсе, Управа за кадрове прекршило је одредбе Закона о забрани дискриминације и Закона о равноправности полова.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује Министарству одбране Републике Србије, Сектору за људске ресурсе, Управи за кадрове да:

- 5.1.** Усклади текст конкурса за следећу школску годину са антидискриминационим прописима, и то тако што ће уклонити услов из конкурса којим се онемогућавају девојчице да конкуришу за упис у Војну гимназију.
- 5.2.** Убудуће води рачуна да приликом прописивања конкурсних услова за упис на војнообразовне установе, не крши прописе Закона о забрани дискриминације и других антидискриминационих прописа.

Потребно је да Министарство одбране Републике Србије, обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно чл. 40. Закона о забрани дискриминације, уколико Министарство одбране не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужбе због дискриминације на основу инвалидитета

ПОВЕРЕНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

Притужба И. П. О. С. М. И. против града Београда због дискриминације на основу инвалидитета у области пружања јавних услуга

дел. бр. 936 / 3.8.2011.

Мишљење

Мишљење је донето поводом притужбе И. П. О. С. М. И, која је поднета против Скупштине града Београда и Секретаријата за социјалну заштиту града Београда. Притужба је поднета због одредаба Правилника о категоријама војних инвалида, цивилних инвалида рата и особа са инвалидитетом који могу бесплатно да користе посебно одређена паркинг места на јавним паркиралиштима у граду Београду и Решења о категоријама инвалида који могу да користе јавна паркиралишта. Овим документима је прописано које категорије лица могу бесплатно да користе паркинг места за паркирање возила особа са инвалидитетом. Између осталог, прописано је да паркинг места могу да користе родитељи и старатељи деце са инвалидитетом под условом да деца похађају специјалну школу, факултет или да су смештена у установу за дневни боравак, да иду на рехабилитацију или редован лекарски преглед. Подносилац притужбе сматра да су на овај начин дискриминисани родитељи и старатељи деце са сметњама у развоју која се налазе у редовном образовном систему или нису укључена у образовни систем, у односу на родитеље и старатеље деце са сметњама у развоју која похађају специјалне школе. Секретаријат за социјалну заштиту града Београда је у изјашњењу на притужбу навео да у граду постоји ограничен број паркинг места и да је циљ ових докумената да се обезбеди бесплатно паркирање за што већи број особа, али искључиво за особе које имају такву врсту инвалидитета због којег не могу свакодневно да користе јавни градски превоз, а кретање им је немогуће или отежано. Повереница за заштиту равноправности је у мишљењу истакла да не постоји објективно и разумно оправдање да се родитељи и старатељи деце са сметњама у развоју (која испуњавају друге услове прописане овим актима) која иду у редовну школу или уопште не иду у школу, третирају различито у односу на родитеље и старатеље деце која похађају специјалне школе или чија су деца у дневним боравцима. Због тога је дала мишљење да је овим документима извршена дискриминација појединих категорија грађана Београда, и то родитеља и старатеља деце са сметњама у развоју која се налазе у редовном образовном систему или нису укључена у образовни систем, у односу на родитеље и старатеље деце са сметњама у развоју која похађају специјалне школе. Скупштини града Београда и Секретаријату за социјалну заштиту града Београда препоручено је да из ових докумената уклоне услове којима је повређено начело једнакости, као и да исправе некоректну, застарелу и дискриминаторну терминологију коју користе у овим документима и да убудуће воде рачуна да својим одлукама не крше прописе о забрани дискриминације.

МИШЉЕЊЕ

Решењем о категоријама инвалида који могу да користе јавна паркиралишта („Сл. лист града Београда”, бр. 28/2003) и Правилником о категоријама војних инвалида, цивилних инвалида рата и особа са инвалидитетом који могу бесплатно да користе посебно одређена паркинг места на јавним паркиралиштима („Сл. лист града Београда”, бр. 27/2006), повређено је начело једнакости.

Овим документима, којима су прописане категорије лица која могу да користе паркинг места за паркирање возила особа са инвалидитетом, извршена је дискриминација појединих категорија грађанки и грађана Београда, и то родитеља и старатеља деце са сметњама у развоју која се налазе у редовном образовном систему или нису укључена у образовни систем, у односу на родитеље и старатеље деце са сметњама у развоју која похађају специјалне школе.

Повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. став 1. тачка 1. и члану 39. став 2. Закона о забрани дискриминације, даје граду Београду,

ПРЕПОРУКУ

- ▶ Скупштина града Београда и Секретаријат за социјалну заштиту града Београда уклониће из Решења о категоријама инвалида који могу да користе јавна паркиралишта и Правилника о категоријама војних инвалида, цивилних инвалида рата и особа са инвалидитетом који могу бесплатно да користе посебно одређена паркинг места на јавним паркиралиштима услове којима је повређено начело једнакости у односу на поједине категорије грађана и грађанки Београда на основу њихових личних својстава.
- ▶ Скупштина града Београда и Секретаријат за социјалну заштиту града Београда исправиће некоректну, застарелу и дискриминаторну терминологију у Решењу о категоријама инвалида који могу да користе јавна паркиралишта и Правилнику о категоријама војних инвалида, цивилних инвалида рата и особа са инвалидитетом који могу бесплатно да користе посебно одређена паркинг места на јавним паркиралиштима.
- ▶ Скупштина града Београда и Секретаријат за социјалну заштиту града Београда ће убудуће водити рачуна да својим одлукама не крше одредбе Закона о забрани дискриминације, односно да се суздрже од неоправданог прављења разлике или неједнаког поступања и пропуштања (искључивања, ограничавања или давање првенства), у односу на лица или групе лица, које се заснива на неком личном својству.
- ▶ Скупштина града Београда и Секретаријат за социјалну заштиту града Београда ће обавестити Повереницу за заштиту равноправности, у року од 30 дана од дана пријема мишљења и препоруке, о мерама које ће спровести у циљу поступања по препоруци.

Образложење

Повереница за заштиту равноправности је 4. марта 2011. године примила притужбу И. П. О. С. М. И, у којој се наводи да су Решењем о категоријама инвалида који могу да користе јавна паркиралишта дискриминисана деца са сметњама у развоју и особе са инвалидитетом — деца и одрасли са интелектуалним инвалидитетом, деца која су укључена у редовно образовање, деца и млади који нису корисници дневних боравака, као и деца са сметњама у развоју и особе са инвалидитетом које су изван образовног система и система социјалне заштите.

Решење о категоријама инвалида који могу да користе јавна паркиралишта („Сл. лист града Београда” бр. 28/2003), прописује:

1. На јавним паркиралиштима на територији градских општина града Београда паркинг места за паркирање возила инвалида могу да користе инвалиди следећих категорија:

- ▶ инвалиди са 80%, 90% и 100% инвалидности, односно I, II и III степен телесног оштећења доњих екстремитета, карлице и слепа лица са 90% или 100% оштећења вида;
- ▶ лица на дијализи — која својим возилом одлазе на дијализу;
- ▶ родитељи, односно стараоци инвалидне деце са оштећењима доњих екстремитета и карлице, као и следе деце, под условом да похађају специјалну школу, факултет, или да су смештена у установу за дневни боравак, или да иду на рехабилитацију или редован лекарски третман.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чланом 35. став 4. и чланом 37. став 2. Закона о забрани дискриминације.

Повереница је упутила допис 15. марта 2011. године, секретару Секретаријата за социјалну заштиту града Београда, са захтевом да се изјасни о следећим околностима: из којих разлога је направљена разлика у режиму права на бесплатно паркирање између деце и особа са физичким инвалидитетом у односу на децу и особе са интелектуалним инвалидитетом; и који су разлози за постављање услова да право на бесплатно паркирање имају родитељи и стараоци деце са инвалидитетом која похађају специјалну школу или дневни боравак.

Повереница је примила изјашњење 14. априла 2011. године, у коме су објашњени циљеви и мотиви за доношење поменутог решења:

- ▶ да је основ доношења Решења о категоријама инвалида који могу да користе јавна паркиралишта, Решења о категоријама војних инвалида и цивилних инвалида рата који могу бесплатно да користе посебно одређена паркинг места на јавним паркиралиштима и Правилника о категоријама војних инвалида, цивилних инвалида рата и особа са инвалидитетом који могу бесплатно да користе посебно одређена паркинг места на јавним паркиралиштима, садржан у чл. 10. ст. 4. Одлуке о јавним паркиралиштима („Сл. лист града Београда”, бр. 18/2003 и 3/2006), чл. 39. и чл. 14. у вези са чл. 22. ст. 2. Одлуке о градској управи („Сл. лист града Београда”, бр. 22/2001 и 18/2006);
- ▶ да је у условима ограниченог капацитета опшних паркиралишта, циљ био да се доношењем Решења и Правилника одређеним категоријама обезбеди бесплатно паркирање возила на одређеним јавним паркиралиштима;
- ▶ да је услед ограниченог капацитета јавних паркиралишта, циљ био да се ова могућност обезбеди за што већи број особа, али искључиво са појединим телесним оштећењима и болестима које услед високог здравственог ризика не могу користити свакодневно јавни градски превоз, односно којима је неопходно коришћење сопственог возила као и паркирање на општим паркинг местима;
- ▶ да Секретаријат за социјалну заштиту града, одређује категорије особа са инвалидитетом које могу бесплатно користити паркинг места обележена за возила особа са инвалидитетом на општим и посебним паркиралиштима и да су услови једнаки за све утврђене категорије у циљу равноправног положаја особа са одређеним појединим телесним оштећењима и болестима;

- ▶ да је израђен нацрт новог Правилника о категоријама лица која могу бесплатно користити одређена паркинг места на територији града Београда и општим условима за остваривање паркинг карте;
- ▶ да нацрт новог Правилника не условљава децу похађањем специјалне школе, факултета, смештајем у дневни боравак или одласком на рехабилитацију или редовним лекарским третманом, уколико имају трајно оштећење доњих екстремитета најмање 75% или обољење бубрега које захтева трајну дијализу.

Устав Републике Србије („Сл. гласник РС”, бр. 98/2006) у члану 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу. Закон о забрани дискриминације у члану 4. прописује општу забрану дискриминације тако што прописује да су сви једнаки и да уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости.

Међутим, треба имати у виду да прописана забрана дискриминације не може сама по себи да обезбеди остваривање принципа једнаких могућности за све чланове друштва. Поједине категорије грађана и грађанки се налазе у много неповољнијој позицији у односу на општу популацију, те је нужно предузимање конкретних мера како би се њихов положај изједначио. Устав РС, као и Закон о забрани дискриминације и Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом прописују да се не сматрају дискриминацијом посебне мере које се могу увести ради постизања пуне равноправности лица или групе лица која су у суштински неједнаком положају у односу на остале грађане.

Повереница за заштиту равноправности сматра да није спорно да се у овом случају ради о једној посебној мери којом се омогућава бесплатно коришћење одређених паркинг места за возила особа са инвалидитетом на јавним паркиралиштима и оваква мера, сама по себи, не представља дискриминацију.

Одредбом члана 8. Закона о забрани дискриминације прописано је да до повреде овог начела долази ако се лицу или групи лица, због његовог односно њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује.

Да би се испитало да ли је овим актима повређено начело једнакости, потребно је размотрити: 1) да ли је циљ који се постиже овом мером допуштен и оправдан, 2) да ли се циљ може постићи прописаном мером, односно да ли постоји сразмера између предузетих мера и циљева који се том мером остварују, и 3) да ли постоји објективно и разумно оправдање да се појединим категоријама грађана и грађанки ускрате права предвиђена овом мером.

У изјашњењу које је Повереници достављено наведени су разлози за доношење ова два акта — циљ њиховог доношења је да се одређеним категоријама лица обезбеди бесплатно паркирање возила на јавним паркиралиштима, као и да се ова могућност обезбеди за што већи број оних којима је заиста неопходно да свакодневно користе сопствена возила, односно да се ово право обезбеди *„искључиво лицима са појединим телесним оштећењима и болестима које услед високог здравственог ризика не могу користити свакодневно јавни градски превоз, лицима којима је неопходно коришћење сопственог возила као и паркирање на општим паркинг местима”*.

Сасвим је извесно да је у надлежности града Београда да доноси одлуке којима се регулише коришћење јавних паркиралишта, да утврђује правила за расподелу паркинг места, као и да одлучује која ће лица моћи да их бесплатно користе. Та права града Београда се ни на који начин не доводе у питање. Град Београд, не само да има право већ има и обавезу да подстиче поштовање права особа са инвалидитетом, као и да пружа подршку особама са инвалидитетом и организацијама особа са инвалидитетом у поштовању и остваривању што вишег нивоа права која су овим лицима гарантована како домаћим тако и међународним прописима. Ово је посебно важно ако се има у виду да је Београд главни град и да може да подстиче позитивне политике и праксе, које мањим локалним самоуправама могу да буду пример. Имајући све ово у виду, Повереница за заштиту равноправности сматра да је циљ који се овим мерама жели постићи, допуштен и оправдан.

Неспорно је да Решење и Правилник садрже посебну меру намењену особама са инвалидитетом, као и родитељима, односно, старатељима деце са сметњама у развоју, али су из ове мере одређене категорије искључене. Повереница је, имајући у виду наводе из притужбе и из изјашњења, анализира да ли постоји разумно и објективно оправдање за прављење разлике у погледу остваривања права на бесплатно паркирање.

Из анализе постојећих доказа се може закључити да је ова посебна мера намењена искључиво оним категоријама деце и особа са инвалидитетом, које имају такву врсту инвалидитета која проузрокује немогућност кретања или отежано кретање. Иако су последњих година начињени извесни помаци, Повереница за заштиту равноправности сматра да Београд још увек спада у ред градова који нису приступачни особама са инвалидитетом, стога је увођење овакве мере разумљиво.

С друге стране, како је у притужби наведено да су мером дискриминисана: а) деца која су укључена у редовно образовање, б) деца и млади који нису корисници дневних боравака, ц) деца са сметњама у развоју и особе са инвалидитетом које су изван образовног система и система социјалне заштите и д) деца и одрасли са интелектуалним инвалидитетом, детаљна анализа је показала да све наведене групе деце можемо да сврстамо у две — деца која су у редовном образовању и деца која уопште нису у образовању. Деца која уопште нису укључена у образовни систем се налазе у дневним боравцима (систем социјалне заштите), а нека нису укључена ни у дневне боравке.

Повереница је имала у виду да је ова посебна мера уведена како би се олакшало кретање деци и особама са инвалидитетом који, услед високог здравственог ризика, не могу свакодневно да користе јавни градски превоз. Дакле, да би уопште постојала потреба за свакодневним коришћењем јавног превоза, потребно је да је дете са сметњама у развоју укључено у образовање или да користи дневни боравак. За одрасле особе са инвалидитетом важи сличан принцип, неопходно је да имају потребу за свакодневним коришћењем јавног превоза — одласци лекарима и слично. У односу на децу и одрасле са интелектуалним сметњама, Повереница сматра да увођење ове мере не представља дискриминацију, јер је мера, као што је већ образложено, намењена особама које се отежано крећу. Иако мера није посебно намењена особама са интелектуалним инвалидитетом, нема сметње да ово право остваре особе са интелектуалним инвалидитетом или родитељи/старатељи деце са интелектуалним сметњама, уколико испуњавају друге услове.

Имајући све ово у виду, поставља се питање да ли постављени услов „да дете похађа специјалну школу”, има разумно и објективно оправдање. Закон о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС”, бр. 72/2009 и 52/2011) такође изричито забрањује дис-

криминацију и прописује да лица са сметњама у развоју и са инвалидитетом имају право на образовање и васпитање које уважава њихове образовне потребе у редовном систему образовања и васпитања (чл. 3. став 1. тачка 1. и 6. став 3.). Инклузивно образовање представља образовни концепт који проистиче и који се развија из става о потреби укључивања све деце у редовне школе. Право је сваког детета, да без обзира на његово физичко, интелектуално, емоционално, социјално, језичко или друго стање буде укључено у образовни систем, односно у редовне школе и разреде. Усвајање инклузивног приступа је неопходно и оправдано, те је овакав приступ образовању потребно да подрже сви државни органи, при чему је локална самоуправа један од кључних фактора.

Иако је Повереница за заштиту равноправности имала у виду наводе да су јавна паркиралишта ограничених капацитета, сматра да не постоји објективно и разумно оправдање да се родитељи и старатељи деце са сметњама у развоју (која испуњавају друге услове прописане овим актима) која су у редовном образовном систему или уопште нису у њему, третирају различито у односу на родитеље и старатеље деце која похађају специјалне школе или чија су деца у дневним боравцима. Ова посебна мера никако не може да буде условљена врстом школе коју дете похађа, односно, не похађа. Наиме, у Републици Србији постоје још увек редовне и тзв. специјалне школе, које су део образовног система. Сва деца имају право на образовање, а од одлуке родитеља зависи у коју врсту школе ће дете бити уписано. Повереница за заштиту равноправности је мишљења да не постоји разумно и објективно оправдање да се мера односи само на родитеље и старатеље деце која похађају специјалне школе, а да исту привилегију (бесплатно паркирање) не могу да остваре родитељи и старатељи деце која су укључена у редован образовни систем. Повереница је имала у виду да је основно образовање обавезно за све, и да би сва деца требало да буду укључена у образовно-васпитни систем, али је такође свесна и чињенице да још увек има деце која су потпуно искључена из образовања (посебно деца са сметњама у развоју и ромска деца), те је мишљења да нема разумног и објективног оправдања због којег се ова посебна мера не би односила и на групу деце која нису укључена у образовни систем, односно, на њихове родитеље и старатеље.

Дакле, анализа Решења и Правилника је показала да су овим документима, с обзиром на прописане услове, очигледно у неједнак положај стављени родитељи и старатељи деце са сметњама у развоју: која су у укључена у редован образовни систем, као и они чија деца нису укључена у образовни систем, у односу на родитеље и старатеље деце са сметњама у развоју која похађају специјалне школе.

На крају, Повереница за заштиту равноправности констатује да је сам текст Решења и Правилника дискриминаторан јер су њихове одредбе формулисане уз употребу некоректне, застареле и дискриминаторне терминологије, која се не сме користити у актима органа јавне власти. Термини као што су „инвалиди”, „инвалидна лица”, и други слични стигматизирајући изрази морају се елиминисати, односно заменити у складу са општеприхваћеним језичким и термилошким стандардима. Коректни термини су нпр. особе са инвалидитетом, деца са сметњама у развоју, паркинг место за возила особа са инвалидитетом и др.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, Повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. став 1. тачке 1. и 9. Закона о забрани дискриминације, дала је мишљење и препоруку Скупштини града Београда и Секретаријату за социјалну заштиту града Београда ради предузимања радњи којима ће се отклонити повреда начела једнакости појединих категорија грађана и грађанки Београда.

Притужба удружења ВМ због дискриминаторних одредби садржаних у Закону о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом у односу на децу са интелектуалним сметњама

дел. бр. 972/2011 / 31.8.2011.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом обавештења и предлога организације ВМ из П, да се покрене иницијатива за измену члана 19. став 1. тачка 2. Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом („Службени гласник РС” бр. 33/06), Повереница за заштиту равноправности упутила је Влади Републике Србије и Министарству рада и социјалне политике иницијативу за измену одредбе Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, којом је прописано да се дискриминацијом у образовању не сматра организација посебног облика наставе за ученике и децу предшколског узраста са интелектуалним сметњама, ако је одлуку о посебном облику наставе донео надлежни орган. На овај начин неоправдано је направљена разлика између деце са интелектуалним сметњама у односу на другу децу, чиме је ова група деце дискриминисана на основу сметњи у развоју. Ова одредба представља и подржава врло застарело решење из времена када су комисије које су биле осниване на нивоу града и општине (Комисије за разврставање деце ометене у развоју, тзв. „Комисије за категоризацију”) давале налаз и мишљење о томе да ли су деца са сметњама у развоју способна за школовање. На основу тих налаза и мишљења су градске и општинске управе доносиле решење којим се дете упућивало у редовну или специјалну школу. Врло често је тим решењима одлучивано да деца са сметњама у развоју не иду уопште у школу, већ у установе социјалне заштите (дневне боравке, домове и слично), у којима је постојао само васпитни рад, али не и образовање. Сада су те градске и општинске комисије укинуте и више не постоји могућност да се решењем или одлуком дете искључи из образовања, те је ова законска одредба и застарела и дискриминаторна. Данас је препознато да родитељи/старатељи детета најбоље могу да процене способности и могућности своје деце, те је и укинута могућност да неко други (као што су то радиле комисије) одлучује о врсти образовања у које ће се дете укључити. Повереница је дала мишљење да је одредба на коју се односи предлог измене у супротности са међународним конвенцијама које је потписала Република Србија — Конвенцијом о правима детета и Конвенцијом о правима особа са инвалидитетом, са Уставом Републике Србије који забрањује дискриминацију и сваком гарантује право на образовање, као и низом других закона који забрањују дискриминацију и прописују да свако има право на образовање под једнаким условима, да се образовање мора обезбедити за сву децу, ученике и одрасле једнако и без дискриминације. Повереница за заштиту равноправности је става да се ова одредба закона не може сматрати ни посебном мером којом се жели постићи пуна равноправности, јер се издвајањем једне групе деце подржава и подстиче даље одвајање деце на основу личног својства, чиме се спречава њихова пуна укљученост и равноправност са осталом децом.

МИШЉЕЊЕ

Одредбом члана 19. став 1. тачка 2. Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом („Службени гласник РС”, бр. 33/06), којом је прописано да се дискриминацијом у образовању не сматра *„организација посебних облика наставе, односно васпитања за ученике, односно децу предшколског узраста, који због недовољних интелектуалних способности не могу да прате редовне наставне садржаје, као и упућивање ученика, односно деце предшколског узраста у те облике наставе, односно васпитања, ако се уписивање врши на основу акта надлежног органа којим је утврђена потреба за таквим обликом образовања ученика, односно детета предшколског узраста”*, неоправдано је направљена разлика деце са интелектуалним сметњама у односу на другу децу, чиме је ова група деце дискриминисана на основу личног својства — интелектуалних сметњи.

Повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. став 1. тачка 9. Закона о забрани дискриминације, даје Министарству рада и социјалне политике, као надлежном органу за подношење Нацрта закона о изменама и допунама закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом

ПРЕПОРУКУ

- ▶ Министарство рада и социјалне политике предузеће, у оквиру својих законом прописаних надлежности, мере за елиминисање дискриминаторне одредбе члана 19. став 1. тачка 2. Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом.
- ▶ Министарство рада и социјалне политике обавестиће Повереницу за заштиту равноправности, у року од 30 дана од дана пријема мишљења и препоруке, о планираним мерама које ће спровести у циљу поступања по препоруци.

Образложење

Повереници за заштиту равноправности се обратила организација ВМ из П, са обавештењем да је ова организација Уставном суду Републике Србије поднела иницијативу за оцену уставности и законитости члана 19. став 1. тачка 2. Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом и са предлогом да Повереница за заштиту равноправности, у оквиру својих законских овлашћења, поднесе предлог за оцену уставности и законитости Уставном суду и на тај начин помогне у борби за једнака права све деце. Уз обавештење и предлог је достављена копија поднете иницијативе са образложењем.

Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, у члану 19. став 1. тачка 2. прописује да се дискриминацијом у образовању због инвалидности не сматра:

„Организација посебних облика наставе, односно васпитања за ученике, односно децу предшколског узраста, који због недовољних интелектуалних способности не могу да прате редовне наставне садржаје, као и упућивање ученика, односно деце предшколског узраста у те облике наставе, односно васпитања, ако се уписивање врши на основу акта надлежног органа којим је утврђена потреба за таквим обликом образовања ученика, односно детета предшколског узраста”.

У обавештењу ВМ наводи се да је ова одредба дискриминаторна у односу на децу са интелектуалним сметњама, која су издвојена у односу на другу децу, законом којим би упра-

во требало да се обезбеди спречавање дискриминације особа са инвалидитетом. Одредба представља и подржава врло застарело решење из времена када су комисије које су биле осниване на нивоу локалне самоуправе (Комисије за разврставање деце ометене у развоју, тзв. „Комисије за категоризацију“) давале налаз и мишљење о (не)могућностима деце са сметњама у развоју за школовање. На основу тих налаза и мишљења је локална самоуправа доносила решење којим се дете упућивало у редовну или специјалну школу, а врло често су се тим решењима деца са сметњама у развоју искључивала из образовног система и упућивала у установе социјалне заштите (дневне боравке, домове и слично), где је постојао само васпитни рад, али не и образовање. Такав дугогодишњи рад комисија био је у супротности са Уставом Републике Србије и многим законима, али како су сада комисије укинуте и не може се више било каквим решењем или одлуком једно дете искључити из образовања, потребно је да се ова одредба и формално уклони из правног поретка државе која се определила за поштовање људских права, побољшање положаја све деце, а посебно деце из маргинализованих група на путу ка потпуној друштвеној укључености. Осим што је овакав приступ превазиђен, законска одредба је и застарела и дискриминаторна, јер поставља само децу са интелектуалним тешкоћама („недовољне интелектуалне способности“) у неповољнији положај када је избор облика образовања у питању. На тај начин издвојена је само једна врста инвалидитета, односно једно лично својство детета. Истакнуто је и да су нова законска решења суштински другачија, да је дошло до потпуне промене парадигме у односу на децу са сметњама у развоју — више се не посматрају кроз тзв. медицински модел и „недостатке“, већ друштво као целина ради на омогућавању укључења сваког детета и развијања његових/њених капацитета до крајњих могућности. Значајно је промењена и улога родитеља/старатеља детета, препознато је да су они најкомпетентнији да процене способности и могућности своје деце, те је и укинута могућност да неко други (као што су то радиле комисије) одлучује о врсти образовања у коју ће се дете укључити.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да Устав Републике Србије („Сл. гласник РС“, бр. 98/2006) у члану 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и *психичког или физичког инвалидитета*. Уставном забраном дискриминације, као појаве која је супротна принципима демократског друштва, обезбеђује се остваривање начела једнакости и стварају претпоставке да сви грађани и грађанке остварују права под једнаким условима. Чланом 71. ст. 1 и 2. је прописано да *свако* има право на образовање, као и да је основно образовање *обавезно* и бесплатно.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, којим је у члану 4. прописано начело једнакости тако што је регулисано да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Одредбама чл. 5-14. Закона о забрани дискриминације дефинисани су различити облици повреде начела једнакости, односно дискриминаторног поступања.

С обзиром на чињенице и околности конкретног случаја, за његово разматрање релевантне су одредбе члана 19. Закона о забрани дискриминације, којима је прописано да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, у складу са законом, као и да је *забрањено* лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе

и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, *разврставати ученике по личном својству*, злостављати их и на други начин неправедно правити разлику и неједнако поступати према њима. Такође, релевантне су и одредбе члана 22. Закона о забрани дискриминације, којима је прописано да свако дете има једнака права и заштиту у породици, друштву и држави, без обзира на његова/њена лична својства или лична својства родитеља, старатеља и чланова породице, као и одредбе члана 26. којима је прописано да дискриминација постоји ако се поступа противно начелу поштовања једнаких права и слобода особа са инвалидитетом у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота.

Надаље, самим Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом (члан 3. став 1. тачка 2) је прописано да је дискриминација свако *прављење разлике или неједнако поступање*, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства) у односу на лица или групе, као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а *које се заснива на инвалидности* или на разлозима у вези са њом. Такође, сет новина је садржан у Закону о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС”, бр. 72/2009), које имају циљ да спрече дискриминацију и омогуће укључивање деце са сметњама у развоју и деце са инвалидитетом у образовни систем Србије, чиме ће допринети остваривању уставног начела једнакости и пуној социјалној инклузији. Чланом 3. став 1. тачка 1. овог закона је прописано да „Систем образовања и васпитања мора да обезбеди за сву децу, ученике и одрасле: једнако право и доступност образовања и васпитања без дискриминације и издвајања по основу пола, социјалне, културне, етничке, религијске или друге припадности, месту боравка, односно пребивалишта, материјалног или здравственог стања, *тешкоћа и сметњи у развоју и инвалидитета*, као и по другим основама. Чланом 6. је прописано са свако има право на васпитање и образовање, као и да су грађани једнаки у остваривању права на образовање и васпитање, без обзира на пол, расу, националну, верску и језичку припадност, социјално и културно порекло, имовно стање, узраст, *физичку и психичку конституцију, сметње у развоју и инвалидитет*, политичко опредељење или другу личну особину. Чланом 77. је прописано да за дете и ученика коме је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета и других разлога потребна додатна подршка у образовању и васпитању, *установа обезбеђује отклањање физичких и комуникацијских препрека* и доноси индивидуални образовни план. Циљ индивидуалног образовног плана је *постизање оптималног укључивања детета и ученика у редован образовно-васпитни рад и његово осамостаљивање у вршњачком колективу*.

Повереница за заштиту равноправности сматра да је важно подсетити и на обавезе које је Република Србија преузела ратификацијом међународних конвенција — Конвенција о правима детета („Сл. лист СФРЈ, Међународни уговори”, бр. 15/90, „Сл. лист СРЈ, Међународни уговори”, бр. 4/96 и 2/97), која у члановима 23 и 28. утврђује једнакост деце са сметњама у развоју са осталом децом, као и о праву на образовање за сву децу, као и Конвенција о правима особа са инвалидитетом („Сл. гласник РС, Међународни уговори”, бр. 42/2009), која се у члану 7. посебно бави децом са инвалидитетом и обавезује државе потписнице да предузму све потребне мере како би осигурале да деца са инвалидитетом уживају сва људска права и основне слободе на основу једнакости са другом децом, а у члану 24. утврђује право на образовање особа са инвалидитетом без дискриминације и на основу једнакости са другима.

Повереница за заштиту равноправности је мишљења да се оваква одредба не може сматрати ни посебном (афирмативном) мером које су прописане чланом 21. став 4. Устава Републике Србије — *„Не сматрају се дискриминацијом посебне мере које Република Србија*

*може увести ради постизања пуне равноправности лица или групе лица која су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима”, јер се издвајањем једне групе деце (деце са интелектуалним тешкоћама) постиже и подстиче даља сегрегација деце на основу личног својства, и управо онемогућава њихова пуна укљученост и равноправност са осталом децом. То прописује и сам Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, у општим начелима у члану 2. став 1. тачка 3. стоји да се закон заснива на начелима [...] „укључености особа са инвалидитетом у све сфере друштвеног живота на **равноправној основи**”, али пропушта да сопствена начела доследно примени кроз закон.*

На основу анализе чињеница и правних прописа, Повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. став 1. тачке 1. и 9. Закона о забрани дискриминације, дала је мишљење да је одредба члана 19. став 1. тачка 2. Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом („Службени гласник РС”, бр. 33/06) дискриминаторна у односу на децу са интелектуалним сметњама, и препоруку Министарству рада и социјалне политике ради предузимања мера, у складу са својим законских овлашћењима, којима ће отклонити дискриминаторну одредбу.

Повереница за заштиту равноправности уједно обавештава ВМ из П. да ће, у складу са чланом 33. став 1. тачка 7. Закона о забрани дискриминације, поднети предлог за измену дискриминаторне одредбе Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом.

Притужба Ц. З. П. М. против Школе за основно и средње образовање због дискриминације на основу инвалидитета у области образовања и васпитања

дел. бр. 526 / 22.4.2012.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе удружења Ц. З. П. М. из Б, које заступа А. Ч. из Б, против Школе за основно и средње образовање „В.” из Б због дискриминације на основу инвалидитета у области образовања и васпитања. У притужби је наведено је да је „специјална” школа уписивала ромску децу без мишљења интерресорне комисије, као и да није поштовала прописане процедуре. Школу похађа 126 ученика, а од тога је чак 108 ученика ромске националности, у школској 2011/12 години је уписано 15 првака ромске националности без мишљења интерресорне комисије, а између 5-8 старијих ученика, без потребне документације, пребачено је из редовних школа у ову школу. Наведено је да се код ове деце, као сметња у развоју, сматра то што слабије знају српски језик и спорије савладавају градиво, као и да су највише погођена деца слабијег имовног стања. Школа информише родитеље само о предностима које ученици ове школе имају, као што су ужине, превоз и друге бесплатне повластице, па на основу тога добијају сагласност родитеља за упис деце у ову школу. Школа се изјаснила да су се родитељи писаним захтевом обратили за упис деце, и то 13 ученика за упис у први разред и пет ученика за пребацивање из „редовне школе у специјалну школу”. Школа није уписала децу јер нису били испуњени законски услови, због чега се обратила и општинској интерресорној комисији која је дала мишљење за наставак образовања у овој школи само за три детета. Школа је добила задатак да хитно пребаци ову децу у редовне школе, без обзира на захтев родитеља, тако да је школа децу (15) пребацила у редовне школе. Такође, наведено је да у школи има 63 ученика ромске националности од укупно 86 ученика, а разлог за то је сама процедура која се раније примењивала приликом уписа деце у ову школу. У току поступка је утврђено да су школи поднели захтеве родитељи 10 ученика за упис у први разред и родитељи пет ученика старијих разреда за наставак образовања у овој школи, али школа није уписала ову децу јер нису имала мишљење интерресорне комисије, већ се школа, по службеној дужности, обратила интерресорној комисији. У овај случај су се укључили различити заинтересовани актери, организована је конференција случаја на којој је договорено да се сва деца која немају мишљење интерресорне комисије врате у редовне школе. У тренутку подношења притужбе сва деца која нису имала мишљење интерресорне комисије била су уписана у „редовне школе”, а Повереница је констатовала и да одлука да ли ће дете бити уписано у „редовну” или „специјалну” школу не зависи од школе, већ од мишљења интерресорне комисије и сагласности родитеља. Поред тога, организација која је поднела притужбу није учинила вероватним да је школа „циљала” на децу лошијег имовног стања, док је по питању броја ученика ромске националности у овој школи, Повереница истакла да је у питању затечено стање које

је последица вишедеценијске образовне политике. У овом предмету није утврђено да је школа дискриминаторно поступала према деци ромске националности поступајући по захтевима њихових родитеља за упис деце у ову школу.

МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби удружења Ц. З. П. М. из Б. против Школе за основно и средње образовање „В.” из Б, због уписа деце ромске националности у ову школу у школској 2011/12 години, није утврђено да је извршена дискриминација ромске деце на основу претпостављеног личног својства — сметњи у развоју, па се поступање Школе за основно и средње образовање „В.” из Б. не може квалификовати као дискриминаторно.

О б р а з л о ж е њ е

Повереница за заштиту равноправности примила је притужбу Ц. З. П. М. из Б. изјављену против Школе за основно и средње образовање „В” из Б. (у даљем тексту ШОСО „В.”), поводом уписивања деце ромске националности у ову школу без мишљења интерресорне комисије и због непоштовања прописаних процедура за упис. Подносиоци притужбе сматрају да је тиме извршена дискриминација ромске деце на основу претпостављеног личног својства — сметњи у развоју.

У притужби је, поред осталог, наведено:

- ▶ да се ШОСО „В” дискриминаторно понаша претежно према деци ромске националности тако што им ускраћује право на једнако образовање, а што се огледа у проценту заступљености ромских ученика у овој школи и непоштовању дефинисаних процедура уписа када су у питању ромски ученици;
- ▶ да су деца ромске националности смештена у „специјалну школу” по основу претпостављеног здравственог стања, тј. претпостављених сметњи у развоју;
- ▶ да се то што деца ромске националности слабо познају српски језик и проблеми које имају у савлађивању градива, тумачи као сметња у развоју и разлог за њихово смештање у „специјалну школу”;
- ▶ да су таквим поступањем ШОСО „В” погођена „ако не и циљана” деца из породица лошег имовног стања, како би због материјалних олакшица родитељи лакше прихватили да се њихова деца упишу у „специјалну школу”;
- ▶ да је школске 2011/12. године у ШОСО „В” уписано 15 деце ромске националности у први разред без мишљења интерресорне комисије, што је супротно важећим прописима, као и да је 5-8 ученика старијих разреда пребачено из редовних основних школа у ову „специјалну школу” без икакве документације;
- ▶ да је од укупно 126 ученика ове „специјалне школе”, чак 108 ромске националности;
- ▶ да „иако наводно постоји” сагласност родитеља ових ученика, родитељима нису појашњене разлике, односно, мане образовања у „специјалној школи”, већ су им само предочене предности које ће имати у виду бесплатне ужине, превоза и слично, што је родитеље лошег имовног стања определило да дају сагласност за упис деце у „специјалну школу”;

- ▶ да су основне школе из којих су ромска деца исписана, укључене у ДИЛС пројекат Министарства просвете и науке и имају обезбеђена материјална средства да ромској деци из сиромашних породица обезбеде ужину, школски прибор и превоз до школе.

Уз притужбу су, накнадно, поднети следећи докази: извештај о предузетим мерама за превођење ученика ромске националности из ШОСО „В” у редован образовни систем и записник са састанка тима ДИЛС/РЕФ — „Образовна инклузија Рома” са члановима општинског тима одржаног 28. новембра 2011. године.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење ШОСО „В”, у којем је наведено следеће:

- ▶ да су се ШОСО „В” у септембру 2011. године обратили родитељи 13 деце ромске националности са писаним захтевом за упис деце у први разред и родитељи петоро деце ромске националности са писаним захтевом за пребацивање деце из „редовне школе у специјалну школу”;
- ▶ да у тренутку када су родитељи поднели захтеве, нису били испуњени услови из чл. 98. ст. 7. Закона о основама система образовања и васпитања,¹⁴³ односно, да због непостојања мишљења општинске интерресорне комисије, ШОСО „В” није могла да изврши упис ове деце (13+5);
- ▶ да се ШОСО „В” по службеној дужности и у законом прописаном року од 7 дана за свако дете, по редоследу пријема писаног захтева родитеља, обратила општинској интерресорној комисији ради утврђивања права на додатну подршку упућивањем у школу за децу са сметњама у развоју;
- ▶ да се ШОСО „В” поново обратила општинској интерресорној комисији 21. октобра 2011. године, са захтевом да се убрза процедура око добијања мишљења и одлучивања о даљем школовању деце;
- ▶ да је ШОСО „В” до јануара 2012. године добила мишљење за три детета са препоруком за наставак образовања и васпитања у школи за образовање ученика са сметњама у развоју, уз већ постојећу сагласност родитеља;
- ▶ да је проблем око наводног уписа и дискриминаторног става ШОСО „В” према деци ромске националности добио „јавно значење” укључивањем канцеларије ДИЛС програма у Србији одељења Министарства просвете и науке у Зајечару. ШОСО „В” је добила задатак да предузме мере за хитно пребацивање све деце ромске националности у редовне школе, закључно са 9.12.2011. године, без обзира на захтев родитеља и на текућу процедуру пред општинском интерресорном комисијом, након чега су сва деца (10+5) почев од 12. децембра 2011. године пребачена у редовне школе;
- ▶ да је извршен и ванредни инспекцијски надзор и контрола „(не)законитог” уписа деце у ову школу, по писаној представци, и да је истим надзором утврђено да школа није извршила упис деце ромске националности (13+5), као и да је поступала у складу са законом;
- ▶ да у ШОСО „В” у оквиру основне школе има 63 ученика ромске националности од укупно 86 ученика, као и да је све до 2010. године школа могла да уписује ученике искључиво на основу решења некадашње општинске Комисије за разврставање. Од наведеног броја, тренутно је првом разреду троје деце, а у другом разреду шесторо деце ромске националности.

.....
¹⁴³ Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС”, бр 72/09 и 52/11)

- ▶ да су сви старији ученици уписани искључиво на основу решења Комисије за разврставање о „разврставању у категорију менталне ометености”, као и да превага да ромска деца уписују ову школу постоји преко 30 година;
- ▶ да су о овом тренду редовно обавештавани општина и просветна „власт”, да су сви подаци садржани у редовно и обавезно подношеним годишњим плановима и извештајима о раду ШОСО „В”, али да нико никада није тражио разлоге за овакво стање нити предлагао решења за превазилажење оваквог тренда;
- ▶ да се ШОСО „В” бави васпитањем и образовањем деце „ометене у развоју” и не разликује децу по националној припадности, као и да се сматра одговорном према сваком детету и обавезном да поступа у најбољем интересу детета;
- ▶ да сви ученици у ШОСО „В”, укључујући и децу ромске националности, испољавају „реално заостајање у менталном развоју и укупно лоша образовна постигнућа” и да ова школа чини све да свој деци пружи образовање до нивоа функционалне писмености;
- ▶ да су напори које је ШОСО „В” предузимала и које ће предузимати и убудуће потврђени позитивним изјавама канцеларије ДИЛС пројекта и давањем прилике да ШОСО „В” буде део пројекта и програма са циљем унапређења инклузивног образовања;

ШОСО „В” је уз изјашњење доставила и следеће прилоге: записник просветне инспекције ОУ Б о извршеном инспекцијском надзору у ШОСО „В” дел. број: 614-64/11-III-06 од 13.12.2011. године, извештај о предузетим мерама за превођење ученика ромске националности из ШОСО „В” у редован образовни систем дел. број: 980/1 од 12. децембра 2011. године, одговор ДИЛС/РЕФ координатора за образовну инклузију Рома и потврду о одобрењу гранта из ДИЛС пројекта за унапређење капацитета школа за образовање деце са сметњама у развоју.

Повереница за заштиту равноправности је у току поступка, на основу изјашњења и достављених прилога подносиоца притужбе и ШОСО „В”, утврдила да су на почетку школске 2011/2012. године за упис у први разред ШОСО „В” захтеве поднели и родитељи десеторо деце чија документација није била комплетна, односно, није постојало мишљење општинске интерресорне комисије, због чега ова деца нису могла бити уписана у ШОСО „В”.

У току поступка утврђено је и да је ШОСО „В”, по службеној дужности, иницирала покретање поступка за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке за децу чији су родитељи поднели захтев за њихово уписивање у ШОСО „В”, као и да интерресорна комисија није одлучила у прописаном року по овим захтевима. Из записника о извршеном инспекцијском надзору ШОСО „В” број: 614-64/11-III-06 од 13. децембра 2011. године утврђено је да је ШОСО „В” дописом бр. 779 од 21. октобра 2011. године захтевала од општинске интерресорне комисије да интензивира рад и донесе мишљење за десеторо деце, као и да је о овом проблему ШОСО „В” обавестила Школску управу.

Даље, у периоду од 17. до 22. новембра 2011. године, ШОСО „В” су се обратили и родитељи још петоро деце, такође без мишљења интерресорне комисије, са захтевом да њихова деца наставе школовање у ШОСО „В” — један захтев за четврти разред, три за пети и један за шести разред. Увидом у Записник о извршеном инспекцијском надзору у ШОСО „В” који је извршила Просветна инспекција, Одељења за инспекцијске послове Општинске управе Б. број: 614-64/11-III-06 од 13. децембра 2012. године утврђено је да деца која нису имала мишљење интерресорне комисије (10 ученика/ца првог разреда и пет ученика/ца виших разреда) нису ни била уписана у ШОСО „В”, као и да ови ученици нису била ни на настави.

На основу достављених прилога утврђено је и да је у решавање овог случаја било укључено више различитих актера, као и да је одржана конференција случаја 28. новембра 2011. године на којој су присуствовали представници ДИЛС/РЕФ, представници општине, представници учесника у пројекту „Образовна инклузија Рома“, представници ШОСО „В“, просветни саветник Школске управе, координатор свих основних школа у Б, представници ромске националне заједнице и др. На овој конференцији је, између осталог, договорено да се сва деца која немају мишљење интерресорне комисије врате у редовне школе, као и да се заједничким радом свих актера реши проблем до 9. децембра 2011. године. Поступајући у складу са овим договором, ШОСО „В“ је преузела обавезу да у сарадњи са педагошким асистентима организује родитељске састанке, на којима ће обавестити родитеље који су поднели захтеве да им се деца образују у ШОСО „В“, о свим закључцима конференције случаја, а пре свега о томе да је договорено да ће деца наставити школовање у „редовним школама“ и то најкасније од 9. децембра 2011. године.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да Устав Републике Србије („Сл. гласник РС”, бр. 98/2006) у чл. 21. прописује да су пред Уставом и законом сви једнаки и да је забрањен сваки облик дискриминације по било ком основу.

Уставна забрана дискриминације је разрађена Законом о забрани дискриминације, те је одредбом чл. 2. ст. 1. т. 1. дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Закон о забрани дискриминације чл. 19. забрањује дискриминацију у области образовања и прописује да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, а забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или их искључити из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

Закон о основама система образовања и васпитања у чл. 98. регулише упис ученика у основну школу, тако што прописује, између осталог, да у школу за образовање ученика са сметњама у развоју могу да се упишу деца на основу мишљења интерресорне комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке ученику уз сагласност родитеља.

Правилником о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику¹⁴⁴ уређени су ближи услови за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету и ученику и састав и начин рада интерресорне комисије. Процена потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке

.....
¹⁴⁴ Правилник о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику („Сл. гласник РС”, бр. 63/2010)

детета и ученика заснива се на целовитом и индивидуализованом приступу, заснованом на једнаким могућностима у сагледавању потреба детета и ученика, са циљем да се пружањем одговарајуће подршке омогући друштвена укљученост кроз приступ правима, услугама и ресурсима. Додатна подршка обезбеђује се без дискриминације по било ком основу сваком детету из друштвено осетљивих група, коме је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, тешкоћа у учењу и других разлога потребна додатна подршка у образовању, здравству или социјалној заштити. Чланом 5. је прописано да се процена потреба детета за пружањем додатне подршке врши по захтеву родитеља/старатеља и по службеној дужности, на иницијативу образовне, здравствене или установе социјалне заштите, односно пружаоца услуге социјалне заштите, уз сагласност родитеља/старатеља детета. Састанак интерресорне комисије ради разматрања захтева, односно, иницијатива за покретање поступка процене одржава се у року од седам дана од дана добијања захтева.

Кључно питање које се у овом случају поставља јесте да ли су поступањем ШОСО „В” поводом захтева десеторо родитеља ромске националности да њихова деца буду уписана у ову школу и захтева петоро родитеља ромске националности да њихова деца наставе школовање у овој школи, ова деца дискриминисана, тј. да ли је ШОСО „В” прекршила прописе о забрани дискриминације на које се указује у притужби.

У току поступка утврђено је да су родитељи поднели захтеве за упис деце ШОСО „В”, као и да је ШОСО „В”, по пријему ових захтева, иницирала покретање поступка по службеној дужности за добијање мишљења интерресорне комисије. Поред тога, утврђено је и да интерресорна комисија није донела мишљења у року који је прописан Правилником о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику, те да због непостојања мишљења комисије, ШОСО „В” није ни могла да изврши упис деце у први разред. Ова ситуација је довела до тога да деца која нису имала мишљење интерресорне комисије, а чији су родитељи поднели захтеве за њихов упис у ШОСО „В”, формално не буду уписана ни у једну школу у периоду од септембра до децембра 2011. године. Такође, чињеница је и да су у тренутку подношења притужбе Ц. з. п. м, сва деца која нису имала мишљење интерресорне комисије за упис у ШОСО „В” или за наставак школовања у овој установи образовања, била већ уписана у „редовне школе”.

На основу утврђених чињеница, достављених доказа и релевантних прописа, не може се утврдити да је у конкретном случају ШОСО „В” дискриминаторно поступала предузимајући активности у вези са уписом деце ромске националности која нису имала мишљење интерресорне комисије у ову школу. Наиме, одлука о томе да ли ће дете бити уписано у „редовну” или „специјалну” школу не зависи од школе, већ од мишљења интерресорне комисије и сагласности родитеља. ШОСО „В”, након пријема захтева за упис деце у школу без мишљења интерресорне комисије, иницирала је покретање поступка за прибављање мишљења, односно, поступила је у складу са прописима који регулишу упис деце у школу.

У односу на тврдње да су поступањем ШОСО „В” у погледу уписивања ромске деце у школу, циљана деца из породица лошијег имовног стања, и то тако што су родитељима предочене предности образовања у „специјалној школи” које се односе на бесплатан превоз, ужине и друге олакшице у току целокупног школовања, Повереница за заштиту равноправности констатује да Ц. з. п. м. није понудио ниједан доказ којима би ове тврдње учинио вероватним. На истинитост ових тврдњи не указују ни чињенице које су у току поступка утврђене.

У погледу свих тврдњи из притужбе које се односе на висок проценат заступљености ромске деце у овој школи, Повереница за заштиту равноправности указује да је реч о опису зате-

ченог стања које је последица вишедеценијске образовне политике. Потребно је напоменути и да су прописи који су донедавно важили у области образовања, али и целокупан друштвени контекст и положај припадника и припадница ромске националне мањине у нашем друштву, произвели забрињавајуће последице у вези са образовањем ромске деце и довели до тога да велики број ромске деце образовање стиче у школама за образовање деце са сметњама у развоју, иако немају било какве сметње у развоју.

Охрабрујуће је да је начин на који је сада регулисана област образовања и васпитања, такав да је могуће спречити овај тренд, односно, да упис у школе за образовање деце са сметњама у развоју није могућ уколико за то не постоје оправдани разлози, образложени у мишљењу интерресорне комисије и уз сагласност родитеља. Законом о основама система образовања и васпитања из 2009. године, промењен је приступ образовању деце са сметњама у развоју, па је између осталог, процедура уписа у школу за образовање деце са сметњама у развоју јасно прописана, тако што сада школа за образовање деце са сметњама у развоју нема могућност да одлучује о пријему конкретног детета. Променом приступа образовању омогућено је свој деци да се упишу у редовне школе, без обзира да ли имају сметње у развоју или не, и то тако што се промовишу инклузивно образовање, једнаке шансе и недискриминација, уз олакшавање процедуре за упис у школу. С друге стране, процедура за упис у школу за децу са сметњама у развоју, сложенија је него раније.

Повереница за заштиту равноправности сматра да је неопходно да сви друштвени актери предузму мере из своје надлежности, како би се свеукупан положај ромске националне мањине побољшао. Поражавајућа је чињеница да је, и поред мера које су усмерене на побољшање положаја Рома, ова национална мањина још увек једна од најугроженијих друштвених група у Србији, као и да мере које се предузимају још увек нису довеле до битнијег унапређења услова живота припадника и припадница ове националне мањине.

На крају, Повереница за заштиту равноправности указује да чињеница да у овом конкретном случају није утврђено да је ШОСО „В” дискриминаторно поступала према деци ромске националности, не искључује могућност да је у овом случају било повреде неких других права, које нису у надлежности овог државног органа.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, Повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. став. 1. тачке. 1. Закона о забрани дискриминације, дала је мишљење да није утврђено да је ШОСО „В” дискриминаторно поступала према деци ромске националности поступајући по захтевима њихових родитеља да се деца упишу у ШОСО „В”.

Притужба М. М. из И. против недељног листа С. Н. због дискриминације на основу инвалидитета у области информисања

дел. бр. 330 / 14.2.2013.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе М. М. из И, мајке малолетног У. М, против недељног листа „С. н.“ и новинарке З. Г. С. „Пољуљана безбедност деце?“, који је објављен у листу „С. н.“ Тема текста били су проблеми у једној основној школи, који су настали због наводних поступака дечака са сметњама у развоју. Мајка дечака је навела да се у тексту омаловажавају особе са инвалидитетом и указује да инклузивна настава има и своју другу страну, да је у издвојеном делу чланка (антрфилеу) под називом „Изостали асистенти“, новинарка која је писала чланак дала своје виђење догађаја, чијом садржином је омаловажила предности инклузивног образовања и послала поруку читаоцима да је „инвалидитет“ проблем. Уредник недељног регионалног листа је навео да спорним чланком нису дискриминисали дечака са сметњама у развоју и да је овај лист низом чланака пратио инклузију у образовању. Као носиоци јавног информисања, имају обавезу да укажу и на проблеме инклузије у пракси, а очигледно је да је у тој основној школи дошло до несвакидашње ситуације, о чему су информисали јавност текстом „Пољуљана безбедност деце?“. Уредник је изнео став да је мајка овог дечака заобишла делове текста везане за одговорност породице и друштва, као и поруку на крају текста, да сва деца имају право на безбрижно детињство. Новинарка која писала овај чланак навела је да је циљ текста био спречавање веома непријатних ситуација које су се десиле у тој основној школи и да су у чланку објављене изјаве свих учесника догађаја, осим мајке овог дечака, која није желела да даје коментаре. Анализом овог текста утврђено је да је сам текст написан објективно, као и да ауторка текста није истицала личне ставове о самом догађају већ је пренела цитиране изјаве учесника догађаја у овој школи и директора. Међутим, у издвојеном дела чланка „Изостали асистенти“, читаоцима је упућена порука да је инклузија у образовању у школама није довољно добро решење, да деца са сметњама у развоју треба да похађају тзв. „специјалне школе“, да наставници који раде у редовним школама нису обучени за рад са децом са сметњама у развоју, те да је инвалидитет проблем који утиче на понашање деце са сметњама у развоју, услед чега може доћи до негативних последица. Повереница за заштиту равноправности је препоручила овом недељнику да више не објављује прилоге којима се омаловажава значај инклузивног образовања и подржавају предрасуде према деци са сметњама у развоју, већ да својим прилозима доприноси измени праксе који условљавају стереотипе, предрасуде и дискриминацију у односу на децу са сметњама у развоју и њиховом искључивању из редовних токова друштвеног живота.

1. ТОК ПОСТУПКА

- 1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратила М. М, мајка малолетног У. М, поводом текста новинарке З. Г. С. „Пољуљана безбедност деце?“, који је објављен у листу „С. н.“ 31. октобра 2012. године.
- 1.2. У притужби је наведено:
- ▶ да текст „Пољуљана безбедност деце?“ садржи информације којима се омаловажавају особе са инвалидитетом и указује да инклузивна настава има и своје наличје;
 - ▶ да се синтагмом „родитељи 25 деце пресавили папир“ указује да су родитељи поднели тужбу против подносиоце притужбе, иако су родитељи ученика и ученица Основне школе „Д. Ј.“ у И. поднели притужбу директору школе;
 - ▶ да је у антрфилеу „Изостали асистенти“ новинарка З. Г. С. дала своју интерпретацију догађаја у ОШ „Д. Ј.“ у И, и то тако што тврди да је инклузивно образовање начин да се попуни број деце у редовним школама. Такође, новинарка је истакла и да наставници нису обучени за рад са „овом децом“, тврдећи да је услов за инклузивно образовање постојање асистената. У оквиру истог текста она је навела и да само десетак километара од И. постоји школа „М. П.“ у којима се из деце извлачи њихов максимум и где оспособљавају децу за самосталан живот;
 - ▶ да је садржином овог антрфилеа новинарка З. Г. С. омаловажила предности инклузивног образовања и послала поруку читаоцима да је „инвалитет“ проблем;
 - ▶ да је једини позитиван навод антрфилеа цитирана изјава малолетног У. М, који је током интервјуа директора школе и новинарке листа „С. н.“ ушао у директорову канцеларију и умиљато рекао „радујем се што су се другари вратили у школу“;
 - ▶ да новинарка З. Г. С. треба да буде свесна своје одговорности и утицаја на јавност, с обзиром да медији имају пресудни утицај на креирање јавне свести, па и на однос друштва према особама са инвалидитетом.
- 1.3. Уз притужбу подносиоца је доставила чланак „Пољуљана безбедност деце?“, са антрфилеом „Изостали асистенти“, објављен у листу „С. н.“ 31. октобра 2012. године.
- 1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације,¹⁴⁵ па су у току поступка прибављена изјашњења листа „С. н.“ од главног и одговорног уредника овог листа Ж. Н. и новинарке листа „С. н.“ З. Г. С.
- 1.5. У изјашњењу главног и одговорног уредника листа „С. н.“ на притужбу подносиоца, између осталог је наведено:
- ▶ да уређивачка политика „С. н.“ не допушта текстове којима се омаловажавају особе са инвалидитетом, већ се, напротив, низом чланака пратила инклузија у образовању,
 - ▶ да је обавеза листа „С. н.“, као носиоца јавног информисања, да указује и на проблеме у пракси, а очигледно је да је у ОШ „Д. Ј.“ у И. дошло до, *најблаже речено, несвакидашње ситуације*, о чему је јавност информисана текстом „Пољуљана безбедност деце?“ објављеног 31. октобра 2012. године,
 - ▶ да није тачна тврдња из притужбе да је новинарка З. Г. С. омаловажила предности инклузивног образовања и послала поруку читаоцима да је инвалитет проблем,

.....
¹⁴⁵ „Сл. гласник РС“, бр. 22/09

- ▶ да је у тексту јасно наведено да су родитељи ученика и ученица ОШ „Д. Ј.” из И. *„пресавили папир и написали обавештење директору”*, односно, да се не указује да су тужили подносиоцу притужбе,
- ▶ да су неприхватљиви закључци и квалификације подносиоце притужбе која заобилази делове текста везане за одговорност породице и друштва, као и поруку, на крају текста, да сва деца имају право на безбрижно детињство,
- ▶ да ће лист „С. н.” наставити да прати процес инклузије у образовању, али ће указивати и на неке сложене ситуације из праксе, без намере да омаловажава предности инклузивног образовања,
- ▶ да је лист „С. н.” препознатљив по уређивачкој концепцији која негује мултикултуралност и поштовање различитости, те да су у сарадњи са надлежним органима организовали низ пројеката из различитих области друштвеног живота.

1.6. У изјашњењу новинарке З. Г. С, између осталог је наведено:

- ▶ да се новинарским позивом професионално бави 35 година и да за то време није било притужби на њен рад, односно, текстове које је писала,
- ▶ да је циљ текста *„Пољуљана безбедност деце?”* спречавање веома непријатних ситуација у ОШ „Д. Ј.” у И,
- ▶ да, као новинарка, има задатак да покрене друштвену заједницу *да нешто ураде, поправе, дограде, јер када се нешто ружно догоди, онда је касно,*
- ▶ да су објављене изјаве свих актера, споменутих у тексту, сем подносиоце притужбе која није желела да коментарише догађај,
- ▶ да текст *„Пољуљана безбедност деце?”* не омаловажава предности инклузивног образовања, те да је о деци са сметњама у развоју, током протеклих деценија, на десетине пута афирмативно писала, о чему је упозната и подносиоца притужбе,
- ▶ да у демократском друштву, као новинарка, има право да изнесе лични став, што је учинила садржином антрфилеа *„Изостали асистенти”*,
- ▶ да се лични став, изражен у антрфилеу, односи на инклузију уопште и став заједнице према наталитету и деци, те да не мора о инклузији да мисли на исти начин као и подносиоца притужбе, односно, *да је инклузија супер решење, Богом дано и да не може да се унапређује,*
- ▶ да се у свом раду увек руководила принципом да је истина боља од најмање лажи, нарочито када су деца у питању, те да сматра да је безбедност деце у ОШ „Д. Ј.” у И. *под знаком питања,*
- ▶ да се, уколико је текстом било кога увредила, *извињава у своје име и у име малишана који се истраумирани враћају из школе.*

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1.** У току поступка утврђено је да је 31. октобра 2012. године у листу „С. н.” објављен прилог новинарке З. Г. С. *„Пољуљана безбедност деце?”* са антрфилеом *„Изостали асистенти”*.
- 2.2.** Увидом у овај прилог, Повереница за заштиту равноправности утврдила је да се текст *„Пољуљана безбедност деце”* односи на ситуацију која је настала у ОШ „Д. Ј.” у И. на-

кон што су родитељи 25 ученика/ца једног одељења петог разреда одбили да њихова деца три дана похађају школску наставу. У тексту је наведено да су родитељи донели овакву одлуку сматрајући да ученик овог одељења, дете са сметњама у развоју, угрожава безбедност њихове деце. Информације у тексту изнете су у виду изјава родитеља ученика/ца овог одељења и директора ОШ „Д. Ј.” из И, док је наведено да мајка детета са сметњама у развоју није желела да говори за новине.

- 2.3.** Прилог се, поред текста *„Пољуљана безбедност деце?”*, састоји и од антрфилеа *„Изостали асистенти”* у којем новинарка З. Г. С. даје своје мишљење о инклузији у образовању, те наводи да су се власти због *„беле куге”* досетиле да празне школске клупе у редовним школама попуне укључивањем деце са сметњама у развоју у редовну наставу. Надаље, наводи да је *то све лепо замишљено*, али да држава није обезбедила услове за спровођење инклузије, односно, асистенте, јер наставници у редовним школама нису обучени за рад *„са овом децом”*, услед чега остала деца *„нису у могућности да прате наставни план и програм”*. Поред тога, новинарка наводи да у близини И. постоје школе које се баве едукацијом деце са сметњама у развоју, те да је општина И. обезбедила деци бесплатан превоз до школе „М. П.” у Н. С, али да су се поједини родитељи, и поред ових могућности, одлучили да уписују децу са сметњама у развоју у редовне школе, *„јер им, како кажу, закон то дозвољава и верују да њихова деца могу да савладају њима прилагођено градиво”*. На крају антрфилеа новинарка З. Г. С. наводи да деца са сметњама у развоју *„нису крива за свој проблем и своје понашање”*, већ да одговорност носе породица и друштво који треба да брину о свој деци, *„за оно што та деца раде или не раде, и да сагледају до каквих последица то може довести”*, јер сва деца имају право на безбрижно детињство.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1.** Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњења, као и прилог објављен у листу „С. н.” — текст *„Пољуљана безбедност деце?”* и антрфиле *„Изостали асистенти”* од 31. октобра 2012. године.

ПРАВНИ ОКВИР

- 3.2.** Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак миренења, као и да покрене судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.¹⁴⁶

.....
¹⁴⁶ Чл. 33. Закона о забрани дискриминације.

- 3.3.** Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је Република Србија 1990. године ратификовала Конвенцију о правима детета,¹⁴⁷ која у чл. 28. предвиђа да дете, између осталог, има право на образовање, те је држава, стога, дужна да осигура обавезно и бесплатно основно образовање за све, да омогући да образовне и стручне информације и савети буду доступни свој деци и предузме мере за редовно похађање школе и смањење стопе напуштања школе. Чланом 29. став 1. Конвенције о правима детета дефинисани су циљеви образовања где је прописано да образовање детета треба да буде усмерено на свеобухватан развој пуног потенцијала детета, уз развијање поштовања људских права, појачан осећај идентитета и припадности и његову или њену социјализацију и интеракцију са другима и са окружењем.
- 3.4.** Комитет за права детета на 43. заседању, 2006. године, донео је Генерални коментар бр. 9. — Права детета са сметњама у развоју (у даљем тексту: коментар бр. 9.). Коментар бр. 9. предвиђа да држава треба да предузме одговарајуће мере ради спречавања сваке дискриминације, укључујући и оне на основу сметње у развоју. Наводи се важна чињеница да друштвено обележавања, страхови, презаштићеност, негативни ставови, заблуде и преовлађујуће предрасуде против деце са сметњама у развоју доводе до маргинализације и отуђивања деце са сметњама у развоју. Такође се одређује да учестала пракса ограничавања деце са сметњама у развоју на активности које су посебно организоване и намењене за њих води даљој маргинализацији и повећава осећај изолованости деце са сметњама у развоју. Стога, Комитет за права детета у коментару бр. 9. напомиње да инклузивно образовање треба да буде циљ образовања деце са сметњама у развоју, без искључивања из општег образовног система.
- 3.5.** Конвенција о правима особа са инвалидитетом у чл. 7. прописује да ће државе предузети све неопходне мере да се деци са инвалидитетом обезбеди да, равноправно са другом децом, у пуној мери уживају сва људска права и основне слободе. Међутим, у конкретном случају је значајан и чл. 8. који се односи на подизање свести, у којем је, између осталог, прописано да се државе обавезују да усвоје непосредне, ефикасне и одговарајуће мере којима би се подигла свест у целом друштву о особама са инвалидитетом, да се боре против стереотипа, предрасуда и штетне праксе у односу на особе са инвалидитетом. Са тим циљем ове мере обухватају, поред осталог, покретање и настављање ефикасних кампања за упознавање јавности с циљем неговања осетљивости за права особа са инвалидитетом, подстицање на свим нивоима образовног система, укључујући и код деце од малих ногу, понашање које уважава права особа са инвалидитетом. Овим мерама је обухваћено и подстицање свих медијских гласила да приказују особе са инвалидитетом на начин који је у складу са циљем ове Конвенције, односно да се унапреди, заштити и осигура пуно и једнако уживање свих људских права и основних слобода свим особама са инвалидитетом и унапреди поштовање њиховог урођеног достојанства. Одредбом чл. 24. Конвенције, прописано је да државе признају право особа са инвалидитетом на образовање, као и да им у остваривању овог права без дискриминације и на основу једнаких могућности, државе обезбеђују инклузивни систем образовања на свим нивоима. Инклузивни систем образовања и доживотно учење је у циљу пуног развоја људског потенцијала и осећања достојанства и властите вредности, као и јачање поштовања људских права, основних слобода и различитости међу људима, у циљу развоја личности, талената и креативности особа са инвалидитетом, као и њихо-

.....
¹⁴⁷ Закон о ратификацији Конвенције УН о правима детета („Сл. лист СФРЈ — Међународни уговори”, бр. 15/90 и „Сл. лист СРЈ — Међународни уговори, бр. 4/96 и 2/97)

вих умних и физичких способности до пуног степена њихових потенцијала, али и у циљу омогућавања особама са инвалидитетом да ефикасно учествују у слободном друштву. Истим чланом је прописано да ће, у остваривању права на образовање, државе обезбедити да особе са инвалидитетом не буду искључене из система општег образовања на основу инвалидитета, као и да деца са инвалидитетом не буду искључена из слободног и обавезног основног или средњег образовања, на основу инвалидитета, као и да особе са инвалидитетом имају приступ инклузивном, квалитетном и слободном основном и средњем образовању, равноправно са другима у заједници у којој живе.

- 3.6.** Устав Републике Србије у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.
- 3.7.** Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, који у чл. 2. ст. 1. тач. 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбама чл. 15-27. Закона о забрани дискриминације прописани су посебни случајеви дискриминације, па је тако чл. 26. ст. 1. забрањено поступање противно начелу једнаких права и слобода особа са инвалидитетом у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота.
- 3.8.** Законом о основама система образовања и васпитања дефинисано је једнако право и доступност образовања и васпитања за све, као и начини за укључивање деце са сметњама у развоју у образовни систем. Закон у чл. 6. прописује да свако лице има право на образовање и васпитање а у ст. 3. и да лица са сметњама у развоју и инвалидитетом имају право на образовање и васпитање које уважава њихове образовне и васпитне потребе у редовном систему образовања и васпитања, у редовном систему уз појединачну, односно групну додатну подршку или у посебној групи у школи у складу са овим законом. Права ученика прописана су чл. 103. тако да су установа и запослени дужни да обезбеде остваривања ових права, где је, поред другог нарочито истакнутог, наведено и уважавање личности, заштита од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања али и остваривање свих права ученика, права на заштиту и правично поступање школе према ученику и када повреди обавезу утврђену овим законом.
- 3.9.** Чл. 41. ст. 3. Закона о јавном информисању прописана је заштита малолетника, те је одређено да се у јавним гласилима малолетник не сме учинити препознатљивим у информацији која је подесна да повреди његово право или интерес.

АНАЛИЗА ПРИЛОГА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

- 3.10.** Повереница најпре констатује да су различита надлежна тела и институције дала дефиницију инклузивног образовања и његовог значаја за напредовање и едукацију деце са сметњама у развоју. Организација Уједињених нација за образовање, науку и културу (УНЕСКО) у „Смерницама за укључивање” дефинише инклузивно образовање као процес сагледавања и одговора на различите потребе свих ученика/ца кроз веће учешће у учењу, културама и заједницама, као и смањење искључивања унутар и из образовања. Инклузивно образовање, стога, подразумева промене и прилагођавања у садржају, приступима, структурама и стратегијама, уз заједничку визију која обухвата сву децу унутар одговарајућег старосног распона, као и убеђење да на редовном систему лежи одговорност за образовање све деце.
- 3.11.** Повереница за заштиту равноправности указује да су током претходних деценија рађена бројна истраживања на тему инклузивног образовања и укључивања деце са сметњама у развоју у систем редовног школовања, те да су резултати оваквих истраживања показали вишеструку корист инклузивног образовања. Тако, деца са сметњама у развоју која су похађала редовну наставу имају могућност успостављања пријатељстава и осећаја прихваћености што доприноси њиховом неопходном укључивању у редовне токове живота, као и осамостаљивању и развијању осећаја самопоштовања; учење у природној вршњачкој групи; оспособљеност за укључивање у живот и рад; оснаживање родитеља деце са сметњама у развоју да им деца буду прихваћена од стране заједнице у којој живе; повећање компетенције наставника и професора; реструктурирање праксе и принципа васпитно-образовног рада тако да се може одговорити на различите потребе ученика/ца; успостављање сарадње и тимског рада међу ученицима и наставницима; прихватање различитости као нормалне појаве; излагање у сусрет потребама свих ученика; прихватање и подржавање различитих стилова и темпа учења; осигурање квалитета образовања за све ученике кроз стратегије подршке и подучавања као и потпуна искоришћеност свих људских потенцијала у друштву.
- 3.12.** Анализом текста „Пољуљана безбедност деце?” Повереница за заштиту равноправности утврдила је да је текст написан објективно, истичући у први план цитиране изјаве учесника догађаја у ОШ „Д. Ј.” у И, односно, родитеља ученика/ца и директора школе, без истицања личних ставова и мишљења ауторке текста.
- 3.13.** Што се тиче антрфилеа „Изостали асистенти” Повереница за заштиту равноправности сматра да је овим текстом читаоцима и читатељкама упућена порука да је инклузија у образовању у нашим школама још увек недовољно добро решење, да деца са сметњама у развоју треба да похађају тзв. „специјалне школе” у којима ће радити у малим групама, да наставници који раде у редовним школама нису оспособљени за рад са децом са сметњама у развоју, те да је инвалидитет проблем који утиче на понашање деце са сметњама у развоју, услед чега може доћи до негативних последица.
- 3.14.** Повереница сматра да је навод из изјашњења новинарке З. Г. С, да новинари не смеју да жмуре пред дешавањима у друштву која нису увек пријатна, потпуно исправан и неспоран, али истиче да медији, истовремено, имају снажан утицај на јавно мњење и креирају ставове јавности о различитости и осетљивим друштвеним групама. Ауторка текста ставом да „деца са сметњама у развоју нису одговорна за свој проблем” шаље поруку читаоцима да је овај вид инвалидитета проблем. Повереница стоји на становишту да оваква порука доприноси подржавању идеје да децу са сметњама у развоју тре-

ба изоловати из система редовног школовања како својим понашањем не би ометала наставу и угрожавала безбедност деце без сметњи у развоју.

- 3.15.** По питању навода из изјашњења ауторке текста З. Г. С. да има право на своје лично мишљење и став, Повереница сматра да новинари свакако имају право и треба да износе критичка мишљења о догађајима у друштву, али да истовремено треба да истражују и едукују се о значају и објективним разлозима за увођење нових метода и поступака, као што је инклузија у образовању. Тако, Повереница сматра да је неприхватљив став изражен у антрфилеу да наставници у редовним школама нису обучени за рад са „овом децом”, јер нису завршили дефектолошки или неки други факултет. Наиме, Повереница сматра да су наставници едуковани за рад са децом и вођење наставе, да имају могућност да унапређују свој рад и уведу све педагошке иновације у инклузивном моделу, као и да релевантна истраживања показују да нема ниједног доказа да деца без развојних тешкоћа бивају занемарена у оваквом моделу рада.
- 3.16.** Повереница за заштиту равноправности напомиње да школе и друге образовне институције имају обавезу да пруже заштиту ученицима од свих облика вршњачког насиља, али и да обезбеде разумевање различитости, толеранцију и адекватну припрему свих ученика/ца за учење и рад у вршњачкој заједници. Наводом у изјашњењу новинарке З. Г. С. да се извињава у име деце која се истраумирана враћају из школе, ауторка подржава стереотипне ставове везане за децу са сметњама у развоју, и став да им је неопходно „специјално образовање” због опасности коју представљају по децу без сметњи у развоју. Стога, сваки текст који изражава негативан став о процесу инклузије у образовању доприноси отежавању нормалног живота деце са сметњама у развоју, оснаживању њиховог потенцијала и потенцијала њихових породица, те омогућавању учења и развоја деце у природној вршњачкој средини.
- 3.17.** На крају, Повереница за заштиту равноправности напомиње да су медији моћно средство у ширењу толеранције и подстицању права на једнаке могућности и сузбијању дискриминације. Уверена да је објављивање спорног текста резултат недовољног познавања значаја инклузивног образовања и међународних и домаћих стандарда у области равноправности, Повереница изражава наду и очекивање да ће „С. н.” настојати да, кроз прилоге које објављују, развијају свест о равноправности особа са инвалидитетом и утицати на измену образаца, обичаја и праксе који условљавају стереотипе, предрасуде и дискриминацију у односу на децу са сметњама у развоју.

4. МИШЉЕЊЕ

Антрфиле „Изостали асистенти”, објављен у оквиру прилога „Пољуљана безбедност деце?” у листу „С. н.” 31. октобра 2012. године, није у складу са одредбама Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује листу „С. н.” да више не објављује прилоге којима се омаловажава значај инклузивног образовања и подржавају предрасуде према деци са сметњама у развоју, те да својим прилозима доприноси измени образаца, обичаја и праксе који условљавају стереотипе, предрасуде и дискриминацију у односу на децу са сметњама у развоју и њиховом искључивању из редовних токова друштвеног живота.

Притужба М. М. из И. против ОШ Д. Ј. из И. због дискриминације ученика са сметњама у развоју

бр. 07-00-400/2012-01 / 12.3.2013.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе М. М. из И, мајке малолетног У. М, која је поднета против Основне школе „Д. Ј.“ из И. и директора школе Ј. К. Мајка дечака са сметњама у развоју поднела је притужбу након догађаја који су довели до исписивања неколико деце из одељења њеног сина, а поводом изјава директора основне школе. Навела је да су изјаве директора школе некоректне према особама са инвалидитетом, односно, да су неприхватљиви ставови директора да је „закон крив што деца са тешким општећењима похађају редован систем образовања“, да је за децу са сметњама у развоју „најбоље да похађају специјална одељења“, као и да деца са сметњама у развоју треба повремено да се друже са децом без сметњи на музичким или ликовним радионицама. Директор школе је поводом ове притужбе, навео да су наставници школе, одмах након уписивања дечака са сметњама у развоју, започели са прилагођавањем свог рада, као и да су упутили захтев надлежној комисији ради давања мишљења коју подршку треба обезбедити овом ученику. Директор је, потом, навео да су ученици, наставници и родитељи на почетку школске године, упознати са уписивањем ученика са сметњама у развоју у њихово одељење, али да се у одељењу, након неког времена, појавио проблем због непримереног понашања ученика са сметњама у развоју према другим ученицима и наставницима, што је изазвало реакцију код ученика. Директор је навео да је школа одржала више родитељских састанака како би охрабрила родитеље и постигла сарадњу са њима, али су родитељи 12 ученика овог одељења одлучили да децу пребаце у другу школу. Истакао је да стоји иза изјава које је дао медијима, односно, да и даље сматра да је за укључивање деце са сметњама у развоју у систем редовног школовања (инклузивно образовање) потребна боља едукација запослених у школи, као и да је школа поднела захтеве надлежним органима како би се ученику са сметњама у развоју обезбедио педагошки асистент и личних пратилац. У изјавама за медије је најпре изразио жаљење због исписивања ученика из одељења које похађа дечак са сметњама у развоју и навео је да је велики проблем немогућност школе да прикупи новчана средства како би се овом ученику обезбедило присуство педагошког асистента и личног пратиоца. Повереница за заштиту равноправности сматра да је школа предузела низ веома важних мера како би укључила дечака са сметњама у развоју у систем редовног школовања. Међутим, у школи ипак постоји нетолеранција и неразумевање између ученика и наставника, што је довело до исписивања неколико ученика из одељења које похађа дечак са сметњама у развоју. Поред тога, иако је директор показао отпор и неразумевање значаја инклузивног образовања, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да директор својим изјавама није вређао ни понижавао дечака са сметњама у развоју, нити му је ускратио могућност да похађа ову школу. Инклузивно образовање је изузетно важно, јер обезбеђује да деца са сметњама у развоју похађају „редовне“, а не „специјалне“ шко-

ле, што им омогућава да се друже и да их вршњаци прихвате, њиховим родитељима даје осећај да су им деца прихваћена у заједници, док наставницима и професорима омогућава да унапреде своја знања и вештине у вођењу наставе. Иако у овом случају није утврђено да су школа и директор школе дискриминисали дечака са сметњама у развоју, директору школе је дата препорука да обезбеди да сви наставници похађају обуку на тему забране дискриминације и значаја инклузивног образовања, као и да је потребно да школа едукацијама и обукама развија међу ученицима дух толеранције, прихватања различитости и недискриминаторног понашања.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратила М. М, мајка малолетног У. М, поводом изјава директора ОШ „Д. Ј.” из И, објављених на РТ И, С. телевизији, РТ Војводина, телевизији Б92 и недељнику „С. н.”, а након догађаја који су резултирали исписивањем неколико деце из одељења које похађа У. М.

1.2. У притужби је, између осталог, наведено:

- ▶ да је директор ОШ „Д. Ј.” из И. 29. октобра 2012. године, дао неколико изјава за РТ И, С. телевизију и РТ Војводина, телевизију Б92 и недељник „С. н.”;
- ▶ да су директорове изјаве некоректне према особама са инвалидитетом, чиме је угрозио могућност да У. М. настави започето школовање у ОШ „Д. Ј.” из И.;
- ▶ да је овим изјавама директор школе показао непрепознавање разлике између појмова и задатака персоналног асистента, педагошког асистента и личног пратиоца, те да је за деце са сметњама у развоју користио термине: „таквог једног дечака”, „дечака са посебним потребама”, „деца са тешким оштећењима” и сл;
- ▶ да је директор изнео лични став, као и став колектива школе којом руководи, да је „закон крив што су деца са тешким оштећењем у редовном систему образовања”, те да родитељима треба одузети право на одлуку да ли ће њихова деца са сметњама у развоју да похађају редовну школу, већ да такву одлуку треба препустити стручњацима;
- ▶ да је директор школе изнео личне ставове којим тврди да су просветни радници хуманисти, да је за децу са сметњама у развоју најбоље да похађају специјална одељења, те да се процес социјализације спроводи њиховим укључивањем у неке од ликовних или музичких радионица ради привременог дружења са децом без сметњи у развоју;
- ▶ да је директор школе, такође, изјавио да је потребна посебна едукација наставника за рад са децом са сметњама у развоју, као и да су остали ученици и ученице из одељења У. М. ускраћени за квалитетније образовање;
- ▶ да из изјава директора Ј. К. произлази да се није потрудио да се информише о предности-ма инклузивног образовања, већ своје ставове базира на У. немогућностима, а не потенцијалима;
- ▶ да је циљ медијске хајке да се У. испише из ОШ „Д. Ј.” у И;
- ▶ да је директор школе, својим ставовима, индиректно подржао родитеље који су исписали децу из школе, те да је „тешко оптужио” У. М. за физичко, психичко и сексуално узнемиравање других ученика;

- ▶ да је подносиатеља притужбе овакве телевизијске и новинске прилоге доживела као притисак који јој може изазвати додатне здравствене проблеме.
- 1.3.** Уз притужбу је достављен списак интернет страница на којима се могу погледати изјаве директора ОШ „Д. Ј.” у И.
- 1.4.** Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације,¹⁴⁸ па је у току поступка прибављено изјашњење Ј. К, директора ОШ „Д. Ј.” у И.
- 1.5.** У изјашњењу на притужбу, између осталог, наведено је:
- ▶ да се 2012. године у пети разред ОШ „Д. Ј.” у И, уписао У. М, дете са сметњама у развоју, који је распоређен у одељење у којем има најмање евидентираних проблема са учењем и владањем;
 - ▶ да су наставници, након уписивања ученика са сметњама у развоју, започели са прилагођавањем свог рада, и то пре него што је урађен педагошки профил ученика и ИОП;
 - ▶ да су стручни сарадници, директор и одељенски старешина, првог дана наставе, упознали ученике V-4 одељења са новим учеником који има сметње у развоју. О доласку ученика са сметњама у развоју наставници ове школе упознати су током припрема за почетак школске 2012/2013. године, а родитељи ученика V-4 одељења на првом родитељском састанку почетком септембра 2012. године. Наведено је да је и подносиатеља притужбе присуствовала овом родитељском састанку;
 - ▶ да је 12. септембра 2012. године упућен захтев интерресорној комисији за давање мишљења о врсти подршке ученику са сметњама у развоју,
 - ▶ да се у одељењу, након неког времена, појављује проблем због непримереног понашања У. М. према другим ученицима и наставницима, што је изазвало реакције родитеља других ученика;
 - ▶ да је због ових проблема одржано неколико родитељских састанака, у циљу пружања охрабрења и постизања сарадње, уз гаранцију школе да се предузимају све мере за стварање што бољих услова рада у одељењу;
 - ▶ да је школа са подносиатељком притужбе постигла договор да буде присутна у школи, током свих часова, до реализације мишљења интерресорне комисије;
 - ▶ да су и поред понуђених решења за ове проблеме, родитељи 12 ученика одељења V-4 одлучили да децу пребаце у другу школу, што је и медијски пропраћено;
 - ▶ да изјаве које је дао медијима нису биле усмерене против инклузивног образовања и против детета подносиатељке притужбе, већ да је желео да укаже на потешкоће које се појављују услед недостатка законом предвиђене подршке;
 - ▶ да ОШ „Д. Ј.” у И. похађају још три ученика са сметњама у развоју, као и да је, у овим случајевима, постигнуто задовољство ученика, родитеља и запослених;
 - ▶ да је проблем сина подносиатељке притужбе, непредвидљиво понашање које захтева константно присуство личног пратиоца, те да је тренутно мајка присутна на часовима са дететом;

.....
¹⁴⁸ „Сл. гласник РС”, бр. 22/09

- ▶ да стоји иза изјава датих медијима — да је за спровођење инклузивног образовања потребна боља едукација свих запослених у школи, да су просветни радници хуманисти, јер обављају посао који захтева велику љубав, пожртвовање и опредељење за рад са децом без обзира на потешкоће у раду, те да просветни радници, ипак, сматрају да највећи терет инклузивног образовања сносе саме школе;
 - ▶ да школа у целости поштује и прихвата мишљење интерресорне комисије, као и да је упутила захтеве Министарству просвете и локалној самоуправи за ангажовање педагошког асистента и личног пратиоца за сина подносиоце притужбе;
 - ▶ да са подносиоцем притужбе и њеним сином има свакодневни контакт и сарадњу, као и да је подносиоца притужбе чланица Савета родитеља, као представница родитеља ученика са сметњама у развоју;
 - ▶ да психолог школе одржава радионице са свим ученицима одељења V-4 на којима ради на зближавању и упознавању деце у непосредној и отвореној комуникацији, са задатком да се оствари сензибилизација ученика на нивоу одељења.
- 1.6. Уз изјашњење је достављена и следећа документација: мишљења Интерресорне комисије бр. 560-25/2012 од 12. октобра 2012. године и бр. 560-25-13/2012 од 8. новембра 2012. године, записници са састанка Тима за заштиту од насиља ОШ „Д. Ј.“ у И. од 21. септембра 2012. године и 7. новембра 2012. године, хронолошки приказ педагога школе о васпитно-образовним пословима и активностима у процесу стварања функционалних услова за боравак и учење ученика у одељењу V-4 и приказ ангажованости психолога школе у раду са учеником У. М.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. У току поступка утврђено је да је директор ОШ „Д. Ј.“ у И. Ј. К, поводом догађаја у вези са исписивањем из школе ученика одељења V-4, дао више изјава за медије о овом догађају. Наиме, више медијских кућа („РТ Војводина“, „С. ТВ“, „Б92“, „С. телевизија“ и „С. н.“), објавиле су вест да су родитељи ученика V-4 одељења ОШ „Д. Ј.“ у И. тражили од директора школе да заштити њихову децу од ученика са сметњама у развоју, који похађа ово одељење. Након тога родитељи нису пуштали децу да неколико дана похађају наставу, а на крају је 12 ученика исписано из ОШ „Д. Ј.“ у И. и уписано у другу школу. У већини медијских прилога цитирају се, односно, преносе изјаве родитеља, чланова Интерресорне комисије и директора школе, који су дали своје виђење овог догађаја.
- 2.2. Увидом у достављене прилоге, утврђено је да се изјаве директора школе, у начелу, односе на радње које је школа предузела поводом ових догађаја. Наиме, директор школе је у својим изјавама навео да се школа обратила интерресорној комисији и специјалној школи „А. С.“ из Н. П. за помоћ и подршку у раду са учеником са сметњама у развоју. Директор је, такође, навео да је интерресорна комисија проценила да је ученику потребан педагошки асистент, међутим, средства за ангажовање асистента нису одобрена, те није било могуће омогућити ученику овај вид подршке.

У изјави за РТВ И. директор Ј. К. изјавио је, између осталог, да је школа уложила приговор интерресорној комисији, с обзиром да није ангажован педагошки асистент и затражила да се уместо педагошког асистента, детету са сметњама у развоју обезбеди „персонални асистент, тј. лични пратилац“, који би дете „кориговао у понашању“. Директор, надаље, наводи да је мајка детета константно присутна на настави, до одобрења за

ангажовање персоналног асистента, као и да је „изузетно вољна да сарађује и сарађује максимално са школом, у сваком тренутку, неко време када није била у школи, ми смо је позивали, она дође и реагује, а сада када смо увидели да неко мора бити са учеником она је нон-стоп присутна, од почетка доласка у школу до краја часова.” Такође, директор истиче да је од доласка сина подносиољке притужбе било проблема, „неколико ексцеса у понашању, где су деца на неки начин била малтретирана и то се преноси родитељима, а онда се то још мало увећа и тај страх постоји код родитеља”, те да су родитељи од почетка школске године били упознати са доласком „једног таквог ученика у одељење”, али да су неки од родитеља ипак одлучили да децу испишу из школе. У наставку изјаве директор коментарише процес инклузије у настави и истиче да су наставници у школи спремни да раде по прилагођеном наставном плану и програму, иако нису у потпуности едуковани за рад са децом са сметњама у развоју, те да сматра, као и његов колектив, да треба препустити стручњацима да донесу одлуку да ли ће дете са сметњама у развоју ићи у редовну школу или не. Такође наводи да би „неко дете које је већег степена ометености” требало да похађа „неку другу школу” у којој су далеко бољи услови, али и да се повремено укључује у део наставе у редовној школи (ликовне радионице, музичке и друге секције итд.).

- 2.3. Увидом у мишљење Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету/ученику бр. 560-25/2012 од 12. октобра 2012. године, утврђено је да је Комисија за ученика У. М, између осталог, препоручила ангажовање логопеда и дефектолога, развој социјалних вештина код ученика, укључење у целодневни боравак, ангажовање педагошког асистента, саветодавни рад са У. родитељима и У. на успостављању правила понашања у школи и ширем социјалном окружењу, сензибилизацију других ученика, наставника, родитеља других ученика за У. специфичности и посебне потребе, упућивање У. на неговање пријатељстава са сензибилисаним вршњацима из одељењске заједнице, те укључивање у ваннаставне активности, прилагођено сексуално образовање, обавезу директора да формира тимове, итд.
- 2.4. Измењеним мишљењем Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене и социјалне подршке детету/ученику бр. 560-25-13/2012 од 8. новембра 2012. године, Комисија је поновила препоруке за подршку и додатну подршку ученику са сметњама у развоју У. М, уз препоруку да је неопходно да Министарство просвете, локална самоуправа и ОШ „Д. Ј.” из И. ангажују као подршку личног пратиоца за У.
- 2.5. Увидом у записник са састанка Тима за заштиту деце од насиља ОШ „Д. Ј.” из И. од 21. септембра 2012. године, утврђено је да је записником констатовано да су сви чланови тима упознати са „случајем ученика У. М. у V-4 одељењу”, да је тим предложио да педагошки асистент присуствује часовима као подршка ученику са сметњама у развоју, осталим ученицима и наставнику, да ученик са сметњама у развоју крши школска правила понашања „која су у границама толеранције”, те је потребно пратити ситуацију у овом одељењу и у случајевима сумње или сазнања о постојању насиља обавестити Тим, омогућити мирно решење насталих проблема, односно, узнемирености родитеља осталих ученика одељења V-4 путем разговора са родитељима ученика и мајком ученика са сметњама у развоју.
- 2.6. Увидом у записник са састанка Тима за заштиту деце од насиља ОШ „Д. Ј.” из И. од 7. новембра 2012. године, утврђено је да је помоћница координатора тима упознала чланове тима са концептом „Блога ненасиља” који је покренут у оквиру школског сајта.

Такође, чланови тима упознати су са проблемом исписивања ученика из школе због „узнемиравања и вршњачког насиља”, те да су предузете мере подизања безбедности у одељењу V-4, који похађа ученик са сметњама у развоју, и то тако што мајка ученика присуствује настави и одморима, уз подизање нивоа дежурстава на „степен високе будности и брзог реаговања”. Поред тога, тим је анализирао примедбе просветне саветнице и предложио да се на видном месту презентују све информације у вези са радом Тима за заштиту деце од насиља, вођење евиденције о свим случајевима насиља, креирање индивидуалног плана подршке за „децу насилнике и децу жртве”, израда плана активности на подизању нивоа безбедности ученика у току школског одмора и када напуштају школску зграду. Тим је, такође, предложио мере за унапређење социјалних вештина У. М, и то тако што је предложена: израда ИОП-а, анимација детета у оквиру различитих секција, вршњачка подршка, радионице са психологом на нивоу одељења, активности на школским одморима („игре у пару ради међусобног помагања и подршке, али и уважавања и толеранције различитости”). На крају записника, тим констатује као пример добре праксе учешће У. М. на сусрету деце песника и песника из књижевног клуба „Мирослав Антић”, поводом обележавања Дечје недеље. Наиме, том приликом наступ У. М. је пропраћен „добрим пријемом и похвалама, а он лично осетио велико задовољство и срећу и данима је причао о својим утисцима”.

- 2.7.** Увидом у таксативни хронолошки приказ васпитно-образовних послова и активности у процесу стварања функционалних услова за боравак и учење ученика у одељењу V-4, утврђено је да су у питању активности које је сачинила педагошкиња школе, у вези са радом са ученицима V-4, и то: разговор са подносиоцем притужбе пре почетка школске године у циљу прикупљена основних информације о ученику, разговор са У. учитељицом, формирање одељења V-4, информисање Наставничког већа и одељенског већа одељења V-4 о доласку ученика са сметњама у развоју, час одељенског старешине који је одржан првог дана наставе на коме су остали ученици упознати „са одређеним карактеристикама новог ученика са сметњама у развоју, потреби да се са учеником понекад ради на другачијим садржајима или на другачији начин, потреби да буду толерантни према одређеним потребама ученика, потреби да се придржавају одређених правила понашања у школи...”, учешће на родитељским састанцима у циљу упознавања родитеља са доласком новог ученика у одељење, појашњавање појма инклузије у образовању, свакодневни боравак у одељењу, свакодневни рад педагошкиње са учеником са сметњама у развоју у моментима „опадња пажње и концентрације ученика”; сарадња са подносиоцем притужбе због проблема у понашању њеног детета, сарадња са интерресорном комисијом, сарадња са наставницима и сарадња са тимовима (стручни инклузивни тим, тим за развојно планирање, вршњачки тим, ученички парламент).
- 2.8.** Психолошкиња ОШ „Д. Ј.” из И. доставила је списак активности које је спровела у раду са учеником У. М. Наведено је да је, између осталог, 3. септембра 2012. године разговарала са ученицима одељења V-4, да је присуствовала на три родитељска састанка током септембра и октобра 2012. године, водила разговоре са подносиоцем притужбе, У, ученицима, родитељима и наставницима одељења V-4, присуствовала на девет часова наставе у одељењу V-4, посетама надзорних служби, те предложила одржавање састанака Тима за заштиту деце од насиља, злостављања и занемаривања. Наводи и да је одржана радионица „Релације са неким — Моја породица”, са темом упознавања и зближавања деце, као и сензибилизације ученика на нивоу одељења, а да су ученици

тражили и друге радионичарске сусрете. На крају, наводи да је предложила директору да се реализује и семинар са наставницима у циљу повећања њихових компетенција и сензибилизације за рад са ученицима са сметњама у развоју.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ РЕШЕЊА

- 3.1.** Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњење са прилозима, као и изјаве директора школе ОШ „Д. Ј.” у И. дате медијима поводом догађаја везаног за исписивање неколико ученика из одељења V-4 ове школе.

ПРАВНИ ОКВИР

- 3.2.** Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.¹⁴⁹
- 3.3.** Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је Република Србија 1990. године ратификовала Конвенцију о правима детета,¹⁵⁰ која у чл. 28. предвиђа да дете, између осталог, има право на образовање и да је држава дужна да осигура обавезно и бесплатно основно образовање за све, да омогући да образовне и стручне информације и савети буду доступни свој деци и предузме мере за редовно похађање школе и смањење стопе напуштања школе. Чланом 29. став 1. Конвенције о правима детета дефинисани су циљеви образовања тако што је прописано да образовање детета треба да буде усмерено на свеобухватан развој пуног потенцијала детета, уз развијање поштовања људских права, појачан осећај идентитета и припадности и његову или њену социјализацију и интеракцију са другима и са окружењем.
- 3.4.** Члан 29. Конвенције о правима детета проширен је и појашњен Општим коментаром бр. 1. из 2001. године, у коме је између осталог наведено да чл. 29. ст. 1. Конвенције инсистира на потреби да образовање буде усмерено на дете, прилагођено детету и да омогућава његово или њено оснаживање. образовање на које свако дете има право јесте оно које је осмишљено тако да развије код детета животне вештине, да ојача дететову способност да ужива читав низ људских права и да утиче на стварање културе прожете одговарајућим вредностима људских права. Комитет за права детета напомиње

¹⁴⁹ Чл. 33. Закона о забрани дискриминације

¹⁵⁰ Закон о ратификацији Конвенције УН о правима детета („Сл. лист СФРЈ — Међународни уговори”, бр. 15/90 и „Сл. лист СРЈ — Међународни уговори, бр. 4/96 и 2/97)

да наставни план мора да буде у директној вези са дететовим потребама, као и да потпуно узме у обзир дететове способности које се развијају. Наставне методе, стога, треба да се прилагоде различитим потребама различите деце. Образовање треба да тежи томе да обезбеди да свако дете савлада основне животне вештине и да ниједно дете не изађе из школе, а да није опремљено за сучавање са изазовима са којима се може очекивати да ће се сучити у животу. Комитет наглашава да је важно да деца усвоје и животне вештине као што су способност да се доносе уравнотежене одлуке; да се сукوبي решавају на ненасиљан начин; да се развије здрав начин живота, добри односи у друштву и одговорност, критичко размишљање, таленти и друге способности. Насупрот томе, Комитет напомиње да дискриминација, по било ком основу, било да је отворена или скривена, вређа људско достојанство детета и у стању је да подрије или чак уништи способност детета да има користи од могућности које му пружа образовање. Стога, Комитет за права детета истиче значај образовања о људским правима, и то тако што ће деца гледати како се стандарди људских права примењују у пракси, било код куће, у школи или унутар заједнице. Због тога, образовање о људским правима треба да буде свеобухватан, доживотни процес, и да почне одражавањем вредности људских права у свакодневном животу и искуствима деце.

- 3.5.** Комитет за права детета је донео и Коментар бр. 9. који се односи на права детета са сметњама у развоју, у којем се наводи да држава треба да предузме одговарајуће мере ради спречавања сваке дискриминације, укључујући и оне на основу сметњи у развоју. Такође, наводи се и чињеница да друштвено обележавања, страхови, презаштићеност, негативни ставови, заблуде и преовлађујуће предрасуде против деце са сметњама у развоју доводе до маргинализације и отуђивања деце са сметњама у развоју. Такође се одређује да учестала пракса ограничавања деце са сметњама у развоју на активности које су посебно организоване и намењене само њима, води даљој маргинализацији и повећава осећај изолованости деце са сметњама у развоју. Стога, Комитет за права детета у овом коментару напомиње да инклузивно образовање треба да буде циљ образовања деце са сметњама у развоју, без искључивања из општег образовног система.
- 3.6.** Конвенција о правима особа са инвалидитетом¹⁵¹ у чл. 7. прописује да ће државе предузети све неопходне мере да се деци са инвалидитетом обезбеди да равноправно са другом децом, у пуној мери уживају сва људска права и основне слободне. Чланом 24. је прописано да државе признају право особа са инвалидитетом на образовање, и да им у остваривању овог права без дискриминације и на основу једнаких могућности, државе обезбеђују инклузивни систем образовања на свих нивоима. Инклузивни систем образовања и доживотно учење је у циљу пуног развоја људског потенцијала и осећања достојанства и властите вредности, као и јачање поштовања људских права, основних слобода и различитости међу људима, у циљу развоја личности, талената и креативности особа са инвалидитетом, као и њихових умних и физичких способности до пуног степена њихових потенцијала, али и у циљу омогућавања особама са инвалидитетом да ефикасно учествују у слободном друштву. Истим чланом је прописано да у остваривању права на образовање, државе ће обезбедити да особе са инвалидитетом не буду искључене из система општег образовања на основу инвалидитета, као и да деца са инвалидитетом не буду искључена из слободног и обавезног основног или средњег образовања, као и да особе са инвалидитетом имају приступ инклузивном,

.....
¹⁵¹ Конвенција о правима особа са инвалидитетом („Сл. гласник РС — Међународни уговори”, бр. 42/2009)

квалитетном и слободном основном и средњем образовању, равноправно са другима у заједници у којој живе.

- 3.7.** Устав Републике Србије¹⁵² у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.
- 3.8.** Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације,¹⁵³ који у чл. 2. ст. 1. тач. 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима.
- 3.9.** Законом о основама система образовања и васпитања¹⁵⁴ дефинисано је једнако право и доступност образовања и васпитања за све, као и начини за укључивање деце са сметњама у развоју у образовни систем. Одредбама чл. 6. прописано је да свако лице има право на образовање и васпитање, као и да лица са сметњама у развоју и инвалидитетом имају право на образовање и васпитање које уважава њихове образовне и васпитне потребе у редовном систему образовања и васпитања, у редовном систему уз појединачну, односно групну додатну подршку или у посебној групи у школи у складу са овим законом. Установа и запослени су дужни да обезбеде остваривања права ученика (чл. 103), између осталог и уважавање личности, заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, остваривање свих права ученика, укључујући и право на заштиту и правично поступање и у ситуацијама када ученик повреди обавезу утврђену овим законом. Такође, чл. 44 ст. 1. овог закона прописана је забрана дискриминације, те је одређено да су у установи забрањене активности којима се угрожавају, омаловавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, *сметњи у развоју и инвалидитета*, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације.
- 3.10.** Стратегијом развоја образовања у Србији до 2020. године¹⁵⁵ уочени су проблеми у досадашњем развоју и реформи образовања, на пример са увођењем инклузивног приступа због, између осталог, слабих капацитета школа за препознавање унутрашњих препрека и прављење инклузивног школског развојног плана, великог отпора инклузији, још увек медицинског, а не педагошког приступа проблему, доминантно предавачке

.....
¹⁵² Устав Републике Србије („Сл. гласник РС”, бр. 98/06)

¹⁵³ Закон о забрани дискриминације („Сл. гласник РС”, бр. 22/2009)

¹⁵⁴ „Сл. гласник РС”, бр. 79/09 и 52/11

¹⁵⁵ „Сл. гласник РС”, бр. 107/12

наставе која не оставља простор за индивидуализован приступ. Такође је констатовано да запослени у образовању генерално мало знају о инклузији и не разумеју је добро, указано је на недостатак педагошких асистената, као и на недовољну примену индивидуализованог приступа и прилагођавања наставе потребама деце. Стога, стратегија предвиђа да програм рада школе треба да подразумева коришћење разноврсних облика и метода наставе/учења усмерених на учење и ученика (добра предавачка настава, стваралачке и културне активности, самостални рад ученика, пројекатска настава, лабораторијске и теренске вежбе). У том смислу, у стратегији се наводи да овакве разноврсне методе рада омогућавају бољу индивидуализацију наставе, излазе у сусрет специфичним потребама ученика, било да је реч о талентованим и обдареним ученицима или о ученицима који имају сметње и тешкоће у раду, јер без модерних облика рада немогуће је конципирати развој земље на принципима паметног, одрживог и инклузивног развоја, и развити компетенције потребне за живот у савременом друштву.

АНАЛИЗА ПРИЛОГА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

- 3.11.** Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да се притужба односи на медијске изјаве директора ОШ „Д. Ј.” из И. Поред тога, у поступку је утврђивано да ли је поступцима и радњама школе извршена дискриминација У. М, с обзиром да су изјаве директора школе у директној вези са радњама које је школа евентуално предузела, односно, пропустила да предузме, од уписивања У. М. у одељење V-4 ОШ „Д. Ј.” из И.

С тим у вези, неопходно је напоменути да је Повереник за заштиту равноправности државни орган у чијој је надлежности да спроводи поступак по притужбама које се односе на акте дискриминације. Сагласно томе, предмет анализе у овом случају ограничен је на утврђивање постојања дискриминације детета са сметњама у развоју, на основу Закона о забрани дискриминације и других релевантних прописа који садрже антидискриминаторне одредбе. Стога, евентуалне повреде процедура и непримењивање других прописа који су нпр. у вези са образовном и социјалном подршком ученику са сметњама у развоју, не спадају у надлежност Повереника за заштиту равноправности, па у овом поступку нису анализирани процедуре које су школа, интерресорна комисија, као и друга надлежна тела били дужни да примене (нпр. педагошки профил ученика, доношење и примена индивидуалног образовног плана), имајући у виду да су за контролу ових процедура и њихову усклађеност са важећим прописима надлежни други државни органи и институције.

- 3.12.** Повереница за заштиту равноправности утврдила је да је директор ОШ „Д. Ј.” из И, поводом догађаја у школи, дао више изјава за телевизијске и штампане медије. Изјаве се, начелно, односе на ситуацију у одељењу V-4 која је резултирала исписивањем неколико ученика овог одељења, уз изражавање жаљења због настале ситуације и немогућности школе да реализује мишљење интерресорне комисије, због недостатка финансијских средстава које треба да обезбеди надлежно министарство, као и његовом ставу о процесу инклузије у систему основног образовања.
- 3.13.** Анализом наведених изјава, утврђено је да је директор Ј. К. указао на изразито проблематичну ситуацију до које је дошло у ОШ „Д. Ј.” из И, да се ситуација није решила на задовољавајући начин, већ је ескалирала исписивањем ученика из школе и „обавезом” подносиоце притужбе да присуствује свим школским часовима свога детета. Поред тога, из наведених изјава се може закључити да директор показује отпор према про-

цесу инклузије у образовању и недовољно разумевање предности овог процеса, али и указује на неке реалне потешкоће са којима се његова школа сусрела у реализацији ИОП-а (ангажовање педагошког и персоналног асистента за малолетног У. М).

- 3.14.** Повереница за заштиту равноправности указује да су током претходних година, различита надлежна тела и институције дала дефиницију инклузивног образовања и његовог значаја за напредовање и едукацију деце са сметњама у развоју. Организација Уједињених нација за образовање, науку и културу (УНЕСКО) у „Смерницама за укључивање“ дефинише инклузивно образовање као процес сагледавања и одговора на различите потребе свих ученика кроз веће учешће у учењу, културама и заједницама, као и смањење искључивања унутар и из образовања. Инклузивно образовање, стога, подразумева промене и прилагођавања у садржају, приступима, структурама и стратегијама, уз заједничку визију која обухвата сву децу унутар одговарајућег старосног распона, као и убеђење да на редовном систему лежи одговорност за образовање све деце.
- 3.15.** Такође, током претходних деценија рађена су бројна истраживања на тему инклузивног образовања и укључивања деце са сметњама у развоју у систем редовног школовања, а резултати оваквих истраживања показали су вишеструку корист инклузивног образовања. Деца са сметњама у развоју која су похађала редовну наставу имају могућност успостављања пријатељстава и осећаја прихваћености са децом без инвалидитета, што доприноси њиховом неопходном укључивању у редовне токове живота, као и осамостаљивању и развијању осећаја самопоштовања; учење у природној вршњачкој групи; оспособљеност за укључивање у живот и рад; оснаживање родитеља деце са сметњама у развоју да им деца буду прихваћена од стране заједнице у којој живе; повећање компетенције наставника и професора; реструктурирање праксе и принципа васпитно-образовног рада тако да се може одговорити на различите потребе ученика; успостављање сарадње и тимског рада међу ученицима и наставницима; прихватање различитости као нормалне појаве; излагање у сусрет потребама свих ученика; прихватање и подржавање различитих стилова и темпа учења; осигурање квалитета образовања за све ученике кроз стратегије подршке и подучавања као и потпуна искоришћеност свих људских потенцијала у друштву.¹⁵⁶
- 3.16.** Што се тиче навода директора да наставници нису довољно едуковани за рад са децом са сметњама у развоју, Повереница сматра да су наставници оспособљени за рад са децом и вођење наставе, да имају могућност да унапређују свој рад и уведу све педагошке иновације у инклузивном моделу, као и да релевантна истраживања показују да нема ниједног доказа да деца без развојних тешкоћа бивају занемарена у оваквом моделу рада.¹⁵⁷ Поред тога, истраживања из ове области показују да подучавање у инклузивном окружењу поправља професионалне вештине наставника, јер уместо да користе „специјалне програме“ као део тзв „специјалног образовања“, раде на развоју вештина које омогућава укључивање детета са сметњама у развоју у вршњачку групу. С друге стране, наставници на тај начин, помажу и ученицима без сметњи у развоју да развију позитивније ставове према особама са инвалидитетом, а самим тим и толерантном друштву.¹⁵⁸

.....
¹⁵⁶ „Водич кроз права деце са сметњама у развоју”, Биљана Јањић, Косана Бекер (2011)

¹⁵⁷ „Методика рада са децом са посебним потребама”, Сунчица Мацура-Миловановић (2007/2008)

¹⁵⁸ „Ефективно образовање — општи концепти”, др Бранислав Бројчин (са семинара „Ефективно ангажовање за инклузивно образовање, MIDWAY)

Такође, из списка активности које је психолошкиња ОШ „Д. Ј.” спровела у раду са учеником У. М, утврђено је да је директору школе предложено да се реализује семинар са наставницима у „*циљу повећања компетенција и сензибилитета наставника*” за рад са ученицима са сметњама у развоју. С обзиром на значај и утицај предавача за рад са децом са и без сметњи у развоју, те иновативан приступ инклузивног образовања, Повереница сматра да је овај предлог веома значајан и може побољшати компетенције и педагошке вештине наставника за рад у одељењима која похађају деца са сметњама у развоју.

С друге стране, разумљиво је незадовољство директора школе због немогућности школе да ученику са сметњама у развоју обезбеди подршку педагошког асистента и личног пратиоца, у складу са мишљењем интересорне комисије. Повереница напомиње да је у том смислу и Заштитник грађана, као надлежни државни орган, издао већи број препорука надлежним министарствима којима је, између осталог, препоручио да на јединствен начин детаљно уреди и дефинишу мере додатне подршке које захтевају додатна финансијска средства: начин њиховог остваривања и финансирања; органе надлежне за обезбеђивање препоручених мера, њихове обавезе и одговорности и механизам контроле спровођења мера подршке деци са сметњама у развоју; те да у већој мери обезбеди едукације запослених и руководилаца у установама образовања и васпитања о образовању деце са сметњама у развоју, усмерене на повећавање осетљивости и стицање практичних знања и вештина у раду са децом са сметњама у развоју.

3.17. По питању става директора Ј. К. да није добро решење да родитељи самостално одлучују да ли ће њихова деца са сметњама у развоју похађати редовну или тзв. „специјалну школу”, Повереница указује да према Закону о основама система образовања и васпитања родитељи/старатељи доносе одлуку о врсти школе коју ће дете похађати. Овакво решење је веома значајно, с обзиром да су управо родитељи ти који су највише заинтересовани за постигнућа свог детета и представљају незаобилазне партнере у образовном процесу. С тим у вези, активна улога родитеља у образовном процесу почиње од избора школе коју ће дете похађати, а наставља се кроз различите активности и учествовање у доношењу свих одлука које се тичу детета.

3.18. Повереница за заштиту равноправности сматра да је важно осврнути се на део изјаве директора Ј. К, којим је исказан став да деца са већим степеном сметњи у развоју треба да иду у школе у којима су бољи услови, а да се повремено, путем секција, укључују у рад са децом из редовних школа. Наиме, оваквим ставом се подржава идеја која је дуги низ година егзистирала у нашем образовном систему — да децу са сметњама у развоју треба изоловати од друге деце. Повереница указује да је овакав став у модерном друштву превазиђен, с обзиром да се систем образовања у нашој земљи заснива на инклузивном моделу, а *изузетно*, на основу мишљења интересорне комисије и уз сагласност родитеља, деца са сметњама у развоју могу се уписивати и у школе за образовање ученика са сметњама у развоју.

Наиме, принцип инклузивног образовања усмерен је на промену школе, а не деце која је похађају, што значи да школе морају да буду спремне да одговоре на потребе потпуно различитих ученика, и да то чине у „редовним одељењима”.

3.19. Анализом прилога достављених уз изјашњење ОШ „Д. Ј.” из И, утврђено је да је школа предузела низ мера које су потребне за укључивање детета са сметњама у развоју у систем редовног школовања. У том смислу, Повереница за заштиту равноправности сматра да је потребно похвалити спремност запослених у школи на сарадњу, организовање

разговора и родитељских састанака, креирање „Блога ненасиља”, укључивање тима за заштиту деце од насиља и учешће педагошко-психолошке службе у раду са учеником са сметњама у развоју и другим ученицима. Међутим, из навода притужбе и изјашњења, може се констатовати да постоји нетолеранција и неразумевање између ученика, родитеља и наставника, као и проблеми у укључивању У. М. у систем редовне наставе, што је резултирало конфликтом и исписивањем неколико деце из одељења V-4.

- 3.20.** Током поступка је констатовано да директор, својим изјавама, показује неразумевање предности инклузивног образовања, али с друге стране, не онемогућава укључивање деце са сметњама у развоју у школу. Изјавама које је дао, директор школе није вређао ни понижавао У. М. због сметњи у развоју, а није му ни ускратио право да настави школовање у ОШ „Д. Ј.” из И. Такође, није утврђено да је школа на било који начин, поступањем или пропуштањем, ставила у неповољнији положај У. М. у односу на децу без сметњи у развоју.
- 3.21.** На крају, Повереница за заштиту равноправности напомиње да школе и друге образовне институције имају обавезу да пруже заштиту ученицима од свих облика вршњачког насиља, али и да обезбеде разумевање различитости, толеранцију и адекватну припрему свих ученика за учење и рад у вршњачкој заједници.

4. МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби М. М, мајке У. М, није утврђено да су ОШ „Д. Ј.” из И. и директор школе Ј. К. дискриминисали У. М. на основу његовог личног својства — сметњи у развоју.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности, на основу чл. 33. тач. 9. Закона о забрани дискриминације, препоручује директору ОШ „Д. Ј.” из И. да:

- 5.1.** Предузме све неопходне радње и мере којима ће обезбедити да сви запослени у ОШ „Д. Ј.” прођу обуку/стручно усавршавање на тему забране дискриминације, са посебним акцентом на образовање деце са сметњама у развоју, како би се обезбедила већа сензибилисаност свих запослених.
- 5.2.** Предузме све неопходне мере из своје надлежности, како би се кроз одговарајуће програме, обуке и едукације међу ученицима развијао дух толеранције, прихватања различитости и недискриминаторног понашања.

Потребно је да ОШ „Д. Ј.” из И. обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Притужба В. Б. против основне школе Т. Р. због дискриминације на основу инвалидитета у области образовања

бр. 07-00-498/2013-02 / 11.10.2013.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе В. Б, законске заступнице П. Б, против ОШ „Т. Р.“ у Ч, због дискриминације детета на основу сметњи у развоју и инвалидитета. У току поступка је утврђено да је П. Б. дете са сметњама у развоју и да наставу похађа по индивидуалном образовном плану. Он је завршио пети разред школске 2012/13 године у ОШ „Т. Р.“, али је оцењен само из четири предмета, док из осталих предмета нема оцене и нема уписано са којим општим успехом је завршио пети разред. Индивидуални образовни план за П. Б. је израђен за четири предмета из којих је оцењен на крају године, а наставу из осталих предмета није похађао. Због тога је Школска управа у Ч. препоручила ОШ „Т. Р.“ да поштује прописе којима је регулисана израда индивидуалног образовног плана, да изради индивидуални образовни план за све предмете и створи услове који ће омогућити да П. Б. буде укључен у наставу из свих предмета, у оној мери која је за њега оптимална. Међутим, ОШ „Т. Р.“ није створила услове који би омогућили да П. Б. буде оцењен из свих предмета у школској 2012/13 години, чиме је ставила П. Б. у неповољнији положај у односу друге ученике на основу његовог личног својства — сметњи у развоју. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је ОШ „Т. Р.“ у Ч, пропуштањем да створи услове који би омогућили да П. Б. буде оцењен из свих предмета у школској 2012/13 години, прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације. Основној школи „Т. Р.“ препоручено је да предузме све неопходне радње и мере којима ће створити услове да П. Б. буде оцењен из свих предмета у школској 2013/14 години, да организује обуке и едукације за запослене у школи на тему дискриминације у образовању, посебно у односу на ученике којима је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, тешкоћа у учењу и других разлога потребна додатна подршка у образовању, као и да убудуће води рачуна да у оквиру својих редовних послова и активности, не крши законске прописе о забрани дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

- 1.1. Повереница за заштиту равноправности притужбом се обратила В. Б, законска заступница П. Б, због дискриминације у ОШ „Т. Р.“ у Ч.
- 1.2. У притужби је, између осталог, наведено:
 - ▶ да је П. Б. кренуо у пети разред школске 2012/13 године и да је наставу похађао по индивидуалном образовном плану (у даљем тексту: ИОП);
 - ▶ да је препорука тима за израду индивидуалног образовног плана била да се ИОП уради за предмете за које П. Б. показује највише интересовања, са циљем што бољег прилаго-

ђавања промени насталој преласком у пети разред, јер је до тада је имао једног учитеља и настава се одвијала у једној учионици;

- ▶ да је планирано да се у другом полугодишту уради ревизија ИОП-а, како би се дете постепено укључило у наставу из свих предмета;
 - ▶ да на крају првог полугодишта родитељи П. Б. нису обавештени када је родитељски састанак, а дечак није добио ни „листић” са оценама из предмета из којих је похађао наставу;
 - ▶ да у другом полугодишту није урађена ревизија ИОП-а, због чега су се родитељи обратили начелнику Школске управе у Ч. и координатору за ИОП;
 - ▶ да је Школска управа у Ч. обавестила родитеље да ће организовати састанак у ОШ „Т. Р.” са циљем да се П. Б. пружи додатна подршка. Састанак је одржан 9. априла 2013. године, присутни су били М. Ј, Р. Г, С. М, чланице Мреже подршке инклузивном образовању, начелник школске управе Д. Б, координаторка за ИОП С. М, директор школе, тим за израду ИОП-а, персонални асистент и родитељи П. Б;
 - ▶ да су том приликом запослени у школи изјавили да не знају како да оцене П. Б. по ИОП-у, због чега су се обратили и В. Ф, помоћници министра, тражећи од ње инструкције за даље поступање, али да до тог тренутку нису добили њен одговор;
 - ▶ да су родитељи П. Б. на истом састанку сазнали да је наставница разредне наставе потписала да је урађена ревизија ИОП-а 16. фебруара 2013. године и да ће дете наставити да похађа наставу само из појединих предмета;
 - ▶ да су чланице Мреже подршке инклузивном образовању покушале да објасне да се крши закон, да постоји Правилник о ближим упутствима за утврђивање права на ИОП, да постоји Приручник за планирање и писање ИОП-а, као и да постоји Правилник о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању;
 - ▶ да се ни након састанка ништа није променило, П. Б. је наставио да похађа наставу само из појединих предмета што је довело до тога да на крају петог разреда нема уписане оцене у ђачку књижицу;
 - ▶ да су родитељи о свему обавестили начелника Школске управе у Ч. Д. Б, сматрајући да се таквим поступањем школе врши занемаривање и дискриминација П. Б;
- 1.3.** Уз притужбу су достављени и следећи прилози: 1) педагошки профил ученика, 2) садржај индивидуалног образовног плана (ИОП) бр. 620 од 12. октобра 2012. године, 3) сведочанство П. Б. бр. 422 од 25. јуна 2013. године и 4) допис Школске управе у Ч. директору ОШ „Т. Р.” од 23. априла 2013. године.
- 1.4.** Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење ОШ „Т. Р.” у којем је наведено следеће:
- ▶ да је притужба неоснована;
 - ▶ да је П. Б. са једанаест година уписан у ОШ „Т. Р.” а да до тог момента није био укључен у образовни систем. Да његови родитељи не сарађују са школом већ да комуникацију са школом обављају преко просветних инспектора, просветних саветника, Заштитника грађана и чланица Мреже за инклузивно образовање;

- ▶ да је П. Б. школску 2011/12 годину започео 14. новембра 2011. године, а да је завршио четврти разред по плану који је договорен са родитељима, Школском управом и представницима Мреже за инклузивно образовање;
- ▶ да је 10. новембра 2012. године израђен план прилагођавања који није имао образовне циљеве, већ интеграцију П. Б. у ученички колектив и навикавање на школску средину. Овај план је подразумевао да дете долази сваки дан по два часа, на часове музичке културе, физичког васпитања, ликовне културе, грађанског васпитања и одељенске заједнице, јер је процењено да ће наведени предмети омогућити остваривање постављених циљева;
- ▶ да је на састанку 25. јануара 2012. године евалуиран план прилагођавања и договорена је израда ИОП-а у коме би акценат и даље био на социјализацији и навикавању на школске услове, јер се *„још увек нису стекли услови за постављање образовних циљева“*;
- ▶ да је након тога израђен педагошки профил и да су родитељи П. Б. 20. марта 2012. године, потписали „пристанак“ за примену ИОП-а којим је планиран боравак на наведеним часовима и то уз присуство једног родитеља;
- ▶ да је 2. јуна 2012. године евалуиран ИОП, да је тада констатовано да постоји помак у моторици шаке и да П. Б. може да ухвати добачену лопту. Представници Школске управе напоменули су да би дете требало оценити, као и да је потребно организовати разредни испит за који ће писмено проследити упутство за реализацију, с обзиром да ученик нема образовних циљева у свом школовању;
- ▶ да школа није добила ово упутство, али и да родитељи нису имали никаква очекивања тим поводом, као и да су изразили задовољство сарадњом са учитељем и његовим радом са П. Б.;
- ▶ да је школске године 2012/13, П. Б. похађао пети разред и то у смени по избору његових родитеља. На састанку који је одржан 18. септембра 2012. године, поред родитеља присуствовали су и представници Школске управе, учитељ, педагог школе и предметни наставници. Учитељ је предложио да П. Б. настави похађање наставе из истих предмета, јер се нису стекли услови за постављање образовних циљева и нема промена у педагошком профилу. Родитељи и саветници Школске управе били су сагласни са свим наведеним;
- ▶ да школа поштује законе и правилнике у вези са оцењивањем ученика, али и да Школска управа није доставила упутство за оцењивање П. Б. То је био разлог да се школа обрати Министарству просвете, науке и технолошког развоја почетком школске 2012/13 године. Надлежно министарство је обавестило школу да су предвиђене измене и допуне Правилника о евиденцијама, којима ће се дефинисати начин и место евидентирања рада и оцена ученика у педагошкој документацији ученика који раде по ИОП-у;
- ▶ да су састанку 9. априла 2013. године присуствовали представници Мреже за инклузивно образовање, начелник ШУ Ч, просветна саветница С. М, родитељи, одељенски старешина С. М-К, предметни наставници, педагог школе и директор. Тема састанка је била оцењивање П. Б. Том приликом су родитељи први пут захтевали оцене из предмета које П. похађа, али и из оних које не похађа;
- ▶ да и поред тога што Правилник о оцењивању ученика нема дефинисано оцењивање ученика који се школују по ИОП-у а који не садржи образовне циљеве, школа има најбољу вољу да изађе у сусрет родитељима. Ово пре свега јер се ради о школи са великим искуством и успехом у инклузивном образовању, о првој школи у округу а могуће и шире која је још 2007/08 израдила ИОП који је успешно реализован. Од тада до данас школа

успешно израђује и реализује ИОП-е за четрнаест ученика од првог до шестог разреда, који напредују и са чијим родитељима школа има успешну сарадњу;

- ▶ да школа није добила конкретно упутство за оцењивање П. Б. и поред континуираних захтева, да је поново иницирала састанак одељенског већа, стручне службе, директора и Школске управе. Састанак је одржан 4. јуна 2013. године, а на њему су саветнице ШУ предложиле реализовање разредних испита и *„да се заједно са родитељима договори шта да наставници оцене, с обзиром да П. нема образовне циљеве у свом ИОП-у“*. Родитељи се нису појавили на заказаном састанку 11. јуна 2013. године, због чега је заказан састанак и за 25. јуни 2013. године, када су родитељи одбили предлог Школске управе за разредни испит, инсистирајући да се изда сведочанство и занемарујући сваки покушај школе да се успостави квалитетна комуникација зарад добробити П. Б;
- ▶ да Правилник о ближим упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање регулише израду педагошког профила ученика, који садржи опис његове образовне ситуације и основ је за израду ИОП-а. На основу педагошког профила П. Б, у чијој изради су учествовали и родитељи детета, његов ИОП предвиђа похађање четири предмета, нема образовне циљеве, већ је циљ његова социјализација и навикавање на боравак у школи. У изради овог ИОП-а учествовали су родитељи и својим потписом га одобрили. *„ИОП П. Б. нема образовних циљева зато што у његовом педагошком профилу нема карактеристика које то омогућавају“*;
- ▶ да се школа придржава Правилника о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању *„у мери у којој је дефинисано оцењивање ученика који на основу педагошког профила, у свом ИОП-у немају као циљ (очекивану промену) усвојене образовне стандарде за крај обавезног образовања (образовни циљеви)“*;
- ▶ да није било дискриминације ни по ком основу, као и да је школа спремна да по писменом упутству релевантне институције, превазиђе законске недостатке и изађе у сусрет родитељима П. Б, и поред недостатака одговарајућих правилника и мањкавости постојећих.

1.5. Уз изјашњење на притужбу достављени су и допис школе заменици Заштитника грађана од 12. децембра 2011. године и молба и одговор помоћника министра како оценити ученика у чијем ИОП-у не постоје образовни стандарди од 6. септембра и 16. октобра 2012. године.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1.** Повереница за заштиту равноправности констатује да међу странама није спорно да је П. Б. ученик ОШ „Т. Р.“ који наставу похађа по ИОП-у.
- 2.2.** Увидом у сведочанство П. Б. бр. 422 од 25. јуна 2013. године, утврђено је да је завршио пети разред али да је оцењен само из четири предмета, и то из: ликовне културе, музичке културе, физичког васпитања и грађанског васпитања, а да из осталих предмета нема оцене, као и да није уписано са којим општим успехом је завршио пети разред основне школе.
- 2.3.** На основу увида у садржај ИОП-а бр. 620 од 12. октобра 2012. године утврђено је да је за П. Б. потребна подршка развоја и образовне ситуације у социјалним вештинама, вербалној комуникацији и моторици. Утврђено је и да су родитељи дали сагласност на спровођење ИОП-а.

- 2.4. Увидом у допис Школске управе у Ч. од 23. априла 2013. година, утврђено је да је школи препоручено да се држи прописаних процедура у изради ИОП-а, да изради ИОП за све предмете и створи услове који ће омогућити да ученик буде укључен на наставу из свих предмета у оној мери која је за њега оптимална. Такође, школа треба да се придржава Правилника о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању и да планира и реализује активности и методе којима ће створити услове за оцењивање овог ученика, а родитељи треба да буду укључени у израду, праћење и ревидирање ИОП-а. Из истог дописа је утврђено да Школска управа сматра да у колективу школе постоје извесни отпори у односу на конкретно питање, због чега је указано на обавезе прописане Законом о основама система образовања и васпитања и због чега је препоручено да запослени у школи прођу обуке на тему инклузивног образовања и подршку развоја личности ученика.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњења, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

- 3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.¹⁵⁹
- 3.3. Република Србија је ратификовала Конвенцију о правима детета¹⁶⁰ (у даљем тексту: Конвенција), а један од њених општих принципа је принцип недискриминације. Право на недискриминацију обавезује државу потписницу да сва права гарантована Конвенцијом, обезбеди сваком детету без икакве дискриминације и без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичко или друго уверење, национално, етничко или социјално порекло, имовинско стање, инвалидитет, рођење или други статус детета, његових родитеља или законских старатеља.¹⁶¹ Најбољи интереси детета су један од принципа Конвенције, који треба да буде од првенственог значаја у свим активностима које се тичу деце.¹⁶² Одредбом чл. 28. Конвенције прописано је да дете има право на

159 Чл. 33. Закона о забрани дискриминације.

160 Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета („Службени лист СФРЈ — Међународни уговори”, број 15/90 и „Службени лист СРЈ — Међународни уговори”, број 4/96 и 2/97)

161 Чл. 2. Конвенције о правима деца

162 Чл. 3. Конвенције о правима деца

образовање, те је држава, стога, дужна да осигура обавезно и бесплатно основно образовање за све, да омогући да образовне и стручне информације и савети буду доступни свој деци и предузме мере за редовно похађање школе и смањење стопе напуштања школе. Циљеви образовања, дефинисани су чл. 29. којим је прописано да образовање детета треба да буде усмерено на свеобухватан развој пуног потенцијала детета, уз развијање поштовања људских права, појачан осећај идентитета и припадности и његову или њену социјализацију и интеракцију са другима и са окружењем.

- 3.4.** Комитет за права детета донео је и Општи коментар број 9¹⁶³ у коме је констатовано да се деца са сметњама у развоју суочавају са озбиљним тешкоћама и препрекама у пуном уживању права које гарантује Конвенција. Указано је да тешкоће не представља сама сметња у развоју детета, већ комбинација друштвених, културних и физичких препрека са којима се деца са сметњама у развоју суочавају у свакодневном животу. Комитет је навео да је право на недискриминацију кључно право за децу са сметњама у развоју. Државе су дужне да обезбеде да сва деца под њиховом јурисдикцијом уживају у свим правима из Конвенције, без дискриминације било које врсте. Ова обавеза захтева од државе да предузме одговарајуће мере ради спречавања сваке дискриминације, укључујући и дискриминацију на основу сметњи у развоју. Чињеница да се изричито наводе сметње у развоју као основ дискриминације може се објаснити тиме што деца са сметњама у развоју припадају једној од најосетљивијих група деце. Комитет напомиње и да инклузивно образовање треба да буде циљ образовања деце са сметњама у развоју, без искључивања из општег образовног система.
- 3.5.** Устав Републике Србије¹⁶⁴ забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.¹⁶⁵
- 3.6.** Уставна забрана дискриминације даље је разрађена Законом о забрани дискриминације,¹⁶⁶ којим је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Овим законом посебно је забрањена дискриминација у области образовања¹⁶⁷ и прописано је да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, а забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или их искључити из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно обра-

163 УН, Општи коментар број 9: Права деце са инвалидитетом, CRC/C/GC/9, 27. фебруар 2007. године.

164 „Сл. гласник РС”, бр. 98/06

165 Чл. 21. Устава РС.

166 Чл. 2. Закон о забрани дискриминације

167 Чл. 19. ЗОСОВ

зовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

- 3.7.** Законом о основама система образовања и васпитања такође је забрањена дискриминација,¹⁶⁸ односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основама утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Прописано је да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, а да се не сматрају дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају. Овим законом прописани су и општи принципи система образовања и васпитања,¹⁶⁹ па се наводи да систем мора да обезбеди за сву децу, ученике и одрасле једнако право и доступност образовања и васпитања без дискриминације и издвајања по основу пола, социјалне, културне, етничке, религијске или друге припадности, месту боравка, односно пребивалишта, материјалног или здравственог стања, тешкоћа и сметњи у развоју и инвалидитета, као и по другим основама. Право на образовање и васпитање регулисано је одредбама чл. 6. тако што је наведено да лица са сметњама у развоју и са инвалидитетом имају право на образовање и васпитања у редовном систему уз појединачну, односно групну подршку или у посебној школи, у складу са законом.
- 3.8.** Правилником о ближим упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање¹⁷⁰ ближе су прописана упутства за утврђивање права на ИОП, његову примену и вредновање у установи с циљем постизања оптималног укључивања ученика у редован образовно-васпитни рад и његово напредовање и осамостаљивање у вршњачком колективу.¹⁷¹ Прописано је да ИОП садржи личне податке и кратак опис развоја и образовне ситуације ученика, циљ образовно-васпитног рада, операционализован опис подршке кроз низ појединачних активности, односно, корака и њихов редослед у васпитној групи и на часовима у одељењу, као и опис и распоред рада изван одељења када је то потребно, посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине или за све предмете у школи, односно исходе тих активности које кроз поступан процес доводе до циља додатне подршке, као и лица која ће пружати подршку током реализације појединачних планираних активности, временски распоред, а садржај је дат на посебном обрасцу (образац 3, који је саставни део правилника).¹⁷² Правилником је регулисана примену ИОП-а,¹⁷³ тако што је прописано да се ученик који стиче образовања у току примене ИОП-а, и оцењује према ИОП-у, у

168 Чл. 44. ЗОСОВ

169 Чл. 3. ЗОСОВ

170 „Сл. гласник РС“ бр. 76/2010

171 Чл. 1. Правилника о ближим упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање

172 Исто, чл. 5.

173 Исто, чл. 9.

складу са прописом о оцењивању ученика у основном и средњем образовању и васпитању. Прописане су и врсте ИОП-а,¹⁷⁴ који се израђује према образовним потребама ученика и може да буде *по прилагођеном програму* у коме се прецизно планира циљ пружања подршке која се односи на прилагођавање и обогаћивање простора и услова у којима се учи, прилагођавање метода рада, уџбеника и наставних средстава током образовно-васпитног процеса, активности и њихов распоред као и лица која пружају подршку. Поред тога може бити и *по измењеном програму* у коме се, осим наведеног код прилагођеног програма, прецизно планира и прилагођавање општих исхода образовања и васпитања, прилагођавање посебних стандарда постигнућа ученика у односу на прописане и прилагођавање садржаја за један, више или за све предмете. ИОП се може израдити и за ученике са изузетним способностима *са обогаћеним и проширеним програмом*.

- 3.9.** Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању¹⁷⁵ утврђен је начин, поступак и критеријуми оцењивања успеха из појединачних наставних предмета и владања и друга питања од значаја за оцењивање ученика.¹⁷⁶ Оцењивањем се обезбеђује стално праћење остваривања прописаних циљева, исхода и стандарда постигнућа ученика у току савладавања школског програма. Овај правилник прописује и принципе оцењивања, међу којима су објективност, релевантност, коришћење разноврсних техника и метода, правичност, редовност и благовременост, као и оцењивање без дискриминације и издвајања по било ком основу. Међу принципима оцењивања налази се и уважавање индивидуалних разлика, потреба, узраста, претходних постигнућа ученика и тренутних услова у којима се оцењивање одвија.¹⁷⁷

АНАЛИЗА НАВОДА И ДОКАЗА ИЗ ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

- 3.10.** Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је ОШ „Т. Р.” различито третирао П. Б. на основу сметњи у развоју, у односу на друге ученике а у погледу оцењивања на крају школске 2012/13 године.
- 3.11.** Неопходно је најпре констатовати да је Повереник за заштиту равноправности државни орган у чијој надлежности је да спроводи поступак по притужбама које се односе на акте дискриминације. Сагласно томе, анализа овог предмета ограничена је само на наводе из притужбе и изјашњења, као и доказе који се односе на повреду антидискриминационих прописа, док евентуалне повреде других прописа нису анализирани јер не спадају у надлежност Повереника за заштиту равноправности. У том смислу, нису анализирани прилози који се не односе на оцењивање П. Б. на крају школске 2012/13 године.
- 3.12.** У изјашњењу школе је наведено да је П. Б. уписан у ОШ „Т. Р.” са једанаест година, а да до тог момента није био укључен у образовни систем. Ова чињеница није од значаја за одлучивање у конкретном предмету, с обзиром да је школи упућен захтев да се изјасни на притужбу, односно, да наведе из којих разлога П. Б. на крају школске 2012/13 године није оцењен из свих предмета. Повереница за заштиту равноправности је става

¹⁷⁴ Исто, чл. 7.

¹⁷⁵ „Сл. гласник РС”, бр. 67/2013

¹⁷⁶ Чл. 1. Правилника о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању

¹⁷⁷ Исто, чл. 2.

да разлог за неоцењивање не може да буде то што је П. Б. уписан у школу са једанаест година, као и што раније није био укључен у образовни систем, јер инклузиван систем образовања подразумева да је образовни систем у стању да сваком детету пружи квалитетно образовање, као и да се прилагоди образовним потребама деце која до тада нису могла да се уклопе у постојећи образовни процес.¹⁷⁸ Такође, наводи из изјашњења да родитељи П. Б. не сарађују директно са школом већ да комуникацију обављају преко просветних инспектора, просветних саветника, Заштитника грађана и чланица Мреже за инклузивно образовање, немају утицаја на одлучивање у овом предмету. Међутим, из овако формулисаних навода школе може се закључити да школа има осуђујући став према родитељима који користе постојеће механизме заштите, те да нису успостављени добри односи на релацији школа-родитељи детета. Повереница за заштиту равноправности указује да механизми заштите и постоје да би могли да се покрену/употребе када је то неопходно у циљу заштите интереса детета. С друге стране, механизми заштите су веома корисни и за саму образовну институцију. Окончањем поступака који су покренути, могу настати две ситуације: 1) школа добија потврду да је поступала у складу са прописима или 2) утврђују се одређене неправилности, а школа добија могућност да исправи своје евентуалне грешке. Без обзира на исход поступка, заштитни механизми служе за побољшање положаја детета у систему образовања, односно, представљају операционализацију принципа најбољег интереса детета, што треба да буде крајњи циљ и жеља сваке школе и сваког запосленог у образовном систему. Кад је у питању поступак пред Повереником за заштиту равноправности, његова сврха јесте да се испита да ли одређено поступање школе представља дискриминацију, те да се, уколико је до дискриминације дошло, школи дају препоруке о начину уклањања штетних последица дискриминације и спречавању даљег дискриминаторног поступања.

- 3.13.** Надаље, увидом у достављене прилоге, утврђено је да индивидуални образовни план за П. Б. донет 28. септембра 2012. године и да су њиме предвиђене активности из области социјалних вештина, вербалне комуникације и моторике. Планирано је да се ове активности спроводе током школске године, а ревизија ИОП-а је планирана за јануар 2013. године. Ревизија ИОП-а је урађена, али је забрињавајућа чињеница да се из ИОП-а не може утврдити ниједан елемент ревизије, већ је само констатовано: „16. јануара. 2013. урађена ревизија ИОП. Ученик наставља школску годину по истом плану”, уз потпис одељенског старешине. Дакле, из индивидуалног образовног плана не може се утврдити које од планираних активности су биле предмет анализе, зашто нема никаквих измена у ИОП-у, као ни на основу којих чињеница је одељенски старешина одлучио да дете треба да настави школску годину по истом плану. Такође, не може се утврдити ни ко је све учествовао у ревизији, као ни зашто родитељи нису укључени у ревидирање ИОП-а. Повереница за заштиту равноправности изражава наду да је у питању само неадекватно евидентирање предузетих активности приликом ревизије индивидуалног образовног плана за П. Б, као и да ту активност није обавио разредни старешина сам, без сарадње са осталим члановима ИОП тима. Међутим, Повереница указује да је учешће родитеља од изузетно значаја, како за израду тако и за ревизију ИОП-а, као и да се мора поштовати право родитеља и детета да учествују у свим поступцима који их се тичу.

.....
¹⁷⁸ Приручник за планирање и писање индивидуалног образовног плана, Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Београд, 2012. године, стр. 16.

- 3.14.** Као што је наведено, Повереник за заштиту равноправности надлежан је за сузбијање свих облика и видова дискриминације и остваривање равноправности у друштвеним односима. Стога је у надлежности Повереника само утврђивање да ли је дошло до повреде антидискриминационих прописа, док процењивање да ли је школа поступала у складу са другим прописима не спада у надлежности Повереника. Због тога, у конкретном случају, Повереница констатује да није даље анализира да ли је школа поступила у свему са одредбама Закона о основама система образовања и васпитања и подзаконских аката, али је узела у обзир мишљења и препоруке које су школи дали надлежни органи. С тим у вези, на основу дописа Школске управа у Ч. од 23. априла 2013. године, утврђено је да је Школска управа препоручила школи да поштује прописане процедуре у изради ИОП-а, да изради ИОП за све предмете, као и да створи услове који ће омогућити П. Б. да буде укључен на часове свих предмета у оној мери која је за њега оптимална. Даље, школи је препоручено да поштује Правилник о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању, да планира и реализује активности и методе којима ће створити услове за оцењивање П. Б. као и укључи родитеље у израду, праћење и ревидирање ИОП-а.
- 3.15.** Имајући у виду досадашњу анализу, потребно је утврдити зашто П. Б. није оцењен на крају школске 2012/13 године, као што су оцењени сви други ученици, односно, да ли је различито третиран у односу на другу децу на основу свог личног својства — сметњи у развоју. У вези са тим, Повереница за заштиту равноправности констатује да је увођење инклузивног образовања у образовни систем Републике Србије велики корак у остваривању права сваког детета на квалитетно образовање, а такође представља и поштовање међународних обавеза које је држава преузела. Инклузиван образовни систем јесте такав систем који се прилагођава детету, уважавајући индивидуалне специфичности, уз поштовање принципа недискриминације. Из прилога који су достављени уз притужбу и изјашњење, утврђено је да П. Б. има сметње у развоју и да му је био потребан индивидуалан образовни план. Међутим, његов ИОП није израђен за све предмете, већ је испланирано да иде на часове музичке културе, физичког васпитања, ликовне културе, грађанског васпитања и одељенске заједнице. Имајући у виду прописе којима је регулисана израда индивидуалног образовног плана, а сходно одредби члана 5. став 3. Правилника о ближим упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање, којом је прописано да ИОП у школи може да се донесе за део или област у оквиру наставног предмета, један наставни предмет, групу наставних предмета или за све садржаје, односно, наставне предмете за разред који ученик похађа, као и за ваннаставне активности, из ИОП-а П. Б. могло би се закључити да му је индивидуални образовни план потребан само за предмете за које је донет, а да му прилагођавање наставе за друге предмете није потребно, односно, да њих похађа по редовном наставном програму. Међутим, из навода из притужбе и изјашњења произлази да П. Б. није уопште похађао наставу из других предмета, као сва друга деца. Такође, Повереница указује да су наводи школе да се *„још увек нису стекли услови за постављање образовних циљева“*, потпуно неприхватљиви и да доводе у неравноправан положај децу којима је потребна додатна подршка у образовању у односу на другу децу.
- 3.16.** У току поступка је утврђено да је П. Б. похађао наставу само из предмета за које је имао израђен ИОП, док наставу из других предмета није похађао, што је довело до последице да на крају школске године није имао оцене из свих предмета, као друга деца. У изјашњењу школе је наведено да се школа, почетком школске 2012/13, обратила

Министарству просвете, науке и технолошког развоја, јер од Школске управе у Ч. није добила упутство за оцењивање П. Б. У изјашњењу је даље наведено да је од министарство обавестило школу да су планиране измене и допуне Правилника о евиденцијама, којима ће се дефинисати начин и место евидентирања рада и оцена ученика у педагошкој документацији ученика који раде по ИОП-у. Међутим, Повереница указује да је школа у обавези да примењује важеће прописе, уз потпуно разумевање потребе да се одређени прописи унапреде. Стога је школа била у обавези да поступа у складу са одредбама Правилника о ближим упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање којим је прописано да се ученик који стиче образовања у току примене ИОП-а и оцењује према њему, а у складу са прописом о оцењивању ученика у основном и средњем образовању и васпитању.¹⁷⁹ При томе, основни принципи на којима Правилник о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању почива су: уважавање индивидуалних разлика, потреба, узраста, претходних постигнућа ученика и тренутних услова у којима се оцењивање одвија, а прописано је и да се оцењивање врши без дискриминације по било ком основу. Такође, одредбама члана 7. ст. 1. и 3. овог правилника прописано је да се ученик коме је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, тешкоћа у учењу и других разлога потребна додатна подршка у образовању, оцењује се на основу остварености циљева и стандарда постигнућа у току савладавања индивидуалног образовног плана, а када ученик стиче образовање и васпитање по прилагођеним стандардима постигнућа, оцењује се на основу његовог ангажовања и степена остварености циљева и прилагођених стандарда постигнућа. Приликом анализе и одлучивања у овом предмету, Повереница је посебно имала у виду чињеницу да је дописом од 23. априла 2013. године, Школска управа у Ч. дала препоруке ОШ „Т. Р.“ да поштује Правилник о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању и да створи услове за оцењивање П. Б.

- 3.17.** На крају, потребно је још указати на да ОШ „Т. Р.“ изводи погрешан закључак да је притужба неоснована, наводећи да П. Б. није оцењен јер његов ИОП нема образовне циљеве. Иако Повереница за заштиту равноправности није анализирала евентуалне мањкавости и неправилности индивидуалног образовног плана П. Б, оно што је евидентно јесте да је школа пропустила да обезбеди услове да П. Б. буде оцењен из свих предмета на крају школске године, као сви други ученици. С друге стране, имајући у виду наводе школе, није јасно на основу чега је родитељима П. Б. предложено током јуна 2013. године да припреме П. за разредни испит. Повереница констатује да је овај предлог веома нелогичан, с обзиром да школа тврди да П. није могао бити оцењен током године и на крају године, па се поставља питање на који начин би ово оцењивање било могуће на разредном испиту. Додатно је потребно нагласити да су поједини наводи из изјашњења потпуно неприхватљиви, као што је нпр. „П. ИОП нема образовних циљева зато што у његовом педагошком профилу нема карактеристика које то омогућавају“, односно, указују на неразумевање специфичности положаја детета са сметњама у развоју у редовном образовном систему. Повереница за заштиту равноправности наглашава да ученици не смеју да сnose последице неблагоприятног и неадекватног поступања школе, односно, указује да ако је било могуће створити услове да П. Б. буде оцењен на разредном испиту, било их је могуће створити и пре тога, током школске године.

.....
¹⁷⁹ Чл. 9. Правилника о ближим упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање

- 3.18.** Сагледавајући све околности овог случаја, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да је „ОШ Т. Р.“ пропуштајући да створи услове који би омогућили да П. Б. буде оцењен из свих предмета у школској 2012/13 години, ставила П. Б. у неповољнији положај у односу друге ученике на основу његовог личног својства — сметњи у развоју.

4. МИШЉЕЊЕ

Пропуштањем ОШ „Т. Р.“ из Ч. да створи услове који би омогућили да П. Б. буде оцењен из свих предмета у школској 2012/13 години, прекршене су одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности, на основу чл. 33. ст. 1. тач. 1. Закона о забрани дискриминације, препоручује ОШ „Т. Р.“ у Ч. да:

- 5.1.** Предузме све неопходне радње и мере којима ће створити услове да П. Б. буде оцењен из свих предмета у школској 2013/14 години.
- 5.2.** Организује обуке и едукације за запослене у школи на тему дискриминације у образовању, посебно у односу на ученике којима је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, тешкоћа у учењу и других разлога потребна додатна подршка у образовању.
- 5.3.** Убудуће води рачуна да у оквиру својих редовних послова и активности, не крши законске прописе о забрани дискриминације.

Потребно је да ОШ „Т. Р.“ обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно чл. 40. Закона о забрани дискриминације, уколико ОШ „Т. Р.“ не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба Д. С. против директора и педагошкиње ОШ „И. Л. Р“ због дискриминације на основу инвалидитета у области образовања

бр. 07-00-738/2013-02 / 14.4.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднела Д. С. из В. Г. у име малолетне ћерке М. М, против директора М. М. и педагошкиње И. П. О. у ОШ „И. Л. Р.“ у В. Г. У притужби је наведено да је М. М. ученица је првог разреда и дете са оштећеним видом, а да јој у школи није била пружена адекватна подршка, да није имала уџбенике за децу са оштећеним видом, да педагошкиња није била доступна и расположена за сарадњу са родитељима, што је све утицало на остваривање права на образовање. У изјашњењима директора и педагошкиње школе наведене су различите активности које су предузимане у вези са образовањем М. М. У току поступка је утврђено да су уџбеници и наставна средстава за ученике са оштећеним видом обезбеђени тек на крају првог полугодишта, 18. децембра 2013. године, као и да је индивидуални образовни план израђен тек 16. јануара 2014. године. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да су директор М. М. и педагошкиња И. П. О, која је одговорно лице за спровођење индивидуалног образовног плана ученице М. М, пропуштајући да пруже потребну подршку у образовању, ставили М. М. у неповољнији положај у односу на друге ученике. Због тога им је дата препорука да предузму све неопходне радње и мере којима ће обезбедити потребну подршку у образовању за М. М, да убудуће воде рачуна да у оквиру својих редовних послова и активности не крше законске прописе о забрани дискриминације, као и да организују обуке и едукације за запослене у школи на тему дискриминације у образовању, посебно у односу на ученике којима је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, тешкоћа у учењу и других разлога потребна додатна подршка у образовању.

1. ТОК ПОСТУПКА

- 1.1. Повереница за заштиту равноправности обратила се Д. С. из В. Г, у име своје малолетне ћерке М. М, притужбом против М. М, директора ОШ „И. Л. Р.“ у В. Г. и притужбом против И. П. О, педагошкиње школе.
- 1.2. У притужбама Д. С, између осталог, наведено је:
 - ▶ да је седмогодишња М. М. девојчица са оштећеним видом и да је од 1. септембра 2013. године ученица првог разреда у ОШ „И. Л. Р.“ у В. Г;
 - ▶ да се директор М. М. и менаџмент школе нису потрудили да обезбеде уџбенике за децу са оштећеним видом, како би М. М. могла да прати наставу равноправно са другом децом, чиме јој је ускраћено право на образовање;

- ▶ да је на тек на иницијативу мајке сазвана интерресорна комисија (комисија за процену потребе за додатном здравственом, социјалном или образовном подршком), која је дала мишљење, али школа није пружила ниједну од препоручених врста подршке из тог мишљења;
 - ▶ да педагошкиња и директор школе нису били спремни да Д. С. одговоре на питања у вези са образовањем њене ћерке, као и да су били груби и нељубазни; – да педагошкиња И. П. О. није прихватила предлог Д. С. да се састану пре почетка школске године, пре поласка М. М. у први разред, да је често била непријатна и да није желела да разговора нити да сарађује;
 - ▶ да од почетка школске 2013/14, директор и педагошкиња нису упутили допис школи за ученике оштећеног вида у 3, ради добијања уџбеника и наставних средстава на коришћење, иако их је Д. С. више пута молила;
 - ▶ да школа, иако је била упозната са чињеницом да девојчица са оштећеним видом полази у први разред, није организовала едукацију учитељице;
 - ▶ да је подносиатеља притужбе купила лаптоп са посебним програмом да би М. М. могла да прати наставу;
 - ▶ да је учитељица М. М. рекла да је И. П. О. „викала на њу“ када је тражила помоћ у вези девојчице и да јој никада „није ни изашла у сусрет“, али и да се „плаши да било шта изнесе јавно како не би дошао у питање њен посао“.
- 1.3.** Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па су у току поступка прибављена изјашњења М. М, директора школе и И. П. О, педагошкиње школе.
- 1.4.** У изјашњењу И. П. О, педагошкиње ОШ „И. Л. Р.“ у В. Г, између осталог је наведено:
- ▶ да није тачно да није била заинтересована за упућивање девојчице на интерресорну комисију, већ напротив, да је она иницирала упућивање на комисију јер је повремена чланица интерресорне комисије, али да датум одржавања комисије не зависи од ње, већ и од других чланова и чланица комисије;
 - ▶ да је због упућивања на интерресорну комисију прибавила педагошки профил девојчице из предшколске установе, да је на основу тог профила и каснијег мишљења интерресорне комисије, у октобру 2013. године тим за инклузију (чија је она координаторка) израдио нови педагошки профил девојчице;
 - ▶ да је М. М. са мајком у мају 2013. године (пре него што је постала ученица школе) била на разговору у стручној служби школе када је и „објашњено како девојчица функционише“;
 - ▶ да је педагошкиња са колегиницом социјалном радницом, формирала одељења првог разреда тако да у одељењу М. М. буде три ученика мање него у другим одељењима;
 - ▶ да је испоштована жеља мајке да М. М. буде у одељењу са другарицом и другом који јој помажу и са којима се радо игра;
 - ▶ да је изабрана учioniца у приземљу, преко пута улазних врата школе, како би девојчица могла лакше да се оријентише;
 - ▶ да су учитељица Д. С. и педагошкиња присуствовале едукативном састанку у организацији Савеза слепих у Пожаревцу у септембру 2013. године;

- ▶ да је пре поласка М. М. у први разред, подносиатеља притужбе долазила два пута у школу, да је са њом и разговарано у стручној служби, да је са директором обишла школу и да јој је показао посебан тоалет за девојчицу, на којем је мајка инсистирала;
- ▶ да је у једном телефонском разговору са подносиатељком притужбе дошло до тога да су обе повисиле тон, али да је педагошкиња наставила сарадњу у интересу детета „а при том тешко подносећи сталне оптужбе мајке“;
- ▶ да је званично обилазећи наставу, посетила час учитељице Д. С. 18. октобра 2013. године, када се уверила у наводе учитељице да се девојчица добро сналази и да учи слова на лаптопу са специјалним рељефним стикерима који су залепљени на тастатури;
- ▶ да се девојчица том приликом видно узнемирила, што је учитељица оправдала нервозом због сазнања да је неко дошао да присуствује часу. Да је због тога даљи рад М. М. пратила тихо, улазећи у учионицу неким другим поводом и информисала се о ученици кроз разговоре са учитељицом;
- ▶ да је иницирала планирање активности одељења у које је и девојчица била укључена;
- ▶ да не жели да коментарише наводе притужбе о њеном односу са учитељицом, јер су такви наводи „рекла-казала“ чиме не жели да се бави;
- ▶ да је упућен захтев председнику општине В. Г. за обезбеђивање финансијских средстава за додатну подршку девојчици, као и оквирни ценовник за набавку уџбеника, средстава за рад и додатну едукацију учитељице;
- ▶ да је успостављен контакт са Школом за ученике оштећеног вида „В. Р.“ у З, да је договорена сарадња, која је остварена потписивањем уговора о посетама школи и набавци уџбеника и „реализација истих у децембру 2013. године“;
- ▶ да су приликом посете наведеној школи, родитељи заједно са учитељицом „набавили потребне уџбенике и нека наставна средства“, а да ће се додатна едукација учитељице остварити у другом полугодишту школске 2013/14 године;
- ▶ да је накнадно послат захтев општини В. Г. за набавку Перкинс-Брајеве машине која је неопходна за рад детету са оштећеним видом, јер се стара, коју је девојчица користила, покварила;
- ▶ да је уз учешће родитеља, набављен ултразвучни штап као помагало при кретању;
- ▶ да већ 21 годину ради као дипломирани педагог, од чега 11 година у школи и да се труди да посао обавља професионално, у складу са законом и по својој савести;
- ▶ да је ова школа и „раније када инклузија није била обавезна“ имала ученицу са оштећеним видом и да су имали дивну сарадњу са ученицом и њеним родитељима;
- ▶ да у школи постоји лични картон девојчице са свом документацијом, коју може послати ако за тим постоји потреба.

1.5. У изјашњењу М. М, директора ОШ „И. Л. Р.“ у В. Г, између осталог наведено је:

- ▶ да је мишљење интерресорне комисије испоштовано након склапања уговора између школе ОШ „И. Л. Р.“ у В. Г. и Школе за ученике оштећеног вида „В. Р.“ у З. о обезбеђивању сарадње у вези набавке потребних учила за ученицу М. М;
- ▶ да је до реализације дошло у децембру 2013. године, када су родитељи девојчице са учитељицом Д. С, посетили школу у З. и набавили уџбенике и потребна наставна средства;

- ▶ да је општина В. Г, на захтев школе, одобрила и исплатила новчана средства за Перкинс-Брајеву машину чија је набавка у току;
 - ▶ да је постигнут договор са учитељицом и стручном службом школе да се у другом полугодшту, по избору адекватног семинара, реализује едукација учитељице.
- 1.6.** У прилогу изјашњења директора школе достављено је: 1) захтев председнику општине В. Г. за обезбеђење финансијских средстава за додатну подршку ученика оштећеног вида укљученог у процес инклузивног васпитања у школи у В. Г. број 2354 од 15. новембра 2013. године; 2) молба школе за ученике оштећеног вида број 2455 од 2. децембра 2013. године; 3) захтев координатору интерресорне комисије број 2468 од 4. децембра 2013. године; 4) споразум о сарадњи ОШ „И. Л. Р.” у В. Г. и Школе за ученике оштећеног вида „В. Р.” у З. бр. 2484 од 5. децембра 2013. године; 5) овлашћење бр. 2592 од 18. децембра 2013. године; 6) предрачун Техноманија д.о.о. Београд за диктафон од 2. децембра 2013. године; 7) електронска преписка стручне службе школе и директора Gloria Ferrari д.о.о. Београд о набавци писаће машине, 8) предрачун за Паркинс-Брајеву писаћу машину; 9) извод из стања и промена средстава на буџету општине В. Г, 10) допис Предшколске установе „М. Ц.” у В. Г. о достављању педагошког профила детета; 11) позив Савеза слепих Србије бр. 272 за трибину „Облици подршке савеза и организација ученицима и студентима у инклузивном образовању” од 26. августа 2013. године; 12) део Обрасца 3. — Садржај индивидуално образовног плана ученице М. М. (педагошки профил ученице бр. 1963 од 3. октобра 2013. године и план активности школе бр. 1964 од 3. октобра 2013. године); 13) сагласност родитеља на ИОП бр. 7614 од 16. јануара 2014. године; 14) план посете часовима за октобар 2013. године педагошкиње И. П. О. и образац за посматрање и вредновање школског часа учитељице Д. С. 18. октобра 2013. године; 15) део мишљења два члана Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке за М. М. (Образац број 2); 16) изводи из дневника рада педагога 29. септембра 2013. године и 3. децембра 2013. године и 17) општи подаци о ученику и његовој породици од 23. маја 2013. године, упитник за родитеље и листа ученика/ца одељења у које иде М. М.
- 1.7.** Имајући у виду да су обе притужбе поднете поводом исте правне ствари, поступци су спојени, те је у складу са одредбом члана 117. Закона о општем управном поступку вођен један поступак.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1.** Међу странама није спорно да М. М, од 1. септембра 2013. године, похађа први разред ОШ „И. Л. Р.” у В. Г. у одељењу учитељице Д. С, као и да су јој због оштећеног вида потребна додатна подршка у образовању и уџбеници и наставна средства за ученике оштећеног вида.
- 2.2.** Увидом у молбу ОШ „И. Л. Р.” упућену Школи за ученике оштећеног вида „В. Р.” у З. бр. 2455 од 2. децембра 2013. године, утврђено је да су тражени уџбеници и наставна средства за ученицу оштећеног вида и термини за посету.
- 2.3.** Увидом у споразум о сарадњи ОШ „И. Л. Р.” у В. Г. и Школе за ученике оштећеног вида „В. Р.” у З. бр. 2484 од 5. децембра 2013. године, утврђено је да постоји споразум о сарадњи међу овим школама ради подршке деци са оштећеним видом и помоћ у на-

бавци уџбеника и наставних средстава на Брајевом писму. Овим споразумом се школа за ученике оштећеног вида обавезала да ОШ „И. Л. Р.“ испоручи уџбенике и наставна средства за ученицу М. М.

- 2.4. Увидом у захтев ОШ „И. Л. Р.“ бр. 2354 од 15. новембра 2013. године, који је упућен локалној самоуправи за обезбеђивање финансијских средстава за додатну подршку ученика оштећеног вида, утврђено је да је школа тражила средства за набавку уџбеника, средстава за рад и додатну едукације учитељице, и то: Перкинс-Брајеву писаћу машину, диктафон Olympus, буквар, уџбеник математике и уџбеник „Свет око нас“ за први разред основне школе ученика оштећеног вида. Захтевом су тражена и средства за персоналног асистента за ученицу и додатна средства школи за обуку учитељице за рад са ученицом оштећеног вида.
- 2.5. Увидом у овлашћење које је дао директор М. М. бр. 2592 од 18. децембра 2013. године, утврђено је да је Д. С. овлашћена да из школе за ученике оштећеног вида у З. преузме уџбенике и наставна средства на Брајевом писму за М. М.
- 2.6. Увидом у део мишљења (Образац број 2) за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету/ученику, утврђено је да се Интерресорна комисија састала 10. септембра 2013. године, да је у поступку процене потребе ученице извршена опсервација, обављен интервју са мајком и анализа докумената.
- 2.7. Увидом у део индивидуалног образовног плана који се односи на план активности школе, утврђено је да су планиране активности школе у области прилагођавања простора (адаптирање тоалета, положај учионице у приземљу и распоред клупа и другог намештаја у учионици), у области прилагођавања наставних средстава (лаптоп са стикерима, лични асистент, прилагођавање дидактичког материјала и коришћење уџбеника за слепе и слабовиде) и из области прилагођавања метода рада (додатно вербално објашњење, сазнавање о предметима тактилним опажањем и описмењавање Брајевом азбуком). Такође је утврђено да је ИОП израђен 16. јануара 2014. године, да је мајка ученице дала сагласност на ИОП, а да је одговорна особа за његову реализацију И. П. О.
- 2.8. Увидом у план посете часовима И. П. О. за октобар 2013. године и образац за посматрање и вредновање школског часа, утврђено је да је она 18. октобра 2013. године посетила час српског језика код учитељице Д. С, да је том приликом ученица М. М. била узнемирена, а што је учитељица образложила присуством И. П. О. часу.
- 2.9. На основу увида у дневник рада И. П. О, утврђено је да је 29. септембра 2013. године телефоном контактирала мајка М. М. и да је том приликом викала и вређала И. П. О.
- 2.10. Увидом у белешку од 3. децембра 2013. године, утврђено је да је отац М. М. контактирао педагошкињу да пријави квар Брајеве машине и потребу за новом.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе и изјашњења, као и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

ПРАВНИ ОКВИР

- 3.2.** Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.
- 3.3.** Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је Република Србија 1990. године ратификовала Конвенцију о правима детета, која у члану 28. прописује да дете, поред осталог, има право на образовање и да је држава дужна да осигура обавезно и бесплатно основно образовање за све, да омогући да образовне и стручне информације и савети буду доступни свој деци и предузме мере за редовно похађање школе и смањење стопе напуштање школе. Чланом 29. став 1. Конвенције о правима детета дефинисани су циљеви образовања тако што је прописано да образовање детета треба да буде усмерено на свеобухватан развој пуног потенцијала детета, уз развијање поштовања људских права, појачан осећај идентитета припадности и његову или њену социјализацију и интеракцију са другима и са окружењем.
- 3.4.** Општим коментаром број 1. Комитета за права детета појашњен је члан 29. став 1. Конвенције, тако што је, између осталог, наведено да образовање треба да буде усмерено на дете, прилагођено детету и да омогућава његово или њено оснаживање. Образовање на које свако дете има право јесте оно које је осмишљено тако да развије код детета животне вештине, да ојача дететову способност да ужива читав низ људских права и да утиче на стварање културе прожете одговарајућим вредностима људских права. Комитет за права детета напомиње да наставни план мора да буде у директној вези са дететовим потребама, као и да потпуно узме у обзир дететове способности које се развијају. Наставне методе, стога, треба да се прилагоде различитим потребама различите деце. образовање треба да тежи томе да обезбеди да свако дете савлада основне животне вештине и да ниједно дете не изађе из школе, а да није опремљено за суочавање са изазовима са којима се може очекивати да ће се суочити у животу.
- 3.5.** Комитет за права детета донео је и Општи коментар број 9 у коме је констатовано да се деца са сметњама у развоју суочавају са озбиљним тешкоћама и препрекама у пуном уживању права које гарантује Конвенција. Указано је да тешкоће не представља сама сметња у развоју детета, већ комбинација друштвених, културних и физичких препрека са којима се деца са сметњама у развоју суочавају у свакодневном животу. Комитет је навео да је право на недискриминацију кључно право за децу са сметњама у развоју. Државе су дужне да обезбеде да сва деца под њиховом јурисдикцијом уживају у свим правима из Конвенције, без дискриминације било које врсте. Ова обавеза подразумева да државе предузму одговарајуће мере ради спречавања сваке дискриминације, укљу-

чујући и дискриминацију на основу сметњи у развоју. Чињеница да се изричито наводе сметње у развоју као основ дискриминације може се објаснити тиме што деца са сметњама у развоју припадају једној од најосетљивијих група деце. Комитет напомиње и да инклузивно образовање треба да буде циљ образовања деце са сметњама у развоју, без искључивања из општег образовног система.

- 3.6.** Конвенција о правима особа са инвалидитетом у члану 7. прописује да ће државе предузети све неопходне мере да се деци са инвалидитетом обезбеди да равноправно са другом децом, у пуној мери, уживају сва људска права и основне слободе. Чланом 24. Конвенције прописано је да државе признају право особа са инвалидитетом на образовање и да им државе, у остваривању овог права без дискриминације и на основу једнаких могућности, обезбеђују инклузивни систем образовања на свим нивоима. Инклузивни систем образовања и доживотно учење је у циљу пуног развоја људског потенцијала и осећања достојанства и властите вредности, као и јачање поштовања људских права, основних слобода и различитости међу људима, као и у циљу развоја личности, талената и креативности особа са инвалидитетом, њихових умних и физичких способности до пуног степена њихових потенцијала, са циљем омогућавања особама са инвалидитетом да ефикасно учествују у слободном друштву. Прописано је и да ће у остваривању права на образовање, државе обезбедити да особе са инвалидитетом не буду искључене из система општег образовања на основу инвалидитета, да деца са инвалидитетом не буду искључена из слободног и обавезног основног или средњег образовања на основу инвалидитета, као и да особе са инвалидитетом имају приступ инклузивном, квалитетном и слободном основном и средњем образовању, равноправно са другима у заједници у којој живе.
- 3.7.** Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.
- 3.8.** Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, којим је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а која се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Поред тога, чланом 19. прописано је да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, у складу са законом, као и да је забрањено лицу или групи лица, на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступање према њима.

- 3.9.** Законом о основама система образовања и васпитања прописано је једнако право и доступност образовања и васпитања за све, без дискриминације и издвајања по било ком основу, као и квалитетно и уравнотежено образовање и васпитање прилагођено узрасним и личним образовним потребама сваког. Одредбом чл. 6. овог закона прописано је да свако лице има право на образовање и васпитање и да лица са сметњама у развоју и са инвалидитетом имају право на образовање и васпитање које уважава њихове образовне и васпитне потребе у редовном систему образовања и васпитања, уз појединачну, односно групну додатну подршку у школи. Такође, одредбом чл. 44. ст. 1. овог закона прописана је забрана дискриминације и одређено је да су у установи забрањене активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Дале, одредбама члана 77. истог закона прописано је да за ученика коме је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета и других разлога потребна додатна подршка у образовању и васпитању, установа обезбеђује отклањање физичких и комуникационих препрека и доноси индивидуални образовни план, посебан документ којим се планира додатна подршка у образовању и васпитању у складу са способностима и могућностима ученика. Циљ индивидуално образовног плана је оптимални развој детета и ученика, укључивање у вршњачки колектив и остваривање општих и посебних исхода образовања и васпитања, односно задовољавања образовно — васпитних потреба детета и ученика.
- 3.10.** Правилником о ближим упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање ближе су прописана упутства за утврђивање права на ИОП, његову примену и вредновање у установи с циљем постизања оптималног укључивања ученика у редован образовно-васпитни рад и његово напредовање и осамостаљивање у вршњачком колективу. Прописано је да ИОП садржи личне податке и кратак опис развоја и образовне ситуације ученика, циљ образовно-васпитног рада, операционализован опис подршке кроз низ појединачних активности, односно, корака и њихов редослед у васпитној групи и на часовима у одељењу, као и опис и распоред рада изван одељења када је то потребно, посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине или за све предмете у школи, односно исходе тих активности које кроз поступан процес доводе до циља додатне подршке, као и лица која ће пружати подршку током реализације појединачних планираних активности, временски распоред, а садржај је дат на посебном обрасцу (Образац бр. 3, који је саставни део правилника). Правилником је регулисана примена ИОП-а, тако што је прописано да се ИОП остварује у оквиру заједничких активности у групи предшколске установе, односно у одељењу школе и да васпитач и наставник при планирању свог рада у групи, односно одељењу, укључује и активности предвиђене ИОП-ом, као и да у току примене ИОП-а у установи активно учествују сви чланови тима за пружање додатне подршке детету, односно ученику. Чланом 8. прописано је да тим за пружање додатне подршке ученику у школи чине: наставник разредне наставе, односно, одељенски старешина, предметни наставник, стручни сарадник, родитељ, односно, старатељ детета, а у складу са потребама детета и педагошки асистент, односно стручњак ван школе, на предлог родитеља, односно старатеља.

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

- 3.11.** Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају је потребно утврдити да ли су М. М, директор ОШ „И. Л. Р.” и И. П. О, педагошкиња школе, својим поступањем ставили у неједнак положај М. М. на основу њеног инвалидитета, у односу на друге ученике у погледу остваривања права на школовање.
- 3.12.** Неопходно је најпре констатовати да је Повереник за заштиту равноправности државни орган у чијој надлежности је да спроводи поступак по притужбама које се односе на акте дискриминације. Сагласно томе, анализа овог предмета ограничена је само на наводе из притужбе и изјашњења, као и на доказе који се односе на повреду антидискриминационих прописа, док евентуалне повреде других прописа нису анализирани јер не спадају у надлежност Повереника за заштиту равноправности. У том смислу, нису анализирани наводи ниједне од страна који се односе на поступање школе које није у вези или није од значаја за утврђивање дискриминације.
- 3.13.** Повереница за заштиту равноправности констатује да наводи из притужбе о неспремности школе на сарадњу са родитељима девојчице пре почетка школске године, нису оспорени у изјашњењима. Међу странама није спорно да је мајка ученице долазила два пута у школу на разговор пре почетка школске године, као и да јој је директор показао школу и тоалет намењен за девојчицу. Међутим, уколико се упореде наводи обе стране, произилази да су квантитет и квалитет међусобних контаката стране цениле на различите начине. Треба имати у виду да за одлучивање у овом предмету није битно колико је контаката остварено и која је била њихова садржина, већ је од значаја да ли је школа обезбедила адекватне услове за образовање М. М, подједнако као и за другу децу без оштећеног вида. Уколико је детету са инвалидитетом, у овом случају девојчици са оштећеним видом, омогућено остваривање права на квалитетно образовање, равноправно са другом децом, потпуно је ирелевантно на који начин је школа то омогућила.
- 3.14.** У изјашњењу директора школе наведено је да је мишљење Интерресорне комисије у погледу пружања потребне подршке у образовању М. М. испоштовано у децембру 2013. године, реализацијом споразума са школом за ученике оштећеног вида, а да ће се у другом полугодишту реализовати едукација учитељице. Повереница за заштиту равноправности изражава забринутост због чињенице да школа није препознала да је обезбеђивањем уџбеника и других наставних средстава за дете са оштећеним видом тек на крају првог полугодишта, М. М. стављена у неравноправан положај у односу на сву другу децу, која су од почетка школске године имала потребне уџбенике и наставна средства. Такође, школа није показала да су постојали објективни и оправдани разлози због којих су уџбеници и наставна средства за М. М. обезбеђени тек у децембру 2013. године, иако је први разговор са мајком обављен још у мају 2013. године. Имајући у виду околности овог случаја, може се констатовати да школа није била адекватно припремљена за обезбеђивање квалитетног образовања М. М, не само на почетку школске године, већ и цело прво полугодиште. С друге стране, потребно је указати и да из изјашњења произлази да активности родитеља нису препознате као ресурс, већ пре као притисак на школу.
- 3.15.** Евидентно је да је школа пропустила да пружи потребну подршку ученици са оштећеним видом од почетка школске године до краја првог полугодишта. Наиме, анализа прилога достављених уз притужбу и изјашњења показује да је до подношења притужбе

школа спровела само трећину активности предвиђених индивидуалним образовним планом, и то само оне које се односе на прилагођавање простора. Повереница за заштиту равноправности констатује да је увођење инклузивног образовања у образовни систем Републике Србије велики корак у остваривању права сваког детета на квалитетно образовање, а такође представља и поштовање међународних обавеза које је држава преузела. Инклузиван образовни систем је такав систем који се прилагођава детету, уважавајући индивидуалне специфичности, уз поштовање принципа недискриминације. За М. М. је неопходно прилагодити образовни процес, посебно наставна средства, а школа је то учинила тек на крају првог полугодишта 18. децембра 2013. године, када су набављени уџбеници и наставна средства за ученике оштећеног вида. Повереница за заштиту равноправности наглашава да ученици не смеју да сноси последице неблагоприятног и неадекватног поступања школе, а уједно указује да је било могуће благовремено створити услове неопходне за образовање М. М.

- 3.16.** У изјашњењу И. П. О. наведено је да је званичну посету часу учитељице Д. С. обавила 18. октобра 2013. године, да се ученица М. М. видно узнемирила због њеног присуства и да је из тог разлога даљи рад М. М. „пратила тихо, улазећи у учионицу неким другим поводом и кроз разговоре са учитељицом”. Поред тога, И. П. О. није поткрепила доказима своје наводе о ангажовању у спровођењу и праћењу спровођења ИОП-а. Она је доставила доказе да је једном била на часу који похађа М. М. 18. октобра 2013. године, две белешке из дневника рада о контакту са родитељима ученице и доказ о обављеном разговору са мајком ученице пре уписа у школу 23. маја 2013. године. Други докази, који би показали на који начин је пратила спровођење ИОП-а или пружала подршку ученици са оштећеним видом, нису достављени уз изјашњење. Повереница за заштиту равноправности је става да се изостанак посматрања и вредновања школског часа, као и праћења остваривања индивидуалног образовног плана ученице, не може правдати узнемиреношћу ученице услед посете часу. Активности које се предузимају ради вредновања школског часа и праћења пружања подршке ученици са инвалидитетом не могу се спроводити успутно и незванично.
- 3.17.** Повереница указује и да подршка која се пружа у школи детету са сметњама у развоју и инвалидитетом представља неизоставни део образовног система који је свима подједнако доступан. Наиме, циљ инклузивног образовања јесте развој пуног потенцијала ученика, развој личности, талената и креативности деце са сметњама у развоју и инвалидитетом, са циљем да у пуној мери учествују у слободном и толерантном друштву. Поред тога, циљ индивидуалног образовног плана је оптимални развој ученика, укључивање у вршњачки колектив и остваривање општих и посебних циљева образовања и васпитања. У том смислу је важно континуирано радити на обезбеђивању адекватних услова за образовање и обезбеђивање додатне подршке деци са сметњама у развоју и инвалидитетом, јер се ускраћивањем подршке ова деца стављају у неповољнији положај у односу на децу широке популације, што утиче на квалитет њиховог образовања.
- 3.18.** Сагледавајући све околности овог случаја, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да су М. М, директор ОШ „И. Л. Р.” у В. Г. и И. П. О, педагошкиња школе, пропуштајући да за М. М. прибаве уџбенике и друга наставна средства у складу са индивидуалним образовним планом и пруже јој потребну подршку у образовању, ставили М. М. у неповољнији положај у односу друге ученике, на основу њеног инвалидитета.

4. МИШЉЕЊЕ

Пропуштањем М. М, директора ОШ „И. Л. Р.” у В. Г. и И. П. О, педагошкиње и одговорне особе за спровођење ИОП-а да пружи потребну подршку за образовање М. М, прекршене су одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности, на основу члана 33. става 1. тачка 1. Закона о забрани дискриминације, препоручује М. М, директору ОШ „И. Л. Р.” у В. Г. и И. П. О, педагошкињи школе да:

- 5.1.** Предузму све неопходне радње и мере, свако из своје надлежности, којима ће обезбедити потребну подршку у образовању за М. М, у складу са њеним индивидуалним образовним планом.
- 5.2.** Убудуће воде рачуна да у оквиру својих редовних послова и активности, не крше законске прописе о забрани дискриминације.
- 5.3.** Организују обуке и едукације за запослене у школи на тему дискриминације у образовању, посебно у односу на ученике којима је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, тешкоћа у учењу и других разлога потребна додатна подршка у образовању.

Потребно је да М. М, директор ОШ „И. Л. Р.” у В. Г. и И. П. О. обавесте Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Против овог мишљења са препоруком није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката. Сагласно члану 40. Закона о забрани дискриминације, уколико М. М. и И. П. О. не поспе по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужбе због дискриминације на основу здравственог стања

ПОВЕРЕНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

Притужба Б. М. против А. С. Ц. због дискриминације на основу здравственог стања у области образовања

дел. бр. 902 / 11.6.2012.

Мишљење

Мишљење је донето поводом притужбе Б. М, коју је поднела у име свог сина М. М. против А. С. Ћ, психолошкиње у Е. т. ш. „П. М.“ у П. У притужби је наведено да психолошкиња школе дискриминише М. М, сина Б. М. зато што има сметње у развоју. Дискриминација се огледа у томе што психолошкиња школе приказује дечака као делинквента и наркомана који наоружан долази у школу, а једном приликом је на час довела и полицајца да га претресе и забранила је деци из разреда да се друже са њим. Мајка сматра да психолошкиња мрзи њеног сина, као и сву осталу децу и наводи да је на седници школе, коју је водила психолошкиња, донета одлука да се њен син искључи из школе. Школа је навела да је овај ученик први пут код психолошкиње отишао када је насртао на децу са сметњама у развоју, а да је врхунац био када је сексуално злостављао једног ученика и да нико из школе није разговарао са њим насамом, већ су разговорима увек присуствовали педагошкиња, психолошкиња, радник обезбеђења или директорка школе. Школа је даље навела да психолошкиња није употребљавала погрдне називе, нити се према овом ученику другачије понашала у односу на другу децу. Психолошкиња је навела да није знала да овај дечак има сметње у развоју, све док није покренут поступак пред Повереником за заштиту равноправности, а да је тек након што је други пут покренут поступак за његово искључење из школе, његова мајка почела да доноси лекарске извештаје према којима је он, наводно, хиперактиван. Такође, психолошкиња наводи да због молбе његове мајке није обавестила на време Центар за социјални рад о његовом понашању. У овом случају утврђено је да је дошло до поремећаја у односима између психолошкиње, са једне стране, и ученика и његових родитеља, са друге стране. Међутим, Повереница за заштиту равноправности није утврдила да се психолошкиња другачије (неповољније) понашала према овом ученику због тога што је он дете са сметњама у развоју.

МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби Б. М. из Б, коју је поднела у име свог сина М. М. против А. С. Ћ, психолошкиње у Е. т. ш. „П. М.“ у П, није утврђено да су однос и понашање А. С. Ћ. према ученику М. М. засновани на личном својству ученика — сметњама у развоју, па се не могу квалификовати као дискриминаторни.

Образложење

Повереница за заштиту равноправности примила је притужбу Б. М, коју је поднела у име сина М. М. против А. С. Ћ, психолошкиње у Е. т. ш. „П. М.“ у П, поводом понашања А. С. Ћ. пре-

ма М. М. Подносиатеља притужбе тврди да је А. С. Ћ. дискриминисала М. М. на основу личног својства (сметњи у развоју), као и да А. С. Ћ. има „аверзију” према М. М. и према „већини деце којој предаје психологију”.

У притужби је, поред осталог, наведено:

- ▶ да је А. С. Ћ. на почетку прве године средње школе М. М, обавештена да је он емоционално незрео, да му је констатована хиперактивност и да има проблеме ноћног мокрења. Због тог обавештења, М. М. је био одбачен као „ненормалан”, и по мишљењу психолошкиње, неподобан јер је агресиван, а називала га је „кретеном, клошаром и говорила да ће му она лично доћи главе”;
- ▶ да М. М. упорно приказује као делинквента и наркомана који наоружан долази у школу, а једном приликом је на час довела и полицајца да га претресе;
- ▶ да је М. редовно понижавала у својој канцеларији, као некога „ко нема ниједан квалитет”;
- ▶ да је забранила деци из разреда да се друже са М. и да психолошкиња „мрзи” М, као и да „мрзи сву осталу децу”;
- ▶ да А. С. Ћ. годину и по дана „пресири и манипулише М. М;
- ▶ да је А. С. Ћ. „политички обојена”, активна у скупштини П. и да је судски вештак у П, због чега је, уз широк круг пријатеља на положају, себи дала за право бахато понашање према деци и колегама који је се плаше;
- ▶ да је у новембру 2011. године М. био избачен из школе, али да га је у школу вратила просветна инспекција у децембру 2011. године;
- ▶ да је 26. јануара 2012. године био заказан састанак у школи са циљем да се М. М. избаци из школе по три основа и то: јер нема санитарну књижицу (коју је Б. М. донела), због 36 неоправданих часова из првог полугодишта и због наговарања на блудне радње детета са сметњама у развоју;
- ▶ да је А. С. Ћ. на „претходној седници” пред колегама изјавила: да је М. М. наркоман, да је у току поступак пред криминалистичком полицијом, али да пошто је малолетан, школа није у могућности да добије податке о току поступка већ је упућена на јавно тужилаштво, чиме је индиректно утицала на мишљење колега;
- ▶ да је Б. М. на састанку у школи изјавила да М, исто као и дечак са сметњама у развоју (за кога се у школи наводи да га је М. наговарао на блудне радње), има проблеме за које је психијатар из Института за ментално здравље у Палмотићевој дао дијагнозу, као и да су о томе обавештени разредни старшина и психолошкиња;
- ▶ да је на седници у школи, Б. М. изјавила да су психолошкиња, школа и инспекцијски надзор у П. добили извештај лекара специјалисте, али да су психолошкиња и директорка школе бурно реаговале и изјавиле да то није истина. Директорка школе је том приликом позвала просветног инспектора пред свим колегама да види да ли такав налаз специјалисте постоји у документима, као и да је просветни инспектор рекао да се такав налаз не налази у документацији. Да је то био начин прикривања стварног стања, након чега је Б. М. послала школи извештај специјалисте;
- ▶ да је на седници 2. фебруара 2012. године донета одлука да се М. М. искључи из школе. Седницу је водила психолошкиња, а почела је речима „ко подржава онанисање на часу, хајде да гласамо”, чиме је изазвала да М. М. буде опет избачен из школе;

- ▶ да је Б. М. питала децу из М. разреда да ли је он наговарао дечака са сметњама у развоју да онанише на часу и да су деца одговорила да то није истина, а дечак са сметњама у развоју је рекао да га је жуљао каиш;
- ▶ да моли Повереника за заштиту равноправности да спречи искључивање М. М. из школе, односно, да реагује како би био враћен у школу.

Први допис је Б. М. доставила Повереници за заштиту равноправности пре него што је М. М. искључен из школе, и тим дописом је тражено од Поверенице за заштиту равноправности реагује тако што ће спречити М. М. искључење из школе. Након захтева да подносиатељка притужбе уреди притужбу, како би се по њој могло поступати, Б. М. је уредила притужбу, а како је у том тренутку М. М. већ био искључен из школе, притужбом је тражено од Поверенице за заштиту равноправности да пружи помоћ, како би М. М. био враћен у школу.

Уз притужбу су поднети следећи докази: молба Б. М. упућена директорки школе од 29. октобра 2011. године; молба Б. М. упућена школском одбору поводом искључивања из школе М. М. од 14. новембра 2011. године; молба Б. М. упућена наставничком већу поводом искључивања из школе М. М. од 14. новембра 2011. године; допуна жалбе коју је поднела Б. М. на рад психолога школе „П. М.“ и на одлуку наставничког већа од 15. новембра 2011. године; допис који је Б. М. упутила као допуну жалбе достављене школском одбору 14. новембра 2011. године, жалба Б. М. упућена органу управљања на одлуку о искључењу М. М. из школе од 5. децембра 2011. године; жалба поводом искључивања из школе М. М. од 5. децембра 2011. године упућена Министарству просвете и науке, решење директора школе којим се М. М. искључује из Е. т. ш. „П. М.“; притужба Б. М. Заштитнику грађана због искључивања М. М. из Е. т. ш. „П. М.“; допис Заштитника грађана о покретању поступка контроле правилности и законитости рада Е. т. ш. „П. М.“, препорука Заштитника грађана, којом је наложено стављање ван снаге решења којим је М. М. искључен из школе; решење којим се М. М. изриче укор директора, васпитно–дисциплинска мера због учињене теже повреде обавеза ученика, и то: неоправдано изостајање из школе, 36 неоправданих часова и ометање наставе за школску 2011/2012, из чл. 62. ст. 4. Закона о средњој школи; одлука наставничког већа којом се М. М. искључује из Е. т. ш. „П. М.“ због учињене повреде из чл. 45. ст. 1. Закона о основама система образовања и васпитања и чл. 4. ст. 1. т. 11. Правилника о дисциплинској одговорности ученика Е. т. ш. „П. М.“; решење Вишег суда у Београду од 27. јануара 2012. године којим се обуставља припремни поступак за кривично дело недозвољене производње, држања, ношења и промета оружја и експлозивних материјала због недостатка доказа; извештај лекара специјалисте Института за ментално здравље у Палмотићевој у Београду од 30. новембра 2011. године, којим се констатује губитак концентрације, агресивност у школи и породици, лоша комуникација са оцем, ноћно мокрење М. М. од чега се и раније лечио; извештај лекара специјалисте Института за ментално здравље „Палмотићева“ од 9. фебруара 2012. године, којим се констатује да се М. М. осећа боље и да је редуковао напетост и агресивност; психијатријски извештај Института за ментално здравље од 9. септембра 2011. године, којим се констатује да су код М. М. присутне развојне тешкоће које имају обележја развојног поремећаја пажње и активности са придруженим поремећајем у понашању.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење Е. т. ш. „П. М.“ у П. од 25. априла 2012. године и изјашњење психолошкиње С. А. Ћ. У изјашњењу школе се, поред осталог, наводи следеће:

- ▶ да је М. М. уписан у Е. т. ш. „П. М.” у П. школске 2010/2011. године са лекарским уверењем бр. 1994 од 25. априла 2010. године из ког се ни у једном сегменту не види постојање инвалидитета детета;
- ▶ да, с обзиром на наведено лекарско уверење, психолошко педагошка служба школе није утврдила постојање потребе за посебним радом са М. М;
- ▶ да су контакти М. М. са психолошко педагошком службом почели почетком његовог школовања, његовим насртајима на „децу са посебним потребама”, да су кулминирали догађајима од 18. и 19. јануара 2012. године када је М. сексуално злостављао ученика „са посебним потребама”;
- ▶ да је ученик М. М. долазио на разговоре у психолошко педагошку службу после инцидента у којима је био учесник, а да разговори са њим никад нису обављени насамом, већ увек у присуству педагошкиње Ј. Г, психолошкиње А. С. Ђ. и радника обезбеђења или директорке школе, па је у разговору са њима утврђено да психолошкиња школе није употребљавала погрдне називе, нити да је према њему имала другачији третман него према осталој деци;
- ▶ да мајка М. М. тек након спроведеног дисциплинског поступка од 26. јануара 2012. године, у току којег изјављује да је њено дете „особа са посебним потребама” због ноћног мокрења и хиперактивности, школи доставља извештај лекара специјалисте и психијатријски извештај Института за ментално здравље. Том приликом је тврдила да је извештај доставила већ на почетку његовог школовања 1. септембра 2010. године разредном старешини, секретаријату школе, Просветној инспекцији у П, што није могуће, јер ниједна од ове три стране нема ове извештаје;

Уз изјашњење су поднети следећи докази: пријава Ј. И, оца ученика Н, против М. М, у којој наводи да је М. Н. наговарао на разне блудне радње, као на пример да онанише на часу; белешка о обављеном разговору између М. М, М. оца и директорке школе Н. Ч, психолошкиње С. А. Ђ, педагошкиње Ј. Г, школског полицајца А. Ж. и радника обезбеђења школе А. Б; мишљење Савета родитеља Е. т. ш. „П. М.” којим се изражава незадовољство одлуком Заштитника грађана да М. М. буде враћен у школу; обавештење психолошко педагошке службе Е. т. ш. „П. М.” Заштитнику грађана о предузетим мерама и активностима у односу на ученика М. М; изјава С. А. Ђ, психолошкиње школе о понашању М. М. и мерама предузетим у односу на њега.

У изјашњењу психолошкиње С. А. Ђ. се, поред осталог, наводи и следеће:

- ▶ да јој је Б. М, М. мајка, претила да ће јој се осветити, не за оно што се дешава њеном сину, већ њеном мужу, који је на служби у Војсци Србије и чији углед она наводно каља;
- ▶ да јој је М. М. рекао да у кући има пуно наоружања из Сребренице и са Косова;
- ▶ да је М. М, М. отац, слао своје колеге у војним џиповима да надгледају М. док је у школи;
- ▶ да је о инвалидитету М. М. сазнала из дописа Повереника за заштиту равноправности и да је, тек након што је по други пут покренут поступак за његово искључење из школе, његова мајка почела да доноси лекарске извештаје према којима је он, наводно, хиперактиван;
- ▶ да због молбе М. мајке није обавестила на време Центар за социјални рад о М. понашању;
- ▶ да јој је М. рекао пред сведоцима да су му родитељи забранили да прича са њом.

Уз изјашњење су поднети следећи докази: белешка С. А. Ћ. о разговору са интервентном полицијом, која је позвана да заштити М. М. од осталих ученика који су били револтирани његовим малтретирањем, белешка С. А. Ћ. о разговору са Б. М, М. мајком у вези са његовим наводним пуцањем из пиштоља, допис Е. т. ш. „П. М.” Градском центру за социјални рад одељење Нови Београд у коме се Градски центар за социјални рад обавештава о девијантном понашању М. М. и незаинтересованости његових родитеља да то спрече.

Заштитник грађана обавестио је Повереницу за заштиту равноправности да је по притужби Б. М. спровео поступак контроле законитости и правилности рада Е. т. ш. „П. М.” у П. и да је након утврђених пропуста на штету деце и ученика, школе упутио мишљење са препорукама. Утврђено је пропуштање стручне службе и директорке школе да, након сазнања и сумњи на насиље, злостављање и занемаривање ученика, спроведу поступак и предузму мере у складу са Правилником о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање у образовно–васпитним установама, као и пропуштање школе да о насиљу, злостављању и занемаривању ученика обавести друге надлежне органе, установе и службе и затражи њихово учешће у решавању проблема, у моменту када су они превазишли компетенције и надлежности школе. У препорукама се, између осталог, налаже да се без одлагања стави ван снаге решење којим је М. М. искључен из школе и да му се омогући несметано похађање наставе.

Приликом заузимања става у овом предмету, Повереница за заштиту равноправности анализира је наводе подносиоце притужбе и наводе из изјашњења, доказе који су достављени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да Устав Републике Србије¹⁸⁰ у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације,¹⁸¹ који у чл. 2. ст. 1. т. 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбама чл. 15-27. Закона о забрани дискриминације прописани су посебни случајеви дискриминације, па је тако чл. 26. ст. 1. забрањено поступање противно начелу једнаких права и слобода особа са инвалидитетом у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота. Чланом 18. ст. 2. т. 2. Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом¹⁸² прописано је да је забрањено искључење из васпитне, односно образовне установе коју већ похађа

.....
¹⁸⁰ Устав Републике Србије („Сл. гласник РС”, бр. 98/06)

¹⁸¹ Закон о забрани дискриминације („Сл. гласник РС”, бр. 22/2009)

¹⁸² Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом („Сл. гласник РС”, бр. 33/06)

дете предшколског узраста, ученик, односно студент са инвалидитетом из разлога везаних за његову инвалидност, док је Законом о основама система образовања и васпитања¹⁸³ чл. 45. забрањено физичко, психичко и социјално насиље: злостављање и занемаривање деце и ученика; физичко кажњавање и вређање личности, односно сексуална злоупотреба деце и ученика или запослених. За повреду ове забране, прописано је искључење из школе, као једна од васпитно дисциплинских мера за ученике средњих школа (чл. 115. ст. 1. т. 3.).

Повереница за заштиту равноправности констатује да је Заштитник грађана утврдио одређене пропусте на штету М. М. приликом његовог искључења из школе, као и да је поводом ових пропуста донео препоруку којом је школи наложено предузимање одређених мера. Из свих навода и доказа, како из притужбе, тако и из изјашњења психолошкиње С. А. Ћ. и директорке школе, може се закључити да је дошло до поремећаја у односима између психолошкиње С. А. Ћ. са једне стране, и М. М. и његових родитеља М. и Б. М, са друге стране. Психолошкиња С. А. Ћ. није успела да успостави добре односе са М, као ни са његовим родитељима. Конфликтни односи су ескалирали, што је довело до потпуног губитка међусобног поверења које је неопходно у даљем процесу образовања М. М.

Повереница за заштиту равноправности указује да је у овом случају, сагласно законским прописима, надлежна да испита да ли је поступањем А. С. Ћ, психолошкиње, извршен акт дискриминације према ученику М. М. У притужби и током поступка нису понуђени докази који би потврдили или оповргли наводе из притужбе да су однос и понашање С. А. Ћ. према ученику М. М. узроковани његовим личним својством — сметњама у развоју. Због тога у конкретном случају није утврђено да је С. А. Ћ. извршила повреду права М. М. у смислу Закона о забрани дискриминације. То, међутим, не искључује могућност да је дошло до евентуалних повреда неких других права М. М, које Повереник за заштиту равноправности није надлежан да утврђује.

.....
¹⁸³ Закон о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС”, бр. 79/2009 и 52/2011)

Притужба В. К. против Предшколске установе због дискриминације деце на основу здравственог стања

бр. 07-00-488/2013-02 / 13.9.2013.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе В. К, законског заступника малолетних М. и А. К. против П. у. „Б. Б.” у Б, Градског завода за јавно здравље Београд и Секретаријата за образовање и дечју заштиту града Београда. У притужби наводи да сматра да предшколска установа коју његова деца похађају, врши дискриминацију јер деца имају посебне захтеве у вези са исхраном због свог здравственог стања. Наиме, код ова два дечака дијагностиковане су алергије на млеко, млечне производе и јаја, а родитељи су о томе обавестили вртић приликом њиховог уписа. Тада им је у вртићу речено да вртић нема могућност да за дечаке обезбеди посебну исхрану али да родитељи за њих могу да доносе храну од куће, у ситуацијама када се у вртићу служе оброци које дечаци не могу да једу. Убрзо се испоставило да око 80% оброка у вртићу садрже намирнице које дечаци не могу да једу, односно, да највећи број оброка за дечаке родитељи морају код куће да припреме и да донесу у вртић. Након неког времена, родитељи су поново тражили од вртића да се за дечаке обезбеде посебни или заменски оброци, али су добили исти одговор — да вртић нема ту могућност. Родитељи су се затим обратили Секретаријату за образовање и дечју заштиту, и том приликом им је обећано да ће се у вртић достављати намирнице које дечаци могу да једу, у ситуацијама када се у вртићу служе оброци који садрже намирнице на које су дечаци алергични. Међутим, ово је било безуспешно јер није било довољно разноврсних намирница, те да су дечаци неколико дана за редом нпр. за ручак јели рибу из конзерве. Предшколска установа је у изјашњењу навела да нема могућност да обезбеди замену за оброке који садрже намирнице на које су дечаци алергични, као и да је исхрана у предшколским установама прописана правилником на основу кога се одређује количина протеина коју деца сваки дан треба да унесу. Такође, наведено је да је велики проблем и то што је централна кухиња ове установе предвиђена за упола мањи број деце, а ни број радника који раде у кухињама није довољан, као и да је набавка намирница у надлежности Секретаријата за образовање и дечју заштиту. Истим поводом секретаријат је обавестио повереницу да предшколске установе самостално припремају оброке за децу као и да њихови нутриционисти планирају исхрану деце и припремају јеловник. У току поступка је утврђено да је исхрана у предшколским установама организована тако да одговара потребама деце широке популације, односно да је иста за сву децу. Међутим, управо примена овог правила, које је једнако за све, производи изразито негативне последице на ова два дечака, али и на сву другу децу која се налазе у истој или сличној ситуацији као они. Такође, правилником није искључена могућност да се деци која нису у могућности да конзумирају све врсте намирница обезбеди одговарајућа исхрана у складу са њиховим захтевима у исхрани. Такав начин исхране се може организовати и предшколске установе су дужне да узму у обзир различитост деце, укључујући и специфичности у исхрани. Повереница је указала на то да предшколска

установа има нутриционисте који могу да припреме јеловник за ове дечаке, као и да је неприхватљиво да се њима испоручују исти оброци као и деци која немају специфичне захтеве у вези са исхраном. С обзиром на то да предшколска установа није обезбедила исхрану за ова два дечака у складу са њиховим здравственим стањем, посредно их је дискриминисала, јер је обезбеђивала исту храну за сву децу, без уважавања специфичне ситуације у којој се ови дечаки налазе. Повереница је препоручила предшколској установи да предузме све мере како би овим дечацима, као и свој осталој деци обезбедила исхрану у складу са њиховим здравственим стањем.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратио В. К, законски заступник малолетних М. и А. К, због дискриминације у ПУ „Б. Б.” у Б.

1.2. У притужби је, између осталог, наведено:

- ▶ да М. и А. К. од 2012. године (М. од јула, а А. од новембра) иду у вртић „С.” у оквиру ПУ „Б. Б.”;
- ▶ да је М. са 11 месеци дијагностикована алергија на протеине крављег млека а са 13 месеци и алергија на беланчевине из јаја, што су родитељи пријавили предшколској установи приликом уписа детета у вртић. Такође, родитељи су по сазнању да је и А. алергичан на беланчевине, одмах обавестили вртић;
- ▶ да су, када је М. кренуо у вртић, били обавештени на који начин је организована исхрана у вртићу, као и да нема могућности да се у вртић достављају (из кухиње из које се вртић снабдева оброцима) посебни или заменски оброци за дете које је алергично на неку намирницу, већ да је у таквим ситуацијама пракса да родитељи доносе од куће припремљене оброке за дете;
- ▶ да су родитељи одмах почели да доносе храну за М, иако су сматрали да ће то бити неколико obroка у току недеље. Међутим, врло брзо се испоставило да око 80% obroка које се служе у вртићу садржи млечне производе или производе који садрже беланчевине из јаја, због чега су родитељи покушали да нађу начин да се за М. достављају посебни тј. заменски оброци;
- ▶ да се тим поводом В. К. прво усмено обратио вртићу (у току октобра/новембра 2012. године), али је упућен на предшколску установу јер то питање није у надлежности вртића;
- ▶ да се затим обратио ПУ „Б. Б.”, али је информисан да нема могућности да се детету обезбеде заменски оброци јер услови у којима ради њихова кухиња то не омогућавају. Том приликом му је поновљено да је у таквим ситуацијама пракса да родитељи доносе оброке, да је таква ситуација на територији целог града Београда, као и да је тај став заузео Секретаријат за образовање и дечју заштиту града Београда;
- ▶ да се након тога обратио Секретаријату за образовање и дечју заштиту града Београда, да је разговарао са градском секретарком Љ. Ј. и нутриционисткињом др Ш, као и да је градска секретарка, увидом у јеловник за ту недељу, констатовала да већина obroка садржи млеко или јаја. В. К. је тражио било какву замену obroка за М, како не би морали да доносе храну у вртић, а Љ. Ј. је позвала кухињу ПУ „Б. Б.” и тражила да пошаљу извесну количину намирница у вртић које би М. користио као замену за оброке у ситуа-

цијама када достављени оброци садрже млеко или јаја. Током разговора, др Ш. је у више наврата истакла „*да је систем такав какав јесте и да га није могуће прилагодити деци са алергијама*“;

- ▶ да је након тога у вртић достављена само тегла џема, као замена за сва три obroka, а исто је било и наредних дана, због чега је В. К. поново отишао у Секретаријат за образовање и дечју заштиту града Београда. Др Ш. је позвала кухињу предшколске установе како би утврдила зашто намирнице нису достављене и добила обавештење да је то била интервентна количина и да ће наредних дана бити достављено још намирница. Након тога, у вртић је достављена једна тегла меда и неколико конзерви рибе;
- ▶ да је М. за ручак, неколико дана за редом, служена риба из конзерве, због чега су родитељи били принуђени да наставе да доносе храну за дечака. Убрзо након тога, М. се разболео и неко време није ишао у вртић, а по повратку у вртић родитељима је речено да се у вртић више не допремају намирнице које би могао да користи као замену за оброке;
- ▶ да је у ПУ „Б. Б.“, недопремање намирница образложено тиме што је обустављена свака ванредна испорука намирница јер је тендер за набавку намирница у току, у складу са налогом из Секретаријата за образовање и дечју заштиту града Београда;
- ▶ да је због тога В. К. поново отишао у Секретаријат за образовање и дечју заштиту града Београда, где му је наведену информацију потврдила и др Ш, уз напомену да је тај орган учинио све што је у њиховој моћи;
- ▶ да су М. родитељи били принуђени да наставе да доносе све потребне оброке за њега, док су истовремено покушавали да нађу надлежан орган коме би пријавили лош систем исхране, као и да се одређени број деце искључује из система исхране у предшколским установама у Београду. Због тога је В. К. посетио Министарство просвете, науке и технолошког развоја, где је добио информацију да се ради о проблему који није у надлежности министарства, већ је у градској надлежности, те је упућен на Градски завод за јавно здравље, Београд;
- ▶ да је у Градском заводу за јавно здравље у Београду разговарао са др М. С. и др Д. К, да му је др К. предложила да са другим родитељима који имају исте и сличне проблеме, оснује удружење и да на тај начин покуша да оствари право за које сматра да му припада, а да је др С. навела да су и други родитељи долазили поводом истог проблема, али да је потребно да сви буду свесни да је исхрана у вртићима прилагођена искључиво здравој деци и „*да не види у чему је проблем*“. Када је В. К. указао на чињеницу да у уговору који је потписао са ПУ „Б. Б.“ стоји да предшколска установа обезбеђује услугу исхране и да је наплаћује, без обзира да ли дете користи услугу кухиње или не, др С. је рекла да то не би требало да стоји у уговору, јер је проблем правне природе, али се решење мора тражити на другом месту. Такође, др С. навела је и да је колективна исхрана организована тако је родитељи донесе оброке за дете, уколико дете не може да користи услугу исхране, као и да је иста ситуација у свим објектима који се баве колективном исхраном без обзира да ли се ради о вртићима или не;
- ▶ да су родитељи доносили оброке и за А, од првог тренутка када је кренуо у вртић;
- ▶ да је В. К. једном приликом предочио ПУ „Б. Б.“ да ће поднети тужбу јер редовно доноси оброке за дечаке, а плаћа пуну цену као да деца једу у вртићу. Тада му је указано на могућност подношења захтева за умањење цене по том основу, али је он то одбио „*јер би се аналогно томе, за неко време могле ускратити и остале услуге на име субвенције*“;

- ▶ да је контактирао предшколске установе широм Србије и сазнао да се у Новом Саду, Нишу, Крагујевцу, Краљеву и Ужицу спремају посебни оброци за децу која из здравствених, верских, или неких других разлога не могу да користе услуге кухиње, а исто је и у војсци Србије и другим местима где се организује колективна исхрана;
 - ▶ да су овако организованим системом исхране у предшколским установама, односно, вртићима које оснива град Београд, деца која имају нутритивне алергије и њихови родитељи, стављени у неповољнији положај у односу на здраву децу и њихове родитеље.
- 1.3.** Уз притужбу су достављени и следећи прилози: 1) молба В. К. упућена ПУ „Б. Б.” од 9. маја 2013. године; 2) одговор на молбу ПУ „Б. Б.” бр. 446/2 од 16. маја 2013. године; 3) жалба на рад Секретаријата за образовање и дечју заштиту града Београда упућена истом органу од 22. маја 2013. године; 4) одговор на жалбу Секретаријата за образовање и дечју заштиту града Београда VII-01 број: 07-271/2013; 5) жалба В. К. на одговор Секретаријата за образовање и дечју заштиту града Београда VII-01 број: 07-271/2013; 6) уговор о дневном боравку детета у предшколској установи, између В. и Ј. К. и ПУ „Б. Б.” број: 455/7 од 1. јула 2012. године; 7) извештај лекара специјалисте са дијагнозом алергије за М. К. и 8) извештај лекара специјалисте са дијагнозом алергије за А. К.
- 1.4.** Повереница за заштиту равноправности спровела је јединствен поступак, сагласно чл. 117. Закона о општем управном поступку,¹⁸⁴ у вези са чл. 40. ст. 4. Закона о забрани дискриминације. У циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације,¹⁸⁵ у току поступка прибављено је изјашњење ПУ „Б. Б.” у Б, Градског завода за јавно здравље Београд и Секретаријата за образовање и дечју заштиту града Београда.
- 1.5.** У изјашњењу ПУ „Б. Б.”, између осталог, наведено је:
- ▶ да је тачно да је ПУ „Б. Б.” информисана да М. и А. имају алергије на млеко и јаја, као и да су те информације уписане у упитник који родитељи попуњавају при упису деце у вртић. Међутим, упитник је информативног карактера о здравственом стању детета, како не би дошло до грешке (у овом случају да дете не поједе неку намирницу на коју је алергично), али не служи томе да се на основу уписаних информација деци којој је то потребно обезбеди посебни оброци;
 - ▶ да ова предшколска установа (као и већина других у Београду) није у могућности да сваки дан обезбеди замену за оброке који садрже намирнице на које су деца алергична. Исхрана деце у предшколским установама прописана је правилницима на основу којих се одређује количина протеина коју деца сваки дан треба да унесу, а најбољи извори беланчевина су млеко, млечни производи, месо, риба и јаја. Такође, пецива, колачи, намази или нека главна јела садрже алергогене намирнице, што чини претежан део исхране деце у обдаништима;
 - ▶ да велики проблем ове предшколске установе представља и централна кухиња чији су капацитети предвиђени за упола мањи број деце (тренутно установу похађа око 5.000 деце за коју се сваки дан спремају два obroка и две ужине);
 - ▶ да број радника који раде у централној и дистрибутивним кухињама није довољан да би се могли припремати посебни оброци, а поред тога, набавка намирница је у надлежности Секретаријата за образовање и дечју заштиту града Београда;

¹⁸⁴ „Сл. лист СРЈ”, бр. 33/97 и 31/01 и „Сл. гласник РС”, бр. 30/10

¹⁸⁵ „Сл. гласник РС”, бр. 22/09

- ▶ да је Градски завод за заштиту јавног здравља Београд дозволио да родитељи доносе оброке припремљене код куће, у посебним чинијама, са именом и презименом детета;
- ▶ да потврђују све наводе В. К. изнете у притужби и прилозима, и то почевши од изјаве др Ш, лекарки из Градског завода за јавно здравље, Секретаријата за образовање и дечју заштиту града Београда и др;
- ▶ да малу помоћ родитељима представља и чињеница што сарадници за исхрану деце уз недељни јеловник дају и допуну јеловника из кога се може видети који оброци садржи алергене;
- ▶ да су потпуно јасни проблеми са којима се суочавају родитељи деце која имају такву врсту алергија, али да све док се не стекну услови за припрему одговарајућих obroka, у овој предшколској установи неће бити могућности да се спремају сви оброци, као и да би сви у предшколској установи били задовољни да могу да спремају посебне оброке за алергичну децу јер би то значило да постоји нова, добро опремљена кухиња која има могућности за припрему и тих obroka;
- ▶ да предшколска установа може једино да понуди родитељима умањење цене за коришћење услуга вртића.

1.6. У изјашњењу Секретаријата за образовање и дечју заштиту града Београда, наведено је:

- ▶ да је В. К. у више наврата, поводом наведеног питања, долазио у Секретаријат за образовање и дечју заштиту Градске управе града Београда (у даљем тексту Секретаријат), да је разговарао са секретарком Љ. Ј. и координаторком за превентивну здравствену заштиту (докторка медицине). Наведено је и да лекарка која је координаторка за превентивну здравствену заштиту, није др Ш. како је у притужби наведено, већ се ради о др З. Б, као и да се њени одговори нису односили на постојање било каквих проблема везаних за реализацију поступака јавних набавки намирница за исхрану деце, јер та област не припада радним задацима координатора за превентивну здравствену заштиту у Секретаријату;
- ▶ да је насупрот томе, у присуству К. и приликом сваког доласка, координаторка за превентивну здравствену заштиту остваривала телефонску комуникацију са запосленима у ПУ „Б. Б.” — П, и то главним нутриционистом, и да је захтевала проналазак најповољнијег начина за решавање наведеног проблема;
- ▶ да се заједничким договором дошло до решења које је подразумевало да се данима када јеловник садржи оброк који дете не може да конзумира из централне (производне кухиње) у вртићу „С.”, достављају веће количине намирница за исхрану које М. може да конзумира и које су на располагању кухињском особљу, а тај систем је на снази и сада. Такође, током првих неколико разговора, В. К. је инсистирао да се детету омогући било која врста намирница, чак само хлеб, уколико не постоје друге могућности и да ће М. надокнадити оброк у кућним условима. Без обзира на такву изјаву, из Секретаријата је инсистирало да се у вртићу обезбеде све намирнице које дете може да конзумира, чему је присуствовао и подносилац притужбе;
- ▶ да је В. К. и сам истакао да је при упису М. у вртић био упознат да установа није у могућности да припрема посебне оброке за дете, али и да је у складу са стручним ставовима референтних здравствених институција, у оваквим и сличним ситуацијама, родитељима омогућено да донесу у вртић оброк спремљен у кућним условима, и то данима када се у вртићу припремају оброци који у свом саставу садрже млеко — Секретаријату је достављена медицинска документација која указује на постојање кожних промена код детета

М. К. услед конзумирања млека, али не и документација која указује на постојање нутритивне алергије М. и А. на јаја;

- ▶ да је породица К. прихватила наведену могућност, а „мама детета” је припремала потребне оброке у првих пар месеци, међутим, по исказу самог В. К, она се убрзо „уморила”, због чега су започели са захтевима за припрему комплетних obroka за дете у самој предшколској установи;
- ▶ да је Програм превентивне здравствене заштите у предшколским установама, чији је један сегмент исхрана деце у вртићима, регулисан законима и прописима из области здравства и просвете (Закон о здравственој заштити, Закон о заштити становништва од заразних болести, Закон о санитарном надзору, Закон о здравственој исправности животних намирница и предмета опште употребе, Закон о основама система образовања и васпитања), као и низом правилника који ближе уређују област у овој делатности (Правилник о превентивној здравственој заштити и стручној спреми здравствених радника у предшколским установама);
- ▶ да контролу спровођења превентивне здравствене заштите, укључујући и исхрану деце, у београдским вртићима обављају стручне службе Градског завода за јавно здравље Београд. Ова врста контроле исхране деце и оцена квалитета obroka подразумева: остваривање увида у организацију исхране и услова за припрему и дистрибуцију obroka, сезонску анализу недељних јеловника са аутоматском обрадом податка из пратећих магацинских листа, микробиолошке прегледе узорака намирница и брисева узетих из свих производних и дистрибутивних кухиња, хемијско-броматолошке анализе узорака целодневних obroka састављених од доручка, ручка и ужине, статистичка обрада резултата лабораторијских испитивања, пружање стручно-методолошке помоћи у раду предшколских установа и Секретаријата, консултативно-едукативне послове у смислу израде стручних мишљења о одређеним питањима из области исхране и хигијене, а контролу санитарно-хигијенских услова у вртићима врше санитарна инспекција Министарства здравља, ветеринарске инспекције и виши санитарни техничари Одељења за санитарно-хигијенски надзор Секретаријата, који се свакодневно налазе у вртићима;
- ▶ да државне предшколске установе у Београду припадају мрежи васпитно-образовних установа, а не мрежи здравствених установа, да оне самостално припремају оброке деце у складу са Правилником о нормативу друштвене исхране у установама за децу,¹⁸⁶ и обезбеђују деци исхрану која је прилагођена узрасту и дужини боравка и која треба да задовољи 70-75% дневних нутритивних потреба. Овим правилником је регулисано планирање obroka у колективном боравку, у циљу омогућавања правилног психофизичког развоја деце без пропратних обољења као што су болести исхране (нутритивне алергије, дијабетес, целијакија) и друге, односно, подразумева колективну исхрану здраве деце. Поред наведеног, имајући у виду да у београдским вртићима услуге користи око 60.000 деце предшколског узраста, а у складу са постојећим капацитетима којима располаже, у предшколским установама на територији града Београда не постоје услови за припрему индивидуалне дијето терапије. Такав став су Секретаријату предочиле стручне службе Градског завода за јавно здравље Београд;
- ▶ да у свим предшколским установама на територији града Београда од 2004. године, исхрану деце планирају нутриционисти, они припремају јеловник, а не запослени у Секретаријату. Нутриционисти сваке предшколске установе припремају јеловник за наступају-

.....
¹⁸⁶ „Сл. гласник Републике Србије”, број 50/94

ћу недељу (пет радних дана) и постављају га на огласну таблу сваког вртића крајем недеље, како би родитељи могли да се упознају са оброцима намењеним за исхрану деце за наредну недељу;

- ▶ да се набавка намирница врши у складу са листом за набавку намирница коју једном годишње разматра и усваја Комисија за праћење, контролу и унапређење и исхрану у предшколским установама која је формирао Секретаријат. Комисију чине само два члана из Секретаријата, који имају улогу техничке помоћи при изради листе, а стручну улогу у одабиру намирница и утврђивању норматива у складу са узрастом деце и законским прописима имају чланови комисије: нутриционисти из предшколских установа и лекари из Градског завода за јавно здравље Београд. Листа садржи стандардне нормативе сваке намирнице према узрасту деце, асортиман и месечне количине намирница потребних за сваку предшколску установу. У планирању исхране деце у предшколским установама у Београду већ неколико година *„успешно се примењује програм за обрачун садржаја и састава дечјих obroка на персоналном рачунару“*, који је урађен у Градском заводу за јавно здравље Београд, а у 2012. години листа се састојала од седам група са укупно 124 намирнице у максималним месечним количинама потребним за сваку предшколску установу. У складу са овом листом, предшколске установе самостално набављају хлеб, млеко и млечне производе, јаја, месо и свеже поврће и воће, док остале набавке спроводе Секретаријат;
- ▶ да се промене организације и начина спровођења Превентивне здравствене заштите и исхране, не могу мењати одлукама или ставовима из Секретаријата, већ искључиво у складу са законским прописима и стручним мишљењима референтних здравствених институција. Секретаријат је због присуства деце са хроничним незаразним обољењима у колективном смештају, посебно имајући у виду децу са нутритивним алергијама, дијабетесом, целијакијом и др, затражио мишљење референтних здравствених институција о начину организације исхране у вртићима за наведену популациону групу, имајући у виду капацитете којима предшколске установе располажу и услове у којима обављају своју делатност. Градском заводу за јавно здравље у Београду, први такав допис упућен је 2003. године, затим 2011. и 2012. године, зависно од врсте обољења детета.
- ▶ да је у жељи да породицама са децом која имају здравствени проблем (нутритивне алергије, дијабетес, целијакија) и захтевају одређен дијететски режим исхране, као и деци која из верских или других нездравствених разлога (вегетаријанство и остали облици алтернативне исхране) не конзумирају све намирнице, помогне максимално, Секретаријат је иницирао изналагање решења код референтних здравствених институција. Резултат те иницијативе је стручни став који је заузео Градски завод за јавно здравље Београд, да би овакве захтеве требало да разматра стручна комисија у предшколској установи, како би се донела одлука о најповољнијем начину на који ће се деци током боравка у колективу обезбеђивати индивидуални obroци. Имајући у виду специфичности постојећих услова у погледу простора, опреме, кадрова, односно расположивих капацитета за припрему и дистрибуцију хране у предшколским установама у Београду, омогућено је родитељима да храну припремљену у кућним условима донесу у вртић, с обзиром да не постоје услови за припрему индивидуалне дијето терапије у предшколским установама, и да им се обезбеде адекватни хигијенски услови за чување хране (фрижидер, храна мора да буде у затвореним, адекватно обележеним судовима, на засебној полици у фрижидеру и др.) Овакав приступ у припреми obroка односи се на све предшколске установе у Београду;

- ▶ да Правилник о условима и начину остваривања права на регресирање трошкова боравка деце у предшколској установи, одмора и рекреације,¹⁸⁷ између осталог, прописује могућност да деца која имају здравствене проблеме типа нутритивних алергија, дијабетеса, целијакије и др. тешких обољења, остварују право на регресирање трошкова боравка у предшколској установи у висини од 10%, односно 20% у зависности од врсте обољења, те се на тај начин смањују трошкови плаћања кориснику предшколске установе, јер такво дете не може да користи све намирнице у свом оброку;
 - ▶ да је В. К, при првом сусрету, упознат са свим наведеним чињеницама усменим и писменим путем. Такође, у београдским вртићима чије услуге користи око 60.000 деце предшколског узраста, бораве и деца са тешким обољењима (срчана обољења, целијакија, инсулин зависни дијабетес, епилепсија, неуромишићне дистрофије, урођене аномалије, малигна обољења). Захваљујући сарадњи са референтним здравственим установама њима је омогућено да приме терапију током боравка у вртићу и да се не осећају различито у односу на здраву децу, њима је омогућено да се осећају као и остали здрави вршњаци у групи којој припадају;
- 1.7.** У изјашњењу Градског завода за јавно здравље Београд (у даљем тексту Завод), између осталог је наведено:
- ▶ да је Завод здравствена установа која спроводи превентивне здравствене активности у државним предшколским установама на територији града Београда, а у складу са уговором који је закључен са Секретаријатом за образовање и дечју заштиту Градске управе Београда;
 - ▶ да се тим уговором Завод обавезао на: системску контролу исхране деце, спровођење Програма превентивне здравствене заштите деце, Програма васпитања за здравље деце „Здрав вртић” и здравствене (санитарне) прегледе лица под здравственим надзором за послених у предшколским установама;
 - ▶ да у домену системске контроле исхране деце у предшколским установама, послови Завода обухватају: контролу микробиолошке исправности намирница и брисева са циљем смањења епидемиолошких ризика, праћења поштовања основних хигијенских захтева при раду са храном, уочавање пропуста и предлагања мера за отклањање уочених пропуста; одређивање нутритивних и енергетских вредности дневних дечјих obroка на основу садржаја беланчевина, масти, угљених хидрата и укупне енергетске вредности састављених од доручка, ручка и ужине, прописаних у Правилнику о нормативу друштвене исхране деце у установама за децу¹⁸⁸; анализу недељних јеловника и рачунске обраде података из пратећих магацинских листа о броју присутне деце и евиденције о потребним количинама намирница у објектима, ради оцене планирања исхране;
 - ▶ да у оквиру активности везаних за предшколске установе, Завод као стручна установа, има и консултативно-едукативну улогу, односно, по потреби пружа стручну помоћ кроз давање стручних мишљења по захтеву Секретаријата за образовање и дечју заштиту и предшколским установама код постојања сумње у здравствену исправност или квалитет намирница са циљем заштите здравља деце;
 - ▶ да је исхрана деце у предшколским установама креирана у складу са Правилником о нормативу друштвене исхране деце у установама за децу. Она је организована на принципима колективне исхране, што подразумева планирање према просечним нутритивним и енергетским потребама и узраста детета, уз поштовање одговарајуће структуре дечјих

¹⁸⁷ „Службени лист града Београда”, бр. 43/09, 5/10, 14/12 и 65/12

¹⁸⁸ „Сл. гласник РС”, бр. 50/94

оброка, који у складу са нормативом мора да обухвати намирнице из свих седам група, а једна од обавезних група је: млеко и млечни производи;

- ▶ да свака предшколска установа организује исхрану деце самостално, у оквиру сопствених капацитета, тако да се припрема оброка врши у различитим условима. Планирање јеловника, усклађивање калоријских вредности са потребама узраста деце, као и рецептуре за припремање оброка у стручној надлежности су виших дијететичара, нутрициониста запослених у предшколским установама;
- ▶ да се припрема оброка углавном врши у централним кухињама, а затим дистрибуира у објекте предшколских установа, које углавном само дистрибуирају оброке деци, када нема услова за припрему оброка. Често се из само једне централне кухиње свакодневно храном снабдевају сви објекти (вртићи и јасле) у оквиру једне предшколске установе (једна општина), што је случај и у ПУ „Б. Б.”;
- ▶ да препоруке Завода нису обавезујуће и примењују се у складу са могућностима и одлукама појединачних предшколских установа;
- ▶ да је Завод дао препоруку предшколским установама о забрани доношења хране за децу од куће, као једне од превентивних против епидемијских мера. Ова препорука дата је јер у јаслама и вртићима бораве деца најмлађег узраста која у здравственом и сваком другом погледу чине најосетљивији део популације, поготово када се има у виду да су епидемиолошки и други здравствени ризици увек већи у колективу него у породичној средини;
- ▶ да имајући у виду растући број деце са посебним захтевима у исхрани (знатан број деце са различитим врстама нутритивних алергија, глутенска ентеропатија, дијабетес, верски разлози), становиште Завода је да би захтеве у вези са организовањем исхране за децу која не конзумирају одређену врсту намирница требало да разматрају стручне комисије на нивоу предшколских установа, како би се за сваки конкретан случај донела одлука о најповољнијем начину на који би се деци током боравка у колективу обезбеђивали индивидуални оброци;
- ▶ да у циљу обезбеђивања несметаног боравка деце са специфичним захтевима у исхрани у вртићима, у ситуацијама када не постоји могућност да се у оквиру колективне исхране организоване у предшколској установи обезбеде одговарајући специфични оброци без ризика по здравље и угрожавање правилног раста и развоја детета, стручњаци Завода дали су препоруку да се направи стручно-оправдано изузеће у вези са забраном доношења оброка припремљених код куће, односно да се родитељима ове деце дозволи доношење индивидуалних оброка, у договору са нутриционистом;
- ▶ да је са свим наведеним В. К. упознат у непосредном разговору са запосленима у Градском заводу за јавно здравље Београд.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1.** Увидом у извештај лекара специјалисте са Универзитетске дечје клинике утврђено је да је М. К. алергичан на протеине крављег млека (К90.4), а да је А. К. имао рану алергијску реакцију на беланце због чега му је препоручена исхрана без беланаца, пилећег белог меса и смањивање количине пшеничног брашна (5x25 мм).
- 2.2.** На основу навода из притужбе и изјашњења на притужбу, може се констатовати да међу странама није спорна чињеница да ПУ „Б. Б.” обезбеђује оброке за децу која немају

алергије или друге дијето терапије, али да не обезбеђује оброке за децу која имају исте или сличне проблеме као М. и А. К.

- 2.3. Утврђено је и да је ПУ „Б. Б.“, у току једног временског периода, достављала одређене намирнице (џем, мед, рибу у конзерви) у објекат „С.“, које су служене А. и М. К, у ситуацијама када су допремљени оброци садржали намирнице на које су они алергични.
- 2.4. Међу странама није спорна ни чињеница да је В. К, у више наврата, од ПУ „Б. Б.“, Секретаријата и Завода тражио начин за решавање проблема исхране М. и А. К. за време њиховог боравка у вртићу.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњења, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

- 3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.¹⁸⁹
- 3.3. Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је Република Србија ратификовала Конвенцију о правима детета.¹⁹⁰ Један од општих принципа ове Конвенције је принцип недискриминације, који обавезује државу потписницу да сва права гарантована Конвенцијом обезбеди сваком детету без икакве дискриминације и без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичко или друго уверење, национално, етничко или социјално порекло, имовинско стање, онеспособљеност, рођење или други статус детета, његових родитеља или законских старатеља.¹⁹¹ Такође, још један од принципа Конвенције су најбољи интереси детета, који треба да буду од првенственог значаја у свим активностима које се тичу деце.¹⁹²

189 Чл. 33. Закона о забрани дискриминације.

190 Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета („Службени лист СФРЈ — Међународни уговори”, број 15/90 и „Службени лист СРЈ — Међународни уговори”, број 4/96 и 2/97)

191 Чл. 2. Конвенције о правима детета

192 Чл. 3.

- 3.4.** Комитет за права детета донео је и Општи коментар број 7 — Остваривање права детета у раном детињству,¹⁹³ којим је истакнута чињеница да су мала деца титулари свих права из Конвенције, као и да је рано детињство период од кључног значаја за остваривање свих права. Рано детињство, у смислу овог документа обухвата период од рођења детета до поласка у школу. Један од циљева овог коментара је скретање пажње на различитости у раном детињству које треба да се узму у обзир приликом примене Конвенције, укључујући различитости у околностима живота мале деце, квалитета њихових искустава и утицајима који обликују њихов развој. Када је у питању право на недискриминацију, Комитет позива државе уговорнице да идентификују импликације овог принципа на остваривање права у раном детињству. Поред тога, наведено је и да чл. 2. Конвенције подразумева да одређене групе мале деце не смеју бити дискриминисане, као и да дискриминација може да се јави у облику смањених нивоа исхране, неадекватне неге и пажње и друго, а обрађено је и питање обезбеђивања здравствене неге, у оквиру којег је наведено да државе уговорнице, између осталог, имају одговорност да обезбеде и приступ доброј исхрани.
- 3.5.** Устав Републике Србије¹⁹⁴ забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.¹⁹⁵
- 3.6.** Уставна забрана дискриминације разрађена је Законом о забрани дискриминације,¹⁹⁶ којим је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Непосредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или су стављени у неповољнији положај, или би могли бити стављени у неповољнији положај,¹⁹⁷ а посредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства ставља у неповољнији положај актом, радњом или пропуштањем које је привидно засновано на начелу једнакости и забрани дискриминације, осим ако је то оправдано законитим циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна.¹⁹⁸ Овим законом посебно је забрањена и дискриминација у области образовања¹⁹⁹ и прописано је да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, а забрањено је лицу

.....
¹⁹³ УН, Општи коментар бр. 7, „Остваривање права детета у раном детињству”, CRC/C/GC/7/рев. 1 (2006.)

¹⁹⁴ „Сл. гласник РС”, бр. 98/06

¹⁹⁵ Чл. 21. Устава РС.

¹⁹⁶ Чл. 2. ЗЗД

¹⁹⁷ Чл. 6. ЗЗД

¹⁹⁸ Чл. 7. ЗЗД

¹⁹⁹ Чл. 19. ЗЗД

или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или их искључити из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

- 3.7.** Законом о основама система образовања и васпитања такође је забрањена дискриминација,²⁰⁰ односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Закон о основама система образовања и васпитања прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају. Такође, овим законом прописани су и општи принципи система образовања и васпитања,²⁰¹ па је наведено да овај систем мора да обезбеди за сву децу, ученике и одрасле једнако право и доступност образовања и васпитања без дискриминације и издвајања по основу пола, социјалне, културне, етничке, религијске или друге припадности, месту боравка, односно пребивалишта, материјалног или здравственог стања, тешкоћа и сметњи у развоју и инвалидитета, као и по другим основама.
- 3.8.** Законом о предшколском васпитању и образовању²⁰² прописано је да се предшколско васпитање и образовање остварује у складу са Уставом, законом којим се уређују основе система образовања и васпитања, ратификованим међународним конвенцијама и овим законом, полазећи од права детета, развојних, образовних, културних, здравствених и социјалних потреба деце и породица са децом предшколског узраста.²⁰³ Прописани су и принципи делатности предшколског васпитања и образовања међу којима и доступност, односно једнако право и доступност свих облика предшколског васпитања и образовања, без дискриминације и издвајања по основу пола, социјалне, културне, етничке, религијске или друге припадности, месту боравка, односно пребивалишта, материјалног или здравственог стања, тешкоћа и сметњи у развоју и инвалидитета, као и по другим основама.²⁰⁴ Законом о предшколском васпитању и образовању прописана је делатност предшколског васпитања и образовања,²⁰⁵ као и остале делатности које се остварују у предшколској установи.²⁰⁶ У остале делатности које се остварују у предшколским установама спада и исхрана деце, а ближе услове и начин остваривања исхране, неге и превентивно-здравствене заштите, споразумно прописују министар надлежан за

²⁰⁰ Чл. 44. ЗОСОВ

²⁰¹ Чл. 3. ЗОСОВ

²⁰² „Сл. гласник РС”, бр. 18/2010

²⁰³ Чл. 1. ЗПВО

²⁰⁴ Чл. 4. ЗПВО

²⁰⁵ Чл. 2. ЗПВО

²⁰⁶ Чл. 3. ЗПВО

послове здравља и министар надлежан за послове образовања. Такође, истом одредбом су забрањене све врсте насиља, злостављања и занемаривања, као и све активности којима се угрожавају, дискриминишу или издвајају деца, односно групе деце, по било ком основу.

- 3.9.** Правилником о нормативу друштвене исхране деце у установама за децу²⁰⁷ утврђен је норматив друштвене исхране деце у установама за децу, начин вођења евиденције о примени норматива исхране и садржај образаца (јеловник, врсте и нето количине утрошених намирница за исхрану деце по оброцима и врсте и нето количина утрошених намирница за исхрану деце за један дан, недељу и месец дана о примени норматива исхране). У овом правилнику наведено је правилна исхрана битан предуслов за прави-лан раст, развој, очување и унапређење здравља, спречавање болести и подизање биолошког потенцијала, неопходан за обезбеђење континуираног процеса формирања здравог човека.

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ИЗЈАШЊЕЊА И ДОКАЗА ДОСТАВЉЕНИХ УЗ ПРИТУЖБУ

- 3.10.** Да би се приступило анализи овог случаја с аспекта антидискриминационих прописа, потребно је утврдити у чијој надлежности је обезбеђивање obroka за децу у вртићима, имајући у виду чињеницу да се В. К. обратио ПУ „Б. Б.“ са захтевом да М. и А, за време њиховог боравка у вртићу, буде обезбеђена исхрана која одговара њиховом здравственом стању, односно да оброци не садрже намирнице на које су деца алергична. С обзиром на то да В. К. у контакту са ПУ „Б. Б.“ није могао да обезбеди оброке који одговарају здравственом стању дечака, обратио се Секретаријату за образовање и васпитање града Београда и Градском заводу за јавно здравље Београд.
- 3.11.** Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да се међу пословима које обавља Завод за јавно здравље Београд по питању превентивно-здравствене активности у предшколским установама, не налази и посао организације исхране деце у предшколским установама, већ да свака предшколска установа то чини самостално. Из изјашњења Завода за јавно здравље утврђено је да су планирање јеловника, усклађивање калоријских вредности са потребама узраста деце, као и рецептуре за припремање obroka у стручној надлежности виших дијететичара нутрициониста запослених у предшколским установама. Имајући то у виду, као и чињеницу да Завод нема никаквих надлежности у погледу организације исхране у предшколским установама, Повереница је става да Завод за јавно здравље није дискриминаторно поступао према М. и А. К.
- 3.12.** У току поступка није утврђено да је В. К. приликом прве посете Секретаријату за образовање и дечју заштиту града Београда, поред градске секретарке Љ. Ј, разговарао и са др Ш, с обзиром да није недвосмислено утврђено ко је трећа особа која је присуствовала том разговору. Подносилац притужбе је навео да је била присутна нутриционисткиња др Ш, док је у изјашњењу на притужбу истакнуто да је лекарка која је координаторка за превентивну здравствену заштиту др З. Б, а не др Ш. Иако за одлучивање у овом предмету није од пресудног значаја која од ове две лекарке је изјавила „*да је систем такав какав јесте и да га није могуће прилагодити деци са алергијама*“, али је неопходно указати да је оваква изјава било ког запосленог у органу управе забрињавајућа јер указује на неприхватање и неразумевање различитости, посебно у ситуацијама када се

.....
²⁰⁷ Правилник о нормативу друштвене исхране деце у установама за децу, „Сл. гласник РС, бр. 50/94

елементарне потребе (као што је исхрана) задовољавају на другачији начин од уобичајеног. Повереница указује да ниједан систем не стагнира у времену, већ да се временом мења и напредује, а те промене су најчешће резултат наших свесних и циљаних активности. Међутим, системи се временом мењају када ми то не желимо, када нам је потребно време да промене прихватимо, као и када његове промене нису последица наших свесних активности. Право на слободу од дискриминације би у потпуности било обесмишљено, уколико би се прихватили овакви ставови.

- 3.13.** У односу на послове које обавља Секретаријат за образовање и дечју заштиту, може се закључити да у те послове не спадају послови планирања исхране деце, односно, припрема јеловника предшколских установа. Секретаријат прати и обезбеђује контролу исхране и превентивне здравствене заштите у предшколским установама, међутим, саму исхрану деце планирају нутриционисти предшколских установа који припремају јеловнике. Надаље, Секретаријат је формирао Комисију за праћење, контролу и унапређење исхране у предшколским установама која једном годишње разматра и усваја листу за набавку намирница. Иако се у овој комисији налазе и представници Секретаријата, њихова улога је у пружању техничке помоћи, као што је и наведено, док стручну улогу у одабиру намирница имају нутриционисти из предшколских установа и лекари из Завода за јавно здравље. Имајући то у виду, Повереница за заштиту равноправности констатује да је очигледно да Секретаријат за образовање и дечју заштиту није дискриминаторно поступао према М. и А. К.
- 3.14.** У конкретном случају потребно је утврдити да ли је необезбеђивањем исхране која одговара здравственом стању М. и А. К, ПУ „Б. Б.” дискриминаторно поступила према њима.
- 3.15.** Суштина захтева који је подносилац притужбе поднео против ПУ „Б. Б.” јесте да се М. и А. К, за време боравка у вртићу, поред васпитно образовног рада, превентивне здравствене заштите и правилне неге, обезбеди и исхрана која одговара њиховом здравственом стању. Повереница за заштиту равноправности сматра да је овај захтев оправдан и разуман, имајући у виду да је исхрана деце једна од делатности која се остварује у предшколским установама, као и да је саставни део уговора који родитељи потписују са предшколском установом.
- 3.16.** Повереница најпре указује да је, сагласно чл. 6. и 7. Закона о забрани дискриминације, потребно имати у виду да за разлику од непосредне дискриминације, код које је већ на први поглед видљиво да је разликовање, односно, довођење у неповољнији положај засновано непосредно на личном својству, код посредне дискриминације ово разликовање није увек очигледно. Наиме, концепт посредне дискриминације заснива се на идеји да према лицима који се налазе у различитој позицији, треба поступати различито, у оној мери у којој је то нужно да би им се омогућио једнак приступ друштвеним добрима и једнаке могућности за уживање права и слобода. У складу са овом идејом, приликом прописивања одређеног правила, постављања критеријума и/или услова који важе за све, треба узети у обзир позицију коју одређене групе лица имају због неких својих личних својстава. Ако би се то занемарило, онда би то правило, критеријум и/или услов било дискриминаторно, јер у односу на неке групе производи изразито неповољније дејство. Дакле, код посредне дискриминације се наизглед неутрално правило примењује једнако према свима, али се управо због једнаке примене правила одређена лице или група лица, на основу неког њиховог личног својства, стављају у неповољнији положај, у односу на све друге који то својство немају.

- 3.17.** Да би се у конкретном случају испитало да ли су М. и А. К. посредно дискриминисани тиме што им у вртићу није обезбеђена исхрана у складу са њиховим здравственим стањем (нутритивним алергијама), потребно је најпре размотрити да ли се они, као деца са специфичним захтевима у вези са исхраном, налазе у битно различитој ситуацији у односу на осталу децу, који такве захтеве немају. Исхрана у вртићима је организована тако да одговара потребама деце широке популације, с обзиром да је највећи број деце у предшколским установама без посебних захтева у исхрани, односно, што значи да могу да конзумирају све оброке који им се обезбеђују у овим установама. С друге стране, М. и А. К. имају нутритивне алергије због којих нису у могућности да конзумирају све врсте намирница, па самим тим нису ни у могућности да за време боравка у вртићу конзумирају оброке који су припремљени за децу која немају нутритивне алергије. Из свега наведеног јасно произилази да су М. и А. К. деца са специфичним захтевима у исхрани, односно, да се налазе у битно различитој ситуацији у односу на осталу децу која те захтеве немају.
- 3.18.** Надаље, у циљу утврђивања да ли је у конкретном случају дошло до посредне дискриминације, неопходно је утврдити које правило се примењује приликом организовања исхране у предшколској установи, као и како се примењено правило одражава на М. и А. К, односно, какве су последице примене тог правила. У току поступка је утврђено да је колективна исхрана у установама за децу организована на начин који одговара потребама деце широке популације, да је исхрана иста за сву децу, као и да се оброци не припремају индивидуализовано за децу која нису у могућности да конзумирају све намирнице. Ово је потврђено и у изјашњењима на притужбу, тако што је у сваком појединачном изјашњењу истакнуто да се у предшколским установама обезбеђује „колективна исхрана здраве деце”. Дакле, може се закључити да је колективна исхрана која се обезбеђује у предшколским установама иста за сву децу, односно, у питању је правило које важи за сву децу. Међутим, Повереница за заштиту равноправности указује да управо примена овог правила, које је једнако за све, производи изразито негативне последице на М. и А. К, као и на сву другу децу која се налазе у истој или сличној ситуацији као они.
- 3.19.** Имајући у виду досадашњу анализу, кључно питање на које треба одговорити јесте да ли је у предшколским установама допуштено да деца са нутритивним алергијама буду у погледу исхране третирана једнако као и деца која немају посебне захтеве у исхрани. Сагласно чл. 7. Закона о забрани дискриминације, једнак третман оних који се налазе у неједнаком положају није допуштен, изузев ако је то оправдано законитим циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна.
- 3.20.** У овом предмету, подносилац притужбе је, чињеницама које је навео и доказима које је приложио, дискриминацију учинио вероватним, па, сагласно чл. 45. Закона о забрани дискриминације, на ПУ „Б. Б.” лежи терет доказивања да у конкретном случају није дошло до дискриминације. То подразумева, с обзиром да је у питању посредна дискриминација, да ПУ треба да докаже да постоји објективно и разумно оправдање за једнак третман деце у исхрани, упркос томе што нека имају специфичне захтеве у погледу исхране, а то значи доказивање: 1) да се једнаким третманом остварује законит циљ, и 2) да су средства за постизање тога циља примерена и нужна.
- 3.21.** Иако у изјашњењу ПУ „Б. Б.” није изричито наведено који су циљ настојали да постигну једнаким третманом све деце у погледу исхране, може се узети да је ПУ настојала да

поштује Правилник о нормативу друштвене исхране деце у установама за децу, па се може узети да такво њено поступање има законити циљ.

- 3.22.** Кад је у питању примереност и нужност средстава која су употребљена за постизање циља, потребно је проценити, сагласно чл. 7. Закона о забрани дискриминације, да ли се конкретни циљ уопште могао, или је у највећој мери могао остварити и на други начин, који би био повољнији за М. и А. К. Анализа прописа којим је регулисана исхрана деце у предшколским установама показује да исхрана деце која из здравствених или било којих других нездравствених разлога не могу да конзумирају одређене намирнице, није посебно регулисана. С друге стране, Правилником о нормативу друштвене исхране у установама за децу није искључено да се деци која нису у могућности да конзумирају све врсте намирница обезбеди одговарајућа исхрана у складу са њиховим захтевима у исхрани. Такав начин исхране се може организовати и предшколске установе су дужне да узму у обзир различитост деце која предшколску установу похађају, укључујући и специфичности у исхрани. Иако у свом изјашњењу ПУ указује на тешкоће у припремању хране и наводи да су капацитети централне кухиње предвиђени за пола мањи број деце у односу на број деце која похађају ПУ, ова околност се не може сматрати оправданим разлогом због којег се деци која из здравствених или било којих других нездравствених разлога не могу да конзумирају одређене намирнице, не обезбеђује исхрана у складу са специфичним захтевима у исхрани.
- 3.23.** У складу са свим наведеним, Повереница за заштиту равноправности је става да нема објективног и разумног оправдања да се не обезбеди посебан јеловник за децу са специфичним захтевима у исхрани. Наиме, Правилник о нормативу друштвене исхране у установама за децу регулише исхрану која обухвата намирнице из свих седам група, међу којима је и група млеко и млечни производи. Иако исхрана у складу са овим правилником одговара највећем броју деце, она се не може применити на децу са специфичним захтевима у исхрани, јер њихове потребе не могу бити на овај начин задовољене. ПУ „Б. Б.“ је могла да оствари циљ поступањем у складу са Правилником о нормативу друштвене исхране у установама за децу, примењујући га на децу која могу да конзумирају све намирнице, али то не искључује могућност да се организује посебна исхрана за М. и А. К, у складу са њиховим здравственим стањем. Поступајући на тај начин, ПУ „Б. Б.“ не би прекршила прописе, односно, не би поступала супротно одредбама Правилника о нормативу друштвене исхране у установама за децу. Додатно је потребно указати да предшколска установа има нутриционисте, који у складу са својим специфичним знањима и образовањем, имају могућности да припреме јеловник за М. и А. К, на којем би се нашли оброци који садрже намирнице који они могу да једу.
- 3.24.** Повереница за заштиту равноправности је мишљења да је неприхватљиво да се у предшколским установама, деци која су под посебним режимом исхране, испоручује иста храна као и деци која немају специфичне захтеве у вези са исхраном. Имајући све ове чињенице у виду, евидентно је да су М. и А. К. посредно дискриминисани, јер предшколска установа није обезбедила исхрану у складу са њиховим здравственим стањем, већ је обезбеђивала исту храну за сву децу, без уважавања специфичне ситуације у којој се они налазе.

4. МИШЉЕЊЕ

Предшколска установа „Б. Б.“ из Б. није обезбедила М. и А. К. исхрану у складу са њиховим здравственим стањем за време боравка у вртићу, чиме је прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности, на основу чл. 33. ст. 1. тач. 1. Закона о забрани дискриминације, препоручује ПУ „Б. Б.“ у Б. да:

- 5.1.** Предузме све неопходне радње и мере како би М. и А. К, као и свој осталој деци која бораве у вртићима ПУ „Б. Б.“ обезбедила исхрану у складу са њиховим здравственим стањем.
- 5.2.** Убудуће води рачуна да у оквиру својих редовних послова и активности, не крши одредбе Закона о забрани дискриминације, односно да се суздржи од неоправданог прављења разлике или неједнаког поступања и пропуштања (искључивања, ограничавања или давања првенства), у односу на лица или групе лица, које се заснива на неком личном својству.

Потребно је да ПУ „Б. Б.“ обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно чл. 40. Закона о забрани дискриминације, уколико ПУ „Б. Б.“ у Б. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужбе због вишеструке дискриминације

ПОВЕРЕНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

Притужба удружења Ж. н. д. против позоришта П. због вишеструке дискриминације у области културе

дел. бр. 1132 / 31.7.2012.

Мишљење

Мишљење је донето поводом притужбе удружења „Ж. н. д.” из Б. против позоришта „П.” из Б, због вишеструке дискриминације у области културе. У притужби се наводи да су идеје и ставови који су изнети у представи „...”, дискриминаторни по више основа: расе, предака, држављанства, националне припадности и етничког порекла, језика, пола, родног идентитета, имовног стања, инвалидитета и изгледа. Само неки од примера наведених у притужби су да је једини женски лик означен као „помагачица-сметачица”, затим низ стереотипизираних женских улога и занимања, од „провинцијалне” куварице с војвођанским акцентом, преко застрашујуће зубарке и отворено сексистички деградиране стјуардесе која уз кафу и чај нуди и себе (као сексуални објекат), до ауторитарне службенице у парку која се ограђује од сакупљача секундарних сировина, и коначно до „обезмоћене” мајке. Са друге стране, главни мушки лик увек на крају победи, удара друге ликове и повремено публику, симулирајући тако разне облике насиља, чиме је изражена родна хијерархија којом се потврђује мушка надмоћ и понижено исмејавање места за жене. Наведено је да су у представи дискриминисане и особе са инвалидитетом исмевањем, као и да постоји хетеросексуално завођење деце, тако што се у једној сцени девојчице (које немају типична српска имена) долазе и клекну испред централног мушког лика, а он их све одбија док на крају не дође девојчица коју он прихвати као „задовољавајућу” због тога што има „изворно” српско име „Милојка”. Позориште се изјаснило да представа не садржи дискриминаторне ставове, а да је циљ драме одражавање и карикирање стварности, опис актуелног времена на хумористичан начин, не омаловажавање већ „одржавање стварности”. Наведено је да су у притужби неке сцене погрешно перципиране, као нпр. сцена са „српским именима”, јер је у њој конкретно „искарикирана” чињеница да се данас све чешће деци дају „интернационална” имена и да би девојчица која има старо српско име Милојка, вероватно била исмејана. Такође, одабир занимања куварице или пакетарке у пошти нису намерно одабрани како би деградирани жену, јер наведена занимања нису на било који начин „деградирајућа за било који пол”, а ниједан лик у представи није приказан као „глуп” или „мање вредан”. Сметачица се тако зове јер јој је задатак у тој сцени да смета, што нема везе са полом, куварица је добар лик, док је зубарка симпатична и деца је прихватају и желе да поправе зубе, што и јесте био циљ ове сцене. Чињеница да деца на представу долазе у пратњи одраслих је разлог што представа има и неку шалу за одрасле које и нису намењени деци. У току поступка су две представнице Повереника за заштиту равноправности присуствовале извођењу представе у различитим терминима, како би имале непосредног сазнања о садржини представе. Анализа текста представе показала је да наводи из притужбе немају објективно утемељење у тексту представе, као и да у тексту нису изражене идеје и поруке којима се деца подстичу на дискриминацију, мржњу, насиље или омаловажа-

вање. Ставови изражени у притужби немају ослонац у самом тексту представе, већ су последица додавања значења који текст објективно нема. У представи се не изражава мржња и омаловажавање жена, нити се заговарају и подржавају предрасуде, обичаји и другим друштвени обрасци понашања који су засновани на идеји подређености или надређености полова, односно, стереотипних улога полова. Због свега тога је донето мишљење да у представи нису изражене дискриминаторне идеје и ставови. Повереница је дала мишљење да би изјаву „tea, coffee and me...” коју стјуардеса изговара, иако је намењена одраслима, треба изоставити јер би се могло догодити да је деца у некој ситуацији понове иако је у суштини не разумеју.

МИШЉЕЊЕ

Идеје и ставовима израженим у дечијој позоришној представи „...” позоришта „П.” нису супротни прописима о забрани дискриминације, па се њено организовање и извођење не може квалификовати као дискриминаторно.

О б р а з л о ж е њ е

Повереница за заштиту равноправности примила је притужбу удружења „Ж. н. д.”, у којој је наведено да је дечија представа „...”, која се изводи у П дискриминаторна, те да се дискриминација врши по основу расе, предака, држављанства, националне припадности и етничког порекла, језика, пола, родног идентитета, имовног стања, инвалидитета и изгледа. Примери којима су илустровани поједини видови дискриминације саставиле се, како се у притужби наводи, четири феминисткиње и активисткиње против сексистичких и расистичких политика, које су представи лично присуствовале са четворо несрпске деце. Подносилац притужбе тражио је да се преиспита одлука о стављању ове представе на репертоар представа за децу, износећи став да представа апсолутно „није адекватна за развој отвореног друштва, као и да не подстиче изградњу хуманих вредности код деце”.

У притужби је наведено:

- ▶ да је представа која се изводи у позоришту „П.” за децу од четири године на више, заснована на разним типовима дискриминаторног понижавања као главног основа за засмејавање деце и публике, као и да је исмејавање „другости” основ хумора у представи, што је у потпуности против свих принципа васпитања деце у духу другарства, људских права и толеранције;
- ▶ да на самом почетку представе, једини женски лик (у једној од првих реплика дерогативно означен као „помагачица-сметачица”) уводи у наредне наративне секвенце низ стереотипизираних женских улога и занимања, од „провинцијалне” куварице с војвођанским акцентом, преко застрашујуће зубарке и отворено сексистички деградирани стјуардесе која на енглеском уз кафу и чај нуди и себе (као сексуални објекат), до ауторитарне службенице у парку која се ограђује од сакупљача секундарних сировина и коначно до „обезмоћене” мајке. За то време централни мушки лик и кад је благо исмејан, ипак на крају победи, евидентно се успостављајући у творца и спроводитеља нормативе за етничку, родну, класну и сексуалну прихватљивост свих ликова у представи укључујући и дечије;

- ▶ да кроз читаву представу централни мушки лик физички удара не само друге ликове, већ повремено и публику, различитим предметима, симулирајући тако разне облике физичког насиља;
- ▶ да је представа препуна исмевања, потцењивања, понижавања и психолошко-емотивних облика деградације „другости“, препознатљивих као инструмент социо-политичких искључења „другости“;
- ▶ да је један од примера сексизма/мизогиније и то што представа почиње установљавањем Б. М. — Б. К. као главне звезде. За поменутом сценом следи увођење лика „помагачице“, која се у следећој сцени представља као „сметачица“ која окреће леђа и показује своју задњицу публици. У овој сцени се дискриминација одвија на више нивоа, она се структурише кроз јасно хетеросексистичко хијерархизовање улога (Б. К. је централни лик, жена тек „помагачица“ и „сметачица“), а са друге стране се женско тело (задњица) користи као извор подсмеха, зарад стицања наклоности публике. Кроз целу представу ова успостављена родна хијерархија моћи само мења облике који потврђују мушку надмоћ и понижено исмејано место за жене;
- ▶ да се сексизам/мизогинија види и у примеру стјуардесе која улази у високим штиклама (један од уобичајених хетеросексистичких фетиша), са изразито сексуализованим покретима, док у репертоар авионских услуга уводи „*tee, coffe and me...*“; да се, другим речима, деци нуди екстремно сексистички садржај у коме се жена представља као пуки сексуални објекат; у једном тренутку, централни (мушки) лик сексистички коментарише стјуардесу речима „види како је добра“, „сводећи жену на објекат и позивајући мушкарце из публике да саучествују у његовим мизогиним фантазијама“, те да је „дискриминација професије стјуардесе у овој сцени прожета сексистичком објектификацијом жене у тој улози, како професионално, тако и у представи“.
- ▶ да се пример сексизма/мизогиније види и у сцени у којој је зубарка представљена као негативка која застрашује децу, а поред тога, доста усиљеним тоном понавља више пута како ће зуб успавати спрејом. Понижавајуће за жене које су у зубарској струци, као и за децу која треба да иду зубару. И још један облик мизогиније: то што раде жене боли, а жена која то ради је „негативка“;
- ▶ да је пример за класизам/етно-централизам, куварица која је приказана као „Соса“ из понижавајућих вицева о Војвођанкама, која „слабо разуме“ општи контекст лика дечака с којим се сусреће у датој сцени, те је отворено приказана као „глупа“. Понижавајућа стереотипизација куварица као „провинцијалки“ из Војводине, с ограниченим интелектуалним способностима, доминира овом секвенцом. Такође, ово је једна од сцена у којој се наглашава „беоцентрична“ слика државе у којој се радња представе одвија, неоспорно Србије, а којом Београд доминира као „културна престоница“;
- ▶ да је пример дискриминације особа/деце са инвалидитетом, сцена у којој се објашњавају два начина на која неко има кратке ноге и „рахитис ноге (икс ноге)“, а оба примера приказују те особе као припаднице/ке ниже врсте, исмевајућим тоном, подстичући њихову дискриминацију и понижавање;
- ▶ да је пример хетеросексуалног завођења деце, сцена где већина девојчица из дечјег хора долази до централног (мушког) лика, представи му се и клекне, док их он сваку понаособ одбија од себе, а на крају долази девојчица коју он прихвати као „задовољавајућу“ због тога што има „изворно“ српско име „Милојка“; да ова сцена представља „хетеросексуалну еротизацију девојчица и на ивици је позитивног вредновања педофилије“;

- ▶ да је пример за ксенофобију и расизам у истој сцени када девојчице из хора прилазе централном лику, представљају му се именом и он их одбија, јер имају не-српска имена јер се тиме шаље порука о пожељној „националној чистоћи” породице, кроз лична имена; да су у питању само женска имена, а посебно је понижавање присутно „у смислу забране расног мешања на симболичком нивоу, будући да централни лик са гађењем изговара комбинације не-српских женских имена са српским презименима, указујући на непожељност расног мешања и отварање према националној и расној другости (нпр. „Есмералда Кујунџић”, „Шакира Гузина”); да су, поред тога, по изгледу сва деца у хору из доминантне етничке групе (српске), а сцена је крајње дискриминаторна за децу са несрпским именима у публици, као и ширем друштву;
- ▶ да пример расизама и сцена у којој женски лик игра улогу раднице градског зеленила и исказује љутњу због разбацаног ђубрета које она мора да скупља по парку; да је у следећој секвенци љутња због додатног посла јасно формулисана као презир због њене деградације у „скупљача секундарних сировина”; да се овом сценом директно исказује дискриминација над Ромкињама и Ромима, „будући да је опште прихваћено да овај посао обављају припаднице/и ромске популације у Србији”;
- ▶ да је пример за хетеросексизам то што се у представи обећава „царство другарства”, за које (гледатељке/и) претпостављају да је у питању простор где владају разумевање, подршка и солидарност; да се, међутим, безуспешно путоштва главног лика дечака, који бежи од куће због психолошко-емотивног насиља, структурисаног кроз исмејавање дечаковог страха од грома од стране оца, на крају завршава поруком да је једини сигурни простор хетеросексистичка породица, односно, породица у којој је мајка подређена мужу, исмевана, мање вредна, „помагачица”; да се из ове сцене не сазнаје која је очева професија, док се јасно истиче да мајка ради мање друштвено вредновани посао „пакетарке” у пошти, „чије интелектуалне (не)способности је наводе да случајно упакује своје дете у пакет (!)”; да се у овој сцени „нормализује очево насиље над дететом, као и немоћ мајке да га заштити”.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је од позоришта „П.” затражено изјашњење о основаности и наводима притужбе.

Позориште „П.” доставило је изјашњење у којем је, између осталог, наведено:

- ▶ да је потпуно неоснована квалификација представе као дискриминаторне по чак 10 основа (личних својстава) и да представу прожима исмевање, потцењивање, понижавање и сл, јер у представи нема ни назнака било којег облика дискриминације. Дискриминација је веома сложена правна појава и није свако прављење разлике између појединаца с обзиром на њихова лична својства забрањено, односно, некада се „неједнак третман” може оправдати, односно, означити као дозвољен;
- ▶ да у драмама српских и не-српских писаца, чији је циљ одражавање и карикирање стварности и који описују актуелно време на један хумористичан начин, циљ није омаловажавање, већ „одражавање стварности”. Тако смо некада имали превртљиве трговце и адвокате, лукаве сељаке, сујетне свекрве, лење снахе, размажене богаташе, а данас имамо неке друге примере. У том контексту рађена је и сцена са „српским именима”, која је потпуно погрешно перципирана од подносиоца притужбе, у тој сцени је „искарикирана” чињеница да се данас све чешће деца дају „интернационална” имена и да би данас де-

војчица која има старо српско име Милојка, била „другост“ и „предмет подсмеха“. Дакле намера свакако није „забрана расног мешања“ већ један поглед на стварност и то је питање „укуса“, а не „расизма“ како се у притужби наводи;

- ▶ да „лична својства“ ликова у представи нису представљена на начин да омаловажавају било кога, нити појединачно нити у интеракцији са другим ликовима у представи. Женски ликови у представи нису „циљно постављени као женски“, нити је „мушки лик Б. К.“ циљно постављен као „централни“ како би се деградирао женски род. Такође, одабир занимања куварице или пакетарке у пошти нису намерно одабрани како би деградирали жену, јер наведена занимања нису нити су било која друга „деградирајућа за било који пол“, а ниједан лик у представи није приказан као „глуп“, „мање вредан“, већ управо подносилац притужбе, полазећи од сопствених предрасуда, гради личну и крајње искривљену слику представе. Тако је наведено да су представу гледале четири активисткиње и феминисткиње са „не-српском децом“, затим да је опште прихваћено да само припадници ромске популације баве сакупљањем секундарних сировина, као и да је пакетарка у пошти друштвено мање вредновано занимање (у односу на шта?), да је куварица приказана као провинцијалка из Војводине, да су штикле хетеросексуални фетиш и тако на основу личних предрасуда, граде погрешну слику о представи. Исто би било када би сцена из филма „Jackie Brown“ редитеља Квентина Тарантина (Quentin Tarantino) — када стјуардеса по изласку из авиона бива ухапшена због кријумчарења „прљавог новца“, била окарактерисана као „деградирање и криминогенизација професије стјуардесе“;
- ▶ да подносиоци притужбе нису најбоље разумели радњу представе, те су ликове који су приказани као крајње позитивни (не приглупи, већ крајње отресити, паметни и симпатични) али истовремено и смешни (у дечјим представама деца се едукују на занимљив начин, кроз смех а не кроз подсмех) видели као приглупе провинцијалке, негативне и сл, а чак нису ни препознале да је радница градског зеленила заправо мушкарац;
- ▶ да је неспорно да сваки појединац има право да тумачи и ствари посматра из свог личног угла, и да му је дато право да на овај начин „процесуира“ своје утиске, али је недопустиво да се у реферату притужбе користе речи као што су „хетеросексуално завођење деце“, „дискриминација особа са инвалидитетом“ и да уколико их неко изговара, мора бити свестан њихове тежине; да су „након ове притужбе управо људи који учествују у овој представи жртве и предмет омаловажавања и вређања од стране лица која су ову притужбу саставила“; да је индикативно да подносиоци притужбе у свему виде „оно што желе да виде“ и потпуно једнострано и неаргументовано, износе утиске и неистине;
- ▶ да је предметна феминистичка организација „високо сензитивна“ на неке друштвене појаве, али ставови изнети у притужби су радикални и искључиви, јер се у свакој сцени и сваком називу лика види дискриминација; да додатно треба имати у виду и чињеницу и да су и родитељи „високо сензитивни“ на и најмању назнаку било каквог злостављања своје деце (вербалног и невербалног), и да би они први приметили овакву „патологију“ каква се инсинуира у притужби;

Поред основног изјашњења на притужбу, дато је и детаљно изјашњење у односу на сваку сцену која је поменута у притужби, у којем је наведено:

- ▶ да Б. М. није на почетку „установљен као главна звезда и централни лик“ већ се на почетку само представља публици, док у представи Б. К. није „главна звезда“ већ је то С. Ј;

- ▶ да Б. К. не „удара” ликове у представи и публику, већ их лупне картонском тубом, и то не ради кроз читаву представу већ само у првој сцени. Поред тога, он лупне картонском тубом не „друге ликове” већ само један други лик, а то не чини „разним предметима”, већ само картонском тубом. А у односу на публику, исто тако лупне картонском тубом четворо деце у публици и једну маму, на шта обично остала деца из публике која нису добила „луп” почну да вичу „и мене, и мене”;
- ▶ да је потпуно незамисливо да би родитељи који све време седе поред своје деце дозволили да њихову децу било ко зоставља и „физички удара” у току позоришне представе;
- ▶ да женски лик публици не показује „задњицу” већ осмех, односно, смајли који је нацртан на туру њених панталоница;
- ▶ да ликови „помагачица–сметачица” нису успостављени да би се „структурисало хетеросексистичко хијерархизовање улога”, нити је полна одређеност ових ликова битна за саму сцену или представу, већ су то, исто тако, могли бити помагач и сметало. Сметачица се зове јер јој је у тој сцени задатак да смета да представа почне (дува у трубу и сл), а не зато што је женског пола. Дакле, потпуно су погрешно перципиране сцене, где полна одређеност ликова не игра никакву улогу, нити је женски лик извор подсмеха, већ напротив дечијег смеха;
- ▶ да у представи куварица није „глупа провинцијалка из Војводине”, већ је добра и брижна жена, а њено порекло није од било какве важности за представу, нарочито ако се има у виду да се име „Соса” у представи не наводи, тако да „асоцијације” о „вицевима о Сосама” не кореспондирају са стварном представом;
- ▶ да у представи нигде није речено да је „Београд културна престоница”, а да сама представа не носи ту поруку;
- ▶ да је у представи зубарка приказана као јако симпатична жена, а разлог зашто деца побегну са сцене види се из реплике Б. К: „Тетка Зубо, моји другари нису побегли зато што си зубарка него зато што си се тако изненада појавила из тог подрума”; да деца прихватају зубарку и сви желе да поправе зубе, а да је циљ ове сцене је да се код деце разбије страх од зубара, и лик зубарке у притужби је сведен на делић сцене извађен из контекста, уз крајње „лични утисак”, да зубарка не понавља више пута усиљено како ће зуб успавати спрејом, него то каже само једном, каже и да је то дивота, дакле ништа страшно; да није застрашујуће, већ комично види се по томе што она заспи и наслони главу једном детету у крило, а да буде још комичније, деца је пробуде заједничким сложеним узвиком.; да је читава сцена написана тако да јасно стави деци до знања да се не треба плашити ни зубара ни зубарке, а има и поезије јер „зуб заспи и сања да грицка чоколаду”... Из текста се види да када се зубарка пробуди, она каже деци: извините мало сам задремала, драги моји пужићи кад сте већ ту и кад сам ја већ ту сад ћу лепо да вам прегледам зубиће ко ће први — и деца притрче зубарки са жељом да буду први за преглед;
- ▶ да је пример који је наведен у притужби као дискриминација особа/деце са инвалидитетом управо супротан, јер се у тој сцени говори о томе да је „рахитис” болест која се лечи, да је узрок недостатак калцијума или ношење превеликог терета и деци се (без имало подсмеха) указује да треба да уносе витамине и не носе тешке терете; да нема било каквог ругања, како се то инсинуира у притужби;

- ▶ да сексизам и мизогинија који подносиоци притужбе виде у сцени са стјуардесом и њеним високим штиклама (при томе дефинишући штикле као „хетеросексуални фетиш” — док запослени у позоришту као женску обућу) не постоји. Реплика која је изговорена и на коју се у притужби указује, изговорена је на енглеском језику и није упућена деци, а покрети стјуардесе нису „сексуализирани”, већ женствени, а ако је неко женствен није нужно и „пуки сексуални објекат”, како то подносиоци притужбе закључују; да је, с обзиром на то да стјуардесе носе штикле, нарочито када се приземље, било логично да их носи и госпођа Софија када игра тај лик, између осталог и да би се разликовала од лика паркације који има гумене чизме, од лика мајке која је у кућним папучама, и тако даље, односно сваки од њених шест ликова има другачију обућу;
- ▶ да је погрешно перципирано да је „женски лик радница зеленила” јер се заправо ради о мушком лику, прича дубоким гласом, носи панталоне, а и дечији хор, како би било јасније да се ради о мушком лику, сложено каже „паркација”. Уз то паркација се буну зато што деца праве ђубре, па он нема времена да залива цвеће (види се из текста); да је у притужби наведено, као „опште позната чињеница”, да су скупљачи секундарних сировина ромске националности, и из те „тезе” изводи закључак да је у питању „расна дискриминација”, што је више него злонамерно и потпуно нетачно;
- ▶ да се „интернационална” имена се дају деци српског и не-српског порекла, тако да смисао те сцене није да се дискриминишу „не-српска деца”, већ да се укаже на једну појаву у друштву, што је питање укуса, а не расизма, да је нетачан и опис да „централни лик са гађењем изговара комбинације не-српских имена са српским презименима”; да глумач у тој сцени само показује чуђење да неко комбинује страна имена са шаљивим презименима: Кајмаковић, Пувало, Курчубић и Гузина; да у овом делу нема никакве расне дискриминације, пошто ниједно наведено име „не даје назнаку да су у питању припадници било које расе”.
- ▶ да је потпуно несхватљиво да су „сва деца у хору по изгледу из доминантне групе „(српске)”, како се у притужби наводи; да није спорно да у хору нема деце друге боје коже, али да није јасно како се по изгледу види да је неко „Србин” или не, и од какве је то важности за хор; да није ни тачно да су сва деца у хору само „српска” јер су у хору деца муслиманске вероисповести, и руског, македонског порекла, амерички држављани и др., али и српска и не-српска деца у хору су зато што имају слуха, а не зато да би се задовољили захтеви било којих организација;
- ▶ да у сцени у којој је приказана једна обична породица, погрешно су изведени искривљени закључци да је лик „мајке подређен мужу”, муж у представи не спроводи никакво насиље, нити над супругом нити у дијалогу има и једне речи на основу које се може закључити да спроводи насиље над дететом; да, напротив, и сама мајка у неколико реплика каже да се отац стално зафркава, док је закључак сцене да се муж зафркава и са сином и са супругом; да је погрешно виђење подносиоца притужбе да је мајка интелектуално (не)способна јер у татиној завршној реплици се каже да се страшко сам сакрио у кутији, те да је нетачна констатација из притужбе да је „глупа мајка-супруга убацила дете у кутију”. Наиме, дете је само ушло у њу, без маминог знања, тако што је извадило меду из кутије и сакрило се у њу; да је занимање мајке у функцији сцене, а не у функцији сексизма и омаловажавања жена и професије пакетара у пошти, уз напомену да је свако занимање за поштовање;

- ▶ да је „хетеросексуално завођење деце” најтежа и најружнија „оптужба” икада упућена актерима представе, а да опис саме сцене обилује неистинама; да, пре свега, Б. К. не прилази, како је наведено „већина девојчица из хора”, него само четири, а нетачно је и да оне „клекну” јер нико не клекне. Описана сцена дефинише се као „еротизација девојчица” на ивици „педофилије”; да је ова „квалификација” саблазнула све који су притужбу прочитали, међутим, и поред тога поставља се питање како је могуће да сви родитељи који присуствују представи заједно са децом, као гледаоци, као и родитељи тих девојчица које учествују у представи нису препознали нити у једној сцени било какву „еротизацију” сопствене деце; да су родитељи „високо сензитивни” и препознају и најмању назнаку патологије према сопственом детету, па би, да има и мало истине у наводима из притужбе, ова представа одавно била „цензурисана” и санкционисана.

Изјашњење на притужбу дао је и Б. М, у којем је, између осталог, наведено:

- ▶ да представа није дискриминаторна ни по једном основу, као и да су сви запослени, ствараоци представе, учесници, родитељи деце која учествују у представи и он сам, запрепашћени наводима изнетим у притужби и то пре свега због низа произвољних инсинуација, личних пројекција и низа лако доказивих нетачности;
- ▶ да ниједна представа позоришта „П.” нема као „главни основ” засмејавање деце и публике, већ преношење животних порука деци и одраслима, и то оних које су у духу другарства, људских права и толеранције. У овом случају, представа је заснована на идеји која се провлачи кроз целу представу, а на крају је саопштава С. Ј. репликом „Свака породица треба да је царство у коме царује другарство”;
- ▶ да је засмејавање публике колатерална добит, чији је циљ боља пријемчивост идеје сваке представе, а тај стил комуницирања с публиком преузет је од чика Јове Змаја, док, због истог стила, у представи постоје и шале за одрасле, које деца не разумеју јер њима нису ни намењене;

Изјашњење на притужбу дала је и редитељка С. Ц. А, у којем је између осталог наведено:

- ▶ да је позориште „П.” „породично позориште”, што значи да представе овог позоришта гледају деца у пратњи са родитељима или пратиоцима, док у осталим дечијим позориштима у 90% случајева деца гледају представе организовано са школом или вртићем. Због те специфичности позоришта „П.” у текстове који се играју убаци и неку шалу која је намењена одраслима, а деци је веома драго када виде да се њихови родитељи такође лепо забављају заједно с њима;
- ▶ да је С. Ц. А. једна од првих жена редитељки у Србији и да се увек трудила да у својим режијама жене прикаже што позитивније, због чега сматра да су примедбе на ову представу недобронамерне и доведене до апсурда;
- ▶ да је уметност јако танана материја, тешко ухватљива, а да уметничко дело свако тумачи на свој начин,
- ▶ да је, као редитељка, инсистирала да женски ликови у представи да имају искључиво позитивне црте карактера, као и да у представи једна глумица тумачи све женске ликове и један мушки;
- ▶ да је још од XIV века у „комедији дел арте” успостављен принцип коришћења комичних удараца који нису реални, болни, већ су персифлирани и изазивају смех код публике; тај

смешни штап зове се „слеп-стик“ и зато се тај жанр зове слеп-стик комедија, а позориште „П.“ користи тај изум који весели публику;

- ▶ да је зубарка веома шармантна и позитивна личност која децу охрабрује да редовно иду код зубара, обећавајући да их лечење зуба неће болети да би лакше прихватили одлазак код зубара, зубарка није страшна већ је симпатична и смешна;
- ▶ да је прича о дискриминацији особа са инвалидитетом у представи измишљена, јер у сцени дечак добије „икс“ ноге јер му је претежак терет који носи, дакле савет је да деца не носе претешке торбе јер могу имати проблема са физичким ставом;
- ▶ да су све инсинуације о сексуалним девијацијама негативна пројекција подносиоца притужбе; док је стјуардеса приказана као лепа, дотерана, весела и љубазна жена да би се деци разбио било какав страх од летења авионом, а „tee, coffe and me...” изговара на енглеском, што представља шалу намењену родитељима;
- ▶ да се у односу на имена нико није исмеван, већ се добронамерно скретала пажња да родитељи не треба да дају деци имена по тренутној моди, или по ликовима из ТВ серија (као што су Сандокан или Касандра) јер „може доћи до колизије између имена и презимена”;
- ▶ да су у хору деца која се пријаве на аудицију и бирају се по томе да ли имају слуха, а не по боји коже или по имену;
- ▶ да је сцена паркације, сцена у којој глумица уз трансформацију игра мушки лик беле боје коже, због чега се „закључује да су подносиоци притужбе показали личну пројекцију у односу на Роме тврдећи да се само Роми баве тим послом, мада није јасно шта фали том послу и зашто сматрају подносиоци притужбе да је тај посао увреда”;
- ▶ да се притужбом напада и традиционална породица отац, мајка дете/ца, док је тврдња да је отац насилан, а мајка жртва нетачна, јер је мајка у овој сцени веома забринута док отац покушава да је смири и разгали;
- ▶ да је притужба увредљива за све вредне жене које раде у пошти на паковању пакета или у сличним предузећима сличне послове; да се тиме угрожава равноправност особа које раде такве послове и да се јавља и питање да ли је ово притужба у којој се бори за равноправности или острашћени захтев да се сви понашамо по „параметрима које заступају притужиле”, а да је пример за то „не носити штикле, не бити у хетеро браку, не радити ниже рангиране послове, не изазивати здрав смех, не давати деци српска имена, не примати српску децу у било какве дечије организације, не показивати ни трунке нежности према деци, не одлазити код зубарки, не говорити војвођанским акцентом итд.”;

Изјашњење на притужбу дала је и глумица Д. Ј, у којем је између осталог наведено:

- ▶ да у току рада на стварању представе, као и приликом њеног извођења, никоме није никада било ни на ивици свести да било чиме проузрокују свеопште инфамантне наводе који егзистирају у притужби;
- ▶ да различито тумачење и поглед на живот и свет око себе, загарантовано је право сваког појединца, међутим сумња се у добру намеру подносиоца притужбе, јер нико никада није скренуо пажњу на било шта негативно у представи, све до подношења ове притужбе;

Изјашњење на притужбу дала је и глумица С. Ј, у којем је наведено:

- ▶ да је у питању „комедија дел арте”, као један од жанрова; ова представа се у многоме на њу ослања, због чега се поставља питање да ли онда и овај жанр треба укинути и са њим

све оно што га чини, у погледу геста и управо оним што јесте (падање на задњицу, ударање по глави сл), у том случају то би значило да су клоупови и други циркуско-акуробатски облици апсолутно неприхватљиви. Бављење глумом подразумева и изискује отвореност ка различитим облицима трагања кроз ликове, изражавања различитих емоција, позитивних, али и негативних, и подразумева читав спектар тананих нијанси у облицима критике као што су иронија, подсмех, апсурд;

- ▶ да су представе у позоришту „П.” конципиране на начин прихватљив и разумљив деци да представе позитивне и негативне друштвене појаве, исмеју или критикују понашање, а не и личности или појединца; да се приче ослањају на традиционално, али се не искључују савремености и актуелност, да се насиље осуђује, а позитивци побеђују;
- ▶ да се у притужби помиње деградација жена које обављају „мање вреднован посао”; да у представи, међутим, постоје женски ликови од којих један обавља „мање вреднован посао” (пакетарка) и женски лик који обавља „више вреднован посао” (зубарка), те се у том контексту не налази смисао примедби да је реч о понижавању жена за које су „резервисани” послови који се „мање вреднују”, те да, уколико би „зубар” био мушког пола, било могуће тумачити да се у причи фаворизује мушкарац” који има „више вреднован посао”;
- ▶ да се произвољно указују да зубарка „доста усиљеним тоном понавља како ће зуб успавати спрејем”; да остаје отворено шта је за кога природно и неусиљено, а шта „доста усиљено”, осим тога у поменутој секвенци, зубарки деца притрчавају и јављају се радо да поправе зуб, што апсолутно негира наводе да је она „негативка”;
- ▶ да је у притужби наведено да је „опште прихваћено” да се припадници ромске популације баве „скупљањем секундарних сировина”, али да у нашој стварности људи обављају различите послове без обзира на етничку припадност, а посао „сакупљача секундарних сировина” или сличне послове обављају и неприпадници ромске популације; да лик „сакупљача секундарних сировина” није одређен етничким или расним карактеристикама, због чега је још чудније што се подносиоци притужбе прикључују стереотипу да се овим пословима баве само припадници ромске националности; напомиње се да је у питању мушки лик, а не женски, како се у притужби наводи;
- ▶ да су, ако се остане на нивоу апстрактне категорије „опште прихваћено” или „опште познато”, изворна имена које притужиље помињу, изложена подсмеху јер се етикетирају као застарела, мање модерна у многим срединама;
- ▶ да у односу на део притужбе у коме се наводи „омаловажавање Војвођанке” и на употребу акцента „Сосе” у представи, напоменуто је да употреба акцента има своје место у креирању одређеног лика, као и да глумци током школовања уче различите дијалекте; да га, због тога, глумица, с обзиром да потиче из говорног подручја које се у притужби назива говором „Сосе”, сматра и осећа њеним природним дијалектом и акцентом, који воли и поштује, као и делом њене личности и идентитета, те да ће га и у будуће користити у креирању ликована;
- ▶ да лик „Сосе”, како га притужиље називају, није креиран да приказује особу која је „глупа”, него као неку која верује или која се не сналази лако у одређеним ситуацијама, што говори о карактерним особинама које не треба везивати са „интелектуалном тупошћу” на коју мисле притужиље;
- ▶ да део који се односи на деформитет „рахитис или икс” ноге нема елемената исмевања или деградирања већ едукације, с обзиром да се у представи помињу узроци ове појаве,

односно, може се рећи да се промовишу здрави стилови живота којима се пази на исхрану и на оптерећења, што може проузроковати здравствене проблеме;

- ▶ да сама глумица не би учествовала у дискриминаторној представи јер је амбасадорка UNAIDS-а за Србију, и Уреер-а за борбу против дискриминације људи који живе са ХИВ/АИДС-ом и добитник МТВ награде, ангажована на смањењу и елиминисању стигме и дискриминације маргинализованих група, и да волонтира у удружењу које се бави инклузијом младих са инвалидитетом.

Поред изјашњења на притужбу, Повереница за заштиту равноправности примила је и допис учитељица Основне школе „Д. Д.” из С. и то: Д. М, Н. П, Ј. С. и Д. М, које су 26. маја 2012. године са ученицима првог разреда гледале ову представу, у којем је између осталог наведено:

- ▶ да је представа едукативног карактера, као и да се потпуно уклапа у савремене токове друштва који подразумевају поштовање личности детета, поштовање потреба детета, поштовање различитости међу децом и да на крају повлачи паралелу са савременом породицом у којој родитељи опхрвани различитим утицајима друштва не размишљају о томе чиме све могу повредити личност детета;
- ▶ да се свако дете може, на овај или онај начин, поистоветити са главним јунаком и његовим проблемом, али и да већи број родитеља може да препозна себе у улози Страшкових родитеља; да представа има велики значај за децу и за родитеље, тако да је ово представу за целу породицу.

Уз изјашњење на притужбу достављени су и интегрални текст комада „...” и ЦД са фотографијама са преставе.

У току поступка утврђено је да је дечија позоришна представа „...” део редовног репертоара установе културе од значаја за град Београд, чији се рад, одржавање и остваривање програма финансира из буџета града и према којој град Београд има и оснивачка права у складу са законом. Аутор текста представе је Б. М, а режисерка С. А. Представа је намењена деци од четири до десет година.

Неопходно је најпре констатовати да је Повереник за заштиту равноправности државни орган у чијој је надлежности да спроводи поступак по притужбама које се односе на акте дискриминације. Сагласно томе, предмет анализе у овом предмету ограничен је на оне делове притужбе који се односе на повреду прописа који забрањују дискриминацију, док евентуалне повреде других прописа не спадају у надлежност Повереника за заштиту равноправности. У том смислу, нису анализирани они садржаји представе за које се у притужби тврди да представљају „хетеросексуалну еротизацију девојчица” и да су „на ивици је позитивног вредновања педофилије”, као ни садржаји којима се, према наводима из притужбе, „симулирају разни облици физичког насиља” и „нормализује (се) очево насиље над дететом, као и немоћ мајке да га заштити”, јер су за то надлежни други државни органи. Осим тога, Повереник није надлежан да оцењује да ли представа промовише „беоцентричну” слику Србије, којом доминира Београд као „културна престоница”, нити да даје мишљење о адекватности представе за развој отвореног друштва и оцењује да ли и у којој мери она подстиче изградњу хуманих односа код деце.

Треба такође указати на чињеницу да ова, као и свака друга позоришна представа, подлеже уметничкој, естетској и свакој другој врсти критике и да сваки гледалац/гледатељка гради сопствено мишљење о представи у целини и о појединим њеним секвенцама и садржајима, које је засновано на личној перцепцији, сопственом систему вредности и сензибилитету. Сагласно томе, своју критичку оцену представе изнео је и подносилац притужбе, наводећи, у

виду опште оцене, да је она „препуна исмевања, потцењивања, понижавања и психолошко-емотивних облика деградације „другости“, препознатљивих као инструмент социо-политичких искључења „другости“, те да је основ хумора у представи исмевање „другости“, што је, како се наводи, у потпуности против свих принципа васпитања деце у духу другарства, људских права и толеранције. Констатујући да је легитимно право подносиоца притужбе да изнесе своје вредносне судове и виђење позоришне представе, Повереница указује да је у поступку по притужбама због дискриминације задатак Повереника за заштиту равноправности да испита да ли су изношењем идеја и ставова у представи, с обзиром на њихову садржину и објективно значење и публику којима се упућују, прекршени прописи о забрани дискриминације.

Приликом утврђивања одлучних чињеница у овом предмету и његове правне анализе, неопходно је имати у виду да је реч о позоришној представи, те да су зато за оцену релевантни прописи о забрани дискриминације, као и прописи којима је гарантовано право на слободу изражавања, чији је саставни део слобода уметничког изражавања. Између права на слободу (уметничког) изражавања и права на слободу од дискриминације неопходно је успоставити баланс, јер су оба ова права основни елементи сваког демократског друштва.

Право на слободу (уметничког) изражавања прописано је међународним документима о људским правима, који су обавезујући за Србију, као и самим Уставом Србије.

Одредбама чл. 19. Међународног пакта о грађанским и политичким правима из 1966. године²⁰⁸ прописано је да је уживање права на слободу изражавања повезано са посебним дужностима и одговорностима и да може бити подвргнуто извесним законски регулисаним ограничењима у циљу поштовања права и угледа других лица и у циљу заштите националне безбедности, јавног поретка, јавног здравља и јавног морала. У чл. 20. овог међународног уговора изричито је забрањен „сваки позив на националну, расну или верску мржњу који представља подстицање на дискриминацију, непријатељство или насиље“.

У чл. 10. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода²⁰⁹ прописано је да свако има право на слободу изражавања и да то право укључује слободу поседовања сопственог мишљења, примања и саопштавања информација и идеја без мешања јавне власти и без обзира на границе. У ст. 2. истог члана прописана је могућност да се ово право, с обзиром да његово коришћење повлачи за собом дужности и одговорности, може подвргнути формалностима, условима, ограничењима или казнама прописаним законом и неопходним у демократском друштву, и то у интересу националне безбедности, територијалног интегритета или јавне безбедности, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, заштите угледа или права других, спречавања откривања обавештења добијених у поверењу, или ради очувања ауторитета и непристрасности судства. У многим одлукама Европски суд за људска права заузео је став да уметничко стварање и извођење представља велики допринос размени идеја, што је кључна компонента демократског друштва, те да су уметничка слобода и слободан проток уметности ограничени само у недемократским друштвима, наглашавајући да кроз креативни рад уметник не само да изражава личну визију света, већ и свој став о друштву у којем живи и да уметност не само да помаже да се обликује јавно мњење, већ да представља и његов израз и може да доведе до суочавања јавности са значајним проблемима свакодневице.²¹⁰

.....
²⁰⁸ „Сл. лист СФРЈ — Међународни уговори“, 7/71.

²⁰⁹ Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода („Сл. лист ЦСГ — Међународни уговори“, бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005 — испр. и „Сл. гласник РС — Међународни уговори“, бр. 12/2010)

²¹⁰ Видети, на пример, одлуку у предмету *Otto-Preminger Institut protiv Austrije*, 1994.

Сагласно међународним стандардима о правима детета, неопходно је да се у односу на децу као циљну групу избегну информације које би штетиле њиховим интересима, те да се поштује њихов физички, ментални и морални развој. Конвенцијом Уједињених нација о правима детета,²¹¹ између осталог, прописано је чл. 13. ст. 1. да дете има право на слободу изражавања, као и да то право обухвата слободу да тражи, прима и даје информације и идеје свих врста без обзира на границе, било усмено, писано или штампано, у уметничкој форми или преко било ког другог средства информисања. Примена овог права може бити предмет одређених ограничења у складу са ст. 2. истог члана, али само таквих која су одређена законом и неопходна ради поштовања права или угледа других или ради заштите националне безбедности, јавног поретка, јавног здравља или морала. Такође, одредбама чл. 31. ст. 2. Конвенције о правима детета, прописано је да ће стране уговорнице поштовати и подстицати право детета на пуно учешће у културном и уметничком животу и подржати пружање одговарајућих и једнаких могућности за културне, уметничке, рекреативне и слободне активности.

Устав Републике Србије²¹² у чл. 46. ст. 1. гарантује и слободу мишљења и изражавања, као и слободу да се говором, писањем, сликом или на други начин траже, примају и шире обавештења и идеје. Истим чланом, ст. 2. прописано је да се слобода изражавања може законом ограничити, ако је то неопходно ради заштите права и угледа других, чувања ауторитета и непристрасности суда и заштите јавног здравља, морала демократског друштва и националне безбедности Републике Србије. Одредбом чл. 73. Устава гарантована је слобода уметничког стваралаштва, као особен вид испољавања слободе изражавања мишљења.

Према чл. 64. Устава Србије, деца уживају људска права примерено свом узрасту и душевној зрелости.

Кад је реч о забрани дискриминације, поред међународних докумената о људским правима, дискриминацију забрањује Устав Србије. У чл. 21. ст. 3. Устава забрањена је свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета. У чл. 18. ст. 3. Устава прописано је да се одредбе о људским и мањинским правима тумаче у корист унапређења вредности демократског друштва, сагласно важећим међународним стандардима људских и мањинских права, као и пракси међународних институција које надзиру њихово спровођење, а у чл. 49. да је забрањено и кажњиво свако изазивање и подстицање расне, националне, верске или друге неравноправности, мржње и нетрпељивости.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације,²¹³ којим је у члану 4. прописано начело једнакости тако што је регулисано да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Одредбама чл. 5-14. Закона о забрани дискриминације дефинисани су различити облици повреде начела једнакости, односно дискриминаторног поступања, укључујући и непосредну и посредну дискриминацију. У чл. 11. забрањено је изражавање идеја, информација и мишљења којима се подстиче дискриминација, мржња или насиље против лица или групе лица због њиховог личног својства, у јавним гласилима или другим публикацијама, на скуповима и местима доступ-

.....
²¹¹ Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета („Сл. лист СФРЈ — Међународни уговори”, бр. 15/90 и „Сл. лист СРЈ — Међународни уговори”, бр. 4/96 и 2/97)

²¹² „Сл. гласник РС”, бр. 98/2006.

²¹³ „Сл. гласник РС”, бр. 22/2009.

ним јавности, исписивањем и приказивањем порука или симбола и на други начин. Поред тога, у чл. 12. забрањено је узнемиравање и понижавајуће поступање које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, а нарочито ако се тиме ствара страх или непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење. Имајући у виду видове дискриминације на које се у притужби указује, релевантна је и одредба чл. 20. Закона о забрани дискриминације, којом је прописано да је, поред осталог, забрањено јавно или прикривено признавање погодности у односу на пол или због промене пола, изражавање мржње, омаловажавање, уцењивање и узнемиравање с обзиром на пол, као и јавно заговарање, подржавање и поступање у складу са предрасудама, обичајима и другим друштвеним обрасцима понашања који су засновани на идеји подређености или надређености полова, односно стереотипних улога полова.

Будући да није био доступан снимак представе, у циљу правилног утврђивања чињеничног стања, две представнице стручне службе Повереника за заштиту равноправности присуствовале су извођењу представе у различитим терминима и на основу тога изнеле своја виђења представе у целини и оних сцена у којима су, према тврђењу подносиоца притужбе, изнете идеје и ставови дискриминаторног карактера. Након одгледане представе, представнице стручне службе сачиниле су службене белешке са својим запажањима и мишљењем. Ниједна од њих није стала на становиште да су идеје, ставови и поруке које су деци током представе упућене дискриминаторног карактера. Анализиран је, такође, и интегрални текст комада, који садржи опис 16 сцена, који пружа целовит увид у садржину представе и порука које се деци пласирају, упркос томе то се може претпоставити да у сваком извођењу представе има и извесних импровизација и одступања од текста комада.

Анализа текста и описа спорних сцена за које се у притужби тврди да су дискриминаторне, показује да се тврђења подносиоца притужбе не могу прихватити јер немају објективно утемељење у тексту представе, имајући у виду да је представа намењена деци. Наиме, неспорно је да одрасла особа са знањем и животним искуством, сензибилисана за проблеме маргинализације и дискриминације појединих друштвених група, која је способна за препознавање порука на симболичком нивоу, може из текста „учитати” одређена значења, укључујући и значења која тексту даје подносилац притужбе. Представа је, међутим, намењена деци до 10 година старости, која на овом нивоу развојних способности поруке примају непосредно, без откривања њихових дубљих и симболичких значења. Сагласно томе, за сагледавање основаности притужбе релевантне су само идеје, ставови и поруке које се у представи шаљу дечијој публици, имајући у виду развојне могућности деце у узрасту до 10 година да поруку приме и разумеју.

На основу самог текста комада и описа појединих сцена може се закључити да у представи нису изражене идеје и поруке којима се деца подстичу на дискриминацију, мржњу или насиље према лицима или групама на основу њиховог личног својства (чл. 11. Закона о забрани дискриминације), нити у представи има узнемиравајућих или понижавајућих садржаја који имају за циљ или представљају повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, односно садржаја којима се ствара страх или непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење (чл. 12. Закона о забрани дискриминације).

Ставови изражени у притужби, попут става да се у сцени о именима изражавају ксенофобија и расизам, који је, како се наводи, видљив и у чињеници да су сва деца у хору из доминантне етничке групе (српске), те да је ова сцена „крајње дискриминаторна за децу са несрпским именима у публици, као и ширем друштву” немају ослонац у самом тексту представе и последица су додавања значења који текст објективно не садржи. У поруке које су из

ових сцена деца у стању да разумеју свакако не спадају да је „пожељна национална чистоћа” породице, а непожељно „расно мешање и отварање према националној и расној другости”. Нема, такође, подлогу у тексту представе ни став изнет у притужби да је секвенца разговора о „рахитичним ногама” пример дискриминације особа/деце са инвалидитетом. Наиме, у опису ове сцене нема ниједног елемената на основу којег се може закључити да се дечијој публици шаље порука да су особе са инвалидитетом „нижа врста”, нити да се врши подстицање на дискриминацију и понижавање ових особа. Последица додавања значења који текст представе објективно нема, јесу и ставови изнети у притужби о „стереотипизацији куварица као „провинцијалки” из Војводине, с ограниченим интелектуалним способностима”, о дискриминацији Ромкиња и Рома у сцени у којој се „паркација” деградира у „скупљача секундарних сировина” јер је, како се у притужби наводи, „опште прихваћено да овај посао обављају припаднице/и ромске популације у Србији”.

На основу анализе текста комада, не може се, такође, закључити да се у представи изражава мржња и омаловажавање жена, нити да се заговарају и подржавају предрасуде, обичаји и другим друштвени обрасци понашања који су засновани на идеји подређености или надређености полова, односно стереотипних улога полова, што би представљало дискриминацију на основу пола, забрањену чл. 20. Закона о забрани дискриминације.

Наиме, начин на који се у притужби интерпретирају сцене у којима се појављују женски ликови — зубарка, куvariца, „помагачица/сметачица” и „пакетарка” — показује да се из текста „учитавају” садржаји, значења и поруке које текст објективно не носи. Деца из ових сцена не могу препознати „хијерархију моћи”, која, како се у притужби наводи, „само мења облике који потврђују мушку надмоћ и понижено исмејано место за жене”, нити „хетеросексистичко хијерархизовање улога” и сл.

Кад је у питању сцена у којој се појављује стјуардеса, из доступног текста не може се закључити да глумица има задатак да лик гради користећи сексуализоване покрете, а у тексту не постоји реченица „добра је”, већ „симпатична је”, коју изговара мушки лик у представи, нити реплика о његовом позиву мушкарцима из публике да дају коментаре. Према запажањима представница службе Повереника које су представу гледале наводи се да је стјуардеса представљена као zgodна, лепа, добра и врло љубазна особа, те да се на основу њене гардеробе не може закључити да је деградирајућа јер ципеле на штиклу које носи, поред уобичајене гардеробе, нису обућа која деградира жене. У тексту представе наведена је изјава на енглеском „*tee, coffe and me...*”, коју стјуардеса изговара. У извештају представница стручне службе Повереника које су представу гледале, констатовано је да у тренутку изговарања ове реченице, стјуардеса не представља централни лик на сцени, већ се налази у другом плану и веома је тихо изговара. Иако се из ове сцене не може закључити да се „деци нуди екстремно сексистички садржај у коме се жена представља као пуки сексуални објекат”, како се то наводи у притужби, не може се у потпуности прихватити став из изјашњења да реченица „*tee, coffe and me...*” представља шалу за родитеље коју деца неће разумети. Без обзира на то да ли деца разумеју значење ове реченице, постоји вероватноћа да ће је упамтити и у неком каснијем тренутку поновити можда и не знајући шта изговарају. Због тога је Повереница за заштиту равноправности става да би било пожељно да се ова реченица изостави.

За целовито сагледавање предмета, потребно је имати у виду да се овде ради о уметничком стваралаштву израженом у форми позоришне представе, којој присуствују деца са родитељима/пратиоцима. Као што је већ наведено, донети слободе (уметничког) изражавања, због њеног значаја у демократском друштву, одређени су веома широко, а њено ограни-

чење је допуштено само ради остваривања одређених легитимних циљева (интереса), под условом да постоји снажна друштвена потреба за ограничењем, које мора бити неопходно и пропорционално за остваривање циљ. Будући да се представом не шире идеје које се могу квалификовати као облици дискриминације прописани чл. 11, 12. и 20. Закона о забрани дискриминације, који би, под одређеним условима, евентуално могли да буду разлог за забрану извођења представе, ствар је индивидуалне процене идеолошких и естетских вредности које представа промовише. Оне могу бити у складу или потпуно супротне онима за које се залажу родитељи/пратиоци, тј. они који одлучују да ли ће дете довести на представу и да ли ће допустити да је одгледа до краја, што подразумева и слободу да се дете одведе са представе у било ком тренутку. Не треба занемарити ни чињеницу да ставови и идеје изражени у представи могу бити повод да родитељ/пратилац након представе на примерен начин разговора са дететом и пружи му жељена усмерења. Коначно, треба нагласити да су у односу на ову, као и на остале позоришне представе и сва друга уметничка дела, легитимне све уметничке, естетске и све друге критике, анализе и вредносне оцене. Њима је место у стручним публикацијама, медијима, на скуповима и другим местима окупљања, а њихово јавно саопштавање и публиковање може подстаћи расправу у јавном дискурсу о квалитету саме представе.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, Повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. Закона о забрани дискриминације, дала је мишљење да идеје и ставови изражени у дечијој позоришној представи „...” позоришта „П” нису супротни прописима о забрани дискриминације, па се њено организовање и извођење не може квалификовати као дискриминаторно.

Притужбе због дискриминације по другим основима

ПОВЕРЕНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

Притужба А. Ч. против Националног савета мађарске националне мањине због дискриминације у погледу услова за стипендирање студената и студенткиња који су школовање завршили на мађарском језику

дел. бр. 836/2011 / 27.7.2011.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе А. С, председника ДЗВМ из Б. против Национални савет мађарске националне мањине (НСМНМ), јер сматра да је Одлуком о начину расписивања конкурса, спровођењу поступка и система бодовања захтева за програм стипендирања студената НСМНМ од 5. априла 2011. године (у даљем тексту: Одлука), извршена дискриминација по више основа — националној припадности, језику, прецима и старосном добу. Наиме, НСМНМ донео је одлуку којом је прописано да се за конкурс за доделу стипендије могу пријавити они кандидати који су стекли услов за упис на терет буџета за прву годину студија, а који су основу или средњу школу завршили на мађарском језику. Систем бодовања је такав да постоји разлика у бодовању кандидата у односу на стручну спрему њихових родитеља, на место пребивалишта и место школовања, а посебно се бодује и упис на посебан бирачки списак мађарске националне мањине, односно, изјављена намера малолетних кандидата за упис у посебан бирачки списак. Национални савет мађарске националне мањине изјаснио се да национална припадност није била услов за добијање стипендије већ је услов за учествовање на конкурс био језик на коме су се кандидати школовали у основној или средњој школи. Циљ је био да се омогући стипендирање највреднијим ученицима који због економске ситуације нису у могућности да финансирају студије. Стипендирање је омогућено само студентима прве године због ограничености финансијских средстава и примарног циља да се повећа број будућих студената мађарске националности. Нижа стручна спрема родитеља се додатно бодује јер верују да су они мање мотивисани да школују своју децу а економски положај им је, по правилу, лошији. Упис у бирачки списак мађарске националне заједнице је само један од основа за бодовање а не услов за упис, а намера је да се подршка да кандидатима који су у хтели да се школују на матерњем језику и по цени да путују у друго насељено место. У овом случају је анализирано да ли је циљ који се постиже оваквом одлуком допуштен и оправдан, да ли се циљ може постићи прописаним условима, као и да ли постоји објективно и разумно оправдање да се појединим категоријама студената ускрате права предвиђена овом одлуком. Повереница за заштиту равноправности донела је мишљење да је овом одлуком НСМНМ извршена дискриминација појединих категорија студената који су школовање завршили на мађарском језику, на основу њихових личних својстава и личних својстава њихових родитеља, и то: 1) који су уписали приватне факултете, у односу на оне који уписали државне факултете; 2) чији родитељи имају виши степен образовања, у односу на оне чији родитељи имају нижи степен образовања; 3) који нису уписани у посебан бирачки списак

мађарске националне мањине, у односу на оне који јесу или оне који су дали изјаву да имају намеру уписа у посебан бирачки списак националне мањине; 4) који су завршили средњу школу на мађарском језику у месту свог пребивалишта, у односу на оне који су средњу школу завршили на мађарском језику ван свог места пребивалишта. Повереница је препоручила да НСМНМ из ове одлуке елиминира услове и критеријуме којима је повређено начело једнакости и да убудуће води рачуна да својим одлукама не врши дискриминацију.

МИШЉЕЊЕ

Одлуком о начину расписивања конкурса, спровођењу поступка и система бодовања захтева за програм стипендирања студената НСМНМ од 5. априла 2011. године, којом су прописани услови функционисања програма стипендирања високошколског образовања, повређено је начело једнакости, чиме је извршена дискриминација појединих категорија студената и студенткиња који су школовање завршили на мађарском језику, на основу њихових личних својстава и личних својстава њихових родитеља, и то оних:

- ▶ који су уписани на високошколску установу чији оснивач није Република Србија, у односу на оне који студирају на високошколским установама чији је оснивач Република Србија,
- ▶ чији родитељи имају виши степен образовања, у односу на оне чији родитељи имају нижи степен образовања, односно, нижу стручну спрему;
- ▶ који нису уписани у посебан бирачки списак мађарске националне мањине, у односу на оне који јесу уписани,
- ▶ који нису дали изјаву о намери уписа у посебни бирачки списак, у односу на оне који то јесу учинили,
- ▶ који су завршили средњу школу на мађарском језику у месту свог пребивалишта, у односу на оне који су средњу школу на мађарском језику завршили ван свог места пребивалишта.

Повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. став 1. тачка 1. и члану 39. став 2. Закона о забрани дискриминације, даје НСМНМ

ПРЕПОРУКУ

- ▶ НСМНМ елиминисаће из Одлуке о начину расписивања конкурса, спровођењу поступка и система бодовања захтева за програм стипендирања студената од 5. априла 2011. године, услове и критеријуме којима је повређено начело једнакости појединим категоријама студената и студенткиња који су школовање завршили на мађарском језику, на основу њихових личних својстава и личних својстава њихових родитеља.
- ▶ НСМНМ ће убудуће водити рачуна да својим одлукама не крши одредбе Закона о забрани дискриминације, односно, да се суздржи од неоправданог прављење разлике или неједнаког поступања и пропуштања (искључивања, ограничавања или давање првенства), у односу на лица или групе лица, које се заснива на неком личном својству.
- ▶ НСМНМ ће обавестити Повереницу за заштиту равноправности у року од 30 дана од дана пријема мишљења и препоруке о мерама које ће спровести у циљу поступања по препоруци.

Образложење

Повереници за заштиту равноправности се 5. маја 2011. године притужбом обратио А. Ч, председник ДЗВМ из Б, наводећи да је *Одлуком о начину расписивања конкурса, спровођењу поступка и система бодовања захтева за програм стипендирања студената* НСМНМ од 5. априла 2011. године (у даљем тексту: Одлука), извршена дискриминација по више основа — националној припадности, језику, прецима и старосном добу.

У притужби је наведено:

- ▶ да је НСМНМ донео *Одлуку о начину расписивања конкурса, спровођењу поступка и система бодовања захтева за програм стипендирања студената* 5. априла 2011. године, у складу са Стратегијом НСМНМ за развој образовања који је усмерен на повећање броја студената мађарске националности у периоду 2010-2016,
- ▶ да је чланом 2. став 1. наведене Одлуке прописано да се за конкурс за доделу стипендије могу пријавити они кандидати мађарске националности који су стекли услов за упис на буџетском финансирању за прву годину студија на државним високошколским установама, а који су своје школовање (основно или средњошколско) завршили на мађарском наставном језику, чиме је учињена „дискриминација по основу националне припадности кандидата који нису опредељени по националној припадности“, затим дискриминација због прављења разлике између „државних“ и „приватних“ високошколских установа, као и прављење разлике између студената који су већ на студијама (II или III година студија) и оних који су тек стекли право на упис на прву годину студија,
- ▶ да су чланом 9. наведене Одлуке прописани критеријуми и начин бодовања пристиглих захтева, па се системом бодовања прави разлика између кандидата у односу на стручну спрему родитеља,
- ▶ да се у члану 9. став 1. тачка 5. прописује да се посебно бодује упис на посебан бирачки списак мађарске националне мањине, односно изјављена намера малолетних кандидата за упис у посебан бирачки списак,
- ▶ да је забрањивајућа чињеница да о редоследу кандидата на коначној листи, односно, о исходу конкурсног поступка самостално одлучује председник управне канцеларије Националног савета (који је уједно и председник Савета), као и да је одлука коначна и да кандидати немају право жалбе.

ДЗВМ је уз притужбу доставила текст ове Одлуке на мађарском и на српском језику.

Повереница за заштиту равноправности је спровела поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чланом 35. став 4. и чланом 37. став 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење НСМНМ, у којем се наводи следеће:

- ▶ да се Законом о националним саветима националних мањина²¹⁴ утврђује право националних савета националних мањина да установљава стипендије из сопствених средстава и својим актима прописује критеријуме и поступак одлучивања о додели стипендије и спроводи поступак за додељивање,
- ▶ да се акти и одлуке НСМНМ у области образовања доносе у складу са Стратегијом развоја образовања за период 2010-2016. коју је Национални савет усвојио и којом је, као један

.....
²¹⁴ „Сл. гласник РС“, бр. 72/2009

од циљева дефинисано значајно повећање броја припадника мађарске заједнице са високим образовањем,

- ▶ да национална припадност није утврђена као услов за добијање стипендије, него је језик школовања у основној или средњој школи услов учествовања на будућем конкурс,
- ▶ да је право стипендирања условљено уписом студента на домаћи „државни факултет или вишу школу” на терет буџета РС, односно, да је разликовање направљено у односу на то ко финансира студије — самофинансирајући или на терет буџета РС, а не на основу тога ко је оснивач високошколске установе. Самофинансирајући студенти су искључени из стипендије јер се жели омогућити студирање највреднијим ученицима и онима који због своје економске ситуације нису у могућности да финансирају студије,
- ▶ да се стипендирање омогућава само студентима прве године јер су финансијска средства ограничена и јер је примаран циљ утицање на број будућих студената,
- ▶ да су дефицитарне струке утврђене на основу анализе званичних података о броју и националном саставу студената на одређеним факултетима и студијским програмима, па су као дефицитарне струке одређене све оне струке где је проценат студената Мађара у оквиру укупног броја студената знатно испод учешћа мађарског становништва у укупној популацији,
- ▶ да се нижа стручна спрема родитеља додатно бодује јер постоји оправдана претпоставка да су у тим породицама родитељи мање мотивисани да школују своју децу, а и економски положај им је, по правилу, лошији,
- ▶ да бодовање уписа у бирачки списак мађарске националне заједнице није услов за добијање стипендирање, него је само један од основа за бодовање, а уведен је из разлога што се ради о стипендији Националног савета мађарске националне мањине; да је такав критеријум оправдан и потребан пошто Национални савет бирају лица уписана на посебан бирачки списак, као и да је упис могућ у сваком тренутку по веома једноставној процедури,
- ▶ да је могућа ситуација да неки студенти приликом предаје захтева за стипендију још нису пунолетни и да због тога немају право уписа у посебан бирачки списак, па се они могу изјаснити о намери о упису у посебан бирачки списак мађарске националне заједнице, и на тај начин неће бити у неповољнијој ситуацији у односу на пунолетне кандидате за стипендију,
- ▶ да се приликом одређивања бодовања на основу језика средњег образовања руководило циљем стипендирања и интересом образовања припадника мађарске заједнице на матерњем језику,
- ▶ да се завршено средњошколско образовање на мађарском језику различито бодује у односу на чињеницу да ли је ученик школу завршио у месту пребивалишта или не, мотивисано социјалним мерилима и намером да се да подршка оним кандидатима који су у циљу школовања на матерњем језику прихватили одређене трошкове и додатне терете, јер је школовање у другом насељеном месту или општини већи труд и трошак и за ученика и за породицу,
- ▶ да се чланом 12. став 3. не дозвољава право на жалбу, али у расписаном конкурс за додељивање стипендије утврдиће се право на приговор, за случај ако би дошло до грешке приликом бодовања или утврђивања укупног броја бодова; да правила стипендирања не дају никакву могућност арбитрарности Савету јер се редослед утврђује на основу објективног бодовања,

- ▶ да се у случају стипендија Савета не ради о законом утврђеном праву на стипендију него о подстицајној мери, те утврђивање посебне жалбе и двостепености у одлучивању није уставна и законска обавеза Савета.

Устав Републике Србије („Сл. гласник РС”, бр. 98/2006) у члану 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу.

Закон о забрани дискриминације у члану 4. прописује општу забрану дискриминације тако што прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости.

Одредбом члана 8. Закона о забрани дискриминације прописано је да до повреде начела једнакости долази ако се лицу или групи лица, због његовог односно њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује.

Одлуком о начину расписивања конкурса, спровођењу поступка и система бодовања за програма стипендирања студената НСМНМ од 5. априла 2011. године, којом су прописани услови функционисања програма стипендирања високошколског образовања, направљена је разлика између појединих категорија студената и студенткиња који су школовање завршили на мађарском језику, и то онима: који су уписани на високошколску установу чији оснивач није Република Србија, у односу на оне који студирају на високошколским установама чији је оснивач Република Србија; чији родитељи имају виши степен образовања, у односу на оне чији родитељи имају нижи степен образовања, односно, нижу стручну спрему; који нису уписани у посебан бирачки списак мађарске националне мањине, у односу на оне који јесу уписани; који нису дали изјаву о намери уписа у посебни бирачки списак, у односу на оне који то јесу учинили; који су средњу школу на мађарском језику завршили ван свог места пребивалишта, у односу на оне који су средњу школу на мађарском језику завршили у свом месту пребивалишта.

Да би се испитало да ли је Одлуком повређено начело једнакости у односу на горе наведене категорије студенткиња и студената, да ли су они имали неједнак третман приликом кандидовања и рангирања, било је потребно сагледати Одлуку у целини и сваки појединачни услов за конкурисање и критеријум за рангирање, који су оспореном Одлуком утврђени. Сагласно томе, размотрено је:

- ▶ да ли је циљ који се постиже допуштен и оправдан,
- ▶ да ли се циљ може постићи прописаном мером, односно да ли постоји сразмера између предузетих мера и циљева који се том мером остварују, као и
- ▶ да ли постоји објективно и разумно оправдање да се појединим категоријама студената и студенткиња који су школовање завршили на мађарском језику ускрате права предвиђена овом мером.

Анализирајући допуштеност и оправданост циља Одлуке, имајући у виду законске норме о надлежностима националних савета националних мањина и образложење које је НСМНМ доставио, евидентно је да се ради о допушеном и оправданом циљу. Наиме, према чл. 2. Закона о националним саветима националних мањина, национални савети представљају националну мањину у области службене употребе језика, образовања, информисања на језику националне мањине и културе, учествују у процесу одлучивања или одлучују о питањима из тих области

и оснива установе из ових области. НСМНМ, као и национални савети свих осталих националних мањина, има право да установљава стипендије из сопствених средстава и својим актима прописује критеријуме и поступак одлучивања о додели стипендије и спроводи поступак за њихово додељивање. Сагласно томе, НСМНМ био је овлашћен да донесе Одлуку и то његово овлашћење се ни на који начин не доводи у питање. Напротив, спремност Националног савета да део расположивих средстава усмери на стипендирање студената и студенткиња представља позитиван пример остваривања права националне мањине на самоуправу у образовању јер је реч о мери која је усмерена на повећање броја високообразованих припадника и припадница мађарске националне заједнице и која, као таква, заслужује сваку похвалу.

У погледу услова за конкурисање за стипендију, чланом 2. Одлуке је утврђено да право на стипендију стиче студент који је:

- ▶ први пут уписан у прву годину студија,
- ▶ уписан на високошколску државну установу у Републици Србији,
- ▶ се школује на терет државе (тзв. буџетски студенти),
- ▶ основну или средњу школу завршио на мађарском језику.

Први постављени услов је оправдан и са аспекта циља и са аспекта последице. Као што се наводи у изјашњењу Националног савета, овај услов је постављен јер су финансијска средства била ограничена, а примарни циљ био је да се утиче на повећање броја будућих студената, односно броја високошколски образованих грађана.

Други и трећи услов, који се односе на упис студента на државну високошколску установу у Републици Србији, односно, на студирање на терет буџета РС немају објективно и разумно оправдање, имајући у виду циљ Одлуке.

У сагледавању ових услова, Повереница најпре констатује да је чланом 19. став 3. Закона о забрани дискриминације изричито прописана забрана дискриминације васпитних и образовних установа које обављају делатност у складу са законом и другим прописима, као и лица која користе или су користили услуге ових установа. Да би се утврдило да ли различит третман студената с обзиром на то да ли су уписани на државну или приватну високошколску установу у Републици Србији, односно, да ли је њихово студирање на терет буџета РС или сами финансирају своје школовање представља дискриминацију, било је потребно размотрити да ли се постављањем овог услова остварује циљ утврђен Одлуком, да ли поштован принцип сразмерности (пропорционалности) и да ли постоји објективно и разумно оправдање да се студентима и студенткињама који су школовање завршили на мађарском језику, уписали прву годину студија и сами финансирају своје школовање фактички ускрати право да конкуришу за стипендију.

У изјашњењу Националног савета наводи се да је право стипендирања условљено уписом студента на домаћи „државни факултет или вишу школу” на терет буџета РС, односно, да је разликовање направљено у односу на то ко финансира студије, тј. у односу на то да ли су самофинансирајући студенти или студенти који студирају на терет буџета РС, а не према томе ко је оснивач високошколске установе на којој студирају. Даље се наводи да су самофинансирајући студенти искључени из стипендије јер се жели омогућити студирање највреднијим ученицима и онима који због своје економске ситуације нису у могућности да финансирају студије.

Повереница је мишљења да се ови аргументи не могу прихватити јер се заснивају на неоснованим претпоставкама да су студенти који уписују студије на терет буџета вреднији (са бољим успехом) и да су слабијег имовног стања у односу на самофинансирајуће студенте.

Наиме, уколико је циљ заиста био да се предност у добијању стипендија да успешнијим кандидатима, што је сасвим легитимно, онда је био довољан критеријум успех из средње школе, с обзиром да се стипендија даје студентима који уписују прву годину студија, тако да се не може унапред знати какав ће њихов успех бити на студијама. Увођењем статуса буџетског студента као посебног услова за конкурисање, самофинансирајући студенти и студенткиње су унапред елиминисани као кандидати и ускраћено им је право да заједно са осталим кандидатима конкуришу за стипендију. Имајући у виду последице које производи, овај услов је неприхватљив јер не постоји сразмера (пропорционалност) између циља који се желео остварити и последица које увођење овог услова изазива. При томе треба имати у виду да принцип пропорционалности налаже да код сваког дерогирања индивидуалног права постоји баланс између захтева једнаког третмана и циља чијем се остваривању тежи. Сагласно томе, остваривање циља не сме да води ка дискриминаторном резултату.

С друге стране, иако је потпуно легитиман циљ да се стипендирају студенти слабијег имовног стања, неодржива је и неоснована претпоставка да су буџетски студенти слабијег имовног стања у односу на самофинансирајуће студенте, јер упис студената на високошколску установу у статусу самофинансирајућег студента опредељују различити објективни и субјективни разлози. Тако је, нпр. у појединачним случајевима могуће да школарина на приватном факултету који се налази у месту пребивалишта студента буде нижа од трошкова живота коју би студент имао да студира на терет државе, али на факултету ван места свог пребивалишта. У таквим околностима ће се студент слабог имовног стања определити за упис на високошколску установу као самофинансирајући студент.

Последњи услов за конкурисање за стипендију, који се састоји у томе да је студент основну или средњу школу завршио на мађарском језику, оправдан је и са аспекта циља и са аспекта последица, имајући у виду улогу и овлашћења која НСМНМ има у области образовања.

Повереница је, поред услова под којима студенти могу конкурисати за стипендије, размотрила и критеријуме за оцењивање кандидата. Чланом 9. став 1. Одлуке прописани су следећи критеријуми:

- ▶ дефицитарна струка на нивоу факултетског образовања (10 поена),
- ▶ високо образовање на мађарском језику (3 поена),
- ▶ постигнути просек успеха учења у средњој школи на крају школске године помножен бројем 3,
- ▶ школска спрема родитеља укупно 2 поена, с тим што се 2 поена добијају за родитеље који имају завршену основну школу или ниже образовање, 1,5 поен за родитеље који имају средње образовање, а 1 поен за родитеље који су високообразовани,
- ▶ упис у бирачки списак мађарске националне заједнице, код малолетних лица изјава о намери уписивања у бирачки списак (25 поена),
- ▶ завршена матура у години расписивања конкурса (14 поена),
- ▶ завршена трогодишња средња школа у години расписивања конкурса (10 поена),
- ▶ упис на факултет у години расписивања конкурса, на терет државе (25 поена),
- ▶ упис на вишу школу у години расписивања конкурса, на терет државе (10 поена),
- ▶ завршено средње образовање на мађарском језику на територији локалне самоуправе различите од места пребивалишта студента (10 поена),

- ▶ завршено средње образовање на мађарском језику на територији локалне самоуправе у месту пребивалишта студента (5 поена).

Кад је реч о критеријумима 1-3, 6. и 7, Повереница је мишљења да је њихово увођење објективно оправдано, како са аспекта циља тако и са аспекта последица.

У погледу 4. критеријума, Повереница је мишљења да он нема објективно и разумно оправдање, имајући у виду циљ Одлуке. Иако је потпуно легитимно да се приликом додељивања стипендија предност даје кандидатима који потичу из породица слабијег имовног стања, бодовање школске спреме родитеља не тежи остваривању овог циља. Неприхватљиви су аргументи који се наводе у изјашњењу Националног савета: „да се нижа стручна спрема родитеља додатно бодује јер постоји оправдана претпоставка да су у тим породицама родитељи мање мотивисани да школују своју децу, а и економски положај им је, по правилу, лошији“. Како искуство показује, имовно стање појединаца није директно условљено степеном њиховог образовања, већ зависи од низа објективних и субјективних околности. С друге стране, неоснована је и претпоставка да су родитељи са нижом стручном спремом мање мотивисани да школују своју децу. Штавише, из великог броја примера би се могло тврдити управо супротно.

Одлуком је, као 5. критеријум за бодовање, предвиђен упис у бирачки списак мађарске националне заједнице, односно, давање изјаве малолетног лица о намери уписивања у бирачки списак мађарске националне заједнице.

У изјашњењу Националног савета је наведено да је критеријум уведен јер је у питању стипендија НСМНМ, као и да је такав критеријум оправдан и потребан пошто Национални савет бирају лица уписана на посебан бирачки списак, а упис је могућ у сваком тренутку по веома једноставној процедури. Анализирајући овај критеријум са аспекта циља Одлуке, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да се изнети аргументи не могу прихватити и да нема објективног и разумног оправдања за његово увођење. Повереница за заштиту равноправности је става да је легитимно подстицати припаднике и припаднице мађарске националне мањине на упис у посебан бирачки списак, како би остварили своје право да учествују у избору националног савета своје националне мањине и тиме утичу на остваривање мањинске самоуправе своје националне заједнице. Међутим, у конкретном случају то се није могло чинити на начин прописан оспореном Одлуком.

Имајући у виду да се на основу критеријума уписа у бирачки списак мађарске националне заједнице може остварити 25 поена, очигледно је да су на тај начин фаворизовани кандидати који су уписани у бирачки списак, у односу на оне који то нису учинили, и то до те мере да је за добијање стипендије упис у бирачки списак практично одлучујући. С друге стране, увођењем овог критеријума угрожен је и принцип добровољности уписа у посебан бирачки списак, прописан чланом 47. став 2. Закона о националним саветима националних мањина („Сл. гласник РС”, бр. 72/2009). Због свега тога, евидентно је да између циља Одлуке и последица које примена овог посебног критеријума изазива не постоји потребна пропорционалност.

Посебно је неприхватљив критеријум намере уписа у посебан бирачки списак малолетних лица, који се остварује давањем изјаве о намери уписа у бирачки списак. Осим разлога који су наведени код оцене оправданости критеријума уписа у бирачки списак за пунолетне особе, овде треба посебно имати у виду да је реч о деци, која уживају посебну друштвену заштиту због осетљивости положаја у којем се налазе. При томе треба имати у виду да право на упис у посебан бирачки списак националне мањине припада грађанима са активним бирачким правом (чл. 45. Закона о националним саветима националних мањина), које, сагласно чл. 32.

Закона о националним саветима националних мањина, имају припадници националне мањине ако испуне Уставом и законом прописане опште услове за стицање активног бирачког права. Уставом Републике Србије прописано је да активно бирачко право припада пунолетним држављанима Србије (чл. 52. Устава). У светлу ових изричитих прописа, неприхватљиво је подстицање малолетних лица да изражавају намеру уписа у посебан бирачки списак мађарске националне мањине, што се оспореном Одлуком чини утврђивањем 25 поена по основу изражене намере уписа у посебан бирачки списак. Не може се прихватити образложење Националног савета да је овај критеријум уведен у циљу изједначавања могућности пунолетних и малолетних студената да остваре одређени број бодова по овом критеријуму, јер, како је претходно образложено, и сам критеријум уписа у бирачки списак је неоснован.

Анализа 10. и 11. критеријума, по којима кандидат који је средње образовање на мађарском језику завршио на територији локалне самоуправе различите од места његовог пребивалишта стиче 10 поена, а онај ко је образовање завршио у свом месту пребивалишта 5 поена, показала је да за овакав неједнак третман кандидата нема објективно и разумно оправдање.

У образложењу Националног савета наведено да је додатно бодовање завршеног средњошколског образовања на мађарском језику ван пребивалишта кандидата мотивисано социјалним мерилима и намером да се подршка оним кандидатима који су у циљу школовања на матерњем језику прихватили одређене трошкове и додатне терете, јер је школовање у другом насељеном месту или општини већи труд и трошак и за ученика и за породицу. Повереница сматра да су ови аргументи неприхватљиви и да прописивање ових критеријума, који се заснивају на чињеници места пребивалишта није оправдано. Чињеница да неки кандидати живе у местима у Србији у којима постоје средње школе на мађарском језику не би требало да има утицаја на рангирање кандидата. С друге стране, не постоје објективни основ за претпоставку да је упис средње школе у другом месту мотивисан искључиво жељом ђака да се школује на мађарском језику, јер у појединачним случајевима мотив може бити сасвим друге природе (нпр. упис жељене средње школе која не постоји у месту пребивалишта кандидата). Према томе, овај критеријум би, евентуално, могао бити објективно оправдан да је Одлуком прописано, као додатни услов, да се поени на основу овог критеријума стичу ако у месту пребивалишта кандидата не постоји средња школа на мађарском језику. Не може се, такође, основано претпоставити да је школовање у другом месту неизоставно повезано са одређеним трошковима и додатним теретима, како се у изјашњењу Националног савета наводи, јер су животне околности сваког појединачног кандидата и његове породице потпуно различите.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, Повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. став 1. тачке 1. и 9. Закона о забрани дискриминације, дала је мишљење и препоруку НСМНМ ради предузимања радњи којима ће се отклонити повреда начела једнакости појединих категорија студената и студенткиња који су школовање завршили на мађарском језику.

У погледу осталих неправилности на које се у притужби указује, Повереница за заштиту равноправности констатује да није надлежна да оцењује да ли је у складу са законом да о редоследу кандидата на коначној листи, односно, о исходу конкурсног поступка самостално одлучује председник управне канцеларије Националног савета, који је уједно и председник Савета, као и да ли је Одлуком повређено Уставом гарантовано право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о праву, обавези или на закону заснованом интересу.

Притужба М. С. против Центра за основну полицијску обуку МУП-а због дискриминације на основу држављанства у области стручног усавршавања

дел. бр. 360 / 21.3.2012.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе М. С. из З. против Средње школе унутрашњих послова — Центар за основну полицијску обуку и директорке школе Б. П, а поводом одбацивања његове пријаве на Конкурс за пријем полазника у Центар за основну полицијску обуку у Сремској Каменици. Наиме Средња школе унутрашњих послова — Центар за основну полицијску обуку одбила је пријаву на конкурс за упис полазника у ову школу јер кандидат није доказао да нема двојно држављанство. Када је предавао документацију за упис, обавештен је да му је документација потпуна, али је накнадно писмено обавештен да није испунио услове за пријем полазника. Као разлог је наведено „непотпуна документација — држављанство”. Телефоном је позвао Центар за основну полицијску обуку где су му рекли да његова документа нису „валидна” зато што су му родитељи рођени у Републици Македонији, иако у условима конкурса није писало да родитељи полазника морају бити рођени у Републици Србији. Центар за основну полицијску обуку навео је да кандидати за пријем у радни однос у државном органу не смеју да имају двојно држављанство и да је тај услов јасно наведен у конкурсу, тако да кандидати морају да пруже доказе о непостојању двојног држављанства. У конкретном случају, како је наведено у изјашњењу, није било доказа да кандидат чији су родитељи држављани Републике Македоније није двојни држављанин, јер се из матичних књига југословенских држављана види да је он накнадно постао држављанин Републике Србије. Због тога је Комисија основано могла да претпостави да кандидат, поред држављанства Републике Србије, има и држављанство неке друге државе. Повеница за заштиту равноправности дала је мишљење да је Комисија за избор полазника Средње школе унутрашњих послова дискриминисала кандидата, чији су родитељи држављани Републике Македоније, јер је претпоставила да овај кандидат има двојно држављанство. Иако у овом случају није било могуће отклонити последице дискриминације, јер је конкурс окончан, Министарству унутрашњих послова је препоручено предузимање свих мера из сопствене надлежности којима ће обезбедити да комисије за избор полазника за пријем у Средњу школу унутрашњих послова више не врше дискриминацију, као и да се за запослене у Министарству унутрашњих послова организује обука на тему забране дискриминације.

МИШЉЕЊЕ

Комисија за избор полазника стручног оспособљавања у Центру за основну полицијску обуку Министарства унутрашњих послова Републике Србије, одбацила је пријаву М. С. из З. на конкурс за упис полазника VII и VIII класе у Центар за основну полицијску обуку јер, како је

наведено, није доказао да нема двојно држављанство. Оваквим поступком је М. С. онемогућено да уђе у изборну процедуру, чиме је извршен акт дискриминације на основу претпостављеног личног својства — двојног држављанства.

Повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. тач. 1. и чл. 39. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, даје Министарству унутрашњих послова

ПРЕПОРУКУ

- ▶ Министарство унутрашњих послова Републике Србије предузеће без одлагања све неопходне радње и мере којима ће обезбедити да комисије за избор полазника за пријем у Средњу школу унутрашњих послова, Центар за полицијску обуку убудуће не крше одредбе Закона о забрани дискриминације.
- ▶ Министарство унутрашњих послова Републике Србије предузеће без одлагања све неопходне радње и мере којима ће обезбедити да руководство, а у зависности од расположивих средстава и други запослени у Министарству унутрашњих послова, прођу едукацију на тему забране дискриминације, како би се предупредило њихово евентуално дискриминаторно поступање.
- ▶ Министарство унутрашњих послова обавестиће Повереницу за заштиту равноправности о мерама које ће предузети у циљу поступања по препоруци, у року од 30 дана од дана пријема мишљења и препоруке.

О б р а з л о ж е њ е

Повереница за заштиту равноправности примила је притужбу М. С. из 3. изјављену против Средње школе унутрашњих послова — Центар за основну полицијску обуку и директорке школе Б. П, а поводом одбацивања његове пријаве на Конкурс за пријем полазника у Центар за основну полицијску обуку у Сремској Каменици.

У притужби је наведено следеће:

- ▶ да је приликом предаје документације ради пријаве на конкурс за пријем полазника у Центар за основну полицијску обуку у Сремској Каменици, у полицијској станици у Земуну документација прегледана са усменом изјавом да је потпуна и исправно попуњена;
- ▶ да је М. С. од Средње школе унутрашњих послова — Центра за основну полицијску обуку примио допис 05/5 број 150-1 151-1-55/11 од 11. августа 2011. године којим је обавештен да није испунио услове за пријем полазника, а као разлог је наведено „непотпуна документација — држављанство“;
- ▶ да је М. С. након пријема овог дописа телефоном контактирао Центар за основну полицијску обуку и да је информисан да његова документа нису „валидна“ из разлога што су му родитељи рођени у Републици Македонији, односно да је то разлог зашто не испуњава услове конкурса;
- ▶ да у условима конкурса за упис полазника у Центар за основну полицијску обуку објављеног 25. марта 2011. године није постојала назнака да родитељи полазника морају бити рођени у Републици Србији.

Уз притужбу су достављени и следећи прилози: извод из матичне књиге држављана од 5. августа 2010. године, допис Средње школе унутрашњих послова — Центра за основну по-

лицејску обуку 05/5-2 Број: 150-1 151-1-55/11 од 11. августа 2011. године и текст конкурса за упис 300 полазника VII и VIII класе у Центар за основну полицијску обуку објављен у дневном листу Новости 25. марта 2011. године.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. став 4. и 37. став 2. Закона о забрани дискриминације, у току кога је тражено изјашњење Средње школе унутрашњих послова — Центар за основну полицијску обуку у Сремској Каменици.

Средња школа унутрашњих послова — Центар за основну полицијску обуку доставила је изјашњење у коме се наводи:

- ▶ да према Правилнику о критеријумима за избор кандидата за полазнике стручног оспособљавања²¹⁵ и условима конкурса, лице које конкурише за пријем у радни однос у државном органу мора да испуњава поред општих услова и посебне услове и то, између осталог, да нема двојно држављанство;
- ▶ да је непостојање двојног држављанства услов који је јасно наведен и у Закону о полицији²¹⁶ члан 110. став 1. тачка б., као један од услова за пријем у радни однос у Министарству унутрашњих послова.
- ▶ да је наведени услов јасно наведен у конкурс, те да кандидати морају пружити доказе о непостојању двојног држављанства;
- ▶ да избор кандидата за полазнике стручног оспособљавања врши комисија коју именује министар, која организује и прати комплетан поступак избора кандидата и и утврђује ранг листу кандидата и њихово рангирање;
- ▶ да Центар за основну полицијску обуку само спроводи изборну процедуру у вези са провером здравственог, психолошког, базично-моторичког статуса и других способности за обављање полицијских послова, а у складу са Правилником о критеријумима за избор кандидата за полазнике стручног оспособљавања;
- ▶ да је М. С. уз осталу документацију пружио доказ да је држављанин Републике Србије, али да је Комисија за избор полазника утврдила да именовани није пружио доказ о непостојању двојног држављанства, тј. држављанства Републике Македоније;
- ▶ да је увидом у извод из матичне књиге југословенских држављана утврђено да је М. С. накнадно уписан у држављанство Републике Србије решењем СМУП бр. 600-115506/98 од 30. децембра 1998. године, и да је Комисија основано могла претпоставити да поред држављанства Републике Србије има и држављанство неке друге државе, тј. Републике Македоније;
- ▶ да, с обзиром да М. С. није задовољио један од услова конкурса, који је уједно и услов за евентуално заснивање радног односа у МУП, Комисија је одлучила да кандидат не уђе у изборну процедуру.

Средња школа унутрашњих послова — Центар за основну полицијску обуку је уз наведено изјашњење доставио и извод из матичне књиге југословенских држављана М. С.

.....
²¹⁵ Правилник о критеријумима за избор кандидата за полазнике стручног оспособљавања („Сл. гласник РС”, бр. 72/2007, 21/2009, 48/2010 и 8/2011)

²¹⁶ Закон о полицији („Сл. гласник РС”, бр. 101/2009 — одлука УС)

У допуни притужбе М. С. обавестио је Повереницу за заштиту равноправности да је приликом пријављивања на конкурс попунио упитник у коме је изјавио под пуном материјалном и кривичном одговорношћу да нема двојно држављанство и да је сагласан да надлежне службе изврше безбедносну проверу. Уједно је навео и да нема копију тог упитника.

Повереница за заштиту равноправности је затражила 9. децембра 2011. године од Средње школе унутрашњих послова — Центар за основну полицијску обуку, да достави копију упитника о идентификационим подацима кандидата за пријем у Средњу школу унутрашњих послова — Центар за основну полицијску обуку, који је М. С. попунио и предао са својом документацијом приликом пријаве на Конкурс.

Управа за стручно образовање, оспособљавање, усавршавање и науку — Сектор финансија, људских ресурса и заједничких послова Министарства унутрашњих послова 5. марта 2012. године доставила је Повереници за заштиту равноправности копију упитника о идентификационим подацима кандидата за пријем у Средњу школу унутрашњих послова — Центар за основну полицијску обуку, који је М. С. попунио и предао са својом документацијом приликом пријаве на конкурс.

Увидом у упитник утврђено је да је М. С, као што је и навео у притужби, потписао да изјављује под пуном материјалном и кривичном одговорношћу да нема двојно држављанство и да је сагласан да надлежне службе изврше безбедносну проверу, односно, да о њему прикупљају податке на основу којих се утврђују евентуалне сметње за пријем за извршавање послова и задатака у полицији.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да Устав Републике Србије („Сл. гласник РС”, бр. 98/2006) у члану 21. прописује да су пред Уставом и законом сви једнаки и да је забрањен сваки облик дискриминације по било ком основу.

Уставна забрана дискриминације је разрађена Законом о забрани дискриминације, те је одредбом члана 2. став 1. тачка 1. дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Чланом 16. ЗЗД забрањена је дискриминација у области рада, као и нарушавање једнаких могућности за заснивање радног односа или уживање под једнаким условима свих права у области рада. Истим чланом је прописано да ову врсту заштите ужива, између осталог, и лице које тражи посао као и лице на стручном оспособљавању и усавршавању без заснивања радног односа, волонтера и свако друго лице које по било ком основу учествује у раду. У конкретном случају, релевантна је и одредба чл. 19. ЗЗД којом је прописано да је забрањено да се лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежа или онемогући упис у васпитно-образовну установу.

Повереница за заштиту равноправности анализира је релевантне прописе којима је регулисано питање стручног оспособљавања и запошљавања у Министарству унутрашњих по-

слова РС. Закон о полицији²¹⁷ који је био на снази у време подношења пријаве на конкурс М. С., прописивао је у чл. 110. посебне услове за заснивање радног односа, између осталог, постојао је и услов да лице које се прима у радни однос у Министарству унутрашњих послова нема двојно држављанство, док је чл. 111. прописано да полиција може, о лицу које жели да заснује радни однос у МУП ради извршавања задатака у полицији, да прикупља податке уз писану сагласност тог лица, као и податке на основу којих утврђује безбедносне сметње за извршавање задатака у полицији. Наведена безбедносна провера обухватала је и проверу података које кандидат за заснивање радног односа даје у поступку заснивања радног односа. Надаље, овим законом није прописан начин на који се чињеница постојања или непостојања двојног држављанства доказује, док је за испуњавање неких других посебних услова, начин доказивања био прописан (нпр. члан 110. став 2. тачка 4. прописано је да лице које се прима у радни однос у МУП има психофизичке способности потребне за обављање послова радног места, што се доказује лекарским уверењем Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова).

Правилник о критеријумима за избор кандидата за полазнике стручног оспособљавања²¹⁸ ближе уређује критеријуме по којима се врши избор кандидата за полазнике стручног оспособљавања по расписаном конкурс у упис у Центар за основну полицијску обуку Министарства унутрашњих послова, расписивање конкурса, као и друга питања у вези са стручним оспособљавањем. Овим Правилником и то члан 3. прописано је да право учешћа на конкурсима има лице које поред општих услова за пријем у радни однос у државном органу, мора да испуњава и посебне услове међу којима је и услов да кандидат нема двојно држављанство. Истим Правилником је таксативно набројана документација која се прилаже уз пријаву, укључујући и уверење о држављанству али се не наводи да је потребно доставити доказ о непостојању двојног држављанства. Чланом 6. Правилника прописано је и да избор кандидата за полазнике стручног оспособљавања у Центру за основну полицијску обуку врши комисија од пет чланова коју именује министар. Чланови комисије су радници Центра за основну полицијску обуку и других организационих јединица Министарства.

Повереница за заштиту равноправности указује на чињеницу да је у децембру 2011. године измењен Закон о полицији,²¹⁹ између осталог и у делу којим су уређени радни односи у Министарству унутрашњих послова. Пријем у радни однос олакшан је либерализацијом посебних услова за заснивање радног односа, а једна од тих измена је и да двојно држављанство више није сметња за заснивање радног односа, већ само за рад на појединим радним местима.

У конкретном случају је неспорно да је у време расписивања конкурса за пријем полазника у Центар за полицијску обуку двојно држављанство било сметња за пријем у радни однос. Такође је неспорно да је попуњавањем и потписивањем упитника о идентификационим подацима за пријем у Средњу школу унутрашњих послова — Центар за основну полицијску обуку, М. С. дао писану сагласност да полиција може да прикупља његове податке на основу којих утврђује безбедносне сметње за извршавање задатака у полицији, укључујући и проверу истинитости података које је кандидат навео у пријави. Из наведеног се може закључити да је Комисија за избор полазника имала законске могућности да провери да ли М. С. има

.....
²¹⁷ Закон о полицији („Сл. гласник РС”, бр. 101/2009 — одлука УС)

²¹⁸ Правилник о критеријумима за избор кандидата за полазнике стручног оспособљавања („Сл. гласник РС”, бр. 72/2007, 21/2009, 48/2010 и 8/2011)

²¹⁹ Закон о полицији („Сл. гласник РС”, бр. 101/2005, 63/2009 — одлука УС и 92/2011)

двојно држављанство, односно, да своју одлуку о одбацивању пријаве заснује на провереним чињеницама, а не на претпоставци да се ради о кандидату са двојним држављанством, као што је то наведено у изјашњењу Средње школе унутрашњих послова — Центар за основну полицијску обуку.

Повереница је имала у виду наводе из изјашњења Центра за полицијску обуку да је требало да кандидати докажу непостојање двојног држављанства, али је анализом текста конкурса за упис 300 полазника VII и VIII класе у Центар за основну полицијску обуку од 25. марта 2011. године, утврђено да није наведено да је потребно да кандидат докаже непостојање двојног држављанства, као ни који би доказ евентуално био подобан за доказивање ове чињенице.

Комисија за избор полазника је одбацила пријаву М. С. због наводног неиспуњавања услова у погледу држављанства, а своју одлуку није базирала на некој утврђеној чињеници или доказу, већ је одлука донета на бази претпоставке да има двојно држављанство, јер је тек 1998. године уписан у матичну књигу југословенских држављана. Оваквим поступањем Комисија је извршила акт дискриминације на основу претпостављеног личног својства М. С. — двојног држављанства.

Повереница за заштиту равноправности са жаљењем констатује да у овом конкретном случају није могуће уклонити последице дискриминаторног поступања, имајући у виду околност да је конкурс завршен, да није познато када ће поново конкурс бити расписан, као ни да ли би М. С., ако би се евентуално пријавио на будуће конкурсе за пријем полазника стручног оспособљавања у Центру за основну полицијску обуку, испунио све услове, односно био изабран.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, Повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. став 1. т. 1. Закона о забрани дискриминације, дала је мишљење и изда-ла одговарајуће препоруке Министарству унутрашњих послова.

Притужба С. Р. из К. против Е. ш. у К. због дискриминације на основу сексуалне оријентације у области васпитања и образовања

дел. бр. 160 / 8.2.2013.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднео С. Р. из К. против „Е. ш.” у К, због дискриминације која се догодила у просторијама школе, на основу личног својства — сексуалне оријентације. У притужби је наведено да је С. Р, ученик средње школе коју похађа ванредно, дошао у школу да полаже испит и да је том приликом десетак ученика кренуло за њим узвикујући „Уби, уби педера” и „Убиј, закољи да педер не постоји”. Након овог напада у школи, потражио је лекарску помоћ и напад пријавио полицији. Овај ученик се претходно јавно декларисао као хомосексуалац, па је због злостављања ученика у школи био приморан да напусти редовно школовање и настави да похађа наставу ванредно. Пред испитни рок, упутио је писмо директорки школе у којем је замолио да му обезбеди присуство школског полицајца на ходнику за време полагања испита, што се није догодило. Школа је навела да је удовољено захтеву ученика да школски полицајац буде присутан за време када полаже испите, с обзиром да се јавно изјаснио о својој сексуалној оријентацији. Директорка школе је изјавила да је сазнала за овај инцидент у школи тек сутрадан, тако што је обавештена да је поднета пријава полицијској станици и из медија, с обзиром да ученик није пријавио насиље директорки и школском полицајцу. Како је сумњала да постоји насиље, прикупила је изјаве од наставника, помоћног особља и ученика у вези навода овог ученика, те из свих прикупљених изјава и обављених разговора није могла да утврди да је дошло до физичког насиља. Међутим, директорка школе је потврдила да су коментари који су упућени ученику имали везе са његовом сексуалном оријентацијом, те је констатовано да овом ученику јесу упућене речи „Уби, уби педера” и „Убиј, закољи да педер не постоји”, односно, да су се ове увреде односиле искључиво на његову сексуалну оријентацију, што представља дискриминаторно поступање. Посебно је отежавајуће што се овај инцидент догодио у школи. Иако су у овом конкретном случају дискриминацију извршили ученици, несумњиво је одговорна и школа, посебно ако се има у виду чињеница да се овај ученик јавно изјаснио о својој сексуалној оријентацији, као и да је, како тврди, због злостављања вршњака напустио редовно школовање. Стога, школа је требало много раније да започне интензиван и континуирани рад са ученицима на подизању степена толеранције и прихватања различитости. Повереница је дала мишљење да школа није благовремено предузела одговарајуће мере ради превазилажења дискриминаторног става ученика према ЛГБТ популацији и спречавања дискриминације ученика на основу његове сексуалне оријентације, што је довело до тога да га ученици дискриминишу упућивањем вербалних коментара увредљиве и узнемиравајуће садржине. Школи је препоручено да хитно предузме све неопходне радње и мере којима ће обезбедити да сви запослени у школи прођу обуку/стручно усавршавање на тему забране дискриминације, као и неопходне мере како би се кроз одговарајуће програме, обуке и едукације међу ученицима развијао дух толеранције, прихватања различитости и недискриминаторног понашања.

1. ТОК ПОСТУПКА

- 1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратио С. Р. из К, због дискриминације на основу личног својства — сексуалне оријентације.
- 1.2. У притужби је навео следеће:
- ▶ да је ученик средње „Е. ш.” у К, коју похађа ванредно;
 - ▶ да је 29. октобра 2012. године дошао у школу да полаже испит и да је том приликом у просторијама школе десетак ученика кренуло за њим узвикујући „Уби, уби педера” и „Убиј, закољи да педер не постоји”;
 - ▶ да је након вербалних напада кренуо ка зборници и добио ударац у пределу левог рамена;
 - ▶ да је након напада у школи потражио лекарску помоћ и напад пријавио полицији;
 - ▶ да се пре годину дана јавно декларисао као хомосексуалац и да је због злостављања ученика у школи био приморан да напусти редовно школовање и настави да похађа наставу ванредно;
 - ▶ да је у септембру 2012. године, пред испитни рок, упутио писмо директору школе у којем је замолио да му се обезбеди присуство школског полицајца на ходнику за време полагања испита, што се није догодило;
 - ▶ да сматра да је овим нападом дискриминисан на основу личног својства — сексуалне оријентације.
- 1.3. Уз притужбу и допуну притужбе је доставио: изводе медијских чланака поводом догађаја на који се притужује и лекарске налазе докторке медицине М. И. В. од 29. октобра 2012. године са налогом за давање инјекција, докторке медицине Н. Д. Дома здравља К. од 31. октобра 2012. године са општим налазом здравственог стања С. Р. и докторке В. М. С. специјалисткиње психијатрије од 31. октобра и 6. новембра 2012. године са прописаном терапијом.
- 1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације,²²⁰ па је у току поступка прибављено изјашњење „Е. ш.” у К.
- 1.5. У изјашњењу директорке М. О, наведено је:
- ▶ да је С. Р. ванредни ученик на образовном профилу кувар и да похађа трећи разред;
 - ▶ да се јавно изјаснио о својој сексуалној оријентацији и због тога тражио да у време полагања испита у школи буде присутан школски полицајац;
 - ▶ да је том захтеву удовољено, па су без основа наводи из притужбе да школски полицајац није био присутан дана када се десио догађај на који се притужује;
 - ▶ да је директорка школе сазнала да је дошло до инцидента 29. новембра 2012. године тек сутрадан, тако што је обавештена да је поднета пријава полицијској станици и из медија, зато што С. Р. није пријавио насиље директорки и школском полицајцу;
 - ▶ да је на основу сумње да постоји насиље прикупила изјаве од наставника, помоћног особља и ученика у вези навода С. Р, као и да из свих прикупљених изјава и обављених разговора није могло да се утврди да је дошло до физичког насиља већ су утврдили да је било коментара који су у вези са сексуалном оријентацијом С. Р;

.....
²²⁰ „Сл. гласник РС”, бр. 22/09

- ▶ да је у складу са Законом о основама система образовања и васпитања и Протоколом о поступању у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање, предузела следеће активности:

одржала је састанак Тима за заштиту од насиља, злостављања и занемаривања 1. новембра 2012. године на којем је донет закључак да се са ученицима појача васпитни рад и подсети на облике насиља,

одржана је седница Наставничког већа 2. новембра 2012. године, на којој су запослени поново упознати са обавезом реаговања на насиље или сумњу на насиље,

одељенске старешине су одржале родитељске састанке 5. новембра 2012. године, на којима су родитеље подсетили на садржај Протокола о поступању у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање;

- ▶ да је после 29. новембра 2012. године, С. Р. још пет пута био присутан у школи и да се ништа слично није десило.

Уз изјашњење је достављена службена белешка бр. 565 од 14. новембра 2012. године која је сачињена поводом постојања сумње на насиље према С. Р.

1.6. На захтев Поверенице за заштиту равноправности, а ради потпуног утврђивања чињеничног стања „Е. ш.” у К. доставила је допуну изјашњења, у којем је директорка М. О. навела:

- ▶ да су из разговора са школским полицајцем С. Р. утврдили да је он тог дана био присутан у школи и да му нико није пријавио да је било проблема;
- ▶ да школски полицајац не може да достави писмену изјаву без сагласности начелника, али да свакако нема проблем да то и уради када буде имао сагласност;
- ▶ да запослени у школи нису овлашћени да узимају изјаву од школског полицајца и да су се обратили начелнику полицијске станице у К. како би им доставили изјаву, али да она није стигла у року који је био прописан да се одговори Поверенику за заштиту равноправности.

У допуни изјашњења доставили су допис бр. 12 од 21. јануара 2013. године за Полицијску управу у Прокупљу и изјаву професорке Б. С.

1.7. У изјави професорке Б. С. наведено је:

- ▶ да је 29. октобра 2012. године за време великог одмора са учеником С. Р. отишла до кабинета куварства због консултација са предметним наставником;
- ▶ да је пролазећи кроз ходник до кабинета куварства било пуно ученика у ходнику и да је чула добацивања, када се окренула према ученицима и рекла им да се утишају.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. У току поступка, из навода из притужбе и изјашњења и достављених доказа, увидом у изводе из новинских чланака утврђено је да је С. Р. дао изјаву за медије да је физички нападнут у школи и да је напад пријавио полицији. У изјави за медије је рекао да је десетак младића на које је наишао на путу до зборнице кренуло за њим и узвикивали су „Уби, уби педера” и „Убиј, закољи да педер не постоји”. У изјави је рекао да је том приликом добио ударац у пределу левог рамена. Такође, за медије је навео и да је у време трајања овог инцидента дошла његова разредна старешина Б. С, и да су се тада реакције ученика смириле али да нису престале.

- 2.2.** Увидом у лекарске налазе који су достављени у допуни притужбе, утврђено је да је докторка В. М. С. специјалисткиња психијатрије 31. октобра и 6. новембра 2012. године преписала С. Р. терапију лековима за смирење и анксиозност, као и да га је упутила на преглед код неуролога. Увидом у лекарски налаз докторке медицине М. И. В, утврђено је да му је 29. октобра 2012. године дала упут за инјекције диклофена. Увидом у лекарски налаз докторке медицине Н. Д. Дома здравља К. од 31. октобра 2012. године под налазом и мишљењем утврђено је да је С. Р. сам дошао на преглед и дао податак да га је десетак вршњака физички напало због сексуалне оријентације и да се то десило 29. октобра 2012. године.
- 2.3.** Увидом у службену белешку директорке „Е. ш.” у К. М. О. бр. 565 од 14. новембра 2012. године, утврђено је да С. Р. није пријавио насиље директорки и школском полицајцу. Даљим увидом у белешку утврђено је да је школа због овог инцидента покренула истрагу и да су у току истраге изјаве дале професорке Б. С. и К. В, домар Р. Е. и ученик М. Т, те да је на основу тих изјава директорка утврдила да није било физичког насиља. Исто тако, у службеној белешци се наводи да је утврђено да су С. Р. упућени коментари који се тичу сексуалне оријентације и да се инцидент одиграо за време великог одмора. Даљим увидом у службену белешку, утврђено је да је 1. новембра 2012. године одржан састанак са Тимом за заштиту од насиља, злостављања и занемаривања на којем је донет закључак да се са ученицима појача васпитни рад и подсети на облике насиља и да се разредна старешина В. М, обавезала да појача васпитни рад са својим одељењем III/2 у сарадњи са педагогом и родитељима јер се ради о првом нивоу насиља — социјално насиље, добацивање. Такође, утврђено је да је на одржаном Наставничком већу 2. новембра 2012. године, донет закључак да се родитељи упознају односно подсети на садржину Протокола о поступању у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање, и да у сарадњи са школом предузму превентивне активности.
- 2.4.** Увидом у допис бр. 12 од 21. јануара 2013. године Начелнику полицијске станице у К, Полицијске управе у П, утврђено је да је директорка „Е. ш.” у К. тражила да јој доставе податке који се односе на присутност школског полицајца 29. октобра 2012. године, зато што је С. Р. у притужби Поверенику за заштиту равноправности навео да школски полицајац тог дана није био присутан.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1.** Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе и изјашњења, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

- 3.2.** Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога,

Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.²²¹

- 3.3.** Устав Републике Србије²²² забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.²²³
- 3.4.** Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације²²⁴ где је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Чланом 6. Закона о забрани дискриминације је прописано да непосредна дискриминација постоји ако се лице или група лица због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем стављају или су стављени у неповољнији положај, или би могли бити стављени у неповољнији положај. Релевантна је и одредба чл. 12. којом је забрањено узнемиравање и понижавајуће поступање које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, а нарочито ако се тиме ствара страх или непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење. Одредбама чл. 15-27. Закона о забрани дискриминације дефинисани су посебни случајеви дискриминације. Поред осталог, чл. 21. прописано је да свако има право да се изјасни о својој сексуалној оријентацији, а дискриминаторско поступање због таквог изјашњавања је забрањено. С обзиром на околности конкретног случаја, за његово разматрање релевантна је и одредба чл. 19. којом је прописана забрана дискриминације у области образовања и стручног оспособљавања, стога забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно — образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.
- 3.5.** Закон о основама система образовања и васпитања²²⁵ одредбом члана 44. прописује да су у установи забрањене активности које угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, између осталог, и по основу националне, ет-

221 Чл. 33. Закона о забрани дискриминације

222 „Сл. гласник РС”, бр. 98/06

223 Чл. 21. Устав РС

224 Чл. 2. Закона о забрани дискриминације

225 „Сл. гласник РС”, бр. 72/2009 и 52/2011

ничке, језичке припадности и имовног стања. Такође, забрањено је и подстицање или неспречавање наведених активности. Под дискриминацијом лица или групе лица, закон сматра, свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства.

- 3.6.** Закон о младима²²⁶ такође прописује забрану дискриминације, па је тако одредбом члана 5. забрањено свако прављење разлике или неједнако поступање према младима, посредно или непосредно, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, верског убеђења, језика, друштвеног порекла, имовног стања, чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама, психичког или физичког инвалидитета, здравственог стања, физичког изгледа, сексуалне оријентације, родног идентитета и другог стварног, односно претпостављеног личног својства.

АНАЛИЗА ДОКАЗА ДОСТАВЉЕНИХ УЗ ПРИТУЖБУ

- 3.7.** На основу доказа који су достављени у току поступка, може се констатовати да је С. Р. ванредни ученик „Е. ш.” у К, боравио у школи 29. октобра 2012. године, и да му је десетак ученика током великог одмора у просторијама школе упутило коментаре који су се односили на његову сексуалну оријентацију. На основу тврдње подносиоца притужбе, и узимајући у обзир да директорка школе у изјашњењу није спорила садржину речи које су му упућене, али је потврдила да су коментари имали везе са сексуалном оријентацијом, може се закључити да су С. Р. упућене речи „Уби, уби педера” и „Убиј, закољи да педер не постоји”. Упућене вербалне увреде односиле су се, дакле, искључиво на његову сексуалну оријентацију, па је извесно да је сексуална оријентација С. Р. била узрок за вербалне коментаре.
- 3.8.** У току поступка није могло да се утврди да је приликом инцидента на који се С. Р. притужује, поред вербалног дошло и до физичког напада, имајући у виду да је С. Р. давао изјаве за медије да је до физичког напада дошло као и да је то рекао лекару приликом прегледа, али да у изјавама које је директорка школе узела ниједна особа која је присуствовала инциденту није потврдила да је постојало физичко насиље, већ су сви тврдили да је сукоб био вербалан.
- 3.9.** Повереница констатује да је речима које су ученици школе упутили С. Р. подносиоцу притужбе, извршен акт дискриминације, и то тако што су употребљене речи и изрази које вређају његово достојанство и изнете понижавајуће примедбе о сексуалној оријентацији. Овакво поступање има посебну тежину јер су увредљиве изјаве и понижавајуће примедбе на рачун подносиоца притужбе изнете у школи, односно, васпитно-образовној установи.
- 3.10.** Повереница за заштиту равноправности је утврдила да је С. Р. у више наврата тражио присуство школског полицајца док борави у школи, имајући у виду да је након јавног изражавања своје сексуалне оријентације био узнемираван и вербално нападан у школи.
- 3.11.** Повереница за заштиту равноправности је узела у обзир да је након овог инцидента директорка школе сазвала састанак са Тимом за заштиту од насиља, злостављања и занемаривања на којем је донет закључак да се са ученицима појача васпитни рад и

.....
²²⁶ „Сл. гласник РС”, бр. 50/2011

подсете на облике насиља и том приликом се разредна старешина В. М, обавезала да појача васпитни рад са својим одељењем III/2 у сарадњи са педагогом и родитељима. Стога, повереница користи прилику да похвали школу која је у овој ситуацији поступала према Протоколу о поступању у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање. Имајући у виду чињеницу да још увек није донет подзаконски акт који би регулисао начине поступања установа у случајевима дискриминације, Протокол о поступању у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање је једини акт који је школа имала на располагању у овој ситуацији, уз важеће антидискриминационе прописе. Такође, Повереница за заштиту равноправности користи прилику да још једном²²⁷ истакне важност и неопходност доношења подзаконског акта којим би се уредили критеријуми за препознавање дискриминације у школама и утврдио начини сузбијања дискриминације, истовремено подсећајући на одредбе Закона о основама система образовања и васпитања.²²⁸

- 3.12.** Повереница за заштиту равноправности посебно наглашава да иако су у овом конкретном случају акт дискриминације извршили ученици, несумњиво је постојање одговорности школе, подсећајући на садржину Протокола о поступању у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање²²⁹ којим је установљена дужност школе да обезбеди услове за сигурно и подстицајно одрастање и развој детета и ученика, заштиту од свих облика насиља, злостављања и занемаривања и социјалну реинтеграцију детета и ученика које је извршило, односно било изложено насиљу, злостављању или занемаривању. Имајући у виду чињеницу да се С. Р. јавно изјаснио о својој сексуалној оријентацији, као и да је, како тврди, због злостављања вршњака напустио редовно школовање, школа је требало још тада да започне интензиван и континуирани рад са ученицима на подизању степена толеранције и прихватања различитости јер је, пре свега имајући у виду негативан већински став друштва према ЛГБТ популацији, могла претпоставити да постоји ризик од насиља и злостављања. Школа је, међутим, пропустила да предузме превентивне активности које су прописане Протоколом о поступању у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање, као што је подизање нивоа свести и осетљивости ученика за препознавање насиља, злостављања и занемаривања, неговање атмосфере сарадње и толеранције у којој се не толерише насиље, злостављање и занемаривање. Из свега наведеног може се закључити да школа није благовремено предузела одговарајуће мере којима би предупредила дискриминацију, што је помогло да се дискриминаторан став ученика према ЛГБТ популацији одржи и да дође инцидента на који се С. Р. притужује.
- 3.13.** Приликом одлучивања у овом предмету, Повереница за заштиту равноправности је имала у виду да су особе другачије сексуалне оријентације, у Србији тренутно једна од најугроженијих друштвених група и да се свакодневно сусрећу са бројним претњама, узнемиравањем и проблемима у друштву. Имајући све ово у виду, Повереница за заштиту равноправности сматра да посебна пажња мора да се посвети спречавању појава омаловажавања, узнемиравања и понижавајућег поступања, као и да сви надлежни државни органи морају одлучно да реагују тако што ће предузимати мере против свих оних који својим изјавама и поступцима изазивају мржњу и нетрпељивост према ЛГБТ популацији.

.....
²²⁷ Редован годишњи извештај Повереника за заштиту равноправности за 2011. годину, одељак 9. Препоруке за сузбијање дискриминације и унапређење равноправности, тачка 9.

²²⁸ Чл. 171 ст. 1.

²²⁹ „Сл. гласник РС”, бр. 30/10

4. МИШЉЕЊЕ

„Е. ш.” из К. није благовремено предузела одговарајуће мере ради превазилажења дискриминаторног става ученика према ЛГБТ популацији и спречавања дискриминације С. Р. на основу његове сексуалне оријентације, што је допринело да неколико ученика 29. октобра 2012. године дискриминише С. Р. упућивањем вербалних коментара увредљиве и узнемирујуће садржине, који су се односили на његову сексуалну оријентацију, што је супротно члану 12. Закона о забрани дискриминације, који забрањује узнемиравање и понижавајуће поступање које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства. Пропуштањем да благовремено предузме одговарајуће мере ради спречавања дискриминације, „Е. ш.” из К. повредила је члан 44. Закона о основама система образовања и васпитања.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује „Е. ш.” из К:

- 5.1. Да без одлагања предузме све неопходне радње и мере којима ће обезбедити да сви запослени у школској установи прођу обуку/стручно усавршавање на тему забране дискриминације по основу сексуалне оријентације и другим личним својствима, како би се обезбедила већа сензибилисаност свих запослених.
- 5.2. Да без одлагања предузме све неопходне мере из своје надлежности, како би се кроз одговарајуће програме, обуке и едукације међу ученицима/цама развијао дух толеранције, прихватања различитости и недискриминаторног понашања.

Потребно је да „Е. ш.” у К. обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно члану 40. Закона о забрани дискриминације, уколико „Е. ш.” у К. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба Н. Ј. из Б. против Министарства просвете, науке и технолошког развоја РС због дискриминације на основу породичног статуса

бр. 07-00-425/2012-01 / 15.3.2013.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднео Н. Ј. из Б. против Министарства просвете, науке и технолошког развоја, због начина доказивања припадности осетљивој друштвеној групи који је прописан конкурсом за доделу студентских стипендија за школску 2012/13 годину. Наиме, у конкурс за доделу студентских стипендија за школску 2012/2013. годину предвиђено је да за стипендију могу да конкуришу и кандидати из осетљивих друштвених група, а у ову категорију, између осталог, сврстане су и једнородитељске породице. За конкурисање за ову категорију потребно је доставити, поред остале документације, извод из матичне књиге умрлих за преминулог родитеља. Студент који је поднео притужбу навео је да он јесте из једнородитељске породице, али да његов други родитељ није преминуо, већ није уопште уписан у извод из матичне књиге рођених, да због тога није могао да достави извод из матичне књиге умрлих. Имајући у виду да на конкурс није рангиран у оквиру посебне категорије, јер није имао комплетну документацију, сматра да је дискриминисан на основу личног својства — породичног статуса. Министарство просвете, које је расписало конкурс, навело је у свом изјашњењу да се као доказ да кандидат припада категорији „једнородитељска породица” захтева умрлица једног родитеља, али да се прихвата и извод из матичне књиге рођених у којем није уписано име једног родитеља. Током поступка је утврђено да је одређивањем оваквог начина доказивања, којим право да се за ову стипендију пријаве имају искључиво студенти и студенткиње чији је један родитељ преминуо, искључени су, без икаквог разлога, студенти који немају уписан податак о оцу у матичној књизи рођених, без обзира што евидентно припадају породици у којој постоји само један родитељ. Тиме су студенти који немају уписан податак о оцу у матичне књиге рођених стављени у неравноправан положај у односу на студенте којима је један родитељ преминуо, јер им је ускраћена могућност да се пријаве за студентску стипендију у категорији једнородитељске породице. Имајући у виду циљ прописивања посебних ранг листа студентских стипендија за осетљиве друштвене групе и категорију једнородитељске породице, не постоји ниједан објективан и ваљан разлог да у самом конкурс не буде наведено да се припадност једнородитељској породици доказује изводом из матичне књиге умрлих или изводом из матичне књиге рођених. Повереница за заштиту равноправности утврдила је да је Министарство просвете ставило у неједнак положај кандидате из једнородитељских породица којима отац није уписан у матичну књигу рођених. Због тога је Министарству просвете упутила препоруку да измени правила којима кандидати доказују припадност категорији једнородитељске породице, као и да убудуће приликом одређивања услова за добијање студентских стипендија не крше одредбе Закона о забрани дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

- 1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратио Н. Ј. из Б. због документације коју је потребно доставити приликом пријаве на конкурс за студентску стипендију као осетљива друштвена група, у категорији једнородитељска породица.
- 1.2. У притужби је навео:
- ▶ да је приликом прикупљања докумената за пријаву на конкурс за студентску стипендију за школску 2012/2013. годину, наишао на препреку када је намеравао да се пријави у категорији осетљивих друштвених група;
 - ▶ да је условима за доделу студентских стипендија за школску 2012/2013. годину прописано да за стипендију могу да конкуришу и кандидати из осетљивих друштвених група и да су у ову категорију, између осталог, сврстане једнородитељске породице, док се у документима које је потребно доставити како би кандидат/киња аплицирао/ла за ову категорију тражи извод из матичне књиге умрлих за преминулог родитеља;
 - ▶ да он јесте из једнородитељске породице, али да његов други родитељ није преминуо, већ није уопште уписан у његов извод из матичне књиге рођених, па стога није могао да достави извод из матичне књиге умрлих;
 - ▶ да се са истом препреком сусрео и прошле године када је конкурисао за доделу студентског кредита за школску 2011/2012. годину као припадник осетљиве друштвене категорије у категорији једнородитељске породице, и да тај кредит није добио јер није могао да докаже да је из једнородитељске породице, па се његова документација третираола као непотпуна, као и да је изјавио жалбу на одлуку, али није добио одговор;
 - ▶ да је управо због искуства од прошле године, претпостављао да ће га опет одбити, па се ове године није пријавио као припадник осетљиве друштвене групе, већ је пријаву за стипендију послао под општим условима;
 - ▶ да сматра да је оваквим начином доказивања припадности осетљивој друштвеној групи ускраћен да користи право на кредит или стипендију у овој категорији, иако он јесте из једнородитељске породице, само што му један родитељ није преминуо, већ није ни уписан у матичне књиге;
 - ▶ да сматра да је дискриминисан на основу личног својства — породичног статуса.
- 1.3. Уз притужбу су поднети следећи докази: копија извода из матичне књиге рођених, конкурс за доделу студентских кредита за школску 2011/2012. и 2012/2013. годину, конкурс за доделу студентских стипендија за школску 2011/2012. и 2012/2013. годину.
- 1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације,²³⁰ па је у току поступка прибављено изјашњење министра просвете, науке и технолошког развоја, помоћника министра и руководиоца групе за ученичке и студентске кредите и стипендије Министарства просвете, науке и технолошког развоја.
- 1.5. У заједничком изјашњењу министра и помоћника министра просвете, наведено је:
- ▶ да су увидом у конкурсну документацију која је још увек у фази обраде, закључили да је документација Н. Ј. обрађена, да се налази у прегледу унетих захтева од 26. новембра

.....
²³⁰ „Сл. гласник РС”, бр. 22/09

до 4. децембра 2012. године, и да испуњава услове за доделу студентске стипендије за школску 2012/2013. годину;

- ▶ да као доказ да кандидат/киња припада категорији „једнородитељска породица” подразумевају умрлицу једног родитеља, али да се прихвата и извод из матичне књиге рођених где име једног родитеља није уписано, што је случај са Н. Ј.
- 1.6. Уз изјашњење достављени су следећи докази: преглед унетих захтева од 26. новембра до 4. децембра 2012. године и документација за студента Н. Ј.
- 1.7. У допуни притужбе а поводом навода из изјашњења, Н. Ј. је навео:
- ▶ да је тачан навод министарства да је добио стипендију, али наглашава да је то искључиво због оствареног успеха у претходној години, свих положених испита и просеком 8,97;
 - ▶ да још једном напомиње да се прошле године пријавио као припадник осетљиве друштвене групе и није добио кредит, а да се сада пријавио под општим условима за стипендију.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. Увидом у конкурс за доделу студентских стипендија студентима високошколских установа у Републици Србији за школску 2012/2013. годину који је објављен у септембру 2012. године, у одељку о условима за доделу студентских стипендија утврђено је да кандидати из осетљивих друштвених група (материјално угрожене породице, деца без родитељског старања, једнородитељске породице, ромска национална мањина, лица са инвалидитетом, лица са хроничним болестима, лица чији су родитељи нестали или су киднаповани на територији Косова и Метохије и на територији бивше СФРЈ, избеглице и расељена лица, повратници по споразуму о реадмисији и депортовани студенти) имају право да поднесу захтев да се посебно рангирају у оквиру наменски опредељеног броја, применом блажих критеријума, у складу са законом и правилником. Увидом у одељак II конкурса, утврђено је да кандидати из осетљивих друштвених група, поред докумената које достављају сви кандидати/киње, подносе и документацију којом доказују припадност осетљивој друштвеној групи, па је тако за кандидате/киње из једнородитељских породица прописано да као доказ поднесу извод из матичне књиге умрлих за преминулог родитеља.
- 2.2. Увидом у копију извода из матичне књиге рођених Н. Ј. утврђено је да податак о оцу не постоји, односно није уписан у матичну књигу рођених.
- 2.3. Увидом у пријаву за доделу студентске стипендије бр. 1071-14, утврђено је да је Н. Ј. конкурисао за доделу студентске стипендије, да је уз пријаву доставио уверење о упису друге године и да се његове студије финансирају из буџета Републике Србије, уговор о студентској стипендији, копију личне карте и извод из матичне књиге рођених.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету ценила је наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су приложени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.
- 3.2. Имајући у виду предмет ове притужбе, Повереница за заштиту равноправности констатује да је у конкретном случају потребно утврдити да ли је прописивањем документације коју је потребно доставити како би се доказала припадност једнородитељској

породици као осетљивој друштвеној групи, категорија студената која нема уписаног једног родитеља у матичним књигама, стављена у неједнак положај.

ПРАВНИ ОКВИР

- 3.3.** Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покрене судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.²³¹
- 3.4.** Устав Републике Србије²³² забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.²³³
- 3.5.** Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације²³⁴ где је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Чланом 8. Закона о забрани дискриминације је прописано да повреда начела једнаких права и обавеза постоји ако се лицу или групи лица, због његовог односно њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује.
- 3.6.** Закон о високом образовању²³⁵ у чл. 4. ст. 1. т. 4. прописује забрану свих видова дискриминације. Чланом 86. ст. 2. т. 8. прописано је да студент високошколске установе има право на различитост и заштиту од дискриминације.

²³¹ Чл. 33. Закона о забрани дискриминације.

²³² „Сл. гласник РС”, бр. 98/06

²³³ Чл. 21. Устава РС

²³⁴ Чл. 2.

²³⁵ „Сл. гласник РС”, бр. 76/05, 100/07 — аутентично тумачење, 97/08, 44/10 и 93/12

АНАЛИЗА ДОКАЗА ДОСТАВЉЕНИХ УЗ ПРИТУЖБУ И НАВОДА ИЗ ИЗЈАШЊЕЊА

- 3.7.** На основу доказа који су достављени уз притужбу и изјашњење, утврђено је да је Н. Ј. као студент друге године на А. ф. Универзитета у Београду, конкурисао за доделу студентских стипендија за школску 2012/2013. годину. Према наводима из изјашњења и достављеној документацији, може се констатовати да Н. Ј. испуњава услове за доделу студентске стипендије.
- 3.8.** С обзиром на утврђено чињенично стање, Повереница за заштиту равноправности констатује да је са аспекта Закона о забрани дискриминације, требало испитати да ли је тражена документација коју кандидати треба да доставе приликом пријављивања на конкурс за доделу студентских стипендија за школску 2012/2013. годину како би доказали припадност одређеној групи, у супротности са императивним прописима којима је дискриминација забрањена и који су обавезујући за све. Анализом тражених докумената који се достављају приликом пријаве на конкурс за студентске стипендије са аспекта Закона о забрани дискриминације и других релевантних прописа, утврђено је да су, с обзиром на потребну документацију којом се доказује припадност једнородитељској категорији, очигледно стављене у неједнак положај особе из једнородитељских породица које немају уписан податак о оцу у матичним књигама рођених. Да би се испитало да ли је утврђеним начином доказивања припадности предвиђеним категоријама на конкурс за доделу студентских стипендија повређено начело једнаких права и обавеза, потребно је размотрити да ли постоји објективно и разумно оправдање да се појединим категоријама студената који су из једнородитељских породица ускрати могућност пријаве за студентску стипендију као осетљивој друштвеној групи. То подразумева испитивање: а) да ли је циљ који се постиже овом мером допуштен и оправдан и б) да ли се циљ/или циљеви могао постићи само прописаном мером, односно да ли постоји сразмера између предузетих мера и циљева који се том мером остварују.
- 3.9.** Неспорно је да је у надлежности Министарства просвете, науке и технолошког развоја²³⁶ да доноси посебне мере у циљу унапређења друштвене бриге о обдареним ученицима и студентима, уређује ближе услове за остваривање права ученика и студената на ученички односно студентски кредит и стипендију, критеријуме за утврђивање редоследа, начин остваривања права ученика и студената на кредит и стипендију, примену блажих критеријума за ученике, односно студенте из осетљивих друштвених група и начин вођења евиденције о одобреним ученичким и студентским кредитима и стипендијама.²³⁷ У складу с тим, Министарство просвете, науке и технолошког развоја има право да из свог буџета издваја средства за различите облике помоћи студентима и студенткињама, да утврђује правила за расподелу тих средстава и да их у складу са прописима расподељује. То право се ни на који начин не доводи у питање. Штавише, спремност да део расположивих средстава усмери на материјалну подршку и помоћ осетљивим друштвеним групама, представља позитиван пример подршке. Сагледавајући изнете чињенице, Повереница за заштиту равноправности сматра да је циљ прописивања посебних ранг листа студентских стипендија за осетљиве друштвене групе, укључујући и категорију једнородитељских породица, допуштен и оправдан.
- 3.10.** Имајући у виду оправдани и допуштени циљ прописивања посебних ранг листа студентских стипендија за осетљиву друштвену групу, било је потребно извршити анали-

²³⁶ „Сл. гласник РС”, бр. 72/12 Закон о министарствима, чл. 12.

²³⁷ Правилник о ученичким и студентским кредитима и стипендијама „Сл. гласник РС”, бр. 46/10, 47/11 и 56/12, чл. 1.

зу тражене документације коју је потребно доставити приликом пријаве за студентску стипендију као осетљива друштвена група у категорији једнородитељска породица, која је прописана конкурсом за доделу студентских стипендија за школску 2012/2013. годину. Анализа тражене документације којом се припадност категорији једнородитељске породице доказује искључиво достављањем извода из матичне књиге умрлих за преминулог родитеља, показује да овај начин доказивања припадности једнородитељској породици нема објективно и разумно оправдање.

Наиме, Устав Републике Србије гарантује право на једнакост свима, док Закон о забрани дискриминације забрањује искључивање, ограничавање и давање првенства у односу на неко лично својство. Одређивањем начина доказивања којим право да се за студентску стипендију као припадници/е осетљиве друштвене групе у категорији једнородитељска породица пријаве имају искључиво студенти и студенткиње чији је један родитељ преминуо, искључени су, без икаквог разлога, студенти који немају уписан податак о оцу у матичној књизи рођених, без обзира на чињеницу што припадају породици где постоји само један родитељ. Тиме су студенти који немају уписан податак о оцу у матичне књиге рођених стављени у неравноправан положај у односу на студенте којима је један родитељ преминуо, јер им је ускраћена могућност да се пријаве за студентску стипендију као припадници једнородитељске породице. Имајући у виду циљ прописане мере и последице које прописана документација којом се доказује припадност овој групи производи, у односу на студенте који немају уписан податак о оцу у матичне књиге рођених, очигледно је да не постоји сразмера између предузете мере и циља који се њоме остварује.

- 3.11.** Од Министарства просвете, науке и технолошког развоја затражено је да се у изјашњењу на наводе из притужбе, између осталог, изјасни и о томе шта се тачно подразумева под појмом „једнородитељска породица“, и шта се дешава са кандидатима/кињама који/е конкуришу за студентске стипендије као припадници осетљиве друштвене групе из категорије једнородитељска породица, у ситуацији када немају уписан податак о оцу у матичној књизи рођених.

У изјашњењу Министарства просвете, науке и технолошког развоја није наведено шта се тачно подразумева под појмом „једнородитељска породица“, односно да ли се под тим појмом подразумева само ситуација када је један од родитеља преминуо, што би се из потребне документације којом се доказује припадност тој категорији могло закључити. У погледу навода из изјашњења да се прихватају и пријаве кандидата који не доставе извод из матичне књиге умрлих већ уместо тога доставе извод из матичне књиге рођених у којима није уписан податак о оцу, Повереница за заштиту равноправности констатује да је похвално што министарство прихвата и ове пријаве, али наглашава да ова тврдња није поткрепљена доказом. Наиме, прећутно прихватање извода из матичне књиге рођених у којем није уписан податак о оцу, као доказ припадности једнородитељској породици, доводи студенте којима оваква пракса министарства није позната у неравноправан положај у односу на оне којима је оваква пракса министарства позната. То потврђују наводи Н. Ј, који је конкурисао за доделу студентског кредита у школској 2011/2012. години као припадник осетљиве друштвене групе у категорији једнородитељска породица и да је путем телефона добио информацију да је његова пријава одбачена због непотпуне документације. Зато Повереница за заштиту равноправности констатује да не постоји нити један објективан и ваљан разлог да се у самом конкурс у не наведе да се припадност једнородитељској породици доказује изводом из матичне књиге умрлих или изводом из матичне књиге рођених. Тиме би сами кандидати/киње

који су из једнородитељских породица имали потпуну извесност приликом конкурисања и били у једнаком положају у погледу могућности доказивања свог статуса.

- 3.12.** Прописивањем правила да се приликом конкурисања за доделу студентских стипендија припадност категорији „једнородитељска породица“ доказује достављањем извода из матичне књиге умрлих за преминулог родитеља, Министарство просвете, науке и технолошког развоја ставило је у неједнак положај кандидате/киње из једнородитељских породица којима отац није уписан у матичну књигу рођених, у погледу могућности да се пријаве за доделу студентских стипендија као припадници једнородитељске породице, чиме их је дискриминисало по основу њиховог породичног статуса.

4. МИШЉЕЊЕ

Конкурсом за доделу студентских стипендија студентима високошколских установа у Републици Србији за школску 2012/2013. годину, који је објављен у септембру 2012. године и којим су прописани услови остваривања права на студентску стипендију за школску 2012/2013. годину за осетљиве друштвене групе у категорији једнородитељска породица, као и одређивањем да се припадност тој категорији доказује изводом из матичне књиге умрлих, повређено је начело једнакости јер су у неједнак положај стављени кандидати/киње из једнородитељских породица који немају уписаног једног родитеља у матичним књигама у односу на кандидате/киње којима је један родитељ преминуо, чиме је извршена дискриминација по основу породичног статуса.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује Министарству просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије да:

- 5.1.** Измени правила којима кандидати/киње доказују припадност категорији једнородитељске породице како би како би се свим студентима који припадају једнородитељској породици омогућило остваривање права на студентску стипендију под једнаким условима.
- 5.2.** Убудуће води рачуна да приликом одређивања услова за добијање студентских стипендија не крши одредбе Закона о забрани дискриминације, односно да се суздржи од неоправданог прављења разлике или неједнаког поступања и пропуштања (искључивања, ограничавања или давања првенства), у односу на лица или групе лица, које се заснива на неком личном својству.

Потребно је да Министарство просвете, науке и технолошког развоја обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно чл. 40. Закона о забрани дискриминације, уколико Министарство просвете, науке и технолошког развоја не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности ће о томе обавести јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба А. ж. ц. против центара за социјални рад због дискриминације на основу имовног стања у области социјалне заштите

бр. 07-00-401/2013-02 / 15.10.2013.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужби А. ж. ц. из Б. које су поднете против центара за социјални рад из Бојника, Кнића, Куршумлије, Медвеђе, Уба, Ћуприје, Чачка, Бачке Тополе, Бечеја, Титела, Кањиже, Старе Пазове, Зајечара, Прокуља и Ариља. Притужбе су поднете поводом одлука ових центара за социјални рад да на основу критеријума „социо-материјална угроженост”, изместе одређени број деце из породица порекла и обезбеде им смештај у хранитељским породицама. У току поступка није утврђено да је сиромаштво деце и њихових породица био једини критеријум за измештање ове деце из породица порекла и заснивања хранитељства, већ су код већине породице, поред очигледног сиромаштва, постојали и други проблеми који су могли допринети одлуци да се дете/деца сместе у хранитељску породицу. Међутим, евидентно је да центри за социјални рад у својим изјашњењима нису понудили детаљно образложење за одлуке о смештају деце у хранитељске породице, већ су изнели само своје стручне квалификације, тако да у појединим случајевима нису сасвим јасни критеријуми за доношење одлука да се „социо-материјално угрожена деца” сместе у хранитељске породице. У наводима из изјашњења појединих центара уочени су родни стереотипи и предрасуде у односу на жене, односно мајке, приликом заузимања става о њиховим родитељским компетенцијама. Повереница за заштиту равноправности, на основу овлашћења да препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности, дала је препоруку центрима за социјални рад из Бојника, Кнића, Куршумлије, Медвеђе, Уба, Ћуприје, Чачка, Бачке Тополе, Бечеја, Титела, Кањиже, Старе Пазове, Зајечара, Прокуља и Ариља да приликом доношења одлуке о измештању детета из породица порекла, имовно стање, односно, материјална угроженост породице ни у ком случају не буде једини критеријум за смештај деце у породични смештај, те да своје одлуке и мишљења о родитељским компетенцијама мајки не заснивају полазећи од стереотипног „модела” понашања жена као супруга и мајки. Повереница је препоручила центрима да у погледу деце из корисничке групе „социо-материјално угрожено дете”, која се још увек налазе у хранитељским породицама преиспитају донете одлуке о смештају ове деце и да за одлуку о смештају сваког таквог детета у хранитељску породицу поднесу Повереници за заштиту равноправности детаљно образложење о разлозима на којима је су ове одлуке засноване, као и детаљне податке о мерама подршке и помоћи које су предузели пре доношења одлуке о смештају детета у хранитељску породицу, на основу чега ће Повереница одлучити има ли потребе за предузимањем других законом прописаних мера у циљу спречавања дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

- 1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбама се обратила организација цивилног друштва „А. ж. ц.“ из Б, поводом сазнања да су одређени центри за социјални рад у Србији смештали у хранитељске породице децу из тзв. корисничке категорије „дете социо-материјално угрожено“.
- 1.2. У притужбама је, између осталог, наведено:
- ▶ да су подносиоце притужбе, разматрајући Извештај о раду Центара за социјални рад у Србији у 2011. години, уочиле да су неки од центара за социјални рад током 2011. године, сместили 444 деце у породични смештај, односно, сродничку или хранитељску породицу на основу критеријума „социо-материјална угроженост“,
 - ▶ да Закон о социјалној заштити²³⁸ гарантује право детету на подршку система социјалне заштите у ситуацији када његов родитељ није у стању да се о њему стара без подршке система или ако потреба детета за негом и материјалном сигурношћу превазилази могућност породице,
 - ▶ да Закон о социјалној заштити право детета на подршку система социјалне заштите не уређује тако да дете то право може да оствари у оквиру своје биолошке породице, односно, ово право је ограничено на тај начин што дете право на бољу подршку може да оствари у породичном смештају (сродничком или хранитељском), те да ова чињеница представља непосредну и системску дискриминацију,
 - ▶ да центри за социјални рад врше институционалну дискриминацију деце из категорије „социо-материјално угрожено дете“ и чланова њихових породице, те да центри за социјални рад не користе све могућности и ресурсе заједнице како би обезбедили подршку детету у биолошкој породици, већ децу из социо-материјално угрожених породица измештају у породични смештај,
 - ▶ да су деца из корисничке групе „социо-материјално угрожена деца“ дискриминисана на основу имовног и породичног статуса, а у појединим случајевима и на основу здравственог статуса, инвалидитета и родног статуса родитеља.
- 1.3. Уз притужбе су достављени дописи које су центри за социјални рад упутили А. ж. ц, као одговоре на захтев за приступ информацијама од јавног значаја.
- 1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је јединствен поступак, сагласно чл. 117. Закона о општем управном поступку, у вези са чл. 40. ст. 4. Закона о забрани дискриминације, у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности. У складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације,²³⁹ у току поступка су прибављена изјашњења центара за социјални рад из Бојника, Кнића, Куршумлије, Медвеђе, Уба, Ћуприје, Чачка, Бачке Тополе, Бечеја, Титела, Кањиже, Старе Пазове, Зајечара, Прокупља и Ариља.
- 1.5. У изјашњењу Центра за социјални рад Бојник, између осталог, наведено је:
- ▶ да термин „социо-материјално угрожена породица“ подразумева породице које остварују права из области социјалне заштите, а да термин „деца из социјално-материјално угрожених породица“ означава порекло деце, а не разлоге за њихово измештање из биолошких и смештај у хранитељске породице;

²³⁸ „Сл. гласник РС“, бр. 24/11

²³⁹ „Сл. гласник РС“, бр. 22/09

- ▶ да је мали број деце коју је Центар за социјални рад Бојник сместио у хранитељске породице, у односу на број грађана и грађанки општине Бојник и економску ситуацију у овој општини;
- ▶ да овај ЦСР настоји да пружи максималну подршку биолошким породицама, како би деца остала да живе са својим родитељима, те да се мера издвајања деце из породица и смештаја у хранитељску породицу користи као последња солуција и искључиво у циљу заштите права и интереса детета;
- ▶ да је ЦСР Бојник социјално-материјално угроженим породицама, у дужем временском периоду, пружао материјалну подршку, прописану Законом о социјалној заштити, као и помоћ у природи, подршку и медијацију ради остваривања других права, али да локална самоуправа нема могућности за финансирање и других врста помоћи, попут народне кухиње, субвенција и др;
- ▶ да се приликом доношења одлуке о издвајању детета из биолошке породице врши поступак процене, који подразумева процену стања и потреба деце, а посебно родитељских капацитета (пружање основне неге, осигурање безбедности, емоционална топлина, вођство, границе и стабилност односа);
- ▶ да у 2011. години није било реализованих смештаја деце из категорије „социјално-материјално угрожена деца” у хранитељске породице, док је у 2012. години реализован смештај седморо деце из две породице;
- ▶ да се у првом случају ради о петоро деце из једне породице која је корисник права на материјално обезбеђење породице (МОП) од 2005. године без прекида, те да је овој породици у више наврата додељивана једнократна помоћ у новцу и природи. Наведено је да је ЦСР добио информацију да је стање у породици веома лоше, а изласком запослених на терен утврђено је да је самохрани отац отишао у село у потрази за послом, док је о деци бринуо деда стар 70 година. На терену је уочено да су двоје деце трчали голи по дворишту, док је најмлађе, једногодишње дете, било у кревету полуобучено и прљаво. Такође је наведено да је просторија у којој живи ова породица била у веома лошем хигијенском стању и недовољно опремљена. Отац је након неколико дана, у разговору са запосленима ЦСР који су га упозорили да недовољно брине о деци, затражио да орган старатељства збрине децу у неку од хранитељских породица, јер није „у стању да им пружи адекватну негу”. Након извршене процене, ЦСР је одлучио да децу смести у хранитељску породицу;
- ▶ да се у другом случају ради о близанцима, које је мајка након рођења напустила и да су запослени ЦСР проценили да мајка нема капацитет да прихвати новорођену децу, са чиме се мајка сагласила. Деца су смештена у хранитељску породицу, а у току је и поступак њиховог усвојења. Наведено је да је мајка близанаца самохрана мајка која већ брине о седморо деце, од 2005. године је корисница права на МОП, права на увећану новчану социјалну помоћ, те је овој породици у више наврата додељивана једнократна новчана помоћ и помоћ у природи;
- ▶ да су свој деци, коју је ЦСР Бојник сместио у хранитељске породице, била угрожена права прописана Конвенцијом о правима детета.

1.6. У изјашњењу Центра за социјални рад Ариље, између осталог, наведено је:

- ▶ да је ЦСР Ариље у току 2011. године, сместио двоје деце из једне биолошке породице у хранитељску породицу, односно, да су деца након престанка заједнице живота родите-

ља, живела са мајком која је незапослена и без подршке и помоћи оца деце, који није давао допринос њиховом издржавању. ЦСР Ариље обезбедио је овој породици право на МОП, подршку кроз једнократне новчане помоћи, подршку у санирању партнерских односа родитеља, као и праћење вршења родитељског права. Након кратког реуспостављања заједнице живота родитеља, мајка је напустила децу и није показивала спремност да преузме бригу о њима, те је оцу пружена подршка у виду једнократне новчане помоћи. Међутим, ЦСР је утврдио да отац занемарује родитељско право тако што није водио рачуна да деца редовно похађају школу, није бринуо о њиховој хигијени, исхрани, задовољавању здравствених потреба и безбедности, нарочито од тренутка када је лишен слободе, а деца остала без родитељског старања. Након спроведене процене, ЦСР је одлучио да децу смести у хранитељску породицу како би им се обезбедило право на несметан раст и развој. Након смештаја деце у хранитељску породицу настављен је рад са родитељима, који су наставили заједницу живота и обезбедили стабилно запослење, те деца од средине 2012. године поново живе у биолошкој породици;

- ▶ да приликом обраде података за годишњи извештај Републичког завода за социјалну заштиту, односно, приликом дефинисања разлога за измештање наведене деце, ЦСР је користио компјутерски програм и табеле, те је том приликом изабран критеријум „социоматеријална угроженост”, јер је први евидентиран, али да су могли бити изабрани и други критеријуми, с обзиром да су у тренутку измештања деца била без родитељског старања.

1.7. У изјашњењу Центра за социјални рад Уб наведено је:

- ▶ да ЦСР у Убу више нема деце из категорије „социјално материјално угрожена деца” која су у хранитељским породицама, јер је двоје деце враћено у биолошку породицу, а треће је у поступку повратка.

1.8. У изјашњењу Центра за социјални рад Чачак, између осталог, наведено је:

- ▶ да ЦСР Чачак није извршио дискриминацију деце која су смештена у хранитељске породице, јер се руководио принципом да је „социо-материјална угроженост” само један од критеријума за смештај деце, али не и једини, односно, да ЦСР пре доношења одлуке о смештају детета у хранитељску породицу, ради саветодавно са биолошком породицом, пружа материјалну помоћ, прати вршење родитељских дужности и по потреби изриче мере корективног надзора;
- ▶ да се дете сматра „социјално-материјално угроженим” онда када у биолошкој породици, и поред помоћи породици, у складу са материјалним могућностима друштва и локалне заједнице, родитељи занемаре основне потребе детета, тако да доведу у питање и његов биолошки опстанак;
- ▶ да уколико се искористе све расположиве мере а стање не поправи, односно, деца буду и даље занемарена и њихов развој је угрожен у биолошкој породици, деца се измештају у хранитељске породице, што представља привремени вид породичноправне заштите. Наиме, ЦСР Чачак је навео да се и након измештања деце у хранитељске породице наставља рад са биолошком породицом и децом, како би се деца у догледно време вратила у биолошку породицу;
- ▶ да су родитељи деце која су смештена у хранитељске породице корисници новчане социјалне помоћи и других врста помоћи које даје град Чачак, као што су: једнократне ванредне новчане помоћи, права на делимичну накнаду комуналних услуга, право на накнаду трошкова школовања деце, помоћ у природи итд.

1.9. У изјашњењу Центра за социјални рад за општине Жабал и Тител „Солидарност” Жабал, између осталог, наведено је:

- ▶ да је тачно да је одељење овог ЦСР у Тителу, током 2011. године, збринуло породичним смештајем два детета, али да социо-материјална угроженост није била једини разлог за њихово измештање из биолошких породица;
- ▶ да мајка првог детета, смештеног у хранитељску породицу, услед „менталног дефицита” није била у стању да препозна потребе тек рођеног детета, те је поред лоших стамбених услова, мајка заказивала у више сегмената родитељства, односно, није адекватно хранила дете, одржавала хигијену простора и детета, те је дете, због нарушеног здравственог стања, било и хоспитализовано. Након стручне процене, ЦСР је проценио да је у интересу детета да буде смештено у хранитељску породицу, са чиме су се родитељи сагласили. Током боравка детета у хранитељској породици, родитељи су у само два наврата посетили дете и нису искористили помоћ и подршку ЦСР за израду личне документације. ЦСР је овакво понашање родитеља оценио као занемаривање родитељских дужности, те је покренут поступак лишења родитељског права;
- ▶ да се мајка другог детета које је смештено у хранитељску породицу, обратила ЦСР и истакла да не поседује родитељске капацитете за бригу о детету, те да нема ништа против да дете буде дато на усвојење. ЦСР је покушао да мајци пружи помоћ у ојачавању њених родитељских компетенција, али је она засновала ванбрачну заједницу, добила дете и правдала немогућност бриге о првом детету страхом да би на тај начин нарушила складне односе у новој породици. Такође се сагласила да ЦСР покрене поступак усвојења њеног детета;
- ▶ да разлози за измештање деце из биолошких породица и смештање у хранитељске породице представљају скуп различитих околности, али да у табелама Републичког завода за социјалну заштиту, није било могућности да се ЦСР определи за више разлога смештаја деце, те да центри често, када постоји и елемент социјално-материјалне угрожености, обележе овај критеријум.

1.10. У изјашњењу Центра за социјални рад за општине Бачка Топола и Мали Иђош, између осталог, наведено је:

- ▶ да допис који је ЦСР упутио А. ж. ц. о деци на породичном смештају, из категорије „социо-материјално угрожено дете”, садржи само најосновније податке о стању у биолошкој породици ове деце, те да ЦСР за општине Бачка Топола и Мали Иђош у овом допису није навео информације о родитељским компетенцијама, праћењу и подршци биолошким породицама да побољшају услове животе и родитељске вештине;
- ▶ да деца из социо-материјално угрожених породица нису измештана само зато што живе у лошим материјалним условима, већ и због недостатка потребног степена одговорности родитеља да, уз подршку, побољшају услове живота и родитељску функционалност, како би могли да задовоље основне и развојне потребе деце;
- ▶ да су све породице чија су деца смештена у хранитељске породице биле активни корисници права из социјалне заштите, других права у надлежности локалне самоуправе, једнократне новчане помоћи, финансирања школске ужине, народне кухиње, грева, помоћи Црвеног крста, као и да им је пружена подршка за оснаживање родитељских компетенција;
- ▶ да се измештање деце из биолошких породица користи као крајња мера у случају када, и поред материјалне и нематеријалне помоћи, деци буде угрожено задовољавање основних потреба, те да су сва деца била грубо занемарена или остављена;

- ▶ да се приликом одређивања категорије којој корисник социјалне заштите припада, примењивао приступ који се базирао на одређивању доминантне категорије којој корисник припада, те да су деца сврстана у категорију „социо-материјално угрожена”, јер су њихови родитељи корисници социјалне помоћи.

1.11. У изјашњењу Центра за социјални рад Бечеј, између осталог, наведено је:

- ▶ да је ЦСР Бечеј у извештају за 2011. годину изнео податке о седморо „социо-материјално угрожене” деце која су смештена у хранитељске породице;
- ▶ да је четворо деце измештено из биолошке породице јер их је мајка оставила у ЦСР, под изговором да не може да им обезбеди основне услове за живот. Наведено је да је мајка од раније позната запосленима у ЦСР, односно, да је често добијала материјалну и саветодавну помоћ, али је наставила да често мења место боравка, била је некритична у односу на своје понашање према најстаријој кћерки, често је мењала партнере који су били физички агресивни према њој, занемаривала је егзистенцијалне потребе и здравље деце, те се није придржавала договора и савета запослених у ЦСР;
- ▶ да је ЦСР Бечеј, према родитељима троје деце, која су измештена из биолошке породице, покренуо поступак за лишавање родитељског права, јер се отац деце налази на издржавању затворске казне због силовања малолетне девојчице, док је мајка у ЦСР изјавила да нема материјалне могућности да брине о деци. ЦСР Бечеј наводи да је мајка деце примала социјалну помоћ и дечији додатак, али да је поред свих покушаја запослених у ЦСР да је оснаже у родитељској улози, била изричита у свом ставу да не може и не жели да брине о деци;
- ▶ да родитељи ово седморо деце јесу из категорије социо-материјално угрожених породица, али да овај вид њихове угрожености није био разлог за смештање деце у хранитељске породице, већ су заправо родитељи, својим особинама и поступцима, довели у питање живот и здравље деце;
- ▶ да су се запослени у ЦСР, у тренутку смештаја деце у хранитељске породице, руководили њиховим најбољим интересом, јер су у питању деца о којима родитељи нису желели да брину, већ су обе мајке дале сагласност за заснивање хранитељства.

1.12. У изјашњењу Центра за социјални рад „Топлица” Прокупље, између осталог, наведено је:

- ▶ да су разлози за измештање деце из биолошких породица и њихов смештај у хранитељске породице многобројни;
- ▶ да ЦСР покушава да пружањем психосоцијалне и материјалне подршке ојача капацитет родитеља, па тек уколико предузете мере и активности не дају позитивне резултате, ЦСР приступа пружању услуга породичног смештаја;
- ▶ да сва деца коју је ЦСР из Прокупља сместио у хранитељске породице, а која су у извештају категоризована као „социо-материјално угрожена деца”, нису измештена само због овог критеријума, јер сиромаштво породице не може да буде једини критеријум за измештање деце из њихових биолошких породица;
- ▶ да су деца измештана из породица у којима нису имала елементарне услове за живот, родитељи нису адекватно бринули о њима и несавесно су вршили родитељске дужности;
- ▶ да су се попуњавајући апликацију за Републички завод за социјално осигурање, одлучили за опцију „дете социо-материјално угрожено” иако су код ове деце постојали и други елементи, односно, разлози за измештање;

- ▶ да је свим биолошким породицама, из којих су деца измештена, пружена сва неопходна помоћ и заштита у циљу оснаживања породице, односно, наведене породице остварују право на социјалну помоћ, једнократне помоћи, помоћ у природи и сл.

1.13. У изјашњењу Центра за социјални рад „Ђуприја” у Ђуприји, између осталог, наведено је:

- ▶ да се у извештају ЦСР Ђуприја поткрала грешка, јер овај ЦСР током 2011. године није имао децу која су смештена у хранитељске породице на основу критеријума „социо-материјална угроженост”, односно, непосредни повод за измештање деце из биолошке и смештај у хранитељске породице никада није био из материјалних разлога;
- ▶ да су деца за коју је наведено у извештају ЦСР Ђуприја да су смештена у хранитељску породицу, на основу овог критеријума, након смрти мајке остали да живе са оцем који је био и остао дисфункционалан, пасиван и инертан. Стога, ЦСР Ђуприја наводи да је једини начин да се заштите витални интереси деце био њихов смештај у хранитељску породицу, односно, непосредни повод за измештање ове деце није био искључиво материјалне природе.

1.14. У изјашњењу Центра за социјални рад Зајечар, између осталог, наведено је:

- ▶ да је приликом израде годишњег извештаја ЦСР Зајечар за 2011. годину дошло до грешке када је наведено да је једно дете измештено из биолошке и смештено у хранитељску породицу због социо-материјалне угрожености;
- ▶ да је ово дете измештено из биолошке породице, која је била прималац социјалне помоћи, након извршене процене ЦСР. Наиме, током процене, ЦСР је утврдио да су занемарене основне животне потребе детета, односно, детету није пружена адекватна здравствена заштита и родитељи нису разумели и препознали дечије потребе услед ниских родитељских капацитета. ЦСР је навео да су родитељи правоснажном судском одлуком потпуно лишени родитељског права;
- ▶ да ЦСР Зајечар измешта децу из биолошких породица и спроводи смештај у хранитељске, у највећем броју случајева, због занемаривања и злостављања деце, спречености родитеља да врше родитељско право и у случајевима када су родитељи преминули, лишени родитељског права или су напустили децу.

1.15. У изјашњењу Центра за социјални рад Стара Пазова, између осталог, наведено је:

- ▶ да деца која су на породичном смештају на основу критеријума „социо-материјална угроженост” нису смештена током 2011. године, већ су збринута на овај начин раније;
- ▶ да се запослени ЦСР Стара Пазова, приликом сумирања података за годишњи извештај, опредељују за доминантан критеријум на основу кога је дете смештено, иако је код највећег броја деце разлог за измештање из биолошке породице комбинација више фактора;
- ▶ да је четворо деце из исте породице смештено у хранитељску породицу након што их је отац оставио, у зимском периоду и касним вечерњим часовима, испред мајчине куће, са којом до тада нису живели. Наведено је да деца током боравка код оца, нису имала задовољене основне потребе (храна, хигијена), нису редовно одлазила у школу, отац је злоупотребавао алкохол и у алкохолисаном стању се непримерено понашао. Мајка деце је живела са партнером у соби од око 6 м² и децу је сместила у прихватилиште. ЦСР је донео одлуку о смештају деце у хранитељску породицу, опредељен првенствено одсуством минималних стамбених услова у новој породици мајке, али и узимајући у обзир да су деца током боравка код оца била „у ризику од занемаривања”. Наведено је да мајка и даље нема услове да прихвати сву децу, остварује контакт са њима наизменично, те да је само

најстарији син започео живот са мајком. Породица мајке је повремено корисник новчане социјалне помоћи, а партнер мајке се бави сакупљањем секундарних сировина;

- ▶ да је троје деце, која су такође смештена у хранитељску породицу, живело са мајком која је била корисница права на новчану помоћ, дечији и родитељски додатак, помоћ за огрев и књиге, донације и сл. ЦСР је имао сазнања да мајка не обезбеђује детету које има срчане сметње здравствене прегледе, да кућа у којој живе је хигијенски запуштена, без покућства, а мајка је очекивала рођење шестог детета. Мајка није имала план код кога или са ким ће боравити деца током њеног боравка у болници ради порођаја, чиме су деца доведена у ситуацију да су им, због њиховог узраста, били угрожени безбедност и здравље. Стога, пре одласка у болницу мајка је дала сагласност да деца буду смештена у хранитељску породицу. Након порођаја, мајка је засновала заједницу живота са партнером, на територији друге општине, где станује са својим и партнеровим дететом из претходне везе, те очекује рођење детета и, како је навела у изјави датој запосленима у ЦСР Стара Пазова, нема могућности да ради на стварању услова за преузимање бриге о деци која се налазе у хранитељској породици. Истакнуто је да у случају да је мајка имала повољније стамбене услове, не би дошло до измештања деце из биолошке породице, већ да би се могла пружити подршка мајци у бризи и старању око деце, уз организовање различитих услуга у заједници;
- ▶ да ЦСР Стара Пазова није извршио дискриминацију деце с обзиром да су родитељи учествовали у поступку збрињавања деце, односно, иницирали су и саглашавали се са поступком збрињавања деце. Осим тога, деца су учествовала у целом поступку збрињавања. Наведено је и да би одлагање примене услуге породичног смештаја могло довести до угрожавања основних потреба деце и бескућништва, односно, до угрожавања здравља и безбедности;
- ▶ да су мајке, чија су деца смештена у хранитељске породице, којим случајем изразиле спремност да преузму бригу о деци, локална самоуправа је могла да размотри могућност да овим породицама обезбеди новчану накнаду за плаћање најамнине стана. Међутим, обе мајке су одлучиле да остану на територији општина у којима су се настаниле са својим новим партнерима, те да брину искључиво о деци коју су родиле у тим везама.

1.16. У изјашњењу Центра за социјални рад Медвеђа, између осталог, наведено је:

- ▶ да је ЦСР Медвеђа 2011. године имао евидентирана четири детета, смештена у хранитељске породице, на основу критеријума социо-материјална угроженост;
- ▶ да се ЦСР Медвеђа, приликом одлучивања о смештају деце у хранитељске породице, руководио најбољим интересом деце и релевантним прописима, а да су биолошке породице из којих су деца измештена корисници услуга из надлежности ЦСР;
- ▶ да је ЦСР сместио у хранитељску породицу девојчицу коју је Комисија за разврставање деце са сметњама у развоју разврстала у категорију „лаке менталне ометености“, како би наставила школовање у Школи за основно и средње образовање у Лесковцу. Биолошка породица ове девојчице је социо-материјално угрожена, 2001. године им је додељен стан, посредством немачке хуманитарне организације, повремено користе једнократне новчане помоћи, помоћ у натури, храну из народне кухиње, повремене хигијенске пакете, а од ове године остварују право и на социјалну помоћ;
- ▶ да је дечак, кога је Комисија за разврставање деце са сметњама у развоју разврстала у категорију „лаке менталне ометености“, живео са мајком и очухом у условима који не задовољавају основне критеријуме за становањем. Очух је запослен, али не прима лич-

ни доходак због стечаја послодавца, не остварују право на МОП, већ само на повремене једнократне помоћи у новцу и натури. Дечак је измештен из биолошке породице ради школовања у Школи за основно и средње образовање у Лесковцу. Наведено је да је дечак сваког јутра пешачио по сат времена кроз шуму до најближе аутобуске станице, те је након доласка у Медвеђу више од 4 сата боравио на улици, скитао и био препуштен сам себи;

- ▶ да је у хранитељску породицу смештен и дечак који је живео са мајком и бабом, након психијатријског обољења мајке и немогућности бабе да се брине о њему, дечак је измештен из биолошке породице;
- ▶ да је у хранитељску породицу био смештен и дечак чија се мајка удала и оставила га са бабом и дедом. Након дедине смрти, баба услед својих година и нарушеног здравственог стања, више није била у могућности да се стара о њему. Овај дечак од прошле године више није у хранитељској породици, сачињен је план за његово осамостаљивање и тренутно је почео да обавља послове везане за јавне радове.

1.17. У изјашњењу Центра за социјални рад „Боровњак” из Куршумлије, између осталог, наведено је:

- ▶ да је ЦСР из Куршумлије у извештају за 2011. годину заиста навео да се током те године, на основу критеријума социо-материјална угроженост, четворо деце налазило на смештају у хранитељским породицама. Међутим, истакнуто је да се овакав податак нашао у извештају јер је сачињавање извештаја захтевало опредељење за само један критеријум;
- ▶ да су ретки случајеви у којима би деца могла да се разврстају у једну групу, јер су у питању деца која потичу из породица које имају вишеструке и дуготрајне проблеме;
- ▶ да је општина Куршумлија сиромашна општина и да нема могућности да се породицама пружи помоћ ван постојећих институционализованих начина;
- ▶ да је четворо деце поменуте у извештају о раду за 2011. годину, могло и да се сврста у категорију „занемарена или у ризику од занемаривања”, јер нису измештена из биолошких породица само због социо-материјалних прилика;
- ▶ да су у питању деца која су издвојена из биолошких породица зато што родитељи због здравствених разлога или ниских интелектуалних способности нису били у могућности да се брину о њима; да је једно од деце издвојено из биолошке породице јер мајка због свог начина живота није на адекватан начин задовољавала развојне потребе детета, те је дететов развој био у ризику; а такође се наводи и пример детета које је мајка водила са собом у скитњу, а отац није имао компетенције да се због узраста детета брине о њему, међутим, за ово дете је тренутно у току реализација планираног повратка у породицу.

1.18. У изјашњењу Центра за социјални рад Кањижа, између осталог, наведено је:

- ▶ да је притужба неоснована јер ниједно дете са територије општине Кањижа није издвојено из биолошке породице само на основу социо-материјалног статуса, већ и због занемаривања родитељског права, односно, спречености родитеља да врше родитељске дужности; напуштања породице од стране једног или оба родитеља; породичних конфликата и злостављања деце;
- ▶ да је ЦСР Кањижа пружао материјалну подршку родитељима у виду новчане социјалне помоћи, једнократне помоћи за огрев, храну и друге потребе, саветодавног рада и теренских посета стручних радника, али да родитељи и поред овакве помоћи и подршке нису били оспособљени за вршење родитељске улоге.

- 1.19. Повереница за заштиту равноправности упутила је Центру за социјални рад Кнић захтев да се у року од 15 дана изјасни о основаности притужбе. Међутим, ЦСР Кнић није послао изјашњење у предвиђеном року, иако му је допис уредно достављен.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. У току поступка утврђено је да је Републички завод за социјалну заштиту 2011. године припремио „Извештај о раду центара за социјални рад у Србији у 2011. години“. Овај извештај настао је на основу „аналитичког и дескриптивног приступа извештајима о раду“ центара за социјални рад а подаци су прикупљани путем обрасца који је достављен одговарајућим службама у свим ЦСР. Образац се састојао од 126 табела, те је Републички завод за социјалну заштиту констатовао да су се у прикупљању података „јавиле и одређене тешкоће“, јер се „показало да, по правилу, ЦСР не врши проверу података које шаље, него, извештај шаље без претходне провере...“. Утврђено је да се извештај састоји од три дела: 1) центри за социјални рад у Србији (радници/е, организација, радни простор и опрема итд.); 2) корисници и клијенти ЦСР (деца, млади, одрасли и старији корисници, карактеристике неких корисничких група) и 3) послови ЦСР.
- 2.2. Увидом у „Извештај о раду центара за социјални рад у Србији у 2011. години“ (у даљем тексту: Извештај), утврђено је да су подаци о деци на смештају у установама социјалне заштите или хранитељским породицама сврстани у други део извештаја, који се односи на децу кориснике ЦСР. У Извештају је наведено да, према Закону о социјалној заштити, услуге смештаја подразумевају смештај у сродничку или хранитељску породицу, домски смештај, смештај у прихватилишта и друге врсте смештаја. У наставку Извештаја, који обрађује смештај деце и младих, разврстане су различите категорије деце на смештају и саме врсте смештаја на основу, између осталог, узраста деце, евентуалне примене и врсте мера старатељске заштите, врсте установа у које су деца смештена, разлозима престанка смештаја деце, дужини боравка у установи за смештај, те су наведене и побројане *корисничке групе деце на породичном смештају/хранитељству*. Као корисничке групе деце на породичном смештају/хранитељству наведене су следеће групе и број деце у овим групама: 1) дете које је занемарено или у ризику од занемаривања (3.666 деце), 2) дете жртва насиља (216 деце), 3) дете са проблемима у понашању (78 деце), 4) дете чији се родитељи споре око начина вршења родитељског права (44 деце) и 5) дете социо-материјално угрожено (444 деце). У Извештају је констатовано да се „*може уочити да је међу децом на породичном смештају најприсутнија корисничка група деце која су занемарена или су у ризику од занемаривања (82,4%), док су остале корисничке групе заступљене у мањој мери*“.
- 2.3. Увидом у прилоге које је доставио А. ж. ц. утврђено је да су се представнице организације, након увида у Извештај, обратиле Републичком заводу за социјалну заштиту и затражиле информацију у којим ЦСР у Србији су деца из корисничке групе „социо-материјално угрожена деца“ смештена у породични смештај. Од Завода је добијен списак 57 ЦСР који имају на евиденцији ову корисничку групу, па је центрима упућен захтев за слободан приступ информацијама од јавног значаја, којим су тражене информације о полу и годишту деце; појашњењу конкретних услова живота деце која су сврстана у категорију „социо-материјална угроженост“; ближе податке о породици порекла деце, са посебним освртом на то да ли се ради о једнородитељској породици или породици чији чланови припадају некој од националних мањина. Утврђено је да из 17 ЦСР нису

добијени подаци (Бољевац, Крупањ, Неготин, Алибунар, Бачка Паланка, Рума, Србобран и Шид), док су четири ЦСР обавестила А. ж. ц. да из различитих разлога нису у могућности да доставе тражене податке или да се ради о грешци у евиденцији (Крушевац, Нови Сад, Бачки Петровац и Лозница).

- 2.4.** Анализом и упоређивањем дописа које су ЦСР доставили А. ж. ц. и изјашњења на притужбу које су центри доставили, утврђене су разлике у садржини и самом начину презентовања тражених информација. Наиме, одговори дати А. ж. ц. били су често шутори, без детаљнијег објашњења самих околности живота деце у породици порекла, мерама које је ЦСР предузео пре доношења одлуке о измештању деце, као и без навођења разлога због којих су деца сврстана у категорију „дете социо-материјално угрожено”. Тако, нпр. у изјашњењу ЦСР за општине Бачка Топола и Мали Иђош наведено је да допис *„овог ЦСР од 15. јануара 2013. године, који смо проследили А. ж. ц. о деци на породичном смештају, из категорије социо-материјално угрожено, садржи најосновније податке о стању у породици порекла малолетне деце, са подацима о основним условима (материјалним и стамбеним) у којима су деца живела. Нису наведене информације о родитељским компетенцијама и периоду праћења, као и подршке биолошким породицама да побољшају своје услове, као и родитељске вештине и способности да адекватно задовоље потребе деце.”*
- 2.5.** Увидом у изјашњења ЦСР утврђено је и да су центри, приликом попуњавања табела у обрасцима Републичког завода за социјално осигурање, уписујући корисничку групу деце на породичном смештају, имали опцију да се одлуче само за једну корисничку групу, односно, сам компјутерски програм није омогућавао запосленима у ЦСР да се одлуче за више корисничких група, тј. разлога због којих су деца измештена из породице порекла и упућена на породични смештај. Тако, примера ради, ЦСР за општине Жабал и Тител „Солидарност” напомиње да *„приликом измештања деце из својих биолошких породица и збрињавања у хранитељске породице, често разлози леже у више различитих околности, међутим, у табелама које се попуњавају у оквиру извештавања о раду за претходну годину (одакле су и узети подаци од стране подносиоца притужбе) није остављена могућност да се определи истовремено за више разлога смештаја, те центри често, када постоје елементи социјално-материјалне угрожености (и поред чињенице да постоје и друге околности) управо тај и обележе”*. Поред тога, ЦСР Стара Пазова наводи *„ради прецизности у извештавању — приликом сумирања података за годишњи извештај — опредељујемо се да се за свако појединачно дете на смештају наведе доминантан критеријум на основу кога је дете смештено, иако је код највећег броја деце разлог измештања из биолошке породице, заправо, садејство више фактора.”*

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1.** Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужби са прилозима и изјашњења центара за социјални рад.

ПРАВНИ ОКВИР

- 3.2.** Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у дру-

штвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирена, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.²⁴⁰

- 3.3.** Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је Република Србија 1990. године ратификовала Конвенцију о правима детета,²⁴¹ која у чл. 9. ст. 1. предвиђа да ће државе уговорнице обезбедити да дете не буде одвојено од својих родитеља против њихове воље, осим када надлежне власти, уз судски надзор, одреде у складу са важећим законом и поступком, да је такво одвајање у најбољем интересу детета. Таква одлука може бити неопходна у одређеном случају, као нпр. ако родитељи злостављају или занемарују дете или живе одвојено, па се мора донети одлука о месту становања детета. Чл. 18. ст. 2. прописано је да ће стране уговорнице, у циљу гарантовања и унапређивања права из Конвенције, пружити одговарајућу помоћ родитељима или законским старатељима у остваривању одговорности за подизање детета и обезбеђивати развој установа, капацитета и служби за заштиту деце. Такође, чл. 27 прописано је да државе уговорнице признају право сваког детета на животни стандард који одговара дететовом физичком, менталном, духовном, моралном и социјалном развоју, те да родитељ(и) или други одговорни за дете имају првенствену одговорност да осигурају, у оквиру својих способности и финансијских могућности, услове живота потребне за развој детета. Такође, стране уговорнице су се обавезале да ће у складу са националним условима и у складу са својим могућностима, предузети потребне мере да *помогну родитељима* и другима одговорнима за дете да остваре ово право и ако је потребно, обезбедиће материјалну помоћ и програме, нарочито у погледу исхране, одевања и становања.
- 3.4.** Општим коментаром бр. 7 (Остваривање права детета у раном детињству) уз Конвенцију о правима детета,²⁴² Комитет за права детета истакао је значај чињенице да су мала деца носиоци свих права прописаних Конвенцијом о правима детета и да је рано детињство период од кључног значаја за остваривање ових права. Наведено је да мала деца, такође, могу да трпе последице дискриминације према њиховим родитељима, на пример ако су деца рођена ван брачне заједнице или у другим околностима које одступају од традиционалних вредности, или ако су њихови родитељи избеглице или азиланти. Поред тога, овим Општим коментаром наглашена је кључна улога родитеља у остваривању дететових права, заједно са другим члановима породице, шире породице или заједнице, укључујући законске старатеље. Такође, истакнуто је да државе треба да поштују првенство родитеља, мајки и очева, што укључује обавезу да се деца не одвајају од родитеља, осим ако је то у њиховом најбољем интересу, те да су мала деца посебно осетљива на негативне последице раздвајања, због њихове физичке зависно-

.....
²⁴⁰ Чл. 33. Закона о забрани дискриминације

²⁴¹ Закон о ратификацији Конвенције УН о правима детета („Сл. лист СФРЈ — Међународни уговори”, бр. 15/90 и „Сл. лист СРЈ — Међународни уговори, бр. 4/96 и 2/97)

²⁴² УН, Општи коментар бр. 7: Остваривање права детета у раном детињству, CRC/C/GC/7/Rev. 1, 20. септембра 206. године

сти од родитеља или старалаца и емотивне везаности за њих. Стога, Комитет је позвао државе уговорнице да предузму све неопходне мере како би родитељи били способни да преузму примарну одговорност за своју децу, да подржавај родитеље у испуњавању њихових обавеза, укључујући смањивање штетних лишавања родитељских права, прекида и поремећаја у дечјој заштити. Општи циљеви држава уговорница Конвенције треба да буду усмерени на смањивање броја напуштене мале деце и сирочади, као и свођење на минимум броја деце којима је потребна институционална или нека друга дугорочна заштита, осим када се процени да је то у њиховом најбољем интересу. Комитет је, такође, са забринутошћу констатовао да милионима мале деце није осигуран чак ни основни животни стандард, упркос широко распрострањеном признавању негативних последица оскудице. Стога, Комитет је позвао државе уговорнице да спроведу систематске стратегије за смањење сиромаштва у раном детињству, као и да сузбијају његова негативна дејства на добробит деце. Наведено је да треба употребити сва могућа средства, укључујући „материјалну помоћ и програме подршке” за децу и породице, како би се малој деци осигурао животни стандард у складу са њиховим правима. Истакнуто је да треба омогућити да деца имају користи од социјалне заштите, укључујући социјално осигурање.

- 3.5.** Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода из 1950. године, у чл. 8. прописује да свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота, дома и преписке, те да се јавне власти неће мешати у вршење овог права сем ако то није у складу са законом и неопходно у демократском друштву у интересу националне безбедности, јавне безбедности или економске добробити земље [...]
- 3.6.** У Смерницама УН²⁴³ за алтернативно старање о деци указано је да с обзиром да је породица темељна основа друштва и природна средина за развој, за добробит и заштиту деце првенствено треба уложити напоре да се детету омогући да *остане* или се врати на старање својим родитељима или, у одговарајућим случајевима, другим члановима уже породице, те да државе треба да осигурају да породице у својој улози старатељства имају приступ одговарајућим облицима подршке. Наведено је да државе, у оквиру својих настојања да спрече одвајање деце од њихових родитеља, треба да настоје да осигурају одговарајуће и културолошки осетљиве мере: а) да подрже породична окружења чији су капацитети ограничени чиниоцима као што су инвалидитет, употреба алкохола или опојних дрога, дискриминација породица мањинског или староседелачког порекла, односно, оних који живе у подручјима захваћеним оружаним сукобима б) да пруже одговарајућу бригу и заштиту деци из рањивих група, рецимо деци која су жртве злостављања или искоришћавања, напуштеној деци, деци која живе на улици, деци рођеној ван брачне заједнице, деци која су без пратње или су одвојена од родитеља, расељеној деци или деци избеглицама, деци радника-миграната, деци тражилаца азила или деци која живе са ХИВ/АИДС. Нарочито је истакнуто да треба уложити посебне напоре како би се сузбила дискриминација на темељу било каквог статусног обележја детета или његових/њених родитеља, укључујући сиромаштво, етничко порекло, веру, род, физички или психички инвалидитет. У Смерницама је наведено и да издвајање детета из породице треба посматрати као последњу меру којој се прибегава и, кад год је то могуће, треба да буде привремена и да траје што је могуће краће. Такође, истакнуто је да *финансијско и материјално сиромаштво или услови, директно и искључиво по-*

.....
243 UN Guidelines for the Alternative Care of Children, Distr. LIMITED A/HRC/11/L. 13, 15 June 2009

везани са таквим сиромаштвом, никада не смеју бити једино оправдање за издвајање детета из родитељског старања, прихватање детета у систем алтернативне заштите или за спречавање његове реинтеграције, већ такву ситуацију треба по-сматрати као упозорење за пружање одговарајуће подршке породици.

У поглављу под називом „Превенција потребе за алтернативном бригом” наведено је да државе треба да спроводе политике које осигуравају подршку породицама да испуњавају своје одговорности према детету и подстичу право детета да успостави однос с оба родитеља. Те политике треба да буду усмерене на темељне узроке одрицања и напуштања деце или издвајања из породица и да осигуравају право на регистрацију рођења, приступ одговарајућем стамбеном збрињавању те основним здравственим и образовним услугама, као и услугама социјалне заштите, а такође и подстицање мера сузбијања сиромаштва, дискриминације, маргинализације, стигматизације, насиља, злостављања детета те сексуалног злостављања и злоупотребе опојних супстанци. Стога, државе треба да развијају и спроводе доследне породичне политике које узајамно оснажују своје деловање и осмишљене су са циљем подстицања и јачања способности родитеља да брину о својој деци, као и мере за превенцију одрицања и напуштања деце, те издвајања деце из њихових породица. Социјалне политике и програми треба да оснаже породице ставовима, вештинама, способностима и алатима који ће им омогућити да на одговарајући начин својој деци осигурају заштиту, бригу и развој. Истакнуто је да у случајевима када се родитељ или законски старатељ обрати јавној или приватној агенцији или установи и изрази намеру да се трајно одрекне детета, или у жељи да дете смести на краћи рок или на неодређено време, држава треба да осигура саветовање и социјалну потпору којима је циљ да оснажи породицу и да јој помогне да настави да се брине о детету. Дете треба прихватити у систем алтернативне бриге тек након што се исцрпе све друге могућности и утврди постојање прихватљивих и оправданих разлога за прихват деце у систем заштите. Наглашено је да све одлуке о издвајању детета из породице против жеље његових родитеља морају доносити надлежна тела у складу са важећим законима и процедурама.

- 3.7.** Устав Републике Србије²⁴⁴ у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета. Такође, чл. 66. ст. 1. прописано је да породица, мајка, самохрани родитељ и дете у Републици Србији уживају посебну заштиту.
- 3.8.** Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације,²⁴⁵ који у чл. 2. ст. 1. тач. 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старо-

²⁴⁴ Устав Републике Србије („Сл. гласник РС”, бр. 98/06)

²⁴⁵ Закон о забрани дискриминације („Сл. гласник РС”, бр. 22/09)

сном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима.

- 3.9.** Породичним законом²⁴⁶ прописано је да породица ужива посебну заштиту. Одредбом чл. 6. овог закона прописано је да је свако дужан да се руководи најбољим интересима детета у свим активностима које се тичу детета, док је чл. 60. ст. 1. прописано да дете има право да живи са родитељима и право да се родитељи старају о њему пре свих других. Одредбама чл. 110-123. овог закона уређена је мера хранитељства, па је, између осталог, прописано да се хранитељство може засновати ако је то у најбољем интересу детета и уколико је дете без родитељског старања, али и ако је под родитељским старањем, али има сметње у психо-физичком развоју или је дете са поремећајем у понашању. Породични закон прописује да је дете без родитељског старања: дете које нема живе родитеље, дете чији су родитељи непознати или је непознато њихово боравиште, дете чији су родитељи лишени родитељског права односно пословне способности, дете чији су родитељи лишени права на чување и подизање, односно, васпитавање детета и дете чији се родитељи не старају о детету или се старају о детету на неодговарајући начин. Такође (чл. 114. и 116.) прописано је да се хранитељство може засновати само уз сагласност родитеља детета, осим када је дете без родитељског старања, али и да дете које је навршило 10 година живота и које је способно за расуђивање, мора да се сагласи са заснивањем хранитељства.
- 3.10.** Закон о социјалној заштити у чл. 48. одређује да се пружањем услуга породичног смештаја деци и младима привремено, до завршетка редовног школовања, обезбеђује нега, заштита и услови за оптимални развој у породичном окружењу. Породични смештај за децу и младе обухвата и припрему за повратак родитељима, други стални животни аранжман и припрему за самостални живот. Такође, прописано је да се породични смештај обезбеђује као: стандардни смештај, смештај уз интензивну или додатну подршку, ургентни смештај, повремени смештај и друге врсте смештаја у другу породицу.
- 3.11.** Правилником о хранитељству²⁴⁷ хранитељство је дефинисано као мера заштите детета без родитељског старања, односно, детета под родитељским старањем које има сметње у психофизичком развоју или поремећај понашања, а које привремено не може да живи са својим родитељима.²⁴⁸ Одредбом чл. 5. овог правилника прописано је да ЦСР примењује хранитељство као меру заштите за дете када је то у његовом најбољем интересу, односно, уколико хранитељство представља одговор на потребе детета за безбедношћу, физичким, здравственим, емоционалним и социјалним развојем, васпитањем и образовањем; обезбеђује трајност односа и веза са породицом порекла и другим особама важним за дете и у највећој могућој мери обезбеђује услове за превладавање застоја у развоју и оптималан развој детета. Општу подобност детета за хранитељство утврђује ЦСР (чл. 16.) кроз процену услова у којима дете живи и степена угрожености његовог развоја. Процена услова у којима дете живи обухвата: социјално-економске услове у којима породица детета живи; структуру породице и њену интегрисаност у социјалну средину; постојање основних установа за задовољавање потреба детета и њихово активно коришћење; способности и могућности родитеља, сродника или других пружаоца неге у погледу задовољавања потреба детета у односу на основну негу

²⁴⁶ Чл. 2. Породичног закона („Сл. гласник РС”, бр. 18/05 и 72/11)

²⁴⁷ „Сл. гласник РС”, бр. 36/08

²⁴⁸ Чл. 2. Правилника о хранитељству

и здравље, безбедност, васпитање, образовање, интелектуални, социјални и емоционални развој, зрелост и самосталност детета, а у складу са његовим узрастом и индивидуалним потенцијалима; снаге и ризике породице за развој детета или ризике институционалне заштите за дете и могућности подршке породици за превладавање кризних ситуација и рехабилитацију родитељских потенцијала; те планирање дужине трајања хранитељства за дете и могућност повратка детета у биолошку породицу.

- 3.12.** Правилником о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад²⁴⁹ дефинишу се, између осталог, надлежности органа старатељства, садржај планова пружања услуга корисницима и учешће корисника или надлежних органа у планирању услуга. Одредбом чл. 70. ст. 3. прописано је да приликом доношења плана услуга и мера за породицу и плана сталности за дете, центар ће заједно са другим службама у локалној заједници и члановима породице да предузме разумне напоре да дете остане са родитељима, да се предупредити или отклоне околности због којих дете може да буде измештено из породице или ће предузети све напоре да се стекну услови за повратак детета у породицу, а ст. 4. овог члана прописано је да у случајевима када није одговарајуће предузимати интервенције, мере и услуге за останак или повратак детета у породицу, центар треба да образложи и документује околности за такву одлуку. Надаље, одредбом чл. 71. ст. 3. прописано је да планом сталности мора да се одреди датум (месец и година) када ће се достићи један од следећих циљева сталности, у складу са најбољим интересом детета, и то: останак детета са родитељима (оба или једним); повратак детета у породицу родитеља; смештај детета код сродника, хранитеља или старатеља; усвојење детета или други стални животни аранжман младе особе кроз осамостаљење.

АНАЛИЗА ПРИТУЖБИ, ИЗЈАШЊЕЊА И ПРИЛОГА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

- 3.13.** Имајући у виду да су предмети ових притужби одлуке 15 центара за социјални рад да на основу критеријума „социо-материјална угроженост”, изместе одређени број деце из породице и сместе их у породични смештај, односно, хранитељску породицу, потребно је утврдити да ли су деца из категорије „социо-материјално угрожена деца”, смештена у хранитељске породице искључиво због *сиромаштва* својих родитеља.

С тим у вези, неопходно је напоменути да је Повереник за заштиту равноправности државни орган у чијој је надлежности да спроводи поступак по притужбама које се односе на акте дискриминације. Сагласно томе, предмет анализе у овом случају ограничен је на утврђивање постојања дискриминације деце која су одлуком ЦСР смештена у хранитељске породице, на основу Закона о забрани дискриминације и других релевантних прописа који садрже антидискриминаторне одредбе. Утврђивање евентуалних повреда других закона и/или процедура приликом доношења одлука о измештању деце из породице порекла, исправности и законитости поступака процене детета и чланова породице и других мера из надлежности ЦСР, не спадају у надлежност Повереника за заштиту равноправности, па у овом поступку нису анализирани.

- 3.14.** Хранитељство се у правној литератури најчешће дефинише као узимање туђег детета на бесплатну исхрану и васпитавање и представља однос којим се не заснива никакво сродство између детета (храњеника) и одрасле особе која узима туђе дете да се

²⁴⁹ „Сл. гласник РС”, бр. 59/08, 37/10, 39/11 — др. правилник и 1/12 — др. правилник

о њему стара (хранитеља), нити дете прекида сроднички однос са својом породицом. Стога, хранитељством се на хранитеља не преноси родитељско право у целини, већ се преносе само нека права и обавезе која су део садржине родитељског права (чување, подизање, васпитавање, образовање и, евентуално, издржавање детета). Сврха хранитељства је обезбеђивање заштите за дете када је то у његовом најбољем интересу. Иако се заснивањем хранитељства не прекидају у целости односи између детета и родитеља, нема никакве сумње да је, са аспекта односа родитеља и детета, установа хранитељства веома ограничавајућа мера. Европски суд за људска права у пресуди А. К. и Л. против Хрватске²⁵⁰ истиче како раздвајање породице представља врло озбиљно мешање јавних власти у породични живот родитеља и детета, да су надлежни органи, код доношења одлука у тако осетљивом подручју, суочени са крајње тешком одлуком, те да иако имају право на одређени степен дискреције у поступку и одлучивању, ипак морају размотрити и ставове и интересе биолошких родитеља, уз поштовање чл. 8. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода. Стога, имајући у виду сврху хранитељства, Повереница за заштиту равноправности констатује да се приликом доношења одлука о заснивању хранитељства, односно, измештању деце из породице порекла мора поступати обазриво и пажљиво, пре свега на основу критеријума и разлога који нису базирани на личном својству породице и детета.

- 3.15.** Ради правилне анализе и разумевања овог случаја, било је потребно утврдити шта заправо подразумева термин „социо-материјално угрожено дете”, односно, да ли се тај термин односи само на сиромашно дете или садржи још неке специфичности услова у којима дете живи, дететових потреба и односа у породици. С обзиром да прописи којима је регулисана установа хранитељства, не дају дефиницију ове категорије деце — корисника социјалне заштите, у захтевима за изјашњење која су послата центрима за социјални рад, постављено је ово питање. Из изјашњења центара за социјални рад може се закључити да се под термином „социо-материјално угрожено дете” подразумева дете из породица које живе у тешким материјалним условима и примају различите врсте помоћи из надлежности ЦСР и других органа, али и да већина ове деце потиче из породица у којима су евидентирани и други проблеми и разлози због којих су центри доносили одлуке о смештају деце у породични смештај. Поред тога, треба имати у виду и чињеницу да ЦСР нису имали могућност да у апликацији, на основу које је сачињен део Извештаја Републичког завода за социјалну заштиту, изаберу више корисничких група на основу више евидентираних разлога за смештање деце у породични смештај (нпр. занемарено дете и дете социо-материјално угрожено). Напротив, ЦСР су се приликом избора корисничке групе деце могли одлучити само за *једну* понуђену опцију, те се из изјашњења већине ЦСР могло закључити да су се за групу „социо-материјално угрожено дете” одлучивали када су у питању биле породице које већ дуги низ година примају различите врсте помоћи и код којих је евидентирана изразита материјална угроженост. Тако, ЦСР Бојник наводи да њихово поимање дефиниције социјално-материјално угрожених породица и деце из ових породица је да *„породица по основу социјално-материјалне угрожености обавезно остварује права из области социјалне заштите. Термин деца из социјално-материјално угрожених породица говори о пореклу деце, а никако не о разлозима, поготову не јединим, за њихово измештање из биолошких и смештаја у хранитељске породице”*. ЦСР Чачак, пак, наводи да *„критеријуми који су потребни да би се дете сматрало социјално-материјално угрожено у биолошкој*

.....
²⁵⁰ Пресуда Европског суда за људска права од 8. јануара 2013. године

породици је када и поред помоћи породици, у складу са материјалним могућностима друштва и локалне заједнице, родитељи занемаре основне потребе детета, тако да доведу у питање и његов биолошки опстанак”.

3.16. Анализирајући изјашњења центара за социјални рад, Повереница за заштиту равноправности уочила је да су породицама из којих су деца смештена у хранитељске породице на основу критеријума социо-материјална угроженост, у највећем броју случајева и пружане различите врсте помоћи из надлежности ЦСР и локалне самоуправе, те да је очигледно ова чињеница била разлог да се ЦСР определе да децу из ових породица сврстају у корисничку групу „социо-материјално угрожено дете”. Даља анализа изјашњења центара за социјални рад, показала је да су у већини породица, поред очигледне материјалне угрожености и сиромаштва, присутни и други проблеми, нпр. поремећаји породичних односа. Примера ради, у изјашњењу ЦСР за општине Жабалъ и Тител „Солидарност” Жабалъ наведен је пример мајке дечака који је као беба смештен у хранитељску породицу јер је мајка „заказивала у многим сегментима родитељства (поред неадекватне температуре у просторији, реч је о зимском периоду) и лоших стамбених услова, значајни пропусти су се односили и на неадекватну исхрану и нехигијену како простора, тако и детета — што се не може приписивати искључиво сиромаштву. Дете је због нарушеног здравственог стања хоспитализовано услед обољења бубрега”.

3.17. Иако су сви ЦСР тврдили да сиромаштво и материјална угроженост породице нису били једини критеријум за смештај деце у хранитељске породице, Повереница за заштиту равноправности констатује да се у неким изјашњењима налазе веома штурa образложења разлога за измештање деце из породице порекла. Наиме, поједини центри су у изјашњењима употребљавали опште појмове и формулације, које не омогућавају да се да се утврде стварни разлози за које тврде да су, осим сиромаштва, били суштински разлози за издвајање деце из породица порекла.

На пример, у изјашњењу ЦСР Ћуприја наведено је да су деца која су смештена у хранитељску породицу, након смрти мајке остала да живе са оцем „који је био и остао дисфункционалан, пасиван и инертан, а није било сродника који би преузели бригу о деци, тако да је једини пут за заштиту виталних интереса деце био смештај у хранитељску породицу (...) непосредни повод за смештај ове деце није био искључиво материјалне природе”. Од ЦСР очекује се да у свом изјашњењу изнесе не само своје оцене и квалификације да је отац, како се наводи, био „дисфункционалан”, „пасиван” и „инертан”, већ да наведе конкретне чињенице које се односе на статус и понашање оца према својој деци, из којих се може са извесношћу закључити да су ове квалификације тачне и утемељене. Пошто ниједна чињеница није изнета, квалификације се пре могу схватити као својеврсно етикетирање, а не стручна оцена која је заснована на чињеницама.

Затим, ЦСР „Боровњак” из Куршумлије наводи пример мајке дечака која „због свог начина живота није на адекватан начин задовољавала развојне потребе детета. И у овом случају недостају егзактне чињенице у погледу „начина живота” мајке детета, због којег, наводно, она није на адекватан начин задовољавала потребе детета. Нејасно је шта ЦСР „Боровњак” уопште подразумева под појмом „начин живота” и како је у конкретном случају „начин живота” мајке утицао то да она није на адекватан начин задовољавала потребе детета.

Такође, у изјашњењу ЦСР Кањижа наводи се да „*родитељи нису били оспособљени за вршење родитељске улоге*”, иако су запослени у овом ЦСР пружали помоћ и подршку родитељима деце. У вези са тим, нејасно је шта уопште значи „*оспособљеност родитеља за вршење родитељске улоге*”, за шта конкретно нису били „оспособљени”, који им је конкретно вид помоћи и подршке пружан, у ком периоду и сл.

3.18. Такође, анализа појединих изјашњења центара за социјални рад показала је да центри за социјални рад нису објаснили који су били суштински разлози за смештање деце у хранитељске породице, осим сиромаштва породице порекла. У том смислу, може се издвојити изјашњења ЦСР Стара Пазова који на почетку наводи да је код највећег броја деце разлог измештања из породице порекла „*садејство више фактора*”, а у наставку изјашњења је дата детаљна слика породичне ситуације седморо деце из две породице, која су смештена у хранитељске породице као социо-материјално угрожена деца. Наиме, у случају прве породице, четворо деце је смештено у хранитељску породицу након што их је отац који није адекватно бринуо о њима, оставио код мајке која је живела на територији друге општине, јер мајка „*није имала услове да прихвати децу у своју нову заједницу — превасходно из разлога неповољних стамбених услова (мајка и њен ванбрачни партнер живе у соби од око 6 м²)*”. ЦСР Стара Пазова даље наводи да је чињеница да је „*одсуство минималних стамбених услова у новој породици мајке била опредељујућа за збрињавање деце ван биолошке породице, уз чињеницу напуштања деце од стране оца*”. У другом случају, који се односи на три девојчице смештене у хранитељску породицу, наведено је у делу описивања породичних прилика мајке и девојчица, да је опредељење стручних радника да ову децу сврста у корисничку групу „*социо-материјално угрожена деца*” условљено проценом да у „*условима повољних стамбених услова породице — не би дошло до измештања деце из породице мајке која је очекивала рођење шестог детета, већ да би се организовањем различитих услуга у заједници могла пружити подршка мајци у бризи и старању око деце*”, као и да мајка није намерно пропустила да се стара о деци. Штавише, на крају изјашњења, ЦСР Стара Пазова констатује да су обе мајке са новим партнерима одлучиле да наставе живот ван општине Стара Пазова, али у случају да донесу другачију одлуку и изразе спремност да преузму бригу и старање о деци „*може се разматрати могућност да им се обезбеди новчана накнада од стране локалне заједнице за плаћање најамнине одговарајућег стамбеног простора*”. Међутим, у изјашњењу се тврди да се ни једна ни друга мајка до данас нису обратиле ЦСР Стара Пазова са захтевом да преузму своју децу из хранитељских породица и старају се о њима у оквиру својих новоформираних домаћинстава. Не наводи се да ли је мајкама пружен било који вид саветодавне и друге помоћи или било која друга мера.

3.19. Стога, имајући у виду изјашњење ЦСР Стара Пазова и других центара који на сличан начин описују разлоге за измештање деце из породица порекла, Повереница за заштиту равноправности констатује да је извесно да су неки родитељи самоиницијативно тражили од ЦСР да збрине њихову децу или нису изразили спремност да преузму одговорност за бригу и старање о деци. С тим у вези, Повереница подсећа да бројни домаћи и међународни правни прописи садрже одредбе које налажу надлежним органима да, у складу са могућностима државе, предузму потребне мере и помогну родитељима да детету/деци обезбеде право на адекватан животни стандард, те да увек приликом одлучивања имају на уму значај одрастања детета уз родитеље и обезбеде сву могућу помоћ подршку породицама да испуњавају своје одговорности према детету/деци.

Стога је неопходно да надлежни органи, у сваком конкретном случају, размотре све расположиве могућности и да оснаже родитеља/е да испуњавају обавезе према детету и на тај начин отклоне узроке евентуалне одлуке о напуштању детета. Тек након што буду исцрпљени сви механизми који стоје на располагању надлежним органима, може се донети одлука о издвајању детета из породице порекла. Посебно је проблематично што у појединим случајевима поводом „неисказивања спремности родитеља да преузму одговорност за бригу и старање о деци” према родитељима нису предузете одговарајуће, законом прописане мере.

3.20. Повереница за заштиту равноправности указује и на веома забрињавајуће наводе из изјашњења ЦСР Медвеђа. Наиме, из изјашњења овог центра може се закључити да је двоје деце измештено из породице порекла и смештено у хранитељску породицу искључиво због наставка школовања у другом граду. Заправо, за једно од двоје наведене деце, дечака са сметњама у развоју, изричито је наведено да је смештен у хранитељску породицу јер из свог места пребивалишта није имао адекватну аутобуску линију до места у којем се школовао. Оба детета потичу из породица веома лошег материјалног стања. Слично је и у изјашњењу ЦСР „Боровњак” из Куршумлије, дечак је смештен у хранитељску породицу јер *„мајка, лошег материјалног стања, али и ниских интелектуалних способности, из забачене средине без ресурса у циљу даље перспективе детета сагласна да дете буде смештено у другу породицу ради наставка школовања”*. Поред чињенице да су наводи из ова два изјашњења веома забрињавајући, Повереница указује да навод из изјашњења ЦСР Медвеђа представља јединствен случај у пракси пружања социјалне заштите да је дете измештено из своје породице због непостојања адекватне аутобуске линије од места становања до школе. Уколико је непостојање адекватног превоза било одлучујуће за измештање детета из породице порекла, како се може закључити из изјашњења, Повереница указује да је тиме грубо нарушено законом гарантовано право детета да живи са својим родитељима. Поред тога, потребно је нагласити да постоји читав спектар прихватљивијих начина да се деци обезбеди остваривање права на образовање, односно, несметано школовање ван места пребивалишта, уместо њиховог измештања из породица. Међутим, с обзиром на штурост самог изјашњења, може се констатовати да није утврђено да ли су постојали и други проблеми у породици овог детета на основу којих је ЦСР Медвеђа донео одлуку о смештању детета у хранитељску породицу, осим недостатка адекватне аутобуске линије од куће до школе.

3.21. Приметно је да поједини центри за социјални рад у дописима упућеним А. ж. ц, као и у изјашњењима на притужбу, наводе као једну од карактеристика неадекватног вршења родитељског права и склоност мајки да *„често мењају ванбрачне партнере”*. Тако, на пример ЦСР Кањижа, појашњавајући услове живота деце смештене у хранитељске породице, чак у четири примера наводи да је мајка детета (деце), *често мењала ванбрачне партнере*,²⁵¹ а Центар за социјални рад Бечеј наводи да је мајка четворо деце која су смештена у хранитељску породицу, између осталог, *„често мењала партнере, селила се заједно са њима, то су често били агресивни (физички) мушкарци према њој”*. Повереница за заштиту равноправности констатује да овакви наводи подржавају родне стереотипе и предрасуде да је жена која није у брачној заједници и која „мења” партнере, лоша мајка и да самим тим неадекватно врши родитељско право, док се за очеве овакви наводи не спомињу и њихово мењање партнерки није у директној

.....
²⁵¹ Допис који је ЦСР Кањижа упутио АЖЦ-у као одговор на захтев за слободан приступ информацијама од јавног значаја

корелацији са вршењем родитељског права. Такође, Повереница истиче да је веома забрињавајућ навод ЦСР из Бечеја да је мајка четворо деце „бирала партнере који су често били физички агресивни према њој”, због чега деци није пружала позитиван и подстицајан модел понашања. Оваквим ставом ЦСР преваљује одговорност за насилно понашање партнера на жену, жртву насиља у породици и терети је за насиље које је преживела, као да га је сама проузроковала. Повереница истиче да је потребно да надлежни органи, приликом анализе породичне ситуације корисника социјалне заштите, не заснивају своје одлуке и мишљења на стереотипној улози жене у породици, односно, да жене које се не уклапају у стереотипан „калуп” понашања супруге и мајке, аутоматски сматрају неадекватним вршитељкама родитељског права.

- 3.22.** Повереница за заштиту равноправности констатује да није утврђено да је *сиромаштво* деце и њихових породица био *једини* критеријум за измештање ове деце из породица порекла и заснивања хранитељства, иако су у наводима из изјашњења центара за социјални рад уочени стереотипи, предрасуде и недовољно јасни критеријуми за доношење одлука да се „социо-материјално угрожена деца” сместе у хранитељске породице. Штавише, може се констатовати да су код већине породице, поред очигледног сиромаштва, постојали и други проблеми и поремећаји породичних односа који су могли допринети одлуци да се дете/деца сместе у хранитељску породицу.
- 3.23.** На крају, Повереница за заштиту равноправности указује да у одлукама које се тичу ограничавања вршења родитељског права, сваки стручњак/стручњакиња у социјалној заштити мора бити у стању да опише породичну ситуацију у којој дете живи и наведе суштинске и јасне разлоге за заснивање хранитељства, који су поткрепљени довољним чињеницама и доказима, који би сваког стручњака/стручњакињу који би процењивао такву одлуку увериле да је она законита и целисходна, односно да би и он/она, у истој ситуацији и под истим околностима донео одлуку исте садржине. У складу са тим, Повереница подсећа на став Европског суда за људска права да државни органи, у случајевима ограничавања родитељског права, морају поступати разумно, обазриво и у доброј вери, а свака предузета мера мора бити у складу са крајњим циљем, односно, с поновним сједињењем породице.²⁵²

4. МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби А. ж. ц. из Б. против центара за социјални рад из Бојника, Кнића, Куршумлије, Медвеђе, Уба, Ћуприје, Чачка, Бачке Тополе, Бечеја, Титела, Кањиже, Старе Пазове, Зајечара, Прокупља и Ариља, није утврђено да су центри за социјални рад доношењем одлука о смештају деце из корисничке групе „социо-материјално угрожено дете” у хранитељске породице прекршили прописе о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности, на основу чл. 33. ст. 1. тач. 9. Закона о забрани дискриминације, препоручује центрима за социјални рад из Бојника, Кнића, Куршумлије, Медвеђе, Уба, Ћуприје, Чачка, Бачке Тополе, Бечеја, Титела, Кањиже, Старе Пазове, Зајечара, Прокупља и Ариља:

.....
²⁵² Пресуде ЕСЉП *Olsson v. Sweden* (1988.) и *Vogt v. Germany* (1995), „Право на поштовање приватног и породичног живота — члан 8. Европске конвенције о људским правима”, Ивана Крстић

- 5.1.** Да приликом доношења одлуке о измештању детета из породица порекла имовно стање, односно, материјална угроженост породице ни у ком случају не буде једини критеријум за смештај деце у породични смештај, те да своје одлуке и мишљења о родитељским компетенцијама мајки не заснивају на родно стереотипној улози жене, односно, да жене које се не уклапају у стереотипан „модел” понашања супруге и мајке, аутоматски сматрају неадекватним вршитељкама родитељског права.
- 5.2.** Да у погледу деце из корисничке групе „социо-материјално угрожено дете”, која се још увек налазе у хранитељским породицама преиспитају донете одлуке о смештају ове деце и да за одлуку о смештају сваког таквог детета у хранитељску породицу поднесу Повереници за заштиту равноправности детаљно образложење о разлозима на којима је су ове одлуке засноване, као и детаљне податке о мерама подршке и помоћи које су предузели пре доношења одлуке о смештају детета у хранитељску породицу, у року од 15 дана од дана пријема овог мишљења и препоруке. На основу тога, Повереница ће одлучити има ли потребе за предузимањем других законом прописаних мера у циљу спречавања дискриминације деце на основу имовног стања, односно, материјалне угрожености породице, у погледу њиховог смештаја у хранитељске породице.

Потребно је да центри за социјални рад из Бојника, Кнића, Куршумлије, Медвеђе, Уба, Ћуприје, Чачка, Бачке Тополе, Бечеја, Титела, Кањиже, Старе Пазове, Зајечара, Прокупља и Ариља обавесте Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Притужба К. Ш. К. против Друштва за стране језике због дискриминације у области образовања

бр. 07-00-407/2013-02 / 11.10.2013.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе К. Ш. К. против Друштва за стране језике и књижевност Србије, због дискриминаторних делова Пропозиција за такмичење у знању страног језика ученика VIII разреда основних школа, које је донело ово друштво. У притужби се наводи да су поједини делови пропозиције такмичења из страних језика дискриминаторни, да је Пропозицијама прописана и специјална категорија, којом се нека деца стављају у неравноправан положај, као нпр. деца повратника из иностранства која су рођена у мешовитим браковима или су одређен број година живота провела у иностранству, или када је језик у којем се дете такмичи матерњи језик дететовог оца, а дете га никада у животу није видело. Да је равноправно третирање деце на такмичењу из страног језика немогуће постићи увођењем „специјалне категорије”, која је заснована на личном својству „предака, етничког порекла и матерњег језика”, да је уместо увођења специјалне категорије, потребно боље организовати рангирање свих ученика на свим нивоима такмичења, по моделу који имају друга стручна друштва која организују такмичења из осталих предмета и сл. Друштво за стране језике и књижевност Србије није се изјаснило у остављеном року, па су Повереници за заштиту равноправности били доступни наводи из притужбе и достављени прилози. Пропозицијама је прописано да ученици који се такмиче у специјалној категорији раде исти тест и такмиче се по истим пропозицијама као и ученици из опште категорије, а рангирају се на посебан начин. Анализа Пропозиција је показала да се у специјалној категорији могу такмичити: ученици који су у последње четири године школовања ван наше земље годину дана или дуже похађали наставу на одређеном страном језику; ученици који су у последње четири године школовања учили страни језик на курсевима у иностранству дуже од једне године; ученици који похађају наставу страног језика по посебном наставном плану и програму, ученици којима је макар један родитељ изворни говорник и ученици којима је наставу изводио страни лектор. Из свега наведеног може се закључити да је смисао постојања специјалне категорије управо уважавање различитости деце која имају различите могућности за стицање знања, као и само знање страног језика. Повереница за заштиту равноправности је става да је постојање специјалне категорије за такмичење разумно и објективно оправдано, с обзиром да би се у супротном дошло до ситуације да се у истој категорији такмиче деца која страни језик уче два часа недељно у школи и они који су се школовали на страном језику. По питању навода из притужбе који се односе на децу чији је један родитељ изворни говорник језика на којем се дете такмичи, а у ситуацијама када дете не живи са тим родитељем или га није никада ни упознало, Повереница указује да је у случају ове деце, као и целе специјалне категорије, потребно имати у виду да испуњавање услова за такмичење у специјалној категорији потврђује и гарантује директор школе. Тиме је уведена додатна гаранција да деца која се

налазе у таквој ситуацији, неће бити дискриминисана на основу чињенице да им је један родитељ изворни говорник језика на којем се дете такмичи. На крају, потребно је нагласити и да деца која се такмиче у општој категорији нису ни на који начин дискриминисана постојањем специјалне категорије. Повереница је дала мишљење да Пропозицијама такмичења у знању страног језика ученика VIII разреда основних школа, које је донело Друштво за стране језике и књижевност Србије, нису прекршене одредбе Закона о забрани дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратила К. Ш. К. због, како је наведено, дискриминаторних делова Пропозиција такмичења у знању страног језика ученика VIII разреда основних школа (у даљем тексту: Пропозиције), које је донело Друштво за стране језике и књижевност Србије (у даљем тексту: Друштво).

1.2. У притужби је, између осталог, наведено:

- ▶ да је Министарство просвете, науке и технолошког развоја поверило послове организације такмичења из страних језика Друштву за стране језике и књижевност Србије;
- ▶ да је организатор такмичења дужан да донесе пропозиције у складу са Стручним упутством и календаром такмичења које доноси Министарство просвете и науке;
- ▶ да су поједини делови Пропозиција такмичења из страних језика дискриминаторни;
- ▶ да је Пропозицијама прописана и специјална категорија, којом се нека деца стављају у неравноправан положај, као нпр. деца повратника из иностранства која су рођена у мешовитим браковима или су одређен број година живота провела у иностранству, или када је језик у којем се дете такмичи матерњи језик дететовог оца, а дете га никада у животу није видело;
- ▶ да је равноправно третирање деце на такмичењу из страног језика немогуће постићи увођењем „специјалне категорије”, која је заснована на личном својству „предака, етничког порекла и матерњег језика”;
- ▶ да је, уместо увођења специјалне категорије, потребно боље организовати рангирање свих ученика на свим нивоима такмичења, по моделу који имају друга стручна друштва која организују такмичења из осталих предмета;
- ▶ да Друштво регулише Пропозицијама рангирање по броју бодова за прва три места само за такмичаре на општинском нивоу, тако што је прво место 38-40 поена, друго место 35-37 поена и треће место 32-34 поена; Имајући то у виду, ако би се за остале нивое такмичења прописало исто рангирање, уз поштовање Стручног упутства Министарства просвете и науке да се на виши ниво такмичења пласирају сва деца која на нижем нивоу такмичења освоје једно од прва три места, не би било потребе за специјалним категоријама „по личном својству детета”;
- ▶ да је увођењем специјалне категорије покушај да се поправи штета која настаје непоступањем у складу са Стручним упутством, односно, тиме што се на више нивое такмичења не шаљу деца која освоје једно од прва три места;

- ▶ да се непоступањем по Стручном упутству на овим нивоима такмичења праве и „друге дискриминације” које нису у надлежности Повереника за заштиту равноправности.
- 1.3. Уз притужбу су достављени и следећи прилози: 1) Уговор о реализацији републичког такмичења ученика основних школа закључен између Министарства просвете и науке и Друштва за стране језике и књижевност број: 610-00-00429/26/2012-07 од 20. јула 2012. године; 2) Стручно упутство организовању такмичења и смотри ученика основне и средње школе број: 611-00-3508/2011-06 од 28. децембра 2011. године; 3) Пропозиције за такмичење у знању страног језика ученика VIII разреда основних школа које је донело Друштво за стране језике и књижевност Србије; 4) Календар такмичења и смотри ученика основних школа за 2011/12 и 5) Календар такмичења и смотри ученика средњих школа за 2011/12.
- 1.4. У циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације,²⁵³ у току поступка затражено је изјашњење Друштва за стране језике и књижевност Србије.
- 1.5. Друштво за стране језике и књижевност Србије није се изјаснило у остављеном року, па су Повереници за заштиту равноправности били доступни наводи из притужбе и достављени прилози.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. Увидом у Уговор о реализацији републичког такмичења ученика основних школа бр. 610-00-00429/26/2012-07 од 20. јула 2012. године, који је закључен између Министарства просвете и науке Републике Србије и Друштва за стране језике и књижевност Србије, утврђено је да су њиме регулисана права и обавезе у реализацији републичких такмичења и смотри ученика основних школа за школску 2011/12 годину. Уговорено је да републичка такмичење и смотре ученика основних школа треба да буду у складу са Законом о основама система образовања и васпитања, Стручним упутством о организовању такмичења и смотри ученика основне и средње школе, Календаром такмичења и смотри ученика основних школа за 2011/12 и Финансијским планом средстава према организаторима и економским класификацијама такмичења и смотри ученика основних школа за 2011/12. Овим уговором се Друштво обавезало да реализује републичка такмичења и смотре ученика основних школа у складу са програмом који одобри Министарство просвете и науке и на основу благовремено поднетог Захтева за спровођење такмичења.
- 2.2. Увидом у Стручно упутство о организовању такмичења и смотри ученика основне и средње школе бр. 611-00-3508/2011-06 од 28. децембра 2011. године, утврђено је да се њиме уређују циљ, задаци, врсте и нивои, организација и пропозиције такмичења и смотри ученика основних и средњих школа, вредновање постигнућа ученика и награђивање, финансирање, праћење и извештавање о одржаним такмичењима и смотрима. Поред тога, прописано је да организатор такмичења и смотре утврђује пропозиције такмичења у сарадњи са Министарством просвете и науке, и то: услове за припрему и одржавање; услове за учешће ученика; начин провере знања, умења, вештина и способности, односно начин представљања; затим начин вредновања резултата и рангирање ученика; право на жалбу и рок за њено подношење, као и

.....
²⁵³ „Сл. гласник РС”, бр. 22/09

награде, признања и похвале ученицима, наставницима, школама и организаторима. Утврђено је да су за организацију такмичења и смотре одговорни организатор и директор школе (са стручним већем или представником окружног актива наставника или председник стручног друштва, у зависности од нивоа такмичења), док је за међународни ниво одговоран председник стручног друштва и представник међународне организације.

- 2.3.** Увидом у Пропозиције такмичења у знању страног језика ученика VIII разреда основних школа утврђено је да на општинском такмичењу учествују најбоље пласирани ученици са школског такмичења, а рангирање се врши тако што је I место 38-40 поена, II место 35-37 а III место 32-34. На следећи ниво такмичења (окружно/градско) пласирају се сви ученици који су освојили 32 или више поена, док је за ученике који се такмиче из енглеског језика у Београду ограничен број оних који имају право преласка на наредни ниво (градско такмичење) и утврђује се тако што се из сваке општине може упутити само 10 најбоље пласираних ученика, а уколико више ученика освоји исти број поена и пласман на редном месту 10. листа се проширује за тај број ученика. Пропозицијама је уређено и такмичење ученика у специјалној категорији, за које је прописан посебан начин рангирања. У специјалној категорији се такмиче ученици који су у последње четири године школовања ван наше земље, годину дана или дуже похађали наставу на одређеном страном језику; ученици који су у последње четири године школовања учили страни језик на курсевима у иностранству дуже од једне године; ученици који похађају наставу страног језика по посебном наставном плану и програму (билингвална настава, огледне школе са већим фондом часова страног језика од оног који је прописан наставним планом и програмом за основне школе); ученици којима је макар један родитељ изворни говорник и ученици којима је наставу изводио страни лектор. Приликом пријављивања ученика за такмичење у специјалној категорији, директор својим потписом и печатом школе гарантује исправност података на основу којих се такмичар сврстава у специјалну категорију.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1.** Повереница за заштиту равноправности је приликом одлучивања у овом предмету имала у виду наводе из притужбе, достављене доказе, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

- 3.2.** Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације у остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак миррења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овла-

шћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.²⁵⁴

- 3.3.** Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је Република Србија ратификовала Конвенцију о правима детета.²⁵⁵ Један од општих принципа ове Конвенције је принцип недискриминације, који обавезује државу потписницу да сва права гарантована Конвенцијом обезбеди сваком детету без икакве дискриминације и без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичко или друго уверење, национално, етничко или социјално порекло, имовинско стање, инвалидитет, рођење или други статус детета, његових родитеља или законских старатеља.²⁵⁶
- 3.4.** Устав Републике Србије²⁵⁷ забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.²⁵⁸
- 3.5.** Уставна забрана дискриминације разрађена је Законом о забрани дискриминације,²⁵⁹ којим је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Непосредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или су стављени у неповољнији положај, или би могли бити стављени у неповољнији положај,²⁶⁰ а посредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства ставља у неповољнији положај актом, радњом или пропуштањем које је привидно засновано на начелу једнакости и забрани дискриминације, осим ако је то оправдано законитим циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна.²⁶¹ Овим законом посебно је забрањена и дискриминација у области образовања²⁶² и прописано је да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, а забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или их искључити из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним

.....
²⁵⁴ Чл. 33. Закона о забрани дискриминације.

²⁵⁵ Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета („Службени лист СФРЈ — Међународни уговори”, број 15/90 и „Службени лист СРЈ — Међународни уговори”, број 4/96 и 2/97)

²⁵⁶ Чл. 2. Конвенције о правима детета

²⁵⁷ „Сл. гласник РС”, бр. 98/06

²⁵⁸ Чл. 21. Устава РС.

²⁵⁹ Чл. 2. 33Д

²⁶⁰ Чл. 6. 33Д

²⁶¹ Чл. 7. 33Д

²⁶² Чл. 19. 33Д

активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

- 3.6.** Законом о основама система образовања и васпитања такође је забрањена дискриминација,²⁶³ односно забрањене су активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, на основу расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Закон о основама система образовања и васпитања прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док се дискриминацијом не сматрају посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ИЗЈАШЊЕЊА И ДОКАЗА ДОСТАВЉЕНИХ УЗ ПРИТУЖБУ

- 3.7.** Имајући у виду предмет ове притужбе, Повереница за заштиту равноправности констатује да је у конкретном случају потребно утврдити да ли су дискриминаторне одредбе Пропозиција за такмичење у знању страног језика VIII разреда основних школа које се односе на специјалну категорију такмичара.
- 3.8.** Имајући у виду законом прописане надлежности Повереника за заштиту равноправности, најпре је потребно констатовати да је анализа овог предмета ограничена само на делове притужбе који се односе на повреду антидискриминационих прописа, док евентуалне повреде других прописа не спадају у надлежност Повереника за заштиту равноправности. Стога, Повереница за заштиту равноправности није улазила у анализу навода из притужбе који се односе на евентуалну повреду неких других права, које подносиатељка притужбе назива „другим дискриминацијама”. У делу мишљења који се односи на правни оквир, детаљније су објашњене надлежности Повереника, као и сам појам и облици дискриминације. Имајући у виду да је заштита од дискриминације релативно нова у нашем законодавству, Повереница жели још једном да нагласи да не постоје „друге дискриминације” које нису у надлежности Повереника за заштиту равноправности, јер је у питању независни државни орган који је управо и установљен за заштиту од дискриминације. Међутим, постоје друге повреде права, регулисане другим законима за које су надлежни други државни органи, али се те повреде права не могу називати дискриминацијом.
- 3.9.** У односу на наводе из притужбе да је дискриминаторан начин рангирања ученика за такмичења након општинског такмичења (градско/окружно и републичко), анализа је показала да се Пропозиције које је Друштво за стране језике и књижевност Србије донело, примењују на сву децу у Републици Србији која се такмиче из страног језика, као и да је овим актом регулисан начин рангирања на сва три нивоа такмичења: општинско, градско/окружно и републичко. Подносиатељка притужбе наводи да

.....
²⁶³ Чл. 44. ЗОСОВ

је Пропозицијама дефинисано рангирање по броју бодова за прва три места само за такмичаре на општинском нивоу, док начин рангирања није исти за остале нивое такмичења. С тим у вези, Повереница констатује да је Пропозицијама уређена организација и реализација такмичења из страног језика која се примењује подједнако на сву децу, да је начин рангирања уређен појединачно, за сваки ниво такмичења посебно, али да се примењује на све такмичаре. Рангирање за градско/окружно такмичење обавља се према укупном броју освојених поена (34-40), док се на републичко такмичење упућују само најбоље пласирани ученици, и то по три са окружних такмичења, 10 са градског такмичења из Београда и по осам са градских такмичења из Ниша и Новог Сада. Надаље, прописана је могућност проширивања листе, у случају када ученици освоје исти број поена и нађу се на последњем месту за пласирање на републичко такмичење, у ком случају се листа проширује за тај број ученика. Повереница за заштиту равноправности констатује да је Пропозицијама регулисано рангирање за сваки ниво такмичења, да се примењује на све такмичаре исто, а да се оваквим начином рангирања постиже заступљеност деце из свих округа и градова, која су у својим местима постигла најбоље резултате, на највишем нивоу такмичења. Уједно, може се закључити да није прописана обавеза Друштва да рангирање уреди идентично на свим нивоима такмичења, већ је важно да сваки ниво такмичења има прописано рангирање које важи подједнако за све такмичаре.

- 3.10.** У односу на наводе из притужбе да је постојање „специјалне категорије” дискриминаторно према одређеној деци на основу предака, матерњег језика и етничког порекла, Повереница за заштиту равноправности најпре указује да је Пропозицијама прописано да ученици који се такмиче у специјалној категорији раде исти тест и такмиче се по истим пропозицијама као и ученици из опште категорије, а рангирају се на посебан начин. Анализа Пропозиција је показала да се у специјалној категорији могу такмичити: ученици који су у последње четири године школовања ван наше земље годину дана или дуже похађали наставу на одређеном страном језику; ученици који су у последње четири године школовања учили страни језик на курсевима у иностранству дуже од једне године; ученици који похађају наставу страног језика по посебном наставном плану и програму (билингвална настава, огледне школе са већим фондом часова страног језика од оног који је прописан наставним планом и програмом за основне школе); ученици којима је макар један родитељ изворни говорник и ученици којима је наставу изводио страни лектор. Међутим, ученик који испуњава услове једне од ових категорија, не сврстава се аутоматски у специјалну категорију за такмичење. Наиме, прописано је да приликом пријављивања ученика за такмичење, директор школе својим потписом и печатом школе гарантује исправност података на основу којих се такмичар сврстава у специјалну категорију. Из свега наведеног може се закључити да је смисао постојања специјалне категорије управо уважавање различитости деце која имају различите могућности за стицање знања, као и само знање страног језика. Повереница за заштиту равноправности је става да је постојање специјалне категорије за такмичење разумно и објективно оправдано, с обзиром да би се у супротном дошло до ситуације да се у истој категорији такмиче деца која страни језик уче два часа недељно у школи и они који су се школовали на страном језику. По питању навода из притужбе који се односе на децу чији је један родитељ изворни говорник језика на којем се дете такмичи, а у ситуацијама када дете не живи са тим родитељем или га није никада ни упознало, Повереница указује да је у случају ове деце, као и целе специјалне категорије, потребно имати у виду да испуњавање услова за такмичење у специјалној категорији потврђује и

гарантује директор школе. Тиме је уведена додатна гаранција да деца која се налазе у таквој ситуацији, неће бити дискриминисана на основу чињенице да им је један родитељ изворни говорник језика на којем се дете такмичи. На крају, потребно је нагласити и да деца која се такмиче у општој категорији нису ни на који начин дискриминисана постојањем специјалне категорије.

- 3.11.** Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, Повереница за заштиту равноправности је става да Пропозицијама такмичења у знању страног језика ученика VIII разреда основних школа није извршена дискриминација деце на основу било ког личног својства.

4. МИШЉЕЊЕ

Пропозицијама такмичења у знању страног језика ученика VIII разреда основних школа, које је донело Друштво за стране језике и књижевност Србије, нису прекршене одредбе Закона о забрани дискриминације.

978-86-88851-27-5